

POPA, V.

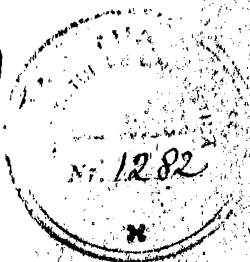
346

S'AU TRAS DIN ACEASTA CARTE PE BUTTENPAPIER
DOUĂZECI ȘI ȘASE DE EXEMPLARE, NUMEROTATE
DELA A LA Z. ACESTE EXEMPLARE CUPRIND UN
AUTOPORETEL INEDIT AL AUTORULUI

VICTOR ION POPA

VELERIM
ȘI VELER DOAMNE

ROMAN

BUCUREȘTI
EDITURA „CULTURA NAȚIONALĂ”
2, Pasajul Macca, 2

C'onu Leon, arendașul moșiei, căuta de multă vreme un străjăr de noapte pentru conac. Incercase multe rânduri de oameni, în cei doi ani, de când luase în mână trebile pământului, dar parcă era un făcut. Dădea numai peste rumâni lăsători, trândavi și fricoși. Câtă vreme fusese burlac, arendașul se mai lăsa în paza Celui de Sus, dar acum, de când se căpătuse și dumnealui, de adusese nevastă tânără tocmai de la Bujor, trebuia să asculte mai ales de inima temătoare a dumneaei, fată deprinsă cu argați vrednici și cu paznici neadormiți. De aceia, mai nemulțumit ca totdeauna de străjăr, a dat șfoară în țară, că are grabnică trebuință de un om în plină putere, țințaș dibaci, neînfricat la timp de noapte și mai cu seamă, cinștit.

(Florea, vechilul, a bătut multe săptămâni drumurile spre Cudabi și spre Mânjina, dibăcînd un creștin pe măsura dată de stăpân] numai că i-a fost degeaba colindatul. Veneau, nu-i vorbă, fel de fel de flăcăi și de bărbați de prin partea aceia; dar C'onu Leon, cât le arunca o privire, pricepea îndată cu cine are de-aface și se lăsa păgubaș. La

urma urmei, poate că nu pricepea nimic, — fiindcă mulți oameni au plecat scârbiți de nedreptate, știindu-se vrednici și plini de râvnă — însă n'avea dumnealui încredere în ce vedea înaintea ochilor, ceia ce tot un fel de pricepere este.

Dar, cu fiecare suflet înturnat din pragul casei, C'oana Tasica, se făcea mai neliniștită. Avea și dece. (Ponosul pe care îl svârlea pe străjărul curții, căutarea unui om în loc, ajunsese de pomina satelor.) Nu era țaran, până dincolo de Pechea, ori până în malul Bârladului, să nu știe că ograda lui C'onu Leon nu-i păzită cum trebuie și că nevasta dumisale sare din somn la fiecă lătrat de câine și la fiecă cărâială de găini. Asta le dădea unora chef de joacă și de glumă. Ba, uneori (gluma se întindea dincolo de cât e îndurarea omului,) așa încât bietul Gavrilă Bouroș, paznicul, ajunsese să nu mai înțelegeă nimic din câte se petreceau pe lângă zăplazurile conacului.

La drept vorbind, nici nu era mare lucru de înțeles. Flăcăii știau una și bună. Gavrilă Bouroș e strajă proastă și fricoasă. Vasăzică se sperie ca o muere. Buuum! Apoi dacă-i așa, atunci merită să ajungă de râsul oamenilor, ca bărbat nevrednic ce este. Și (fiindcă nimeni n'are milă, ori îngăduință, față de omul fricos, îi puneau la cale tot felul de șotii, și tot felul de blăstămății,) numai ca să-l sperie și să-i facă zile fripte.

Așa de pildă, (se inhăitau câte doi-trei, în chip de bandă și nu se dădeau bătăuți până nu-l lăsau pe Gavrilă legat fedeleș. Ba, odată, din bătae de joc,

i-au furat cartușele din pușcă, i-au zvârlit căciula pe hambar și l-au dus pe prispa lui C'onu Leon, ca să-I găsească dumnealui dimineața, când o eși în ceardac, să-și ee dulceața de vișini.

Cum toate întâmplările astea nu se dovedeau pricinuite de niscaiva găinari, fiindcă nu s'a aflat nici o lipsă în angăriile curții, arendașul a înțeles că-i glumă pe spinarea paznicului și nu s'a separat decât pe jumătate.

Numai că, omul e om, nărăvaș și slab la prilej de ispită. Ceiace, dându-i o mare temere, Gavrilă și-a făcut datorința lui de l-a rugat pe stăpân să-i facă socoteala, ori să-i schimbe slujba, fiindcă, pe de o parte, îi era lehamite cu atâta sperietură de pomână, iar pe de altă parte, nu voia să plătească din biata lui simbrie, găinile mâncate de alții. Dar C'onu Leon, și-a bătut joc:

— „Lasă Gavrilă, că poate te-or tămădui de frică....!” Și zicând așa, i-a întors spatele și l-a lăsat pe scări, cu gura căscată, ca un nătărău ce era.

Gavrilă, dacă a văzut că nu-i chip să iasă din incurcătură cu obrazul curat, s'a juruit să facă faptă crâncenă și să tragă de-abinelea cu pușca, de i s'o întâmpla să mai gâljească vre-un hoțoman de flăcău prin curte.

Zis și făcut.

Adică, făcut numai pe jumătate, fiindcă nu l-a lăsat inima să tragă în plin, cum s'ar fi cuvenit. Și iată o pildă. Când a zis:

— „Mă mehenghiule, cată-ți de treabă, că eu

te pușcă...” flăcăul, pufnind de râs, i-a răspuns:

— „Cu ciomagul, Nea' Gavrilă?”

— „Ba cu pușca te-oi pușca..... că aiasta nu-i ciomag, derbedeule! Aiasta-i pușcă cu două țăvii...”

— „Și mă puști cu amândouă de-odată, Nea' Gavrilă?”

— „D'apoi nu-ți vie a zburda, că și una ți-o fi de ajuns!”

Dar flăcăul, — care-o fi fost el — avea chef de prujă:

— „Și cum ai să faci Nea' Gavrilă, să mă puști?”

— „Apoi i-oi ridica ușurel cucurigu și apăș colea pe limbă!”

— „Aoleu, Nea' Gavrilă, vezi-ți de treabă că ia foc.....!”

— „Păi, să știi tu că așa-i!”

— „.....Ihî! Ia foc și-ai să te sperii cum nu se mai poate, Nea' Gavrilă!”

Paznicul s'a supărat foarte tare de asemenea vorbă fără obraz. A stat el tăcut o minută, de-a cântărit toate întorsurile în mintea lui domoală, apoi a luat o hotărîre strașnică:

— „Mă blăstămatule, tu mă omori cu zile!... Du-te de aici, că altminte chiar te pușcă și-are să rămâe alde măta fără tine!”

Dar flăcăul nu se clinea din loc.

— „Mă, n'auzi?”

În întuneric, Gavrilă îi vedea umbra lipită de cireș și se gândea cu mare amărăciune și mare scârbă, că toată bunătatea lui nu-i de nici un folos.

S'a proptit atunci zdravăn pe picioare și a pus pușca la umăr. Avea de gând să tragă un foc în văzduh, numai ca să sperie flăcăul și să dea o pildă. În clipa aceea însă, l-a apucat o bătaie de inimă, de parcă l-ar fi văzut mort. A trebuit să lase pușca jos și a răzbufnit plin de năduf:

— „Mă, păgânule, mă! Nu mă vâri în ocnă, mă!... Auzitu-m'ai?”

Dar băetanul a chihotit:

— „Ihî!...”

— „Apăi, cară-te fuguța, că te pușc!”

— „Teaaa!... Nu mă puști, că ți-i frică!”

— „Frică mie?” și abia a putut să răspundă, așa de tare i se zbătea dihania din coșul pieptului.

— „Ihî!”

— „Păi, nici vorbă că mi-i frică, blăstămatule! Că eu n'am suflet să pușc oamenii... Dar dacă nu-ți vâri mîntea n'cap, apăi, ce-i de făcut?”

— „Va s'că ți-i frică să tragi! Sic!”

(Neobrăzarea asta l-a plesnit peste ochi, ca o palmă:)

— „Apăi, acū te-ai dus, băețele!” Și cât ai clipi, Gavrilă a pus condacul la umăr, a ochit undeva spre vârful cireșului, cam pe unde-i coada Carului mare, și a tras.

(Bubuitura a sunat lung, lung de tot, peste golul vînat al văii.) Chiotul ei bărbătesc s'a prefirat apoi pe dealuri și s'a topit încetinel în uncopirea nopții. Dar în liniștea care s'a întins iarăș la loc, ca o undă clătînată, inima străjărului a înghețat. Nu-i venea

să creadă. Umbra de lângă cireș s'a desprins molatecă și s'a prăvălit alături.

— „M'ai omorît Nea' Gavrilă...” Atât a mai gemut...

Pușca bătrânului a căzut jos. El, s'a legănat pe picioare, odată, de două ori, a strâns pleoapele și le-a deschis încercând să mai vadă ceva, dar ochii împaijenjiți nu mai lămureau nimic. În urechi, bufnetul puștii se prelungea întărindu-se, laolaltă cu vorbele celui ucis... (Fruntea i s'a brobonit de sudoare rece, iar în creier s'a învolutat o apă turbure, când fierbinte, când înghețată,) care huia greu, ca într'o bulboană neagră... A simțit că se surpă genunchii sub el, a întins o mână în gol, să se sprijinească de ceva, apoi a venit ghem la pământ, fără suflare.

Când s'a deșteptat, era întins pe spate, jos, pe țarnă tare, undeva, într'un loc închis. A dat să se miște și n'a putut. Niște zgomote ciudate îi picuiau pe lângă ureche. O găină a cotcodăcit scurt, iar cocoșul i-a răspuns voiniceste și lung.

Gavrilă a făcut o sforțare să se ridice și n'a putut. Dar ochiul, deprins cu întumericul, i-a lămurit repede toată grozăvenia.

Era legat cobză și adus în cõteneața păsărilor.

Vasăzică blăstămatul își bătuse joc de el..

Nici vorbă că avea dreptate oricine să rădă, de păfania lui Gavrilă Bouroș. Iar C'onu Leon ar fi răș mai mult ca toți argații din curte, dacă socotindu-se bine orătaniiile, nu s'ar fi aflat că, de astă dată, flăcăii cei glumeți luaseră cu dânșii vreo câteva găini și un clapon de toată frumusețea.

De aceea, în loc să mai facă haz și să-i mai înșoarcă spatele, arendașul, l-a suduit crunt pe Gavrilă, ba i-a mai fulgerat câteva perochi de palme) căzăcești și l-a trimis pe loc la Dobrin, vizitiul, să pue numaidecât șeaua pe cal.

C'onu Leon se hotărîse înșfârșit să-l lase în plata Domnului pe Bouroș și să ia alt paznic. Dar deocamdată s'a dus în galop la Grivița, să pue jandarmii pe urma gășarilor, cari se întrecuseră cu gluma.

La post nu era nimeni. (Șeful, fusese chemat în grabă mare la căștara lui Jugănarul, unde se aciuiase un haidaman de botiv,) care spărgea sticlăria de pe teighea.

C'onu Leon s'a repezit într'acolo. Când a des-

călecat, în perdeaua din fața casei, a văzut o mî-nune mare. (Ușa crâșmei a sărit din țâțâni și șeful de post a venit de două ori de-a berbeleacul, până pe podea) zvârlit întocmai ca o pietricică dintr-o praștie.

— („Ce-i asta?” a întrebat uimit arendașul pe cei câțiva oameni, cari pândeau înfricați zarva din dugheană.)

— „Unu'.....” Dar mai departe nu s'a auzit, fiindcă jandarmul se ridicase mototolit, cu ochii sângeroși și a început să strige:

— „Il împușc... Ca pe-un câine îl împușc... Unde-i căpraru? Să se ducă cineva goană la post să cheme căpraru!”

Și tot odată, în ușa crâșmei s'a arătat o matahală cât trei cruci de voinic la olaltă. (Abia încăpea între ușori și a trebuit să plece capul, ca să nu se izbească de prag.)

A întrebat liniștit:

— „Și ce vrei să-ți faci don' căprar a' tău?”

Șeful, scuturându-și hainele albe, croite pe trupul țanțoș, găfâia:

— „Vorbim noi numaidecât...!”

— „Vorbim, mă țică!”

— „Am să te împușc!... Auzi tu, mă bețivule?”

Celălalt a rîs îngăduitor:

— „Impușcă!”

— „Râzi, fiindcă mi-ai luat carabina... dar stai tu...”

— „Și dacă ai avea carabină, m'ai împușca?”

— „Ai să vezi tu atunci...”

Matahala a zâmbit și i-a întins carabina pe care o avea în mână.

— „Na, mă și împușcă-mă dracului odată!... Mare cum sânt, nici nu mai ai nevoie să ochești... Hai, trage odată!”

Dar jandarmul după ce a luat arma, n'a mai știut ce să facă cu ea. Uriașul ședea acolo, înfipt în pământ, ca un mal, așteptând. Apoi a pufnit pe nări, dând scârbit din cap:

— „Teee lauzi ca o muere...!”

Biciuit, șeful și-a controlat atunci carabina, a jăcănit culata și a vârât un cartuș în țevă. Uriașul l-a înfruntat, cu bătae de joc:

— „Ahaa! Nu era pregătită... Bun! Acu, dă-i drumul!”

Dar șeful, i-a tăiat vorba, scurt:

— „La secție, marș!”

Îndoit, omul a stat puțintel cu ochii în ochii jandarmului, apoi a răspuns fără grabă:

— „Aici poți să mă lungești cu glonțul... Dar nici un milion de gloanțe nu-s în stare să mă ducă la secție!”

— „Dacă nu pornești trag!”

— „Asta spun și eu! Trage, că nu pornesc!”

Dar Conul Leon nu avea tăria să vadă moarte de om. L-au trecut fiori și s'a apropiat repede de șef, dându-i carabina la o parte.

— „Ce s'a întâmplat?”

— „Se îmbată și face scandal, Coane...!”

Uriășul i-a rupt vorba:

— „Bine, mă, jăndarule... ce fel de lege ai tu, de spui minciuni și nu-ți crapă obrazul de rușine?... Păi, eu îs chip de om băut?”

Jandarmul, săcâit, i-a întors:

— „Atunci de ce-ai făcut scandal?”

— „Păi, de ce nu mi-a dat să beau?”

(Crășmarul, mic, uscăt și spânatec, a eșit în prag clipind din ochii cât boldul și trăgându-și supărat firele rare de musteata) S'a amestecat în vorbă:

— „Fără bani nu dau, că eu nu te știu cine ești!”

— „Păi bine mă, mațe-fripte, cine ți-a cerut fără bani?”

— „De ce n'ai plătit?”

— „Pe ce să plătesc? Pe ce n'am băut?”

— „La mine așa-i obiceiul! (Dacă nu cunosc omul, cer plata înainte, că eu îs pătit. Vine câte o pramație din toată lumea, ca tine, își bea mințile și pe urmă, prinde orbu' scoate-i ochii!) Incai tu nici n'ai vrut să arăți dacă ai pitaci!”

— „Nu ți-am spus că am?”

— „De ce n'ai arătat?”

— „Pen'că nu pociu eu să văd, că omu' se îndoște de cinstea mea...”

— „Apoi daaa! (Am mai văzut eu cinste de a-ia, care sparge sticlăria de pe tejghea și n'are de unde plăti!) Uriășul a răspuns domol:

— „Cât face?”

— „Cincizeci de lei, pe puțin!” s'a pițigaiat negustorul, obădit.

Voinicul a scos o țoșcă de bani, i-a numărat două hârtii de câte douăzeci și două ruble.

— „Uite-i!” Jugănarul a întins mâna, dar uriașul a ferit banii și i-a ținut în ochii lui:

— „Ti-i dau! Ba mai capeți un leu pe deasupra, da' să aduci aici o oca, să cinstesc cu jăndaru' ca să-și facă și el coraș!...”

Seful, ponosit și crunt, a mormăit printre dinți:

— „D'apoi că n'am mai găsit pe lume altul, să cinstească cu mine...”

Ca o umbră de ceață s'a lăsat pe ochii celui-lalt. Glasul i s'a muiat de tot:

— „Mă jăndare, frate! Nu te supăra pe-un ortac de-al de mine. Că eu 'is om tare amărît, bre! Și dacă beu, apoi nu beu să mă îmbăt... Caut să-mi fac un coraj, ca sufletul cel cu năduf... Dar almintea nu-s om rău, vere, măcar că mă arată mutra așa... Zău C'oane, spune-i și mneata să ciocnească un pahar cu mine...”

Leon, a dat din umeri.

— „Dacă nu vrea...”

— „De ce să nu vrea? Am eu, așa, un chef să nu mai fie nimeni supărat pe mine... Nici nu se cade la o zi ca asta... Că eu mă întorc acasă, bre jăndare... mă întorc la casa mea și la fimeia mea... după zece ani de zile... Pricepi tu aiasta?”

Ca un fior a trecut prin toată gloata de oameni, adunată în fața crășmei. (Ochi întrebători s'au țesut dela unul la altul și au rămas fără răspuns) ca și când voinicia trupului acestuia, n'ar fi avut

dreptul să 'ngăduiască o suferință. Furat și el, în boarea de milă care-i primenise pe toți, Leon s'a apropiat:

— „Unde anume, te întorci?”

— „La Mânjina, C'oane; la mine acasă!”

Arendașul cunoștea satul întreg și a făcut ochii mărunți.

— „Dar cum te chiamă pe dumneata?” Rar, omul a răspuns:

— „Mânliche Pleșa!...”

N'a mai suflat nimeni. Ca o groază neagră s'a întins peste toți. Va să zică asta era vestitul Mânliche Pleșa? Cine nu-l știa și cine nu l-a pomenit? Doar C'onul Leon și cu Jandarmul auziseră mai puțin de dânsul, veniți de curând, cum erau.

— „Și unde ai fost zece ani?” a întrebat arendașul.

— „La ocnă...”

—

Apoi încet, aproape duios în glasul lui, a urmat:

— „...mi-am pus mîntea cu un păcătos și i-am crăpat capul cu un fleac de săcure...”

A oftat ușor, iar într'un târziu a șoptit, ca pentru dânsul:

— „...dacă nu și-o văzut de treabă, cine i-i de vină?...”

Acum, C'onul Leon începuse să-și aducă aminte. Auzise cândva de ocașul acesta și înțelesese că omorul făptuit de el era un mare punct de întrebare. Intr'adevăr, erau atâtea potriviri, în stare

să dovedească o legitimă apărare, încât numai nenorocul l-a dus spre Salinele Ocnei.

Acest nenoroc venise sub chipul unui tinerel, care era numit apărător din oficiu, deoarece Manlache n'avea nici bani, nici pricepere, nici dorința să-și tocmească un avocat cum se cade:

— „Urgia lui Dumnezeu n'o tămăduiește gura oamenilor”, acesta i-a fost gândul, tot timpul procesului. Căci, în cugetul lui Manlache, toată întâmplarea grozavă, n'a fost decât o pedeapsă bine meritată, pentru niște păcate pe care nu și le știa, ori nu voia să se știe. Și astfel, (uriașul acesta cu pumnii de fier, s'a dus în ocnă, blând ca un copil, fără să crâcnească împotriva urgiei ori a greului de muncă de acolo,) cum nu crâcnaise împotriva vrerii lui D-zeu.

Ceea ce știa numai el singur, era de ajuns să îndreptățească și nefericirea și osânda. Avusese toată viața porniri sângeroase. Il împiedeca dela înfăptuire, doar frica altora în fața pumnului și furiei lui. De aceea (când ucisul a scos cuțitul din teacă, Manlache a gemut ca o fiară bucuoroasă.) Înșfârșit avea protivnic, așa cum îl dorise inima. Il avea și nu l-a scăpat. A trăsnit o singură dată cu săcurea și l-a făcut zdreanță roșie, cursă la pământ, fără nici o părere de rău.

Dar nu s'a știut nici o dată că lovitura a fost dată cu colțul muchii, iar nu cu ascuțișul, cum a spus ușuratecul raport legist, cum nu s'a știut nici că ucisul fusese, înainte vreme, ibovnicul nevastei lui Manlache.

Cel dintâi lucru poate că nici Pleșa nu-l știa. Pe al doilea însă, îl știa așa de bine, încât a îndurat mai degrabă zece ani de ocnă, decât să-l mărturisească în fața juraților. Mai mult încă, și-a apărât nevasta până în ultima clipă, când mărturiile câtorva din sat începuseră să zvrle o lumină nouă în preajma procesului sângeros.

Când a ajuns în Mânjina, scăpata de înserare. Satul nu se schimbase de fel. Casele pitite sub căciula de țihliș, clipeau în ochii gălbii de geamuri și fumegau în tihnă. (Manlache Pleșa a găsit ușor huidița aceia, după care oftase zece ani încheiați în besna ocnei.) A urcat pe ea, cu pasul greoi și rar, de parcă ducea în spate o povară de dincolo de lume și s'a oprit în colțul gardului, cu sfiiciune de om nedorit.

Casa i s'a părut mai mică, dar i s'a părut mai bogată. S'a bucurat o clipă. Mai apoi s'a pomenit răsufflând greu și n'a știut singur, pentru ce. (Se simțea străin, fără să înțeleagă pricina și inima îi da ghes să pornească înapoi.) Dar s'a scuturat de greul din el și a împins poarta. Haitele s'au repezit să-l sfășie. Le-a dojenit blând și trist:

— „Stați, mă cățeni tatii... că nu-s nici așa de rău și nici așa de străin...”

Iscodită de bătaia căinilor, o femeie mică, bătrăioară și slabă, s'a ridicat de lângă cotlon, unde sufla

sub gătejele din foc. A izgonit javrele și a așteptat. Manlache n'a cunoscut-o mai mult de aproape, decât o cunoscuse de departe. Ba dimpotrivă. Dar știa că e nevasta lui și nu s'a întrebat nici dacă e mai bătrână, nici dacă e mai urâtă, ori mai slabă. Femeia, în schimb, nu l-a cunoscut.

— „M'ai uitat...”

Ea, a stat o clipă nedumerită, apoi, speriată a dus mâna la gură, șoptind:

— „Iraaa... N'ai hi Manlache?...”

Dar ocnașul n'a răspuns. S'a așezat pe prispă, obosit:

— „M'o liberat...”

Apoi, într'un târziu, văzând-o că stă acolo, mută și de piatră, cu ochii mari și îngroziți la el, i-a spus încet și liniștit, ca omul decând lumea la casa lui:

— „Vezi-ți de mâncare...”

Dar femeia nu se mișca... Manlache, înjunghiat de vorbe turburi, a răsucit în creier o întrebare de demult rămasă. A vrut să spue un cuvânt și n'a putut. Apoi a scos țoșca de bani și i-a întins-o:

— „Niște bani”...

Anica n'a luat banii ci a strâns din umeri, îngâlmând amețită:

— „Păi... acum...”

Manlache a înțeles.

S'a sculat încet, i-a pus banii în mână, șoptind:

— „Ține-i tu... ai casă...”

Și a pornit spre poartă, fără să mai deie bună ziua.

În uliță a văzut un om pricajit și mititel ducând doi cai de căpăstru. S'a oprit uitându-se după dânsul și l-a zărit dând poarta la o parte.

Dar omul, când s'a întors să închidă poarta în urma cailor, a băgat de seamă că străinul cel voinic caută după dânsul. A trecut capul peste gard:

— „Ce vrei mneata?”

Manlache a dat din umeri și a întrebat într-o doară:

— „Nu știi unde-i casa lui Manlache Pleșa?”

Țăranul a răspuns simplu:

— „Aici a fost!”

Și din glasul lui, Manlache și-a dat seama întâia oară în viață, că numele morților sună altfel decât numele celor vii.

Domnul șef de post, cu toată râvna lui, n'a putut să găsească nici găinarii, nici găinile lui C'onu Leon. În schimb a găsit penele păsărilor, la o margine de porumbiște, mai la deal de săivane, Crăcana de alături, și arșura urmei de vatră, dovedeau cu prisosință soarta angăriilor de la conac. Soarta celor luate în trecut și soarta celor neluate încă. Deoarece, în noaptea următoare, iar au lipsit câteva păsări, cu toată strășnicia de pază a lui Pintilie bouarul, locșitor provizor de strajă.

Pentru care lucru, dimineața a fost hărmălae mare în curte și multe palme a împărțit furia arendașului, ca să potolească lacrimile și mai multe ale cucoanei dumisale. Numai că, nici lacrimile, nici palmele, nu puteau să pue la loc păsările furate, după cum nici nu puteau să facă o pază mai bună.

Ciudos peste măsură, C'onu Leon luase o hotărîre neobișnuită. (Își puse în cap să facă singur de strajă câteva nopți, până s'o îndura vechilul să născocească un om vrednic pentru o slujbă așa de grea.) Și încruntat nevoe mare — căci era crâncen la gândul lui și ar fi tras cu pușca fără milă

— arendașul bătea scândurile ceardacului cu niște călcâie mai zgomotoase ca oricând.

În asemenea împrejurări, e lesne de înțeles că mare bucurie nu avea să-l aștepte pe Manlache Pleșa, care urca greoi și pe îndelete, cărăriuia de la poarta cea mare a conacului.

C'onu Leon, nu i-a dat nici timp să răsufle:

— „Ce vrei dumneata?”

Dar Manlache n'avea nici ochi, nici minte limpede, să vadă că arendașul e supărat. De aceea n'a înțeles că venirea lui nu-i făcea nici un fel de plăcere boerului și i-a răspuns, de-a dreptul, ca un om care se dă cu mâinile legate:

— „Am auzit, din oameni, că umblați după o strajă...”

Leon a strâns repede dintr'un ochiu:

— „Ei, și?”

— „M'aș tocni eu, dacă...”

Arendașul a încremenit văzând atâta obrăznicie. Că (numai obrăznicie putea să se cheme îndrăzneala unui ocaș, care cere să fie tocnit strajă de noapte.) Dar ar fi fost bun de legat dacă ar fi primit în ogradă un om primejdios ca ăsta, știindu-l bine cine este și de unde vine.

C'onu Leon măsură făptura uriașă a lui Manlache, pieptul lui cât doi saci de grâu puși alături, mâinile grele, mari, negre și noduroase, ca niște rădăcini ciuntite de copaci — și mai ales capul acela pătrat, pământiu, cu ochi feroși licărind în fundul cearcânelor de sub sprâncene groase — și îl apuca

groaza. Iar când s'a mai gândit ce-ar putea să spue Tasica de asemenea strajă... și-a luat inima în dinți și i-a răspuns lui Manlache fără înconjur:

— „Vezi dumneata... Eu am tocmnit un om, cinstit și vrednic... așa că...”

Dar C'oana Tasica, venind din livadă, a trecut pe lângă Manlache și-a dat să urce scările. Uimită de namila asta de rumân, a rămas pe loc, măsurându-l de sus până jos, apoi a pufnit în răs:

— „Doamne Dumnezeule! Dar câte femei te-au făcut pe dumneata, de ai crescut atâta?...”

Zburdălnicia ei a spulberat pe loc toată negura dintre ei.

În inima lui Manlache s'a furișat o dără de soare și i-a răspuns cu zâmbet liniștit:

— „Eu chitesc că tot una singură... dar am auzit că ar fi fost o vreme de belșug pe timpul acela... și a plouat multșor...!”

Tasica a răs.

— „Și ce vrea dumnealui?” l-a întrebat pe C'onul Leon. Când a aflat, a bătut din palme:

— „Ei bravo! Așa paznic înțeleg și eu. Tocmește-l cu ochii închiși...”

Speriat, Leon a luat'o deoparte și i-a șoptit:

— „A făcut zece ani de ocnă...”

— „Săracul!... Și de ce?”

— „A omorât un om!”

La asemenea vorbă gândurile c'oanei Tasica s'au clătinat ca sub volbură de furtună. Nu-i venea să creadă:

— „Dumneata ai fost la ocnă?”

— „Da, C'oană!” Femeia l-a privit cu ochi deschiși, apoi a strâmbat gura, aproape oftând.

— „Păcat!”

Și n'a mai zis nimeni nimic, pentru că nu mai era nevoie.

Manlache, care nu se aștepta la atacul acesta, a încrețit puțintel pleoapele, ca sub o lovitură. Femeiușca asta mică numai cât o palmă de-a lúu, izbutise să-l umilească șoptind o singură vorbă. N'a avut răspuns și-a îngânat:

— „Adevărat, Cucoană, păcat, cum ați zis! Și de bună samă, îi păcat mai mare decât credeam eu... dacă nu-i destul că l-am plătit cu zece ani de ocnă...”

Răscută pe loc de răspunsul și de tonul umilit, Tasică a îngăimat:

— „...Înțeleg bine... dar oricum!... Nouă ne trebuie un om, care să ne prezinte încredere... Pe dumneata nu te știm... Și... ceea ce s'a întâmplat... pricepi...”

Acum însă Manlache a simțit împlinzirea glasului și a cutezat în toată voia să-i răspundă. Vorbea cuminte, dar vorbea judecat și hotărît:

— „Păi, Cucoană, dacă aș fi gardian la mneavoastră și ar sări un hoț, nu trebuie să trag?... Și dacă-l omor, se chiamă că-s ucigaș?”

— „Bine, bine, asta-i altceva”, a intervenit Leon. Manlache a oftat.

— „Apoi boerule, dacă aș sta eu să-ți spun dumitale... Nu-i nimem bucuos să omoare, credeți la spusă mea... Că la mine, ori tai un pui ori un om, tot așa-i de greu... Dar așa a fost întâmplarea.”

Tonul lui avea ceva straniu de adânc. (Uriașul acesta, fioros prin înfățișarea lui și mai fioros încă prin fără-de-legea lui, avea îndulciri de glas și tonuri înmuiate, care izvoreau, parcă, dintr'un om străin de el însuși.)

Leon și Tasica s'au privit, cerșindu-și unul altuia o încurajare. Le-a dat o Manlache singur:

— „Văd eu că stați în cumpănă... Apoi mă duc, Cucoane. Și dacă îți avea nevoie de mine, răpeziți pe careva la Grivița; eu acolo o reazim. Are să mă fie crășmarul — măcar că i-am spart sticlăria de pe teșghea. Da' acu, i-a trecut supărarea și ne-am împrietenit...”

Pe seară, vechilul aducea pe Manlache, tocmit paznic mai ales după stăruința C'oanei Tasica.

Când i-a întins C'onu Leon, pușca trebuitoare slujbei lui, Manlache a dat din cap:

— „Nu-i nevoie C'oane. Numai dă mneata zvoană că m'ai tocmit pe mine și altă pușcă nū m'ai trebuie...”

Oricât de frumos ar fi fost răspunsul în sine, Conul Leon l-a gustat mai puțin decât a gustat plăcerea să știe că, în mâna lui Manlache nu se află o armă primejdioasă...

Și ce e drept, e drept. Tocmirea ocașului a stârnit o vâlvă nemaipomenită. Dar vâlva a rămas

numai dincolo de gardurile conacului. Între ele s'a
înțins o liniște neturburată... Cum a spus așa de a-
devărat Moș Gavrița Bouros:

— „Eh așa Dom'le!... Acu pot să mă hodinesc
și eu în liniște cu bună pace!...”

(C'onu Leon nu putea să doarmă. Se vânzolea în pat, neliniștit, ca într'o mare cumpănă) și-i era necaz văzând somnul de copil plâpând al Tasicăi lui.

Ai fi zis că nu doarme de teamă, dacă n'ai fi știut că arendașul nu era nici fricos și nici nu s'ar fi dat înapoi să ochiască bine, cu ori care din cele trei puști automate, care atârnavă în peretele din partea sânduliei dumisale. Dar turburarea lui C'onu Leon venea numai din neîncredere. El nu se putea obișnui cu gândul că, tot lungul nopților, îi bate în fereastră pasul greu al unui ucigaș. Căci dacă ai fi dejghiocat lucrurile după cum e șartul lor, ai fi înțeles că în arendaș, icoana lui Manlache Pleșa, ducea în spate un mort — întocmai ca în tablourile eftine de prin iarmaroace, unde se arată că vedenia mortului se ține mereu de făptura celui care i-a luat viața. Și oricât de tare om ai fi, năluca unui mort te înspăimântă, fiindcă pe-aceia n'o poți alunga cu pumnii, nici n'o poți nărui cu puștile automate, ca pe un boț de carne omenească. Pentru acest cuvânt, (C'onu Leon, nu-și găsea liniștea întreagă și somnul bun decât târziu, la izvoritul zilei, când au-

zea scârțâind roata ciuturii de la fântână și limpezea, clipocind în teică, apă zdronicată pe mâna și pe fața lui Manlache.) Știa atunci că paznicul se spală, că înviază ograda toată, în treburile ei mărunte de fiecare zi și că stafiile trebuie să fugă în cotloanele lor de umbră și de durere.

După aceea, se lăsa moale, frânt de ochi deschiși, în dulcea căldură a saltelei de lână și adormea trudit și oftând, ca un prunc bătut fără vină.

Drept este că (vre-o câteva zile după tocmeirea lui Pleșa, nici Tasica nu-și aflase hodina.) De multe ori o înjunghiasse gândul să spue că-i pare rău de stăruința cu care a înfrânt pornirea lui Leon și l-a hotărît să tocmească pe Manlache. Dar (dăinuia într-însa un bob mărunț de încăpățănare, și nu-și îngăduia să arate pe față temerile și slăbiciunile ei.) La urma urmei, învățase și dumneaai să mănuiască pușca, să tragă la țintă cu revolverul și să umble bărbătește pe șeaua cailor iuși. Și-apoi ce putea să primejduiască viața lor, când Manlache n'avea în mână nici o crenguță de cireș?

Săcurea? A da! Ar fi fost o primejdie. Numai că Tasica știa să adune, cu o nesimțită și dulce viclenie, toate topoarele și toate săcurile din conac, ca să le încue, în fiecare seară, în camera de sub scara podului unde nu le dibăcise nimeni. De altfel n'ar fi avut nevoie nici măcar de asemenea grijă. Manlache a simțit de la început cum datorește tocmeirea în slujba de paznic și nu s'a ferit să-și răsplătească stăpâna,

cu tot ce putea să-i dea un om ca el, unei femei ca dânsa.

(Peste inima lui de uriaș, oropsit de Dumnezeu, mânăta ei lunecase o aromire bună și mângâietoare.) Purces din hăul de rele și de păcătoșenie, de unde scăpase, lovit, ingenuchiat pentru totdeauna, cum i se părea că este, Tasică îi fluturase totuși înainte, ca o aripă de porumbel, în semn de iertare și de împăcare cu viața.) Iar Manlache știa să fie recunoscător și credincios fără măsură, față de fărâmița aceia de carne albă și de voce bună, care nu atârna, toată la un loc, cât ar fi atârnat numai labele lui uriașe, bătătorite pe târnăcopul salinelor din Târgul Ocnei.

Din pricina asta ghiata se rupsese repede.

(Chiar a doua noapte, după venirea lui Manlache, cam pe la a doua cântare a cucoșilor, câinii au început să latre îndârjiți.) Alergau dintr'o parte în alta a curții, săreau peste gardulețul ogrăzii în livadă, se întorceau spre săivane și se dădeau, toți odată, de parcă i-ar fi stârnit o mare primejdie.

În C'onul Leon inima s'a strâns ușurel. A ridicat urechea dreaptă depe pernă, ca să audă mai bine și a ascultat. În plesnetul scurt al unui dulap, care a pocnit uscat și sec, i s'a părut că desprinde ceva mai mult decât era. Aștepta zgomotul unui pas, ori al unei clanțe. Totuși (sgomotul întârzia să vie și în încordarea ascuțită, înrăurită de sudoare rece, inima îi clănțănea surd și tare ca

un pumn izbit pe dinăuntru pieptului.) De teamă să nu-și sperie nevasta, s'a dat din pat, încet, numai pe jumătate, ca să-și ia o pușcă din cui.

Dar în clipa aceea, Coana Tasica i-a înfipt groaznic mâna în braț:

— „Ce-i?”

Era spăimântată și găfăia. El, s'a speriat mai tare și a făcut:

— „Ssst!...” Apoi a luat pușca și cu degetul pe cucoase, gata să le ridice, aștepta. Căinii au mai trecut odată, învâlmășindu-se pe sub fereastră și s'au depărtat cătră imas.

Dar în liniștea de după ei, nu s'a mai dejghiocat nimic. Doar greerașul casei, care-și picura nesomnul dintr'un colț de grindă.

— „Ai auzit ceva?” A întrebat mai apoi, în șoptă, Coana Tasica. Lui Leon i-a fost rușine să mărturisească... A mințit:

— „Parcă”... Decât, Tasica fusese trează. (Minciuna, ori năzărirea lui Leon, i-a închis gura în stinghereală și neplăcere.) A mai stat o clipă ciulind hăuleala depărtată a căinilor și cum nu se mai lămurea nimic nicăeri, a lovit drept, ca săgeata, prin bănuiala ei și bănuiala lui, înșirându-le pe-o singură ată:

— „Manlache unde-o fi?”

Bărbatul a strâns ochii la numele plin de umbre rele, care i se rostogolise două nopți și două zile în cap, ca un cuțit cu multe tășuri și a dat din umeri:

— „Nu știu!”

Dar în ghemulețul de carne roză a femeii, s'a răsucit o pornire de glumă răutăcioasă. Avea poftă să pedepsească și să dea o învățătură bărbatului fricos. Cel puțin, adâncul ei nelămurit și femeesc, într'acolo o împingea, oricât temei ar fi avut să se teamă și ea singură de ocașul care-i păzea.

A deschis fereastra brusc și brusc s'a răsfrânt în afară, căutând o umbră presupusă. Cochetă, fără să-și dea seama, își astupase umerii micuți în mâinile cu degete rășchirate, ca o țesătură rară, acoperindu-și deschiderea sânilor cu brațele protivnic petrecute.

Numai că și (în dreapta și în stânga, peretele casei licărea, curat și vinețiu în noaptea proaspătă, care luneca acum pe geam) și pe trupul cald.

În curte nu se mișca nimic de la locul lui. Doar câinii se luptau înainte cu ceva nevăzut și dușmănos.

— „Manlache!” Glasul i-a sunat încet, ca o rugămintă plăpândă.

— „Dar dacă n'o fi vrând să răspundă?” S'a întrebat cu inima strânsă, Leon.

În aceiaș clipă însă, ca și când lui i-ar fi răspuns, un glas venit de foarte departe, a răzbătut limpede și liniștit:

— „Cine mă chiamă?”

— „Eul Cucoana!” l-a lămurit Tasica, cu inima tare și a tras din întuneric capotul să se acopere cu el. Apoi a șoptit cu trufie ușoară, dar prea puțin ascunsă:

— „Trebuie să fie la pârliazul imășului și totuși a auzit... Bună ureche are!”

Într'un târziu, (din bezna nucilor, s'a desprins o nămetenie nelumească. Părea de cinci ori mai mare ca Manlache cel de toată ziua.) Văzându-l, Tasica și-a simțit răcoare în piele, — dar nu putea să spue că nu i-a plăcut. S'a făcut de două ori mai mică, ghemuită acolo, pe pervazul ferestrei, ca un punctișor alb și a așteptat.)

Deodată, paznicul a stat pe loc. Căinii porniseră iar, mai nebuni ca înainte.

— „De ce bat așa căinii, Manlache?”

— „Ia niște besmetici C'oană...” i-a răspuns paznicul, fără grabă. „Se pomenesc tot cu săracu Gavrilă...”

Liniștea din Manlache, a trecut ca o apă caldă în trupșorul înfiorat, care se agățase de fereastră. Și fiindcă Tasicăi i-a fost rușine să spue adevărul, a mințit dulce și ea:

— „Ne-au stricat somnul...”

Dar ocașul, traducând rustic, în limba lui, întâmplarea asta, care-l supăra, a liniștit o domol:

— „Să nu vă fie frică... Până s'or deprinde și ei cu mine... Că mie nu-mi face trebuință haita să latre la lună. Să aibă colți buni ca să ție mușterul.) Dacă dă cu gura, îl alungă ori îl vestește, așa că nu-i mare scofală. Vine al' dată... Da de-l văd eu, nu mai vine cât îi hăul, că îl vede Cel de sus...”

Era măreț și era înfiorător. C'oana Tasica se uita la el de parcă n'ar fi fost nici când C'onu

Leon în spatele ei. De altfel, punându-și pușca în cui, arendașul și-a lăsat nevasta să vorbească singură cu Manlache, pentru că s'a simțit de la început de prisos și-a fost amărit-amărit ca de o mare nedreptate.

Câinii, stârniți din nou de cine știe ce arătare, se apropiau iarăși în goană, unii peste alții. Au dat să treacă furtună, lătrând nebunește.

Supărată la ureche în atâta potop de larma, Tasica a dat din cap:

— „Iar?”

Atunci, s'a întâmplat un lucru, care a pleznit noaptea în două, că pe-un geam de sticlă. Manlache s'a proptit în picioarele lui grele și dintr'un piept, ce nu-și găsisese niciodată toată întrebuițarea, a întâmpinat haita tunând:

— „Ei, ho!”

C'oana Tasica a auzit geamurile zbârnâind, și atâta tot. Câinii au încremenit pe loc, de parcă le-ar fi tăiat goana un cuțit și au tăcut până la unul. Apoi s'au împrăștiat furișându-se umiliți și mici, cu biata lor coadă războinică, sumeasă de nevoie, între vine.

(Manlache s'a uitat după ei, până s'au topit în văgăuni de negură) și a încheiat, ca o făgăduială:

— „Apăi... nu merge așa, frățânilor!”

C'oana Tasica a stat multă vreme cu ochii în tavan. De odată și-a tras plapuma până la gât. Acolo sus,

pe negura de var, se deslușise, mare și ca din altă lume, umbra neagră a unui trup uriaș.

Intr'un târziu, când privirea începuse să i se înțețoșeze și îi încropise sângele în lăsarea dulce a somnului, câinii s'au stârnit iar, vijelioși, în bătae.

Fără să vrea, ca într'un îndemn care răsfrângea ecouri incubate într'însa, a șoptit în minte:

— „Ei ho!... Apoi nu merge așa, frațanilor...”

Și n'a mai înțeles nimic. Strigase ea? Strigase el, departe și îl auzise? Ori strigaseră amândoi de-odată?

Dar în liniștea adusă de potolirea lătratului, C'oana Tasica, l-a auzit limpede pe Manlache, muștrând câinii cu înțelepciune:

— „Bine mă, odrasle a lu' Gavrilă... Mult o să sculați omu' din somnului?... Eeee!... Apăi... iaca aiasta nu merge frațanilor! Că omu' roboteste ziulica toată, și nu-i haită ca voi, să sforăe unde-l prinde somnul!... Înțelesu-m' ați?...”

Mai departe C'oana Tasica n'a mai auzit. N'a mai auzit, cum n'a mai auzit nici câinii în noaptea aceea, și cum nu i-a mai auzit niciodată.

Dar întâmplările astea au trecut pe lângă C'onu Leon fără să lase nici o urmă. El nu era femeie cu gând ușuratec, să-l miște și să-i moaie inima un fleac de nimic, atâta vreme cât ședea alături înțelegerea lui de om în toată firea, care-i spunea limpede primjdia și greul. Nu era numai teama de negura pe care o bănuia în mintea și în inima lui Manlache.

Aceia avea oarecare leac și C'onu Leon nu numai că-și ungea puștile cele vechi, cu regularitate de cea-sornic, dar își mai cumpăraseră și una automată, comandată de-adreptul dela Zissman din București, care și el, o adusese înadins pentru arendaș de la fabrica „Browning” din Liège-ul Belgiei.

Dovedise pe urmă lui Manlache—și-i dovedea mereu—că-i țintaș ca nimeni altul, de trănțește ușor rândunica în zbor. Dibăcia lucrului îl minunase mult pe paznic și l-ar fi minunat și mai mult încă, dacă agerimea ochiului și netremurarea mâinii s'ar fi arătat pe-o scândură moartă și nu pe-o biată păsărică fără prihană.

Iar dacă ar fi străut unde țintește cu adevărat C'onu Leon, ucigând atâtea suflete fără vină, pândarul ar fi sângerat în inima lui. Căci Manlache, din tot prăpădul celor zece ani de ocnă, nu se alesese decât cu o vorbă. Dar vorba aceea, pe care o spunea de zece ori pe zi, un ocaș bătrân, osândit pe viață și ajuns pe jumătate nebun, i se înfipsea uriașului în creier, ca o pecete de foc. De bunăseamă ea nu lămurea numai viața păcătoasă a moșneagului, ci multe alte vieți și pe-a lui Manlache totodată:

— „Dumnezeu m'a osândit fârtate, nu omul făcut de Dumnezeu. M'a osândit să omor, ori să las alte suflete să moară din pricina mea — vasăzică tot omor făcut de mine —. Și n'am putut să țin la nimic pe lume, fără să nu omor suflare neîntinată...”

În zguduitoră tragedia a ocașului nebun, care socotea omor, nu numai tăerea unei găini, ci și

scurtarea unui copac, Manlache își văzuse lămurita însăși soarta lui. Lămurită și scrisă de la capăt. I se părea acum, că toți morții pe care i-a sămănat lângă viață, sunt împlinirea unei osânde neștiute de el până în ziua când a ridicat săcurea cu mâna lui, de a sfărâmat o feastă de om, ca pe un butuc de lemn.

Și înspăimântat de aluminarea nebună a moșneagului înlăntuit în cătușe, vedea întinzându-se și peste toate zilele lui, amarnica prorocire sângeroasă. Îl îngrozea și a dat în lături cutremurat până în măduvă.

Atunci s'a năpusit în credință ca un scos din minți și s'a agățat de pulpana lui Dumnezeu (Omul acesta uriaș, care nu se temea de nimeni și de nimic, se temea de venitul osânder, din el însuși.)

De aceea, într-o zi, s'a dus la duhovnicul ocnelor și s'a mărturisit cu amară scrâșnire de dinți. Bătrâmul cu barbă colilie și ochi de oțel rece, l'a tras în fața icoanei cu Prea-Curata. Acolo l'a trântit în genunchi pe lespedeă înghețată și într-un amestec surd de blesteme înspăimântătoare și de Slava lui Dumnezeu, l'a ferecat în jururea cea mare. Manlache, scuturat ca de frigul Gheenei, a înțeles că mâna lui nu mai trebuie să poarte, în veci de veci, unealtă de omor. Jurământul a fost nemdurat, ca para de foc a unei afurisenii din Scriptură.

— „Ca fierul, încremenite să-mi rămâie degetele; ca uscăciunea lemnului, carnea depe ele... Ochiul care o pândi văz de omor, să înghețe ca sticla și ca sticla pe ger, în cioburi să se sfarme...”

Ghemuit pe lespezi, sub patrafir, nu mai era uriașul pietros și cu vinele bătute în clocot de sânge. Ia acolo o biată zdreanță cutremurată de afurisenia aceea de iad, care hăuia în bolțile bisericii goale, asemeni unor clopote de dincolo de lume, aducând în ele osânda și profetia văzduhului fără capăt.

Blestemul acesta își prelungise până azi tăria în urechea lui Manlache... Și avea să și-o prelungească multă vreme încă.

Dar (bătrânul duhovnic, în neșila jurământului său, n'a știut că închizând o cale, deschide alta alături.) De aceea, (frica de unealtă ucigătoare avea să bântue, ca frigurile, întreaga viață a bietului spovedit.) (Li păștea zilele și fiecă mișcare, amintindu-i fără preget de osânda lui.)

Și nici că se putea altfel. Ce lucru n'ar fi ajuns ucigător în mâna de piatră a lui Manlache, când însăși mâna putea să fie mai ucigătoare decât o armă de omor?

Dar toate întrebările și gândurile astea erau în el răvășite și pufoase. (Aburi de îndoială și de turbur, răsăreau uneori în unghere de inimă, însă treceau repede, într'o potolire) pe care o ajutase de ocazdată orânduirea vieții. Și orânduirea asta se arăta prielnică. Rupsesse ori ce legătură cu lumea de toate zilele, decând, îl adusesse întâmplarea să fie paznic de noapte. Și așa, singur treaz, în hăul nopților, doar cu răsufletul câinilor lângă dansul, Manlache binecuvânta pe Dumnezeu că i-a scos în cale cucoana asta mică și albă, care s'a îndurat de el.

Iar în mintea lui simplă și adânc credincioasă, o vedea, ca pe pozele calendarelor din iarmaroace, asemeni porumbelului alb, care pogoară de sus în semn de înțelegere și iertare...

Numai că Leon nu înțelegea nimic din toate acestea. Pentru el, dela început, teama a fost limpede. Pricepea că Manlache, oricât n'ar fi o primejdie pentru viața celorlalți, este în orice caz o primejdie definitivă și permanentă pentru autoritatea de stăpân. Odată tocmît în slujbă nu mai putea să-l dea nimeni afară. Cel puțin C'onu Leon se înspăimânta gândindu-se la clipa, când ar fi nevoit să-l scoată din curte — lucru prea obișnuit cu slugile și argații unui conac.

Fiecare zi, nu făcea decât să crească rădăcini noi lui Manlache, în ograda asta, unde nu-l dorea decât stăpâna lui. Și astfel în clipa când Leon a înțeles că singura cale prin care poate fi condus paznicul, e numai C'oana Tasică, s'a așezat între cei doi soți o păclă grea, în care, cine ar fi vrut să deslușească, ar fi găsit mult din ceace oamenii numesc gelozie. Arendașul nu și-ar fi mărturisit-o nici lui însuși — așa de rușinos lucru i se părea — dar micile încolțiri dintre cei doi soți pomeneau prea des despre existența lui Manlache, pentru ca dedesubtul lor să nu se vadă mijind foarte neascunsă, marea dorință a bărbatului să vadă venind o întâmplare ticăloasă, care nu numai să-l depărteze pe paznic de

curte, dar tot odată să-l ruineze de pe soclul neobișnuit, unde îl suise duiosia crudată a C'oanei Tasica.

Spre fericirea tuturor, femeia n'a înțeles cum stau lucrurile. Era prea curată și prea senină în cugetul ei, ca să descoase în pornirea neprietenoasă a lui Leon, altceva decât o grijă firească de stăpân cu răspundere. De aceea nu s'a mirat de loc, în nici una din întâmplările multe care aveau să mai vie, văzând că bărbatul ei sucește lucrurile totdeauna în așa chip, încât lăsa pe Manlache descoperit spre o nouă vină.

Iată, de pildă, întâmplarea cu găinile.

Manlache auzise de prin argați, de cele petrecute la curte, când era paznic moș Gavrilă Bouroș. Ba, înțelesese foarte bine că angăriile fuseseră mâncate, după rânduiala unei mese bine gătite, pe un răzor de popușoi. Înțelesese și nu-i păsa.

Dar într'o zi, a auzit'o pe C'oana Tasica plângându-se de lipsa găinilor ei, care erau de rasă deosebită, așa cum se cuvenea de altfel, unei gospodării model. Și înfățișarea lucrurilor s'a schimbat. Atunci Manlache și-a lăsat ceasurile lui de somn, și cerându-și îngăduința cuvenită de la stăpână, a plecat încotrova și nu s'a mai întors până la ceasul slujbei, odată cu seara.

Peste câteva zile, dimineața, Manlache a așteptat'o pe C'oana Tasica, la eșirea din casă și a poftit'o în livadă. Acolo, ciuguleau din iarba roturată vre-o

zece găini moțate, grase și frumoase, cum nu avusese conacul nici odată.

— „Ce-i cu astea?”

— „Le-a adus mușteriu în schimb”.

Cucoana nu avea cum să priceapă minunea, dar lucrurile se petrecuseră mai simplu decât s'ar fi părut. În ziua când își oeruse voe, Manlache se dusese în Călmățui, în Grivița și în Cudalbi.

Faima lui de om care omorise, cei zece ani de ocnă și pumnii aceia grei ca barosul lui Cioplea, potcovarul, îi dădeau o autoritate, care trăgea oamenii la o parte din cale și ridica singură, căciuilile din cap. Manlache știa, înțelegea și voia să-și folosească păcatele.

De fiecare dată când întâlnea un flăcăiandru, îl oprea:

— „Mă țică, să spui celoră care au furat găinile de la curtea lui C'onu Leon să aducă aliele în loc. Eu le dau răgaz și aștept până Duminică. Dacă aduc găinile, închid ochii — că isprava a fost făcută înainte de tocmala cu mine — dar altminteri, Luni îi leg fedeleș și-i pun să clocească ouă pe cuib. Că le-am dat de urmă, înțelegi tu? Și nu-i ert!”

...Peste două zile, umbre furișate hoțeste sub garduri, au zvârlit în curte găinile frumoase din livadă,

C'oana Tasica nebucurându-se decât de folosul ei, era în nouri de fericire și încântare. Dar C'onu Leon, mai hapsănit ca oricând, a pus punctul pe i:

— „Asemenea găini de rasă nu pot să fie decât furate. Iar mâine poimâine, te pomeniști că afli păgubașul și ne facem de răsul lumii...”

De aceea (arendășul a înhămat numai decât caii la bihuncă și s'a dus de-adreptul la Ivesti, să spue lui Sion, subprefectul, toată pățania) și să-i ceară limpezire. Pasă-mi-te limpezirea o vedea în chip de jandarmi ridicându-l pe străjer.

Dar ancheta făcută în toată plasa și prin comunele de jur împrejur n'a dat nici un fel de roade. Toate găinile erau la locurile lor. Doar într'un târziu, Madam Clara, nevasta lui Ferent, cărețașul din Liești, a spus că a vândut pe bani buni, zece găini de rasă la niște flăcăi pe care nu-i cunoaște.

Numai că administratorul a uitat să spue Tasicăi descoperirea asta și în ceardacul conacului chestia găinilor s'a încheiat astfel:

— „Nu s'a găsit *de-ocamdată* de unde au fost furate... dar...” La care Coana Tasică a pus punct cu aceste vorbe fără minte:

— „Dar puțin îmi pasă, de vreme ce am găini la loc și bravo lui Manlache pentru ce-a făcut!”

Un grăunte de om, cu năsul mucos și pălăria pleoștită peste lațele bălăi din cap, ducea vaca la păscut pe drumul mare, îndemnând-o cu o jordine lungă cât toate zilele. Cânta cât îl lua gura, colinda uitată în gătișorul lui, dela Crăciunul trecut:

*După dealul cel mai mare,
Velerim și Veler Doamne...
Răsărit-a mândrul soare,
Velerim și Veler Doamne...
Dară soare nu era,
Velerim și Veler Doamne...
Ci lăcaș de mânăstire,
Velerim și Veler Doamne...
Cu pereți de alămăie,
Velerim și Veler Doamne...
Și cu poarta de tămăie...
Velerim și Veler Doamne....*

Manlache a stat în loc. Ii vedea numai picioarele goale și cenușii printre picioarele vacii, iar cum se zbăteau în colbul albicios, odată cu legă-

narea ugerului, păreau niște sfîrcuri mai lungi, unse cu baligă, de teama vițelului. În clipa aceea, fața aspră și întunecată a fostului ocnaș s'a luminat într'un zâmbet bun și trist.

Vaca s'a dat la oparte dinaintea malului, care-i răsărise în drum, pe când copilul, pomenit ochi în ochi cu uriașul acesta, a încremenit cu gâtul răsucit, privind pe sub poala pălăriei blegi, gura întinsă în zâmbet și ochii care clipeau ciudat lângă sprâncenele negre și grele. Mai încolo, vaca rămasă stăpână pe vrerea ei, s'a oprit să zmulgă o gură de ovăz de pe hatul drumului.

— „Cântă înainte, măi moșule!”

Dar potca a dat din cap:

— „Mî!”

— „Nu mai știi?”

— „Ba...”

— „Apăi...?”

— „Iac-așă!...”

— „Și dacă ți-oi da un gologan să cumperi roșcove, cânti?”

Copilul a vrut să-i dovedească acum, că nu-i așa de mic să se lese păcălit și-a făcut, în răs:

— „Hă-hă!”

Manlache a tras din brâu batista, în care-și finea înodați câțiva gologani și a scos unul. Copilul a rămas cu ochii la roțița lucitoare:

— „Iaca banul. Dar cânti?”

— „Ih!”

— „Brava! Ia stai tu colea jos și zîl...”

Și Manlache, așezat pe malul șanțului, a luat tângul, între genunchi și nu și-a mai clintit ochii de la gura lui.)

*...De pe dealul cel mai mare
Velerim și veler Doamne...*

(Ce gânduri șiruiau în mintea paznicului, nici el singur nu știa. Icoane frante, fără legătură, se abăteau o clipă din noapte, și iar plecau...)

*...Răsărit-a mândrul soare
Velerim și veler Doamne...*

Se vedea copil, colindând așa, într-o noapte de ajun...

*...Dară soare nu era
Velerim și veler Doamne...
Ci lăcaș de mănăstire
Velerim și veler Doamne...*

O vedea pe maică-sa, femeie tânără, voinică, cu gura numai răs...

*...Cu pereții de alămâie
Velerim și veler Doamne...*

Și o vedea moartă, fulgerată de-o boală care nu erfiase pe nimeni...

„Și cu poarta de tămăie
Velerim și veler Doamne...”

Apoi se vedea singur, crescând în vecini, ca o bălărie... Tatăl lui beat... Pe urmă, flacău... oștirea aspră... însurat... și dorul nebun să aibă un copil dintr'o femeie stearpă...

Velerim și veler Doamne...

Copilul cânta înainte, uitându-se la gologan. Îl strângea și-l răsucea între degețelele lui, care descoperiseră toate noroaietele din lume în dimineața asta uscătă și plină de soare.

Iar Manlache se uita înainte, nemișcat, la gurița aceia fragedă, care pălpăia și tremura în cântec și în viață nouă.

— „Gata!”

Manlache a tresărit.

— „Gata?”

Și i-a părut rău.

— „Dar a cui ești tu, mă făcușor?”

— „A lu' Nea Petrică!”

— „?”

— „Nea Petrică a Văduvei...”

— „Aha! Brava! Dar tu ce-ai face dacă m'as duce la tătto și i-aș zice: „Ia mă Petrică, vinde-mi mie pe Nicușor...”

— „Mie-mi zice Vasili...”

— „Așaaa? Vasili?... Bun!... Ei, ce ai zice Vasili? Ai vrea?”

Copilul s'a uitat stingherit la bănuț și a dat greu din cap.

— „Păi de ce să nu vrei mă, că eu am parale și-am să-ți cumpăr ciuboțele și roșcove... și te dau la școală...”

— „Mț...” și a încercat să se desfacă din mâna lui Manlache...

— „De ce nu vrei, măi Vasili?”

— „Nu vreau...” Apoi de-odată, simțind mâinile mari ale paznicului, că i se încheștează pe brațe, a început să se zbată.

— „Dă-mi drumul...”

— „Ei, nu-ți dau drumul!...” Copilului i-a prins gurița tremur.

— „Dă drumul!” Și speriat i-au eşit lacrimi în ochi...

Manlache i-a dat drumul, iar plodul a luat-o la goană.

De departe, găfâind de groază și de fugă, i-a strigat răzbuător, ștergându-și născul pe poala mânecii.

— „Păi? Cum nu?... Parcă eu nu știu că mneata ești nea Manlache, care a fost la Sare?...” Apoi a pierit ca o șopârlă în popușoai, lăsându-și vaca de izbeliște, în ovăzul proaspăt al hatului.)

Manlache a rămas o clipă nemișcat, cu ochii după el. Apoi a răsuflet adânc și a intrat pe jîtarie.

Acasă la Țigău era pustiu. De bună seamă că

oamenii erau eșiți la prașilă cu toată casa — așa cum e obiceiul. De aceea ocașul își pierduse nădejdea să mai poată vorbi cu cineva. Intrase în ogradă și căuta. Nimeni. Doar târziu, (după ce-a dat câțiva dupaci în ușă, a auzit un glas și un cheunat de câine.)

Imbușorată de alergătură, fata lui Țigău a deschis poarta livezii, ferind căteaua să nu-i scape pe lângă fustă:

— „Ziua bună, Rusando!”

— „Mulțămim'tale nea Manlache! Pe tata îl cauți?”

— „Pe el mă fato. Dar pot să-ți spui și ție care vânt m'aduce.”

(Fata l-a poștit pe prispă, după ce-a șters colbul cu o zdreanță pe care a luat-o dintr'un cui.)

— „Ia hodinește, nea Manlache!”

Dar Rusanda era turburată. Era voinică cât un munte și ea, de nu-și găsisse flăcău pe samă zece sate împrejur. Și cu toate astea apropierea lui Manlache îi strecura în inimă un tremur neschimbat și neplăcut. Mai ales (acum, când erau singuri în ograda asta pustie, se simțea fără apărare și fără vlagă.) Ochiul omului stăruia pe trupul ei, înrând vrăjmășia pe care fata și-o simțea în carne. S'a așezat mai departe, după un pop al prispei și a așteptat.

Dar Manlache era cu gândul dus departe. Poate că și-l lăsase acolo, pe drum, în rariștea aceea de popușoi, pe unde se mistuise Vasili, plodul lui

Petrică a Văduvei. Și poate mai departe încă, pe la căsuța din Cudalbi, dacă nu cumva trecuse și dincolo de gura Ocnei, ori de ziua judecării, ca să ajungă la puținele zile neotrăvite, când îi era și lui drag un suflet omenesc...

Căci (Rusanda, aducea în tinerețea și sănătatea ei, o miresmă demult și dedemult acoperită cu duhoare grea de sare și de afunduri negre de pământ.)

Ai fi zis că Manlache se întorcea acum pentru o clipă, să ia viața de unde-i pierduse firul... S'o ia? Asta-i numai o vorbă. Căci altminteri știa el bine că nu se poate. Nu s'a mințit nici odată în privința asta și anii trecuți deatunci până azi, nu i-a socotit ca pe un gol în rândul zilelor. El a trecut prin ei și i-a trăit. Iar (tortura lor uscată a vestejit în inima lui ceva, ce știe bine că nu mai înfloreste.)

Dar în clipa asta și-a adus aminte și găsește că osânda lui, are pe dedesubtul ei și alte osândiri. Copilul de pe drum, fata vomică din fața lui... și câte altele încă?... (Tot ce-a venit să spue, și tot ce-a spus Rusandei, s'a fost răsplămădit în amarul gândurilor astea. Fata l-a ascultat, înfricată la început, apoi uimită, prinsă, sfărâmată, umilită.

— „Am auzit că v'o fâtat căteana... Și o știu că-i de soi... V'ăș ruga să-mi dați și mie un cățel, când or face ochi...”

— „Păi, la curte nu-s câini destui?”...

— „Sânt... Dar is câinii curții... Iaca azi dimineață, ședeam pe prispă și mă uitam la ei... Buni, ce

să zic?... Dar vezi tu, fato, is câinii curții... Aceia păzesc curtea. Se împrăștie ei în legea lor, care colo, care colo, că-s deștepți. Și așa-s câinii, nu dorm la un loc. Iși împart locul de pază. Așa-i o rânduiala lor căinească...”

„Dar eu? (Eu, iaca, staaau singur și n'am cu cine schimba o vorbă, fato. Și ce să spun? Am nevoe... Că tare mă mai năbușă urātu' uneori.) Și (degeaba-i omu în putere dacă s'agață urātu' de gatu' lui!...)”

Ce-o fi avut în glas de s'a îndoit trupul Rusandei? Și ce era dincolo de glas, de s'a pomenit fata cu ochii umeziți? În câteva clipe, făcuse drumul lung, dela groază la milă și era buimăcită.

— „Spune-i tu lui tată' t'o asta și roagă-l!”

Dar Rusanda a înțeles să ia altfel lucrurile:

— „Ce mai?... Nu ți-o da tata, îți dau eu, dacă-i pe-aceia. Că doar n'o să-i vândă pe gologani — bată-i pustia — măcar că ori fi ei de soi... Că al-minteri — drept îi — că-s frați cu ogarii lui C'omu Iancu Gheorghiadi...”

— „Știu Rusando... Da' dacă o vrea plată chiar plată dau...”

— „Vai de mine, nea Manlache... păi, suflete de oameni sântem, ce Dumnezeu?...”

De mult nu se mai vedea spinarea lată a paznicului de conac, înghițită în sălciile râpii. Dar Rusanda tot acolo ședea, răzămată cu coatele de poartă și uitându-se în lungul drumului. Apoi ho-

tărită s'a dus la culcușul cățelei și i-a cântărit puii pe rând, într'o mare alegere și o mare întrebare.

Iar când s'a întors Țigău de la prașă, fata era așa de dusă pe gânduri, că n'a mai ținut minte să-i spue ce-a vrut Manlache Pleșa. Niçi măcar nu i-a spus că a venit. A doua zi s'a luat cu treaba, iar a treia zi a uitat de tot.

Tocmai hăt, a patra zi, și-a adus aminte, deodată, după ce plecaseră, toți din casă, tocmai în valea Gerului.

Atunci Rusanda s'a dus din nou la culcușul cățelei, i-a drămuit iarăși puii și după ce i-a pus la loc, în mare cumpănă, a strâns bine broboada cea mai frumoasă pe cap și a pornit-o pe șoseaua Griviței.

Cu obrazul în bătaia soarelui și cu ochii duși, îngâna încetișor:

„După dealul cel mai mare,

Velerim și veler Doamne...

Răsărit-a mândrul soare.

Velerim și veler Doamne...

S'a oprit din cântec și a așteptat-o.

— „Ce vânt te-aduce, Rusandă?”

— „Păi, nea Manlache, am venit să-ți spui de cățel”.

— „Nu vrea tată-tău să-l dea?”

— „De ce să nu vrea? Dar am uitat să te întreb ce vrei mmeata: cățel ori cățeă? Că avem trei căței și o cățeă, așa că îți dăm ce vrei”.

Mánlache s'a uitat în ochii ei, vrând să desprindă și alt ceva de-acolo. Știa el de mult că-s albaștri ca cicoarea, dar nu-i văzuse nici odată așa de drepți și de limpezi ca azi. Nu-i vorbă că, întâia oară s'a putut uita mai mult în ei. Il priveau acum fără sfială, cu o lucire schimbată și prietenoasă, așa cum erau ochii Coanei Tasica. Și lui Mánlache i-a părut foarte ciudat lucru, ca niște ochi albaștri să samene așa de mult la privire cu doi ochi negri, cum erau cei ai stăpânei.

Dar de-odată, cu neașteptarea unui fulger, a tășnit în el o lumină. A venit încredințarea, a venit o apă vie... Și omul ăsta de nimic înfricat, a fost zguduit de frica tainei care se săvârșise în el. El, care vorbea totdeauna puțin, n'a mai putut să vorbească de loc. Dar nu s'a mai întrebat nimic și nu s'a mai indoit de nimic.

A lăsat-o să plece, și-a rezemat capul greu de peretele coșcovit și privind-o printre genele bătute de soare, cum se duce devale și pierе sub clinul plopilor, îngâna cu altfel de lacrimă și altfel de glas:

...După dealul cel mai mare,

Velerim și veler Doamne...

Răsărit-a mândrul soare.

Velerim și veler Doamne...

Peste două zile Rusanda, urca dealul la Mánlache, cu poala grea. Pe iarbă, în fața lui, a lăsat ușurel cei patru căței.

— „Eu ți i-am adus pe toți, nea Manlache, să-l alegi pe care vrei...”

Incet, paznicul, a ridicat ochii la ea, și-a întrebat-o rar.

— „Așa a zis tată-tău?”

Fata a clipit și a răspuns dulce, ca un cântec la care vorbele îi de prisos:

— „Ihii...”

— „Apăi, dacă-i așa, să-i spui că-i mulțămesc și i-oi fi îndatorat. Dar alege tu, să văd ce alegi...”

Rusandei îi bătea inima. Se uita la căței și se uita la Manlache, așteptând să-i prindă o privire, care să o ajute. A pus apoi mâna pe unul, după cum i s'a părut și i l-a întins:

— „Aista-i?”

Manlache, înduioșat, i-a răspuns:

— „Acela-i!...” Și mângâind cu o labă uriașă ghemul roșcat, care țiuia pe genunchii lui, se uita la fata așezată pe iarbă. Rusanda a închis ochii zâmbind ușor, ușor de tot, nevăzut. Se simțea ea mângâiată.

Pe urmă paznicul a intrat o clipă în odăița lui și când s'a întors, i-a întins stingherit un lucrușor cenușiu și înflorat:

— „Ține... o călămară de sare... făcută de mine... acolo... la ocnă... Pentru... tată-tău”.

După aceia, într'un târziu, a întrebat-o:

— „Cum să-l botez?”

Dar Rusanda a dat din umeri. Simțea așa de puternic pe obraz urma privirii lui, că n'a avut cu-

rajul să i se mai uite în ochi. A smuls un firicel de iarbă și a început să-l rupă în dinți...

Manlache, cu ochii pe ea, a spus:

— „Ce-ai zice dacă l-aș boteza... Firicel...?”

— „Ihî...”

— „Frumos nume — nu-i așa...?”

— „Frumos, nea Manlache...”

Dar nici el, nici ea, nu și-au dat seama, cum de-a venit numele acesta în mijlocul lor...

Și-așa, Firicel și-a făcut intrarea pe lume și în inima lui Manlache Pleșa, lunecând, pe-un fir de iarbă sărutat de-o fată mare.

(Peste toate amarurile și nemila trecută se întinse ca o uitare și o mângâiere.) Fircel creștea și nu creștea singur. (Cine-ar fi stat vre-odată să asculte în fund de noapte cîsla lui Manlache cu Fircel al lui, ar fi înțeles bine de ce în ceasurile răcoroase, paznicul își scoate surtucul depe el și învește trupșorul fraged al cătelului) ca pe un copil de mult dorit.

Uneori era așa de vesel, că până și C'onu Leon își mai uita din vechiul lui parapon. Cât privește pe C'oana Tășica, e lesne să și-o închipuie ori cine, câte năzbătii nu punea la cale cu ajutorul lui Manlache, când îl vedea însorit și jucăuș, ca un urs nesfârșit de simpatic și hazliu.

De altfel nevasta arendașului știa uneori să-i creeze paznicului și adausuri de simbrie, ciocănind greu zgârcenia înăscută a lui C'onu Leon...

— „Manlache, dacă trași căruța cea până'n deal, boerul îți dă o rublă...!”

Și rubla trebuia să fie dată, oricâtă acreală chiftea în inima lui Leon.)

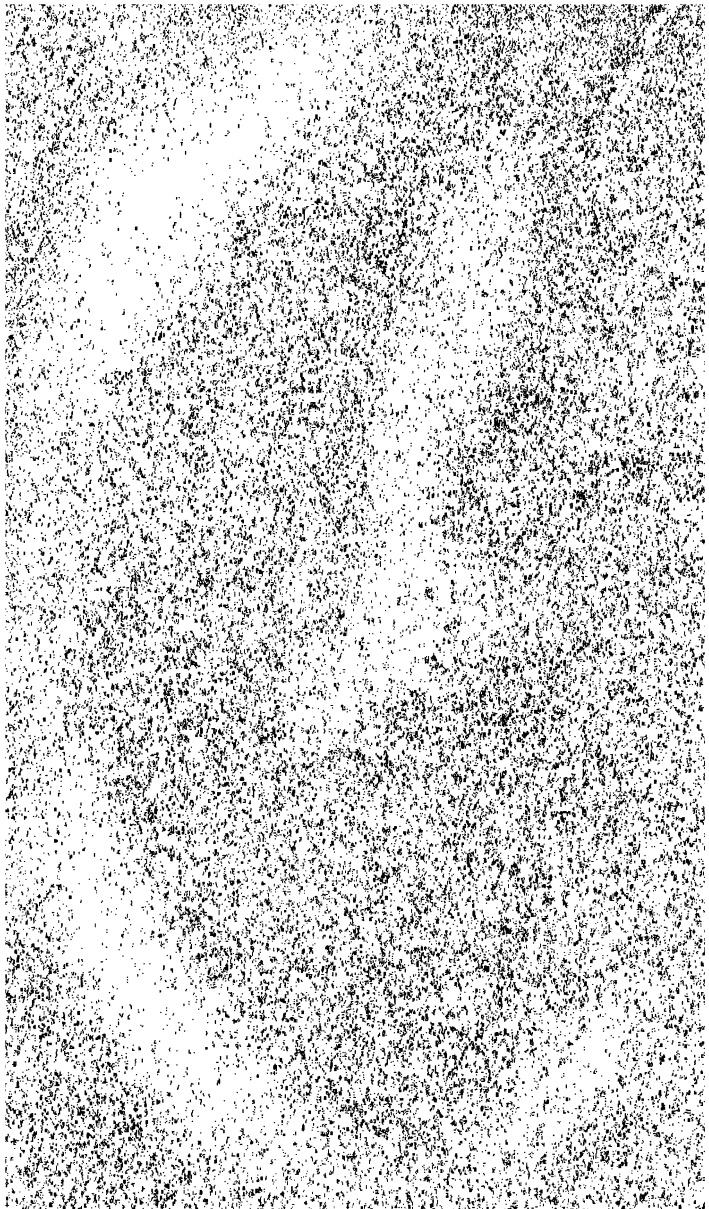
Ba odată, când dumnealor, la o masă cu musa-

firi, râdeau din pridvor, văzând pe moș Gavrilă Bourș, cum se canonește să ducă în rate un săculeț de grâu, chiar C'omu Leon a vrut să se fălească în deosebi cu uriașul dumisale. L-a sculat din somn:

— „Manlache, uite, boerii nu cred că aduci un sac de grâu dela poartă până aici, fără hodină și într-o mână!”

Manlache s'a uitat în ochii C'oanei Tasica și a răsuflet adânc. Avea înfârșit un prilej să o mai răsplătească odată în felul lui. Și s'a întors până în vârful dealului, cu patru saci de grâu odată, doi sub brațe și doi pe umeri..)

Iar cele patru ruble le-a încasat numai decât C'oana Tasica, să le pue la un loc cu simbria pe care Manlache și-o aduna la stăpână, — numai la stăpână — ca o nouă dovadă de recunoștință și de inimă credincioasă pentru mânușița care-i deschisese poarta către viața lui cea nouă...

(Dar apele vieților rareori sânt netede. Și mai rar încă, pot să fie netede apele care-și brăzdează făgașul în locuri necuminti.) Iar (dacă Bistrița se învolburează și spumegă tot lungul ei, de ce-ar fi să rămâe liniștită viața unui om, care a pornit pe-o albie blăstămată?)

(Mănlache avea ursita lui și osânda lui. Liniștea de-o clipă era amăgitoare, ca soarele de iarnă.) Dintr'o întâmplare din toată lumea, a fost să se prăvale peste dânsul, tot potopul urgiei de apă care geme. Și-așa, zvârlit din nou în bezna lui, Mănlache zadarnic s'a înfipt cu picioarele în pământ și a așteptat trecerea șuvoiului turbure și rău. (A pierdut stăpânirea și s'a prăbușit în el însuș, ca într'o bulboană, care l-a supt până la fund.)

Intâmplarea cam așa a fost.

În liniștea și buna întocmire a lucrurilor, a trăznit într'o bună zi vestea că s'a găsit pe hârtopul Herătaului un om îmbrăcat bine, cu capul sfărâmat de muchea unui topor. (Portofelul răvășit, care dovedea

jaful, arăta și numele mortului: Hrisant Logotidis, mare angrosist de grâne din Galați.)

Când a aflat amănuntele astea, Conu Leon a tresărit și s'a uitat la Coana Tasica. A fost o simplă bănuială, pe nimic întemeiată, dar pe care a întărit-o însăși fața albă a femeii.

— „Ar fi teribil..”

(Înainte de a fi prins argații de veste, boerul a și început a iscodi slugărimea, să afle ce făcuse Manlache de cu seară până dimineața.)

Cel dintâi, și acela a fost moș Gavrilă Bouroș, știa că nu l-a auzit și nu l-a văzut deloc pe străjar toată noaptea, măcar că eșise de câteva ori prin curte. De martor l-a adus și pe Ion, ajutorul de vizitiu, care dădea de înțeles că zărise paznicul eșind din conac, peste pârleazul imașului, și bănuia că s'a întors tocmai la crăpatul zorilor.

Ion acesta, purta Sâmbetele lui Manlache din pricina Rusandei. I-o ceruse de nevastă lui Tigău, și fiindcă stricase vorba de pomână, pândea și căile fetei și căile paznicului. Pasă-mi-te voia s'o prindă pe Rusanda venind noaptea la Manlache, în timpul când făcea de strajă.

Mirosind cam ce bănuiesc stăpânii, Ion a alergat în sat și i-a trântit fetei în obraz toată grozăvia. Rusanda s'a făcut ca ceara și s'a clătinat. Știa bine că azi noapte îi venise Manlache în fundul livezii, și știa bine că venise pe drumul Herătăului. Ar fi zis că-i numai o potrivire, dacă n'ar fi știut că

Manlache îi spusese că are bani puși de oparte și că o să aibă și mai mulți.

Inebunită, n'a mai ținut seamă de nimic. A fugit la conac, a intrat ca fulgerul în odăița lui Manlache care dormea. L-a trezit și i-a spus tot, nădăduind să-l vadă că sare și țipă împotriva unei învinuiri nedrepte. Dar Manlache, buimac de somn și de vestea bănelii, a strâns dinții, a încruntat sprâncenele și a oftat să-și rupă pieptul. Apoi și-a făcut cruce, și-a luat bonda și strecurându-se prin livadă, a sărit pârleazul imașului.

Mai târziu, văcarul curții i-a spus judecătorului că l-a văzut alergând spre popușoaiele Corodenilor, și s'a mistuit în ele...

Judecătorul și-a oprit cercetările pe loc. Dacă până și Coana Tasica era încredințată că Manlache fusese ucigașul, cum n'ar fi fost încredințată toată lumea cealaltă? Fuga lui era mărturisirea cea de pe urmă și cea mai temeinică. De altfel Tasica știa și aceia ce nu știau alții; știa tot ce-i spusese, bocindu-se ca la mort, biata Rūsanda lui Țigău. Dar ce nevoie mai era să spue și judecătorului asta, de vreme ce magistratul instructor era încredințat de mai înainte.

Era acolo o deosebire de ceasuri — după spusele Rūsandei — dar putea biata fată să jure că era tocmai ora trei când a plecat Manlache și nu ora patru? Iar Ion putea să știe dacă era trei jumătate când a sărit Manlache pârleazul înapoi și nu cumva patru și un sfert?...

Căci doctorul stabilise limpede, cu judecătorul împreună, că ceasul omorului a fost în preajma lui patru, ceea ce arăta de altminteri chiar ceasornicul spart al celui ucis...

Zilele acelea, au fost zile de turburare mare, dar oamenii au răsuflat ușurați. Insfârșit n'aveau să se mai teamă de orice vorbă dela curte și puteau și ei să răspundă obrasnic unui logofăt; ba chiar lui C'onu Leon. Căci acum nu mai venea în cale Manlache Pleșa; cu ochii lui de ocaș, să întrebe încet:

— „Ai zis ceva? Nu?... Apăi nici să zici... că pe urmă nu mai zici o vorbă cât îi veacul...”

Dar cu toate supărările astea, cel mai mulțumit era C'onu Leon. Era mulțumit și răzbunat. Răzbunat mai ales pe C'oana Tasița...

(În răsufllarea aceasta a două sate, doar Firicel se căina încetișor prin colțuri și de-alungul nopților.) El și cineva care se legase de el... Dar pe când Firicel s'a deslegat odată de toate, pornind-o prin porumbiște, pe căi neștiute, Rusanda rămânea lipită aci, de casa și livada aceia, unde-și purtase, atâtea luni de zile, un gând blajin și bun.

Manlache nu-și dăduse seama ce face când a fugit dela conac. A simțit că se prăbușește lumea peste el și n'a mai judecat nimic. S'a înfundat în popușoaie și-a alergat în desișul lor, cum aleargă vitele turbate de-o spaimă care nu mai trece. Pănuri de popușoi îl plesneau peste ochi, frunzele tăioase îi scrijălau mâinile și se izbea de știuleții grei, fără să simtă și fără să bage de seamă. Un singur lucru vedea limpede:

— „Trebue să fug de nedreptate...”

Ci, iată un lucru ciudat. Se gândise la putința să fie învinuit, chiar din clipa când a auzit țipătul negustorului ucis. Căci nenorocul făcuse să-l audă și nu s'a putut face că nu-l aude. Mintea îl îndemnase să fugă înapoi, dar nu l-a lăsat inima, și a luat-o în goană pe drumușorul unde auzise strigătul, fără să se gândească numai decât la omor. (Putea să fie și o răsturnare de trăsură, în făgașele astea grunjoase și adânci.) Dar foșnetul lung de popușoaie i-a limpezit atacul. Era prea târziu însă. Infierbântarea goanei nu i-a mai dat răgaz să simtă primejdia și a

îndesit pașii. Când a ajuns lângă trăsura, bătrânul horcăia.

Zadarnic l-a întrebat. N'a putut să-i răspundă decât niște cuvinte neînțelese, din care n'a lămurit mai nimic. Doar câteva vorbe bolmojite în clăbuci de sânge și în încheștarea morții:

— „Negustor... bani... omorît... cap...”

Săcurea era alături. A pus mâna pe ea și n'a văzut urmă de sânge...

— „Au dat cu muchea...” a gândit el și i-a stat inima în loc. Săcurea a căzut din mână, în vreme ce bătrânul, s'a frânt în două, în ultima sforțare să se mai ridice.

{ Peste câmp nu se mai auzea nimic. Doar un foșnet de frunze, departe... }

Prins în roata lui de întrebări silnice, Manlache a tresărit. Un car își scârțâia roțile pe șosea și i-a luminat primejdia. Atunci l-a prins groaza fără de veste și s'a desmeticit. Înțelegea bine ce, se va întâmpla de l-or găsi aici, în preajma mortului și n'a mai avut nici o picătură de curaj. A făcut un salt alături, apoi tăind de-adreptul popușoaele, a luat drumul imășului, să ajungă cât mai repede acasă.

{ Când l-a trezit Rusanda, a înțeles că osânda îi calcă pe urmă și nu i-a dat vreme să-l ajungă. } A cercat să fugă de ea, atâta tot, și fără să vrea, fără să știe, și-a deschis alta, mai grea și mai dureroasă, poate.

{ Cum stă acum ghemuit pe pământ, gâfâind de a-
lergătură și de nebunia întâmplărilor, începe să lim-

pezească în negură drumul ce i-a rămas de făcut.)

Pe făptașii adevărați, n'are cum să-i găsească. Trebuie să stea ascuns până i-or afla judecătorii... Dar ceia ce i se pare ușor la gândul cel dintâi, îl amețește o clipă după asta... Până i-or afla judecătorii?... Dar cât?... Ani de zile trec uneori până să se afle adevăratul făptaș... Și dacă nu se află?...

(Il cutremură frigul peste trupul tot. Fața i-i learcă, trupul i-i learcă... Iar în inima lui picură plâns fără sfârșit.) Și vără fața în palmele murdare și înfrânt, sleit în îndurarea lui, dă în bocet, hohotind ca o femeie...)

Dar de odată se oprește. Un miros tare de păcură i se înfinge în creier. Se uită în toate părțile și nu înțelege. O pată neagră pe nas o întreveđe fără să vrea. Se șterge cu mâneca dela cămașă. Păcură!

De unde păcură? Repede se uită în palmă. O vână neagră în palma stângă. Păcură. De unde?

Și într-o clipă e trecut de fiori. Și-a adus oamintă. Păcura e depe coada săcurii. Cu stânga a luat-o. Asta ține minte foarte bine...

Dar de ce era păcură proaspătă pe coada săcurii?... Da la trăsurică? Nu crede, fiindcă trăsurile au unsoarea lor... Sau poate... poate de la un car...

În aceiaș clipă a sărit în sus și a luat-o goana spre cel dintâi canton de lângă Herătau.

Gheorghe cantonierul, mânca.

— „Mă Gheorghe, tu erai dimineață pe aici?”

— „Da... Dar de ce întrebî? De omor?...”

— „Nu, de altceva. Au trecut multe căruțe, când se crăpa de ziuă?”

— „Nu... vre-o două... ori trei...”

— „Incotro?...”

— „Păi, la Ivești; că înapoi n'a trecut nici una...”

Intr'un ceas, Manlache era la celălalt canton.

— „Dragomire, câte căruțe au trecut azi de noapte pe aici?”

— „Trei, Nea Manlache. Stăi că ți le și spui. Intăi niște găzari. Pe urmă Costache Vărtolaș din Mânjina, și — aista — cum îi zice, Doamne?... Cumnatu' lu' Panaiț Lungu...”

— „Berbecaru?”

— „Așa!”

— „Și unde se duceau?”

— „Păi, găzaru' mi-au spus că se duc la Ivești. Pe ceilalți nu i-am întreat. Dar chitesc că tot acolo s'or duce, că n'au cum s'o ia pe arături...”

Alergând spre celălalt canton, Manlache își făcuse o socoteală ușoară. De găzari nu putea să fie vorba, căci erau oameni streini și n'aveau de unde cunoaște nici drumurile, nici dacă ucisul avea ori n'avea bani la el. Rămăneau Vărtolaș și Berbecaru.

Lângă cantonul al treilea, cel de la Nisipuri, moș Petrache, dregea șoseaua.

— „Mă moș Petrache, văzut-ai pe Vărtolaș cu căruța?”

— „Ih, dar de mult. S'a dus la Ivești.”

- „Știu.. Dar pe Berbecaru?”
 — „Și pe el... Și-au adăpat, amândoi, caii la mine”
 — „I-ai văzut bine?”
 — „Păi, cum cioarele să nu-i văd, că am vorbit
 cu ei și nici n'o mai trecut altă căruță, pe-aici.”

Manlache a făcut ochii mari.

— „Niște găzari n'au trecut?”

— „Mț.”

— „Nu se poate!”

— „Păi, dacă-ți spui eu. Nici nu se crăpa de
 ziua când am eșit la șusea...”

De-odată, apele lui Manlache se schimbaseră. Gă-
 zarii au spus că se duc la Ivesți și-au pornit-o în
 altă parte... De ce?

— „Ce drum de căruță se face pe-aici, moș
 Petrache?”

— „Păi, e unu care o apucă hăisa, pe valea lui
 Colac, — dar e unu și'n partea cealaltă... — numai
 că is drumuri răle — nu sufără greutate...”

Manlache a luat-o la întâmplare și-a colindat
 ziua toată până a dat de-un om. Acela însă nu vâ-
 zuse nimic. În partea prôtivnică n'a găsit pe ni-
 meni să dea o lămurire. Intr'o doară, a luat-o spre
 Barcea, ca să ajungă la Șoseaua Galaților și să
 pândească. Dar în inima lui nu mai avea nici o
 nădejde.

Cele trei zile cât a stat ascuns, în tufărișurile
 de la podul Bârladului, n'a văzut să treacă nici
 o căruță de găzar. Nădăduise că vor fi fost mun-

teni, din partea Moineștilor, cum sânt toți găzarii și că s'or îndrepta într'acolo, dar nădejdea i-a fost de prisos. Atunci a lăsat capul în piept și a pornit-o de-a curmezișul lanurilor, fără să-și mai chibzuiască vreun drum. Iar (pasul fără voce îl întorcea înapoi, cu dela sine putere, cum foamea întoarce spre staulul ei, vita flămânzită.)

Nemâncat și nedormit de atâta amar de zile, cu barba crescută pe obrazul pământiu, ajunsese acum o arătare de vis bolnav. (Ii era lui singur spaimă de cum simțea că arată, când se oprea o clipă pe marginea de suhat, să râsufle de mers) și să șteargă cu dosul încheeturii de la mână, sudoarea prăfuită pe obraz. Incepuse acum să-î fie frică de oameni. Ii ocolea pe departe și era bucurios când se putea doborî sub un țihliș, ori în lanuri de popușoi.)

Cât timp a ținut orbăciala asta de multe zile și multe nopți, n'a ținut șocoteală și nici că putea să mai ție. Se făcuse în el un pustiu, în care nu găseai nici întrebări, nici supărare, ci pășea înainte, fără preget, ca o mașină uitată în mers.

(Într-o noapte n'a mai putut. S'a poticnit într-o palmă de răzor și nu s'a mai ridicat de-acolo.) N'a mai putut, ori n'a mai vrut. Dumnezeu știe. Dar pe iarba răcorită de târziul nopții s'a simțit bine, ca în vremea cea de demult.

Sedea, acolo, cu fața în sus, cu ochii înfundați în cer și nu se gândea la nimic. O mângăere bună, ca o sfârșeală, îi luneca încet, încet de tot, prin

brațe, prin piept, prin picioare. Curând nu și-a mai simțit trupul deloc, ca și când, din tot maldărul lui de carne, de sânge și de oase, n'ar mai fi rămas decât doi ochi, care tot mai erau îngăduiți să privească sus, sus de tot, unde flutură luminițele lui Dumnezeu.

În clipa aceea, bietul uriaș s'a simțit ertat de toate păcatele din el și de toată urgia de peste el. S'a simțit ușor ca un fum de iarnă și se ridica pe apa nopții încetinel, de parcă era numai fulg și numai aripă lină. Pleoapele au început să lungece tremurat. (Drept în creștet, o stea a tras o vrăstă albă pe răbojul cerului și s'a topit...)

— „A, murit un om...” i-a spus mîntea rar, ca o făptură sleită: „Așa spunea mama când eram copil”. Și lângă icoana fumurie, care i-a pălpăit molatecă în ochi, s'a văzut pe el singur, mic și cu ochii speriați... Pe el? Poate... Dar ce lucru ciudat... Ce bine seamănă cu plodul care i-a cântat colinda pe marginea șanțului de la Jitărie.. Cum îi tremura gurița fragedă...

*...După dealul, cel mai mare,
Velerim și veler Doamne...
Răsărit-a.....*

Inchide ochii și degeaba încearcă să mai ridice pleoapele. S'au lipit. Răsufierea i s'a făcut adâncă și rară, ca la un om adormit. Doar în minte a mai

rămas o licărire, care măsoară tihna somnului din carne și aude înainte:

...Cu-pe-re-ști-de-a-lă-mă-e...

Ve-le-rim-și-ve-le-r Doam-ne...

Căci (în clipa asta, tot huetul larg și înabușit al nopții mari, secăra de alături, tremurată de vântuleț, cântă înainte în urechea lui) — ca într-o păsla:

Și...cu...poar...ta...de...tă...mă...e

Ve...le...rim...și...ve.....

— „Toadere!”

— „Eh!”

— „Ia ține boii, o țără.”

— „Da ce-i?”

Cel care era sus, în carul încărcat cu fân, se ridicase în picioare și-și făcuse umbră ochilor, cu palma.

— „Bre Toadere, acolo nu-i lucru curat. Un om întins pe hat...”

— „O hi o boală de vită, Gherase... Ce să cate omu pe coclaurile aistea?...”

— „Bre Toadere, acela-i om, bre... Și treabă curată nu-i... Ia tu răsteul și eu furca și hai într'acolo.”

(Cu toată codeala lui Toader, flăcăii au lăsat carul în drum și au luat-o cu fereală pe lungul hatului.) Când au ridicat dâmbulețul, care le stătea în cale, au văzut limpede trupul omului.

— „Ioti bre, că așa-i...!”

— „O hi mort, vere!”

— „Ti pămînești...!”

— „Acu ce facem?”

— „Păi vorba-i, mort o hi?”

Gherase a stat o clipă pe gânduri:

— „Și dacă o hi mort, ce facem?”

— „Păi ce să facem? Chemăm jändarii...”

Dar Gherase s'a luminat de-odată:

— „Bre Toadere, n o hi și aista tăet de Manlache Pleșa?...”

Toader s'a scărpinat sub poala dindărăt a pălăriei, lunecând-o până pe vârful nasului și a dat din cap:

— „O hi...!”

Flăcăii au mai făcut câțiva pași, apoi s'au oprit, uitându-se unul la altul:

— „De mișcat nu mișcă, dar nici sânge nu väd.”

— „O hi sub el...”

— „O hi...!”

După alți câțiva pași, Toader i-a făcut semn lui Gherase să stea pe loc.

— „Eu așa chitesc că-i bine: să-l chiuim. De i-o hi să se trezească, ghine, de nu, știm ce-i de făcut”.

Și fiindcă Gherase a dat din cap, incredințat de buna judecată a celuiilalt, Toader și-a dat drumul cu glas stingerit:

— „Breee!... Măă! N'auzi?... Pfiuu!...”

Omul nu se mișcă.

— „Ia zburătuște-l cu un grunz de pământ!”

Toader a luat un bulgăre și a zvârlit pe alături. Apoi altul, întovărășit de fluerături. Dar când se găteau să zvârle amândoi de-odată, omul a mișcat o mână, și a lăsat-o să cadă moale pe pământ.

Cu mai mult curaj într'un fel, dar mai înfricat în altul, Toader i-a strigat:

— „Bre omule, de colo... Auzi, ori n'auzi?”

Cel care dormea a mormăit:

— „Ce-i?”

— „Ce stai pe-aici?”

Manlache le-a răspuns de jos, întorcând numai fața la ei:

— „Și dacă stai ce păgubești tu?”

— „Păi, eu nu păgubesc, da' păgubește badea Mazălu, că-i popușoiul dumisale. Și nu se cade să dărâmi mneata popușoiul cât omul, ca să-ți hodi-nești beția...”

— „Ce-ai spus tu, mă țică?”

— „Nu te mai fă a n'auzi, că treaz n'ai colinda mneata popușoaielor oamenilor...”

Manlache, calm, i-a răspuns:

— „Ia du-te dracului și lasă-mă 'n pace!”

Apoi s'a întors cu ceafa la dânsul. La asemenea faptă, flăcăul s'a supărat de tot:

— „Apoi, știi una?... Eu is nepotul lui badea Mazălu și (te poftesc să te cotorosești de-aici, că pe urmă ți-i în cărd cu mine) Auzitu-m'ai tu, mă bețivule?... Hai, ie-ți tâlpășita!”

Și foarte cutezător în fierbințeala asta, Toader a dat să se apropie.

Atunci Manlache s'a ridicat încetisor în capul oaselor. Toader a început să ferească înapoi. Apoi, ocașul s'a ridicat în picioare și flăcăul a amorțit.

Nu-și credea ochilor. Omul ăsta nu se mai isprăvea, ridicându-se.

Iar când Manlache a zis:

— „Ia mai spune odată...” și-a făcut un pas spre el, Toader, îngrozit de matahala asta fioroasă, a strigat fără să vrea:

— „Manlache Pleșa!” Și a luat-o la goană, cu Gherase odată, lăsând în plata Domnului și furcă și răsteu, și carul cu fân de pe drum.

Numai că asemenea întâmplare nu putea să-l bucure pe Manlache în nici un fel. Li stricase până și cele câteva ceasuri liniștite cu care îl binecuvântase Cel-de-Sus de o săptămână încoace și fără urmă nu putea să rămăe. Flăcăii aveau să spue unde l-au văzut iar jandarmii puteau să-i calce pe urmă. Judecând lucrurile astfel, Manlache și-a dat seama că trebuie să plece cu adevărat, spre locuri mai ferite. De-ocamdată însă, nu știa nici unde se găsește. De jur împrejurul lui, tarlale fără sfârșit, cu toate grânele pe ele. Undeva, departe de tot, cam spre miez de noapte, vedea o abureală de copaci, jucând în apa moartă a verii. A nădăjduit că e o pădure și a luat-o într-ăcolo, mai greoi și mai ostenit decât își închipuise el.)

(Către seară, urcase un clin pieptis din dreapta și se oprise să răsufle, într-o margine de mătură, când i-au pâlpat în ureche tropote de cai și huruit de roate. Pitit cu grabă în desişul măturei, a văzut cum trec în goană mare, trei căruțe pline de jan-

darmi. (A pândit cu ochi de fiară îndepărtarea lor și s'a îngrozit. Vasăzică îi adulmecasera pașii și porniseră acum pe urmele lui.) Asta îi dovedea, în primul rând, că ucigașul cel adevărat tot nu se gășise și capul i-a căzut moale pe mână, frânt din junghetura gâtului, ca tăiat de-o secure mai nemiloasă decât toate urgiile vieții lui.)

Până s'a înoptat deabinelea, n'a mai îndrăznit să se miște din culcus. (Huruitul căruții se auzea când mai tare, când mai depărtat, mărturisindu-i că jandarmii bat toate drumulețele dintre lanuri, așteptând să-l încolțească.)

Șters vederei de tăul nopții, a pornit-o, cu multă fereală, spre miazănoapte, unde zărise pădurea. Dar jandarmii, cari încercuiseră bine locul cu posturi fixe și patrule pe cai, făceau o graniță de gloanțe, pe unde nu mai era chip de trecut. Norocul lui Manlache — căci avusese și el norocul lui — era auzul bun și ochiul, care intra în beznă, ca ochiul cucuvelei. De patru, ori cinci ori, ajunsese lângă linia jandarmilor și tot de atâtea ori izbutise să se tragă înapoi spre inima lanurilor, fără să fie auzit. Tărîndu-se prin dudăuri, cu o ușurință și o agerime de șopârlă, pe care n'ai fi bănuț-o trupului său greoi, abia eșia din bătaia unei carabine și intra în alta.

Când a bănuț că se apropie de ziua, l-a trecut înghețul prin vine. Înțelegea acum limpede că, a doua zi, n'ar mai fi putut să scape.

Dar el voia să scape; trebuia să scape.

Incredințarea nevinovăției îi dădea o încăpățănare de nebun. Nu primea în muntea lui nici măcar gândul să fie arestat o zi. El știa că-și merită libertatea și se hotărîse să lupte pentru ea cu toate gloanțele jandarmilor.

Ajuns într-un fel de vâlcea tăiată de-o potecă, a stat o clipă în loc, ascuțindu-și urechea. Vântul subțire îi aducea șoapte frânte, nelămurite. Pe unde-a, pe aproape, trebuie să fi fost un post fix. Curând, șoaptele nu s'au mai auzit. Manlache s'a înălțat încet, peste creasta lanului de secară unde era. N'a văzut nimic. S'a ridicat atunci în picioare și a făcut câțiva pași. Dar, de-odată, o fulgerătură de pușcă a trăznit lângă dânsul și un glas îngrozit a urlat:

— „Stai!”

Manlache, împietrit o clipă, de neașteptarea lucrurilor, a vârit capul în piept și s'a năpustit într'acolo. Carabina a bubuit încăodată, la doi pași de el, în ochii lui și l-a orbit. Mănile uriașe, înebunite, au cules din beznă o țevă fierbinte, pe care pielea palmelor a sfărâit. Dar Manlache nu mai simțea nimic. A aruncat carabina în mijlocul lanului și a pus mâna în gâtul jandarmului. Ostașul se zbugiuma în groază morții, pe când urechea lui Manlache desprindea departe tropăituri de pași în goană...

Veneau ceilalți în ajutor.

Jandarmul din mâna lui s'a muiat de-odată. Pleșa și-a descleștat degetele încetșor și i-a asculta suflarea. Nu voia moarte de om. Dar (ostașul scăpat din strânsoare a horecăt o încercare de strigăt) nou. Atunci Manlache i-a pus palma grea pe gură, l-a strâns la piept, și-a desfăcut fulgerător brăul, și a legat jandarmul, ca pe un butuc, petrecându-i cărpa pe gură, pe mâini și pe picioare. Apoi l-a luat-o la goană spre apus, zdupăind prin ogoare, ca o namilă de jivină încolțită.)

Jandarmii erau rămași departe. Din pâlcul de copaci unde ajunsese, le auzea glasurile și alarma. Ii călcau pe urmă. Atunci Manlache a schimbat direcția și a apucat-o spre miazănoapte, unde îl aștepta afundul pădurii.

Un firișor galben a tremurat bolnav printre frunze. În fereastra luminată, Manlache l-a văzut pe Gheorghe cantonierul, adunându-și uneltele de lucru pentru șoseaua lui și a răsufolat. Insfârșit putea să afle nou-tăți dela conac și mai ales de mersul cercetărilor. Știa bine fugarul că, Gheorghe, e un om tare viclean și putea să-l vândă ușor, dar dorința îi era mai mare decât primejdia. Și apoi, de aici încolo putea să se ascundă cum vrea, căci știa multe locuri tainuite în lunca Bârladului și a Siretului, pe unde n'a călcat, de când e lumea, picior de om.

— „Gheorghe!” a șoptit Manlache.

Cantonierul s'a oprit speriat.

— „Cine strigă?”

— „Ssss! Vorbește încet, sânt eu, Manlache. Ia fă-te încoace.”

Tremurând, Gheorghe s'a dat în marginea șoselei. Manlache era întins în lan și dăduse la o parte cu mâna, firele de ovăz din față.

— „Ce s'a mai întâmplat pe aici, Gheorghe?”

— „Nic...” a răspuns în șoapte cantonierul, dar fugarul l-a simțit bine că mințea. Ar fi pus mâna în foc că, după trecerea lui pe aici, cu o săptămână înainte, Gheorghe a împins jandarmii pe urmele cele bune — cum se și întâmplase de altfel. Dar acum, nu la asta îi era gândul lui Manlache.

— „Jăndarii sânt pe șosea?”

Celălalt a răspuns grăbit:

— „Nu, nea Manlache!”

Ocnașul a bănuit minciuna:

— „Ascultă, Gheorghe. Tu mă știi bine! Când am făcut păcatul, n'am zis că nu l-am făcut...”

— „Știu nea Manlache.”

— „Apoi, află, că acuma nici o vină n'am. Auzi tu?”

— „Auz, nea...”

— „Și țare să fie mare prăpăd, dacă nu s'or limpezi treburile la vreme, că eu, să știu că mor împușcat, dar prins degeaba nu mă las — pricepi tu?”

— „Pricep, nea...”

— „...așa că, spune drept! Altminteri te bate Cel-de-Sus dacă-ți faci păcatul...”

— „Păi, drept spun, nea Manlache!”

— „Și zici că nu-s jandari?”

Gheorghe a stat în cumpănă și n'a mai zis nimic.

— „Sânt?”

— „Păi, nea Manlache, să spun drept... este unul la mine în canton. Dar se hodinește, că a patrulat până mai acu un ceas.”

Încet, fugarul s'a ridicat în picioare. În mâna cantonierului legăturica de mâncare îi făcea cu ochiul și Manlache și-a adus aminte că n'a mai mâncat de un veac.

— „Dă-mi mie ce-ai acolo și ți-oi plăti...”

Gheorghe i-a întins legătura de departe, grăbit, cu teamă. Ocnașul a dat să scoată bani.

— „Las, nea Manlache... păi, se poate?”

Dar Pleșa a zvăcnit scurt din cap:

— „Nu Gheorghe, eu știu dela tata o vorbă: să nu rămâi dator nici o gură de apă...” Și i-a vârit un leu în palmă. Apoi a dat să plece, dar s'a oprit. Întors spre umbra lui Gheorghe, care aproape nu se mai vedea din marginea șanțului, i-a spus în șoaptă:

— „Să nu mă vinzi, Gheorghe”.

Chinuit, cantonierul a răspuns încet:

— „Nea Manlache...”

Pasul fugarului nu se mai auzea și Gheorghe, nu-și dăduse bine seama când a plecat și pe unde a plecat. Își închipuia că se duce spre Liești, de-a dreptul peste țarnă, iar în mintea lui îl vedea departe dintr-o dată, așa cum vezi omul care-ți piere din

ochi. Nici nu putea să nu se sperie când a auzit lângă el:

— „Așa Gheorghe...”

Acum l-a zărit. Era sus pe taluz, răzâmat de trunchiul salcâmului și părea că se uită spre canton. Se vedea bine că nu vrea să plece și cantonierul a înțeles că Manlache are multe temeri și multe de întrebat. Ca să-l stârnească, s'a apropiat un pas de dânsul și i-a zis:

— „Nea Manlache, poate vrei să mai știi ce-a fost prin sat...”

Celălalt a tăcut. Întrebările lui nu se puteau mărturisii nici unui om de încredere, dar mi-te unui viclean ca Gheorghe.

A răspuns înfundat:

— „Nu!” Iar în mintea lui a săgetat o îndoială nouă:

— „Vicleanul aista, trebuie să aibă ceva în gând, de vrea să mă ție pe loc, cu povești”. Și fără voie i s'au depănat pe dinaintea ochilor zeci de întâmplări, aflate în serile de cislă dela Saline, când asculta istorisirile altora, despre capcanele ce li se întindeau din toate părțile, ca să fie prinși mai ușor. Căci Manlache se oprise acolo, pe malul șanțului, tocmai cu vrerea să întrebe câte ceva din sat. Și poate altele nu l-ar fi ispitit să afle, dar îi ședea ghimpe de foc în creier, gândindu-se că fuga lui putea să dea crezut până și Coanei Tasița, ba chiar și Rusandei, că el e ucigașul lui Hrisant. Iar la gândul acesta, intra în rărunchii lui o scârbă fără mar-

gini, în care i se topea toată vloga și toată dorința să iasă la lumină, nepătat cum se știa.

A întrebat doar atât:

— „Ia spune Gheorghe, mai este cineva prin sat, care să creadă că n'am ucis eu?”

Dar răspuns n'a auzit. Lui Gheorghe i s'a strans inima, a plecat capul și i-a fost frică să mai spue o vorbă.

Curând, a auzit un pas greu, departe scârțâind pe pietrișul șoselei. Iar în locul unde fusese Manlache, sus pe mal, licărea o pată albă. Cantonierul a urcat să vadă ce-i.

Era legătura de mâncare...

Înțelesese bine Manlache că șoseaua nu-i patrulată numai de jandarmul care adormise în cantonul lui Gheorghe. Dar (în nepăsarea ce îl năpădisese acum, îi era tot una dacă l-or mai prinde ori ba.) Mergea într-o doară și nu știa singur unde merge.

(Era sleit. Sleit de nesomn, de nemâncare și de harța asta pe viață și pe moarte, în care trăia.)

(Lupta cu jandarmii, venită după o săptămână de chin, de alergătură și de nădejdi zădărnice, nu izbutise să-l năruiască, pe cât îl năruise întâlnirea cu Gheorghe, beteagul acesta acru și hainit, care nu se uită nici odată în ochii omului,) ci tot pe delături și în gol, de parcă i-ar fi teamă și rușine de câte se pot citi în inima inimii lui.

De-almiteri, lui Manlache nu i-a fost drag nici odată slăbănogul acesta șchiop, cu mutra spânatecă, trei fire roșcate de mustați pe marginea gurii subțiri și

crețe și cu ochii albi în genele roșii de nesomn ori boală. Nu i-a fost drag pentru că avea vorbă unșuroasă și zâmbet prefăcut pe buze. Nu i-a fost drag fiindcă știa că părăște picierului oamenii care nu es la prestație și nu-i pasă nici de boala, nici de nevoile megieșilor. Înșfârșit, nu-i era drag, pentru că, rău și păcătos, urât și schiop cum era, îl urgisise Dumnezeu cu o casă de copii betegi și gălbejiți, când atâția oameni voinici cât muntele și cu punga plină, n'aveau parte nici de nădejdea unei odrasle.

De aceia întâlnirile cu Gheorghe cantonierul, îi erau totdeauna neplăcute lui Manlache. Atunci (cum nu i-ar fi fost neplăcută întâlnirea de acum, când fusese menit să fie tocmai el, cel dintâi om care să-iasă în cale și să-i spue o vorbă?)

Simțea împede ce trebuie să se fi petrecut în urmă. Îl vedea pe Gheorghe pornit în goană la canton să deștepte jandarmul și să i-l aștearnă pe urme. Și cum Manlache înțelegea bine că șoseaua mai are ascunzișuri bune pentru puștile jandarmilor, se aștepta din clipă în clipă să audă duduindu-i în spate și înainte, cisme ostășești și cartușiere pline. Ci acum nu-i mai pasă de nimic. (Călca în bote peste pietrișul proaspăt pus, și se poticnea în movilele de margine, fără să se teamă că face larmă și stârnește noaptea din așezările și cotloanele ei.)

Într-adevăr, n'a trecut mult și din spate i-a venit huruit de roți ușoare și trapăt grăbit de cai. A

înțeles că acolo sunt jandarmi porniți să-i agate urma. Pricepea că i-i ușor să facă o săritură peste șanț și să între în ogoarele înalte cât omul, dar n'a făcut nimic. (Părea blestemat să orbăcăiască, așa, în mijlocul șoselei, drept pe unde bate copita calului) și scrașnește roata căruții, ca nu cumva să rămâie nevăzut. Osândă și asta — și voia să și-o aibă.

Trăsura se apropia. După scânteile ce săreau din potcoavele cailor, Manlache a înțeles că nu-l mai desparte nici o aruncătură de băț de cei care îl fugăreau.

(Nu-i umbla în minte decât un simțământ de silă și de rușine, că se umilise degeaba în fața lui Gheorghe:)

— „Să nu mă vinzi, Gheorghe...”

Și în clipa aceea i-a părut bine că a făcut scăpată jos, la rădăcina copacului, legătura cu mâncare de la cantonier.

Dar trăsura a trecut mai departe. Drept în spațele lui, caii speriați săriseră în lături și s'au năpustit în noapte, zdruncinând greu amortțirea celor din trăsura.

— „Ești surd, chiorule?” I-a blagoslovit unul, în trecăt.

Manlache nu l-a auzit. I s'a părut că e dintr'un vis urât în care, trăise, cu iuteala gândului, tot prăpădul unei osânde nemeritate.

S'a lăsat apoi jos, ostenit dintr'odată, a pus capul în mâini și (a rămas acolo, ascultând cum se topește huruitul trăsurii, departe, în noapte.)

(Moș Petrache îmbuca liniștit din hărtanul de mămăligă rece, întinsă în trei fire de brânză roșie și iute. Sedea turcește pe movila de pietriș, cu ochii la ștergarul lui,) și n'a văzut pe Manlache când s'a dat jos de pe malul șantului.

— „Noroc, Moș Petrache!”

Bătrânul a ridicat capul și a rămas cu ochii la el. Măna, în care făcuse mămăliga giugea, a stat o clipă nemișcată, apoi s'a lăsat singură în jos.

— „Iraa... Man-la...”

— „Eu, moș Petrache...” i-a răspuns încet o-nașul și s'a așezat lângă el.

Cantonierul nu mai sufla. (Se uita neschimbat la dansul, oercând parcă să citească o lumină limpede, în făptura asta așa de întunecată) și cu atâta blestem pe ea. (In ochii bătrânului selipea o căutare ciudată.)

— „Nu mai pot, moș Petrache!” a scrâșnit rar, fugarul.

Cantonierul n'a răspuns, n'a clipit. Într'un târziu, a șoptit blând:

— „Ia și duminică o țără... că ț'o hi foame...”

Manlache a întors capul și s'a uitat la el. Apoi a strâns ochii:

— „Bodaproste, moș Petrachel!”

Se luminase bineșor. Prin fereastră de-o palmă a cîntonierului, venea de afară o tremurare albastră și curată. (Moș Petrache se ridică din când în când de pe bedreagul lui, uitându-se în lungul șoselei) în vreme ce fugarul mânca încet, aproape în silă, cu ochii goi, duși undeva, într'un pustiu, unde nu se mai opreau de nimic.

— „Pândești pe careva?”

— „Eu? Nu!” a răspuns bătrânul încurcat. „Nu-mai că n'aș vrea să...” Și n'a mai spus. Dar Manlache l-a liniștit:

— „Dacă Dumnezeu hotărăște, moș Petrache, omu' degeaba se împotrivesc...”

— „Apoi că aiasta chiar așa-i...! Apoi a adăugat: „Da' ori cum, se chiamă că te-am adus la mine în bordeiu și nu-i de cuvîntă să dea careva de tine aicea...”

— „Păi, eu plec, moș Petrache, n'ai grijă...”

— „D'apăi nu-i pentru mine, măi băete... Că eu, am găsit un om flămînd pe drum și l'am ospătat după datorința cea creștinească. Da' la tine mă gîndesc...”

Manlache a ridicat umerii și a oftat.

— „Iaca nu-i așa. Că tu n'ai fi știind — da' jăndarii bat toată ziulica șuşaua, doar or pune laba pe tine!”

— „Apoi dacă așa-i osânda mea, moș Petrache, întâmplă-se și asta”.

— „Păi dacă așa-i osânda, de ce nu te duci să te dai pe mâna lor?”

Manlache s'a uitat tîntă în ochii cantonierului.

— „Și pentru ce, moș Petrache?” Bătrînul a rîspuns blajin:

— „Iaca vorbă... Pentru ce te cauă...!”

Rîsvrîtit, dar cu plîns tînuit în glas, Manlache i-a întors:

— „Pe nedrept mă cauă, moș Petrache.”

Cantonierul a închis ochii pe jumătate și a rămas cu er pe geam. Într-un târziu a început a vorbi, cu un glas îndepărtat și trist:

— „Ăpăi, multe sînt pe nedrept, dacă le cauă bine... Acela a fost mare ticălos la viață lui și multe a făcut pe nedrept... Oameni a sărăcit, o puzderie și hojma a rămnit la îmbucătura altuia, măcar că era om avut, cu negustorie mare și mănoasă.”

— „Cine?”

— „Hrisant — mortul... (I-am fost argat în tinerețea mea — numai că eu am avut minte și am fugit la timp). Odată, pusesem chiar mîna pe topor, bre Manlache — că-mă era baba tînără și umbla grecul cu ochii pe dînsa — parcă nu-și mai avea el muere de-o samă. Da' bietul Ștefan, păcătosul de frate-meu, a rămas și acolo i-a crăpat pămîntul. Tot într-o împrejurare cu femeia...”

—

— „... El s'o spânzurat că n'o avut mână vrenică de topor... Așa că, bre Manlache, dacă ai făcut o dreptate pe lume, apoi aceia acu ai făcut-o...”

Manlache s'a înfiorat.

— „Moș Petrache — dar nu l-am ucis eu...”

Bătrânul nu s'a întors să-l privească. A urmat, ca și când n'ar fi auzit:

— „...că bani nu i-ai luat... S'o găsit banii în poclitu' trasurii... Era șiret grecul — nu-i ținea în portofel...”

— „Dar nu l-am omorît eu, bre moș Petrache...”

Cantomierul s'a uitat la el, și a zis încetașor:

— „Eeee... apoi atunci... acela care l-o omorît...”

— „D'apoi mneata nu înțalegi odată, că nu l-am omorît eu?”

Moș Petrache a ridicat sprâncenele groase și a rămas așa multă vreme, amuțit.

— „Apăi atunci, bre Manlache, dacă-i așa, asta e-o năpastă cum n'am mai pomenit alta...”

Ocnașul a vrut să-i povestească întâmplarea. Bătrânul l-a oprit:

— „Eu nu-s în drept să giudec care cum s'a petrecut. Mie dacă-mi spui că așa e, apoi nu pociu să nu te cred. Că pe mine n'ai de ce să mă legi la ochi. Nici dreptatea nu ți-o pociu da, nici osândire dela mine n'ai. Și ascunzătoare de jândari ți-oi hi, ori că l'ai omorît ori că nu l'ai omorît... Și n'ascunzătoare și tain ți-oi găti și apă ți-oi aduce, ca la omul cel trimis de Dumnezeu, la mila mea de om sărac și bătrân...”

(De cât au bătut poterile de jandarmi locurile a-
celea chiar prepelitelor de pe lanuri li s'a făcut leha-
mite.) Și-au luat drumul una câte una, care spre dealul
Gerului, care peste lunca Siretului, spre țarnele Stre-
haiei, ca să-și crească puii în buna tihnă a verii
fără vânători și a vieții lor cea fără ucigaș, fără
jandarmi și fără judecători.

Numai de Manlache Pleșa nu dădea nimeni. Câte
un speriat spunea povești născocite în spărietura
lui și mai punea pe cele drumuri plutonul sfărâmat
de oboseală al locotenentului Ciobănu. Căci coman-
dantul cu cisme de lac, cravașă galbenă și guler
vârît în gât, se încăpățănase să pue mâna pe pre-
miul de zece mii de lei — pe care-l făgăduise văduva
mortului — și nu vroia să știe nici de nesomnul, nici
de neodihna jandarmilor lui.

Dar fugăritul degeaba aștepta minunea să vadă
găsindu-se adevăratul pricinaș. (Moș Petrache îi do-
molea iuțelile uneori, și îl făcea să-și culce liniștit
capul în clăia de fân din pod.) momindu-i inima cu
vorbe bătrânești și bune, ca toate poveștile care se
spun copiilor, iarna, în gura sobei. În inima oca-
șului încolțea însă câte un mugur de sălbătăcie la
fiecare zângănit de carabină jandarmerească.) Se sim-
țea îmboldit să sară înaintea lor și să urle:

— „Ce aveți eu mine, că n'am omorît eu! De
ce mă căutați pe mine și nu-l căutați pe cel ade-
vărat?...”

Numai că, moș Petrache, îl fiștuia încet, încet,
țîșor, ca pe un câțel care latră de pomână.

— „Mă Manlache, băețe, tu nu vezi că așa-i vrearea lui Dumnezeu? Tu nu pricepi c'asa-i scrisul treburilor, să scotocească toate satele și toate lanurile, și să nu dea de tine? Că tu ai fost îndreptat de Cel-de-Sus la casa aiasta de om bătrân, care-i trimite unde o înfărcat Scaraoțchi copchii, da' nu-i trimete la tine în pod? Că ei vin și întreabă: „Văzutu-l-ai moșule pe unul Manlache Pleșa, care a omorît și l-o jăfuit pe Hrisant?”

Iar eu le zic: — „Văzut moșule, dar mai demult, când nu era cum zici, cel care o omorît și jăfuit pe Hrisant.” Și el trebuie să mă creadă, că-s om bătrân și nu prinde minciună pe gura mea. Dar nici minciună nu-i, vorba pe care le-am spus-o, că așa-i încredințarea mea și Cel-de-Sus mi-o știe.”

Cu toată strădania cantomerului, într-o zi, Manlache n'a mai putut să rabde.

— „Moș Petrache, du-te la Călmățui și dă de Rusanda lui Țigău.”

— „Așa, Manlache. Și ce ți-i dorul de la ea?”

— „Să-i spui că nu-s de vină; că trebuie să se adeverească odată tot lucrul cu rostul lui și atunci m'oi întoarce și om mai vorbi.”

Moș Petrache a stat, s'a chibzuit și a răspuns:

— „...Și dacă eu ți-oi zice că aiasta nu-i chiteală tocmai bună, tu ce-ai să faci?”

— „Am să mă duc eu, — că nu mai pot, moș

Petrache. Și dacă s-o întâmpla să mă prindă jandarii și să infund oca pe năpastă, apor am trebuință să știu că o rămas pe lumea asta măcar un suflet care nu mă osândit.. Alminte, chiar ajung la moarte de om și-i păcat să fac nedreptate, când de nedreptate is blăstămat..”

A doua zi din zori, Moș Petrache și-a pus două cepe în desagă și a pornit la drum.

Cu câteva zile înainte fusese vânzoleală mare în Călmățui. Procurorul primise mereu tot felul de scrisori anonime, scrise și mai bine și mai rău, în care se arăta că Manlache Pleșa nu-i vinovat și că ucigașul lui Hrisant trebuie căutat prin alte părți.

La început, Domnul Elefterescu, fercheșul judecător din Tecuci, cărui procurorul îi dăduse răvașele, ca unul ce instruia afacerea toată, (a bănuț că scrisorile sunt ticluite chiar de Manlache Pleșa) de prin locurile pe unde o fi fost el ascuns, ca să deruteze cumva cercetările sau convingerile anchetatorilor. Dar prietenul dumisale, domnul Virgil Predescu, profesor la Gimnaziu, și om cu porniri scriitoricești, interesat de legenda lui Manlache, de care auzise multă vreme vorbindu-se, i-a cerut să-i dea voie, într-o zi, să vadă dosarul crimei. Pe domnia-sa îl interesase repetarea sistemului de ucis, adică perseverența lui Manlache în uciderea cu muchea securii și nu cu ascuțișul ei — cum era firesc. Asta îi sugerase lui Virgil Predescu o dramă, pe care voia s'o întituleze: „Mucnea de secure” sau „Mu-

chea securii” — forma definitivă nu era încă dată.

Judecătorul i-a dat dosarul, zâmbind pe sub mustață de ingenuitatea prietenului său. Pentru un magistrat ca el, cazul Manlache era simplu și la fel cu toate cazurile de criminali recidiviști. Aceasta, cu atât mai mult, cu cât descripția fizică a lui Manlache, semăna în chip desăvârșit cu unul din tipurile descrise de Lombroso în cartea lui nemuritoare. Spiritul real al magistratului, (avea deci motiv, întemeiat să i se pară comică încercarea lui (Predescu, care ținea morțiș să scoată un personaj literar dintr-un ucigaș banal și etichetat.)

Dar Predescu a dat în dosar și de scrisorile anonime. Cum era un om foarte priceput în grafologie, l-a întrebat pe judecător:

— „Ce-i cu scrisoarea asta de femeie?”

Procurorul a râs:

— „Ce femeie, chéri? Asta cu siguranță că e scrisă de el! Voia să încurce justiția... și atâta tot.”

Atunci profesorul s'a îndârjit și servindu-se de citate din grafologii celebri — ceiace era foarte convingător — i-a dovedit lui Elefterescu, nu numai că scrisul era al unei femei, dar că femeia aceea nu era o femeie de rând, ci își prefăcuse scrisul înadins, ca să nu-i fie recunoscut.”

— „Ia seama, magistre, să nu faci una din acele groaznice greșeli judiciare, care osândesc pe veșnicie judecătorul și dau slavă osânditului...” a încheiat Virgil Predescu, bătându-l pe umeri. „Eu sunt fericit că mi s'a deschis perspectiva asta, fiindcă

din punct de vedere literar, e o lovitură neașteptată. Dar tu, bagă de seamă să nu cazi singur victimă, făcând o victimă, nevinovată. Omul tău, după dosar, îmi amintește prea mult pe Valjean al lui Victor Hugo. Iar eu țiu prea mult la tine, ca să mă impac cu gândul că ai putea să ajungi un Javert — ori cum naiba îi zice judecătorului de-acolo.”

Pietricica asta zvârlită în balta judecătorului, bietul domn Elefterescu nu putea s'o scoată, cu toată frageda și avântata înțelepciune a dumisale. Era el tânăr și plin de grabă, dar când a stat de s'a gândit mai bine, s'a înspăimântat. Căci la urma urmii, în afară de dispariție, n'avea nici o dovadă materială de vina paznicului. Ba, la un moment dat, i-a venit să râdă. Ce-ar fi să afle că, oel care legase jandarmul, nu fusese Manlache, — pentru că faptul nu era dovedit decât prin supoziții, care se întemeiau pe forța ocnașului.

Zgândărit amarnic de conștiința, procurorul s'a hotărît să reia firul cercetărilor, cu totul pe altă cale. I-a împărtășit planurile lui Predescu și, l-a rugat să-l întovărășească la Călmățui.

Ancheta suplimentară n'a dovedit însă nimic. N'a dovedit nici măcar pe autoarea scrisorilor, care dădea arătări limpezi despre anume oameni cu apucături rele ca și despre alții, cari cheltuiau cam mult pe beție, la crâșma lui Brătulescu. Căci ucigașul nu putea să fie decât din Călmățui — ziceau scrisorile — întrucât numai acolo se știa de venirea lui Hrisant, și de faptul că avea bani la el, pentru tocmit grânele.

Totuși ancheta n'a izbutit să lămurească, în nici un chip, felul în care ar fi putut să afle Manlache rosturile Grecului, ca să-l pândască în toată noaptea tocmai pe valea Herătăului. Căci Brătulescu, crâșmarul de la care plecase Hrisant, era singurul om căruia îi spusese negustorul că se duce la Liești. Și totuși de valea Herătăului nici nu fusese vorba. Chiar Brătulescu mărturisește că nu-și închipuia ca Hrisant să ia alt drum decât cel obișnuit, adică pe soseaua Ivesților.

În fundul inimei lui, judecătorul nădăduia să găsească un complice, printre cei care rămăseseră în sat și cheltuiau prea mult. De l-ar fi dibuit, se lămurea îndată și de unde a putut să afle Manlache măcar faptul că Hrisant avea bani. Cât privește drumul, Elefterescu credea că nu i-a fost greu uci-gașului să se atârne de spatele trăsorei, chiar de la gardul lui Brătulescu și să dea lovitura când a ajuns la un loc sigur, cum a fost cel de pe fundătura Herătăului.

Având făurită în minte asemenea încheiere de fapte, așa de firească, de simplă și de logică, magistratul nădăduia să facă așa fel, încât realitatea să-i întărească bănuelile. De aceea, plecând a pus sub strictă supraveghere tot satul Călmățui, delegând cu asta doi agenți iscusiți, chemați prin telegramă cifrată de la Tecuci. Aceștia s'au ivit în aceeași zi la han la Brătulescu, dându-se drept negustori de covoare, ceace le îngăduia să umble din

casă în casă și să răvășească nu numai gospodăriile oamenilor, dar și amintirile lor.

Venirea lui moș Petrache la Călmățui era lucru rar. (Sătenii țineau mult la bătrânul acela hazos și cuminte,) care le dregea o parte din șoseaua către Ivești, de peste douăzeci și cinci de ani. El le făcuse în curtea cantonului fântână cu apă bună, le croise o treucă mare și curată pentru adăpatul vitelor și tot el avea grijă de sleitul fântânei, ca și de o mână de fân, la nevoe. Totuși, în zarva în care căzuse, bătrânul a înțeles numaidecât că un om strein nu-i bine venit și a căutat să-și scurteze mânărea lui aici, cât s'o putea mai mult. S'a dus să ceară adăpost lui Brătulescu, dar cârciumarul avea mușterii la odae și l-a îndreptat la un gospodar din cătun. Pornit spre miezul satului, (moș Petrache, a fost întâmpinat de o cladără de oameni, care-și închipuiau că pot să afle vești mai noi.) Asta, unde se știa că Manlache colindase multă vreme ogoarele de prin partea cantoanelor. Pasă-mi-te își închipuia fiecare că nu se pútea să nu nimerească ocașul tocmai la moș Petrache, la care ținea cum ține un copil la tătâne-său.

Negustorii de covoare, amestecați și ei în lume, ascultau cele câte s'au spus și au clipit din ochi, unul la altul în semn de înțelegere. Bătrânul acesta, care nu voia să spue nimic, avea un chip ciudat să răspundă în glumă și să ocolească întrebările. Dar, mai însemnat decât toate, era faptul că moș Petrache

venise aici, fără o treabă anume, lucru pe care l-au aflat ușor cei doi agenți de siguranță, deprinși, de meseria lor să tac ori ce fir de păr în patru și să găsească lumină și cărări, acolo unde omul de rând nu vede nimic.

Acum, e adevărat că ei vedeau în fiecare om și în fiecare mișcare ceva care dă de bănuit. Dar în privința lui moș Petrache nu s'au înșelat și ori ce pas al bătrânului nu făcea decât să întărească bănuiala mijită la început.

În primul rând, au aflat că moș Petrache fusese argat la Hrisant. Pe urmă, când l-au stârnit oamenii, bătrânul nu s'a ferit să spue, aceia ce-i spusese și lui Manlache, despre ticăloșia negustorului și oșânda pe care o merita. Atunci agenții au înțeles că omul acesta trebuie urmărit pas cu pas, mai mult decât tot Călmățuiul la un loc, din care pricină, în aceeași seară, au și scris asupra lui un raport mare, ca să-l aibă judecătorul chiar a doua zi.

Lui moș Petrache începuse să nu-i placă aceia ce se petrecea în sat. Și nu-i plăcea mai cu seamă fiindcă picase el aci într'o vreme așa de turbure. Nu credea că-i urmărit, dar îi era tare frică să nu se bage de seamă, ba că ocolește înadins poarta lui Țigău, ba că întrebă într'un anume fel de Rușanda lui.

Avea de altfel și pricină pentru asemenea fapte, fiindcă ograda lui Țigău părea pustie. Când a mai aflat că Rușanda bolește de o săptămână și că

degeaba îi descântă babele tânjeala cu cărbuni aprinși în apă neînceptută, ori îi dau să bea fierturi de burueni, culese când pe lună, când la răsărit de soare, moșneagul a priceput că are să fie mai greu de vorbit cu fata, decât i se părea.

A așteptat atunci să vie seara și a călcat în ogradă, cu gând să rămâie mai mult. Dar măcar că n'a putut să spue nimic din ceia ce îl aducea, inima lui bătrână s'a cutremurat. Fata aceia voinică și frumoasă, era galbenă și suptă, ca o trestie uscată. Când l-a văzut și-a lipit pe dânsul ochii mari, umpluți nevestit de lacrimi și n'a mai zis nimic. Iar bătrânul înțelegea că acolo arde un chin și o întrebare, pricepea că vorba lui trebuia să stingă focul de acolo, că avea tărie să-l stingă și s'a întristat de moarte, văzând că nu rămâne o clipă cu fata, să-i spue el, cu limpeziciunea lui părguită, care cum stau lucrurile și care cum sunt pricinile.

I-a vorbit doar în chipuri ascunse și a mângâiat-o: — „Bre fată... Nu te lăsa îndoită de gânduri. Acela îs ca fumul și râde dracul de cine și le face, iar Dumnezeu se întristează că omul îi gonește tăria. Sa și crede veninul nevrednicului.”

„Viața asta-i bună, fată, crede-mă pe mine, care-s chinuit de atâta liotă de ani. Numai că, e bună dacă nu te lași doborâtă de răul ei. Iacă eu, chiar și cănele turbat îl înlânzesc dacă îi spui cu credință și cu dulceață că e bun și cuminte. D'apoi cum nu s'ar îmbuna omul ori zilele, dacă li-i zice că degeaba

se încruntează; că aiasta-i meteahnă trecătoare."

„Că vezi tu, fata moșului, (zilele omului, ca ceasurile somnului sunt. Dacă ți-i inima curată, apoi senine sunt și hodină îți dau.) Iar (dacă ești chinuit, apoi chinuite îți sunt și ceasurile somnului și turburate ca apa care vine primăvara.)”

„Dar cât de chinuite ori cât de turburate or hi, de visezi primejdie mare, apoi te zdruncini odată, țiți și te desmeticești. Și tare mai ești bucuros că te-ai trezit și vezi că primejdia n'a fost decât primejdie închipuită...”

„Iaca tocmai așa ți și cu zilele omului. Când vine primejdia, apoi omul să țițe și să se trezească... De-aceia, țiță, fată, și trezește-te! Pricepi tu la spusa mea?...”

Rusanda nu pricepea mare lucru. Ședea acolo în pat, se uita la gura bătrânului și-i asculta vorbele ca pe un descântec. (Li susura un fel de liniște ciudată în inimă, un fel de mângâiere) și atâta tot. Dar mângâierea asta era tocmai ce așteptase fata. Ei îi era bolnavă inima, nu trupul.

Și în seara aceea, cu ochii țintă pe bagdadie i s'a părut că doarme mai bine ca oricând.

În schimb, moș Petrache, a avut o noapte turburată. Când eșise din poarta lui Țigău, două umbre s'au pitit cu grabă în fundătura dintre sălcii.

A doua zi, dimineața de tot, cantonierul s'a

intors la Țigău. Rusanda i-a zâmbit cu o nesfârșită înduioșare. Se vedea bine că îl aștepta.

Nu l-a așteptat degeaba. Cei ai casei plecaseră pe jarnă și bătrânul a putut să-i spue tot ce era trimis să-i spue. Fata l-a ascultat fără să chipească, privind țintă în ochii lui.

— „Acu, am rămas numai noi și poci să-ți spui. Aiasta îi urgie nedreaptă pe sufletul lui. Tu să nu crezi nici la vorbe, nici la răul care-o mai veni — dacă nu s-o îndura Cel-de-Sus să facă altfel. Și dacă eu mă jur în fața icoanei că nu-i de vină, apoi tu să crezi la părul meu cel alb. Jurământ mincinos n oi face — că eu nu mai am timp de căire și iertare. Iar de-or păcătui cu bunătatea și credința, păcătuște și tu ca mine.”

„Si ușurează-ți inima și încrede-te în Cel-de-Sus și ai răbdare.”

„Iacă așa m'o trimes să-ți spui și asta ți-o spui.”

Fata era nemșcată. Ochiu ei țintă în ochii bătrânului. Apoi buza de jos a început să tremure, s'a zbatut de câteva ori, ochii au căpatat paienjenis greu, iar când din colțul lor, a licărit o luminiță pe lacrimile adunate. (Rusanda s'a răsucit deodată cu fața la perete și-a podidit o hohotul de plâns.)

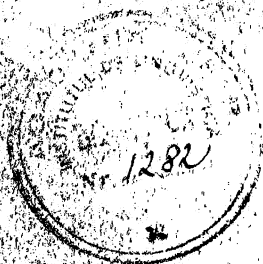
Moș Petrache, n'a mai spus nimic. Doar târziu, a întins o mână de-a mângâiat încet umărul care se zbătea. Atât. Apoi și-a luat căciula, a zvrălit dă-saga pe umăr și a pornit-o senin, spre casa lui.

În dreptul sălcilor s'a întâlnit cu cei doi negus-

tori de covoare. Le-a dat binețe prieteneste și le-a spus:

— „După câte am înțeles eu, mneavoastră umblați după covoare. Să vă dea Cel-de-Sus noroc la negustorie. Daaaa... eu așa chitesc — dacă vreți să ascultați de sfatu unui moșneag — cu rost ar fi să le luați gata făcute... Ce umblați mneavoastră să le țeseți acu?... Aiașta-i urzeală făcută în pripă; se rupe degrabă.”

Și mândru, că făcuse două isprăvi de-odată și-a îndreptat desaga și i-a lăsat în bună pace să-l privească penciș din urmă, după cum era sufletul și rostul lor.

Moș Petrache era prea bătrân și prea cuminte ca să nu-și dea seama că încontreala cu negustorii din Călmățui, era o pozna care putea să aibă ascunzișuri tăioase. Cu toate acestea, era vesel nevoe mare și plin de bună voe. Mergea ușor pe marginea șoselei legănându-și desaga și-și lăsase căciula foc-măi pe ceafă, ca n rarele dumisale ceasuri de chef strașnic, când șperia o săptămână în șir, cele șapte sate pe care le colinda — câte unul pe zi — după regulă înscrisă bine în catastiful metehnelor lui.

Mai în scurt, i se trezise iar în coșul pieptului, dihania aceia jucăușă, care îl scăpase de multe năcazuri, dar îi făcuse și mult amar, multe pocimoage, în lunga viață trudită a dumisale.

Văzându-l așa de bucuros și cu ochii așa de plini de răs, ai fi crezut că vine de la cine știe ce ispravă,

și (se duse zorit, ca un copil, să-și povestească, neastâmpărat, năzbâția plină de haz.)

Dar când a intrat în vâlcica Herătaului, veselia a început să i se topească. Șoseaua era plină de tot felul de căruțe, care, și trăsuri. Ba, nu i-a fost de mică mirare să vadă acolo și un automobil. Asta însemna că, pe locul unde se petrecuse omorul, se mai făcea vre-o cercetare de vre-un fel, cum se mai făcuseră atâtea altele, de care auzise prin oameni.

Atunci moș Petrache a fost îmboldit de un diavol mititel, care-și scosese cornițe fragede în inima dumisale bătrână și cotind din șosea, (a apucat-o pe drumușorul din stânga, unde se ițiau printre spicuri de popușoaie, multe și felurite capete de oameni.)

În mijloc, câțiva târgoveți cu strae nemțești, cereau tot felul de lămuriri, plutonierului de jandarmi, care era însărcinat să fie post fix pe locul unde se săvârșise omorul. Pe urmă, dumnealor desfăceau un fel de cutiuțe negre și le întindeau ca pe niște harmonici mititele, învârteau niște șuruburi care sclikeau grozav în lumina soarelui și ochiau, ba pe jandarm, ba pe oameni. Se auzea un pleznit ușor în cutie și dumnealor ziceau mulțumitori:

— „Gata!”

Cu mare caznă, moș Petrache s'a limpezit, numai când ochiala a ajuns și prin partea dumisale. Atunci, fără teamă, i-a spus boerului tinerel, care se uita prin fundul cutiei:

— „Și pe mine mă mpuști, conașule?”

Dar boerul i-a răspuns răsând:

— „Nu te împușc moșule! Te potografez!”

La asemenea vorbă neauzită, moș Petrache s'a uitat cum nu se mai poate.

— „Iote-tece!... Și adică ce-i potografala aiasta?”

Jandarmul, care-l cunoștea se vede, l-a dumirit:

— „Îți scoate poza, moș Petrache?”

Dar bătrânul a făcut ochii subțirei și i-a întors-o:

— „Păi atunci, să vedem... om cădea la tocmeală, o' ba?”

Boerul a întrebat:

— „Cum adică, tocmeală, moșule?”

— „Păi?... coastă mult?”

— „Asta e degeaba, moș Petrache!” a răspuns jandarmul. „Că-i pentru gazetele dela București și dela Galați!”

Dar cantonierul n'a înțeles bine ce-i cu gazetele și s'a făcut că nu aude. A înțeles numai că treaba asta „nu coastă” nimic și atunci a fost prins de-o temere neașteptată:

— „D'apoi că aiasta n'are să hie poză bună — că mi-i barba mare. Da mneată să mă scoți ras, să se bucure și baba...”

Peste treburile incrunțate, peste liniștea tristă și cu povește moarte a locului, s'a abătut îndată bună voia și răsul. Domnii cu strae nemțești au luat fel de fel de fotografii și-au pus fel de fel de întrebări — la cine apucau — despre Hrisant, negustorul și despre Manlache.

Dar când i-a venit rândul lui moș Petrache, bă-

trânul a dat din umeri și a arătat cu degetul cutiuța neagră:

— „Apoi, eu așa chitesc conașule... că dacă erai matală cu harmonicelul aista, când s'o petrecut pozna, tare ghine ar hi fost...”

Tânărul care întrebasese, l-a bătut pe moș Petrache pe umăr și i-a spus altuia câteva vorbe păsărești. Celălalt s'a arătat că pricepe, fiindcă a răspuns româneste:

— „Da! da!”

Apoi l-au întrebat pe moș Petrache cum îl chiamă, de câți ani e, ce meserie învățește și în ce fel l-a cunoscut pe Manlache Pleșa.

Încetul cu încetul oamenii s'au dat înapoi și au amuțit. Începea să se vadă că în mîntea lor, moș Petrache trecea drept prepus de dresuri tainuite și grozave, lucru care nu și-l închipuise nimeni până atunci. Numai cantonierul le răspundea de-a bățul, făcându-l să râdă mereu:

— „Păi, eu Coane, se vede c'am avut sământă de om mare... Dar m'o uitat Cel-de-Sus pe șușea și-am rămas cantoner... adică-te cel mai mare om de pe șușea... ..Iar cu privința la anii mei, iaca, drept să spun, că nu prea știu. Pîn' la vr'o cînzaci am tot numărat eu... Da, când am văzut că se trece cu șaga, i-am lăsat în plata Domnului. I-am spus babei: „Ia mai numără-i tu, că mi s'o urit...” Și cum spui, eu nu i-am mai numărat iar baba mea, care-i cam năucă, i-o încurcat. Așa că nu se mai știe... Dar acum, fiindcă văd că vrefi

să aflați, de s'o întâmpla să mai viu odată pe lume, am să-i număr numa' eu, să nu se mai încurcă. Ba, iaca de vi-i de folos, i-oî număra pe lumea cealaltă, întocma cum trebuie..."

Târgoveții râdeau și scriau întruna. Cu privință la Manlache, bătrânul n'a spus mare lucru:

— „Păi, cum să nu-l cunosc, bată-l noroacele de copchil. Că eu lucram la șusea și-l vedeam de la brâu în sus, peste deal la conacu lu' C'onu Leon — așa-i de crescut — ierta-i-ar păcatele, Cel-de-Sus.

„Da' pe Hrisant, vrerea lui Dumnezeu l-o omorît, nu vrerea omului. Că nu l-o împins omu să umble pe coclău de aista la toi de noapte — ca un hoțoman, l-o zis Dumnezeu, la urechea lui cea păcătoasă: „Du-te pe-acolo că aiasta e poruncirea mea: Nu îmbla pe șusea, unde omul îi ferit. Imblă pe la dós, cum ai îmblat toate zilele tale...

Și iaca așa o îmblat..."

La asemenea vorbe, oamenii au început să căi-neze amarnic soarta bătrânului. Li se vedea asta în ochi și în felul cum încercau unii să-i facă semne de tăcere. Pasă-mi-te toți credeau că domnii aceștia sunt trimiși de tribunal să mai iscodească lumea, iar nu cum spuneau dumnealor, că ar fi gazetari de la București, veniți înadîns să scrie în jurnalele lor.

De altfel, în mintea lui moș Petrache, gândul acesta încolțise de mult, chiar dela început, când i-a văzut scriind tot ce auzeau.

Dar acum îi era totuna. Dihania jucăușă din inima

lui îi dădea ghes neconținut și-i era nespuse de plăcut să știe că intră în ameteala asta dulce de primejdie închipuită.

La drept vorbind, după întâlnirea cu Rusanda, căpătase atâta încredere în nevinovăția lui Manlache, încât i se părea o nerozie până și gândul că ar mai putea trece o zi fără ca adevărații făptași să fie prinși.

Indoelile de până acum trecuseră ca fumul. Și trecuseră fiindcă s'a văzut urmărit și el de către cei doi negustori prefăcuți din sat; iar el se știa curat ca lacrima Sfintei Fecioare. Astfel, nedreptatea pe care o suferea și el azi, l-a făcut să simtă, vie, nedreptatea de care se plângea Manlache, și s'a răzvrătit.

Tot râsul de pe gura lui moș Petrache, toată înfruntarea asta plină de luare în râs, nu era decât o formă blajină și dulce a răzbunării lui.)

Boerii se găteau de plecare. Au mulțumit jandarului și spre uimirea tuturor, au bătut palma voiniceste cu moș Petrache.

Ba unul i-a spus:

— „Să citești gazetele de la București, moș Petrache, că ai să-ți vezi poza și numele pe-acolo...”

— „Păi eu și cu Vodă!” a răspuns în glumă bătrânul, care nu credea de loc în povestea asta mincinoasă, cum nu credea nici în cealaltă, cu covoarele. De aceea socotind că zvârle o săgeată la locul ei, a trântit tare și vesel:

— „Numai să nu fie urzeala putredă, boerule...”

Sfârșitul nu s'a mai auzit. Poate că nici n'a mai spus nimic. De undeva, dintr'un lan pornise o chelălăială invrăjbită de câini și toate urechile s'au ciulit într'acolo.

— „Iraaa... Bre Codine, să știi că-i Brezoi al nostru” a zis un om străin, care — după straele-i murdare — părea să fie găzar.

Cel pe care-l strigase Codin, s'a și repezit în lanul de popușoi strigându-și câinele și zburătăcind cu bolovanii.

Curând, la o bună porție de loc, a tășnit din arătură, în limpezisul drumului, o javră roscată și slabă de i se vedeau coastele.

— „Iar jigodia asta”, a scrășnit jandarmul. Și făcându-se că ia o mână de pământ, a zvârlit spre câine: „S'a oploșit pe lângă postul nostru de vre-o câteva zile și urlă de ne inebunește... Sta pe aci, se vede, unde simte mâncare...”

Dar unul din oameni a fluierat scurt:

— „Fiuuu. Don Șăf... Aista-i Firicel a lui nea Manlache Pleșa...!”

Toată ceata a tresărit, cu cei doi boeri în cap. Ghița de moarte a intrat în ei, fiindcă fiecare a simțit lângă el, însăși făptura lui Manlache Pleșa. De altfel, cei mai mulți și-au inchipuit că jigodia asta n'ar sta pe aici, dacă nu i-ar fi și stăpânul pe undeva, pe aproape. Jandarmul și-a pipăit nervos cartușierele pline și patul carabinei, în vreme ce

unul din cei doi tineri, scotea zorit aparatul din buzunar:

— „Chemati-l, vă rog, mai aproape, ca să-l putem fotografia...”

Ericel, imbiat de glasul îndulcit al câtorva, a dat din coadă neincrezător, apoi a făcut câțiva pași și s-a oprit.

Flueratul prefăcut prietenos nu-l mai atrăgea. S-a așezat jos, privind mulțimea și legănându-și sfircul de coadă copoesc, fără prea mare tragere de inimă. Parcă ar fi spus ca și stăpănu-său:

— „Nu mă dau prins nici mort...”

De bine de rău, Firicel, a fost fotografiat. În vremea asta, lumea s'a rărit de tot. Primejdia, pe care o vestise ivirea cămelui, a făcut oamenii să se gândească mai pripiti la trebi și i-a împrăștiat.

Curând, boerii s'au suit și ei în automobilul lor și au pornit o duduind în goana mare spre Ivesti, pe când între laurile înalte de popușoi, n'au mai rămas, să le înfrunte primejdia, decât jandarmii cu mâna pe carabinele încărcate și jigăritul de Firicel, care le privea cu ochi deștepti mișcările nervoase, ochii pânditori și tresăririle de iepuri speriați.

Umbra uriașă a lui Manlache Pleșa umpluse valea Herătăului, cu duh negru de moarte...

Moș Petrache a scuipat scârbit. A scuipat și cea din urmă picătură a fricii din el. De bună seamă, din toată hoța de oameni, care era adunată acolo,

nimănui nu-i stătuse inima în loc cum îi stătuse bătrânului, când s'a năpustit în cărare umbra, covrigată a lui Fîricel. Cantonierului îi era groază să nu cumva să-l miroase cățelul lui Manlache și să se ție după dânsul. Atunci s'ar fi deslănțuit tot prăpădul de la un cap la altul, căci s'ar fi descoperit ascunzătoarea fugarului din canton și — negreșit — Manlache ar fi fost prins pe loc, fără nici o strădanie. Prins, ori mai degrabă împușcat, fiindcă mai ales acum, nici chiar moș Petrache nu l-ar mai fi sfătuit să se lese doborît de nedreptate.

Acum, primejdia trecuse. Bătrânul se desprinsese dintre oameni pe nevăgăte în seamă și se mistuise într-o porumbiște. De acolo, uitându-se tot mereu în urmă, a ocolit pe hatul dintre niște mohoare lieștene și a dat în șosea, tocmai spre fântâna Ian-
cului, lângă cantonul al doilea, al lui Dragomir. Dar și de-acolo înainte, tot n'a vrut să se lase pe șosea, ci a luat poteca de pe malul șanțului, pe lângă salcâmi, pentru ca, la un caz, să poată face la stînga în grâne și să-și piardă urma de cățel.

Mergea grăbit și înfricat. Ii curgea în vine un fel de foc ciudat, care îl mîna cu zorul spre tainița lui Manlache, să-i spue atâtea vești pline de cum-pene. Și toate erau vești care nu îngăduiau păsuire.

Dar ori cât de voinic ar fi fost încă moș Petrache, graba asta i-a îngreuiat repede picioarele. Ar fi oprit bucuros o căruța de pe drum, dacă i-ar

mai fi venit în urmă vreuna. Dar, ca un făcut, (din tot roiul de care și căruțe întâlnite la podul Heră-tăului, nu se vedea nici una pe șosea.) Porniseră toate de partea cealaltă, ori poate trecuseră în grabă, înainte.

Doar târziu de tot, când nu mai avea decât vre-o doi kilometri până acasă, i-au huruit în urechi roți scrâșnind în trap purtat pe goană mare. Era un zgomot neobișnuit pentru o căruță și moș Petrache s'a întors să vadă. De departe îi păruse car cu coviltir, dar acum, aproape, i s'a lămurit o căruță de găzar, cum trec mereu în drumurile astea, spre satele întinse pe valea Gerului.

În fuga cailor, a deosebit pe omul care strigase vorba cu câinele, iar în urma căruții, a văzut alergând, cu limba scoasă, un dulău ciobănesc, cu pete albe și negre. Dar moș Petrache, degeaba le-a făcut semn. Fără îndoială că nici semnul n'a fost prea de văzut, nici oamenii n'aveau vreme să vadă. Căruța a trecut, sfărâind prin prundișul pus proaspăt și s'a întins la drum.

— „Nemernici oameni!” a gândit bătrânul înciudat. „Gonesc bieții cai, cu căruța încărcată...”

Dar ascultând hurducăială butoiului, s'a întors:

— „Poate c'or fi mergând cu deșertatul...”

În vremea asta, din dosul polobocului s'a arătat un cap de om. Caii struniți, au țintuit căruța pe loc și moș Petrache, pricepând că oprirea este pentru el, s'a apropiat repede.

— „Făcut ai semn, unchiașule?” a întrebat un găzar.

— „Făcut — da credeam că n'ai văzut.”

— „Nici n'am văzut eu — a văzut Codin — era lângă mine. Vrei să te ducem la canton...?”

— „Apoi da... că nu-i departe.”

Cât a mai ținut drumul, moș Petrache s'a gândit la altele. Oamenii l-au întrebat multe lucruri, iar cantonierul le-a răspuns ingăimat, cu vorbe rupte, și cu ochii duși. Nici n'a ținut minte ce l-au întrebat, nici n'a ținut minte ce le-a răspuns. Se vedea doar că fuseseră și ei la Herătau și că erau oameni străini, necunosători de stările și de faptele petrecute.

Când s'a dat jos la canton, baba, care robotea în curte, i-a strigat:

— „Cumpără niște gaz, Petrache.”

Dar Petrache n'a putut să cumpere gaz. Oamenii i-au spus că vânduseră tot butorul și deaceia zoreau spre Moinești; să încaree altul repede, și să se întoarcă înaintea altora.

Când a aflat Manlache toate întâmplările, și-a aprins o țigară groasă și a rămas pe gânduri. Într-un târziu, s'a sculat de pe lăița pe care se-dea și i-a spus unchiășutui scurt:

(— „Când o cădea seara, eu mă duc s'o vad pe Rusanda) și să dau de Firicel.”)

Bătrânul și-a simțit inima grea, a vrut să-i împotrivească o chibzuință, dar s'a răzgândit. Simțise el bine că pe fugar nu-l întoarce nimic din calea lui, când spune ceva în felul cum îi spusese

acum. Așteptat să vie seara, cu mare neliniște în suflet și i-a pândit plecarea, până nu l-a mai văzut de loc, topit în porumbiștea înaltă și deasă care marginea Nisipurile. Atunci s'a lăsat pe prispa de lut galben, a casei, și s'a simțit așa de obosit, de parcă strănșese într-o singură zi, toată truda împrăștiată în bieteale lui zile|chinuite și amare.

Bătrânelul acesta, care jinduise toată viața după un fecior, își agățase inima de Manlache, ca de un copil beteag. Și iată, după ce-și primejduise tot ce putea să-și primejduiască, vrând să-l apere și să-l ocrotească, l-a văzut plecându-i din scutul casei în seara asta, asemenea puiului, care se duce spre rosturile lui tănuite, crâncene și ucigătoare.

Căci în sufletul lui moș Petrache, plecarea ocrășului era semn rău. Era plecare în noapte și era pentru totdeauna... Dacă l-ai fi văzut pe bătrân, cum stă cu capul plecat și ochii în jos, ai fi înțeles că privirea lui urmărește pe Manlache cum se afundă tot mai adânc, tot mai departe, dar nu în noaptea care cădea peste ogoarele din țarnă, ci la picioare, aici, sub pământ, spre inima lui rece și neagră.

Era, el, ochiul lui Manlache, deprins cu întunericul ocrăi și al nopții, dar parcă bezna de acum îl zăpăcise și pe dânsul. Târâse ogoarele de-a curmezișul, ca să-și scurteze calea, și se pomenise ajuns pe locuri unde-și pierduse rostul. Târziu de tot, a dat de un drum, care i s'a părut șoseaua Vladimireștilor. Atunci s'a întors din cale și a mânat voini-

cește. Dar greșeala, greșeală aduce. **A dat peste stâna de oi a lui Gheorghiaade, cu perdeaua ei de trestie, înfiptă în buza văii Gerului.**

Căinii l-au hămăit zdravăn și ciobanul de pază i-a venit în cale cu ghioaga gata de bătae, ca la lup:
— „Aleei...! mneata nea Manlache?...” Și bietul om a înșepenit cu gura căscată, văzând pe meleagul turmei lui, ucigașul hăituit de toate puterile jandarilor din trei ținuturi.

— „Vrei ceva de-ale gurii, nea Manlache?...”

Ocnașul nu s'a împotrivit. A intrat în stâna povârnită și a luat desaga pe care i-a burdușit o ciobanul. Apoi a plecat în noapte, pe imaș, cam în linia Pechei, până nu s'a mai văzut. N'a vrut să-i știe ciobanul căile.

După o postată de cale, a ocolit stâna pe departe și a luat drumul înapoi, spre Călmățui, pe niște cărări de pe moșia lui C'onu Leon, pe care le bătuse și el de atâtea amaruri de ori.

De pe movila din dâmbul ponorît peste sat, a văzut toate casele luminate. Inima a prins să-i bată de-o grijă pe care nu și-o lămură. Era nefiresc, la asemenea toi de noapte, să mai găsească un strop de lumină în sat — necum să vadă aprins peste tot. Neîndoelnic lucru, se petrecea o treabă ciudată și — de bună seamă — nestreină de întâmplările zilei din urmă. Manlache ar fi avut de ce să-i fie teamă, dacă i-ar fi fost teamă vre-odată pentru sufletul lui și pentru viața lui. Dar acum mai mult, ca ori-

când, nu mai avea vreme să se gândească dânsul. Se gândea la Rusanda.

Și iată, de aici, din vârful movilei, vedea bine, colo, peste vale, cele trei gemulețe luminate la odaia mare, unde dormea fata. Ba, nu se înșela de loc bănuind că și în odaia mică, a lui Tigău, trebuia să fie aprinsă o lumânărică, mai galbenă și mai sfioasă.

Intr'o clipă, i-a pâlpat înaintea ochilor numai sânge și numai moarte. Acum dăduse frâu slobod închipuirii înfierbântate, care, în toată goana lui din astă noapte, era lipită numai de boala Rusandei.

Fără să-și mai dea seama de primejdie, a sărit zăplazul la Mitrea-ologul și a bătut în geamul luminat. Din casă n'a răspuns nimeni. Pe fereaștră a văzut patul desfăcut, ca pe urma unui om sărit din somn. Ușa era încuiată cu lacătul. La Sonia în ogradă era de asemenea pustiu. Nici câinii nu l-au lătrat.

Dintr'o săritură, a trecut drumul la răchitițele din râpă și a pornit de-alungul pârâului spre casa lui Tigău. Șoșoitul din făgădae i-a îmbiat setea buzelor arse. A sorbit trei pumni de apă de și-a potolit uscăciunea de iască a gurii și a dat să se apropie de gard. Un bocet chinuit i-a încleștat fălcile și l-a țintuit în loc.

Ca o destrămare de moarte i-a frânt vlagă întreagă. A înțeles.

Adică, a crezut că a înțeles.

Din umbra sălciiilor a văzut cete de oameni îm-

prăștindu-se pe șoseă. Glasurile lor amestecate, vorbeau înfundat și chinuit. Manlache ar fi vrut să le sară înainte, dar nu mai putea. Era sleit. A rămas acolo, înfipt cu picioarele în lutul moale și a așteptat să-i pornească inima la drum, ca de obicei. Apoi odată, de parcă toată nebunia lumii ar fi scăpată în el, s'a agățat de strașina măracinită a gardului și s'a zvârlit dincolo, prabușindu-se în mijlocul ogrăzii, ca un mal de pământ scăpat din legături.

Ograda, plină de lume, a țipat ca o singură gură: — „Manlache!..”

Fugarul s'a repezit la prispă, a zburat ușa cu umărul și s'a oprit în mijlocul odăii mari.

Patul desfăcut... perna era înșăuată de urma capului... Rusanda micăeri...

Ca fulgerul, Manlache a trecut dincolo. Rusanda micăeri... Atunci s'a năpustit înapoi, între ușori, iscodind cu ochi sângeroși de fiară negura mușuroiului de lume din ograda încremenită. Rusanda micăeri... Clănțănind ca în durdura frigurilor a șuerat:

— „Unde-i?..”

Nu i-a răspuns nimeni. Doar scâncetul bătrânei, s'a prelungit ca un vaet de sfâșiere și de moarte.

— „Unde-i?..” Și fiindcă, n'a auzit răspuns a urlat:

— „N'auziți odată? Unde-i Rusanda?”

O vedea cu țeasta sfărâmată în fund de fântână, o vedea bălăbănindu-se ca un leagăn de iad, agățată într'o grindă, ori în frunzișul unui copac... o vedea peste tot moartă...”

Bătrâna s'a căinat încetișor:

— „...Ce năpastă ne-ai adus Manlache...!”

El n'a vrut să înțeleagă, n'a vrut să audă. Ori n'a putut. A scrâșnit:

— „Un-de-i?”

— „Au ridicat-o jăndarii”, a plâns inima tânguită.

Genunchii lui Pleșa s'au frânt ca sub ascuțiș de topor. S'a răzămat de-un stâlp și-a rămas acolo, răsufând încet, adânc, întors la viață... Apoi a zâmbit ca într'o mare fericire.

Rusanda înviase...

În zyon repede de vorbe, Manlache a aflat cum se petrecuseră toate lucrurile.

După plecarea lui moș Petrache, Rusanda a zvârlit plapuma de pe dânsa și s'a sculat veselă și cântând. Satul, întâi își făcea cruce ca la o minune mare și ca la o taină și mai mare. Dar tocmai de aceia rostul venirei lui moș Petrache a început să fie scormonit cu fel de fel de prepusuri. Până la urmă, legându-se căpețel cu căpețel, s'a durat o poveste, ca toate poveștile, care avea căderea să lămurască toată nelămurirea lumii. Căci așa e lumea: vrea să-i fie limpezi toate tainele din cale. Iar când nu-i luminezi nimic, își ia singură bățul și felinarul, de băjbăe în întuneric până nimereste un drum pe care poate să apuce.

Astfel Jandarmii, cari au venit la miezul nopții cu ordinul de arestare și-au ridicat-o pe Rusanda din pat, n'au făcut alta decât să dea dreptate bănelii ce-și mișca mugurul în mintea satului. Acum era

limpede pentru cine vrea și cine nu vrea, că fata lui Tigău fusese tovarășă de omor, ca ibovnică dovedită a lui Manlache. Și negreșit, se lămurea totodată pentru ce cuvânt nu voia Rusanda să se mărite cu Ion, argatul de la conac.

— „Încotro au apucat?” a întrebat într'un târziu Manlache. Dar întrebarea era copilărească. De vreme ce trebuiau s'o meargă la Tecuciu, nu aveau alt drum decât șoseaua Ivesților; iar căruța pornise în galop — și pornise de două ceasuri, cel puțin. După toate rânduelile, fata nu mai era acum nici în Ivesți. Trebuie să fi fost în tren, undeva, pe la Barcea ori pe la Umbrărești, iar peste un sfert de ceas, avea să fie după grății tari și bine păzite de puștile gardienilor.

După o vreme, Manlache s'a îndreptat, a făcut câțiva pași spre poartă, și de acolo a șoptit:

— „Iartă-mă...”

N'a spus-o nimănui anume. O fi spus-o bătrânei care plângea, casei, ori unei amintiri. Sau poate că a spus-o lui Dumnezeu.

Dar vorba a sunat în gol.

În poartă, ocașul a dat piept în piept cu șeful de post din Grivița.

— „Ce-i mă, jăndarule?” — a ris el încet și moale — „Ai venit să mă iei și pe mine?”

Celălalt, stingherit, a îngăimat, abia suflând:

— „Trebuie, nea Manlache. Iartă-mă... dar trebuie... Altfel mă nenorocesc pe toată viața...”

Manlache, l-a privit blând, cu ochi plini de milă. O milă care se întindea parcă pe tot frământul acesta de săptămâni de zile și peste sătulețul acesta uitat de Dumnezeu în văgăuna Călmățuiului. I-a răspuns blajin:

— „Bine mă jândare. Ia-mă...”

...Și au plecat amândoi alături, ca doi buni prieteni, pe drumul care se înfunda în noapte și în durere.

În dreptul hanului jandarmul s'a oprit:

— „Stăm aici, nea Manlache, până înham o căruță din sat...”

— „N'am astâmpăr... hai înainte... ne-o ajunge pe șusea...”

Jandarmul și-a făcut ofiatul neauzit și n'a mai zis nimic. S'a luat ca un câine de haram după umbra de năluca rea, care-i astupa Carul mare. |

În urma lor, departe, sătucul Călmățuiului a prins să-și închidă ochii galbeni, unul câte unul, făgăduindu-și să doarmă de-acum înainte somn tihnit, până la plinare.

Până la valea Herătăului, cei doi tovarăși, au mers tăcuți. Manlache înțelesese că nu-și mai poate îngădui să rămâie slobod și să aștepte ziua dreptății, câtă vreme Rusanda, — mai nevinovată ca el — ședea închisă.

Jandarmul plutea ca într'un vis cu ape negre

și ape de soare, nemai înțelegând nimic și nemai nădăjduind nimic. Manlache i se predase așa de ușor încât întâmplarea i se păruse neadevărată. În fiecare clipă se aștepta să-l vadă că-i pune mâna în gât și să-l fărâme ca pe o gănganie, cum era să facă, odinioară, în crâșma lui Jugănaru din Grivița, dar, pe de altă parte, se învățase se creadă în cinstea ocașului acestuia și nu-și îngăduia să-i bănuiască pornirea prietenoasă, cu care i se lăsase pe mână, fără crâcnire, ca un om lăhămetit și frânt de oboseala inimii.

Dar la podul Herătăului, Manlache s'a oprit:

— „Mă jăndare, am auzit că Firicel al meu rătăcește pe aici. Ia du-te tu de roagă pe jăndarii de acolo să ți-l dea, și adu-l încoace să-l mai văd odată. Poate că nu m'o uitat de tot...”

Glasul îi era așa de trist și de moale încât șeful n'a mai pregetat. L-a lăsat pe Manlache răzamat de capra podului și a pogorit spre postul fix.

În vremea asta, în inima lui Manlache a crescut un vânt otrăvit. Nu se dusese singur după Firicel fiindcă îi era frică. Frică de amarul din el, frică de nedreptatea asta mânuită de Dumnezeu împotriva lui. Simțea că acolo, pe locul acela, unde dăduse izvorul nefericirii lui, n'ar fi putut să-și hătuască răzvrătirea care îl clocetea ca pe o apă de fier înroșit. Cu adevărat îi era teamă de osânda din el...

Dar iată, că și aici, rezemat de capra asta putrezită a podului, începe să-și piardă cumpăna stă-

pânirii. Se răsuțește inima în el ca un șarpe veninos, care-i dă răceli în spinare și fierbințeală în creier.) Închide ochii până-l dor și strânge măselele să le audă crăpând, doar-doar o astupa vijelia de chin ce-i poruncește fapte înspăimântătoare. Înțelege limpede că n'are chip să mai aștepte și n'are chip să găsească vinovații. Înțelege că e osândit de-al binelea... Și în tremurarea surdă care-l prinde, îl apucă o ispită grozavă să omoare cu adevărat, să facă o faptă mai ticăloasă încă, nu numai să-și merite osânda ce e încredințat acum că are s'o facă, dar ca să-și răzbune și el într'un fel, chinuirea nedreaptă și fără mântuire...

— „Ca lemnul uscată să-mi fie carnea degetelor...”

Blestemul duhovnicului sălbatec îi urlă în urechi. Atunci pleacă adânc fruntea în piept, se rupe din loc și pornește pe drum înainte, singur.

Nu fuge de jandarm, nu fuge de osânda oamenilor... Biată încercare umilită să fugă de osânda din inima lui, osânda lui Dumnezeu...

Găfâind, îl ajunge din urmă, jandarmul.

— „Of! Ce sperietură mi-ai tras, nea Manlache...”

Ocnașul a dat din umeri:

— „Firicel unde e?...”

— „Nu mai este pe aici... a plecat...”

— „Să nu fi tras în el, că fac moarte de om”.

Intr'un târziu, jandarmul, începe să povestească:

— „Cei de-acolo, credeau că râd de ei, când le-am spus că te-am prins...”

— „Păi, nu m'ai prins tu..”

Grăbit, jandarmul a răspuns:

— „Da știu, dar oricum, așa se zice... Și ei nu cred fiindcă e și chestia cu banii...”

Manlache a tresărit:

— „Care bani?”

— „Păi — știi — cei zece mii puși pe capul mneatale...”

Ocnașul s'a oprit. Biciu de foc i-a fost vorba asta.

— „Ahaa... vas'că de aiasta te bucurai tu?... Pentru bani? Ei, mă frate jândare, amarnic lucru să omori omu pentru bani; d'apoi și mai amarnic să-l vinzi pentru bani...”

Apoi de-odată, într'o răzvrătire, eșită din afunduri de inimă, care păreau amortite, a spus răgușit:

— „Apăi aiasta n'are să se întâmple cu mine. Mai întâi că eu vină n'am, auzi tu?... Că nu l-am omorît eu... Să vinzi tu pe cine l-o omorît — nu pe cel nevinovat... Că dacă mă vinzi pe mine, ești hoț de două ori, auzi tu?... Hoț pentrucă mă vinzi, și hoț pentrucă nu-l vinzi pe cel care trebuie...”

Apoi, ca luminat de o nouă îndreptare, i-a spus răspicat:

— „Acu, nu mă mai dau prins. Ia-o înapoi...”

Jandarmul a văzut primejdia și a înțeles că nu mai poate ocoli. A bălbâit:

— „Nea Manlache... eu... Legea zice că dacă mneata nu te dai prins...”

— „Știu măi... zice că trebuie să tragi în mine... Da' acu te întreb în limba ta cea creștinească. Te

lasă pe tine inima să tragi în mine, când eu mă jur aici, în fața lui Dumnezeu, că nu-s vinovat? Hai spune — că acu mă cunoști... Știi că păcatul, când l-am făcut, nu m'am ferit să-l spovedesc... Poți să tragi?..."

Jandarmul s'a cutremurat:

— „Nu pot, nea Manlache... dar ce să fac?”

Scârbit, fugarul a dat din umăr și a întors spatele:

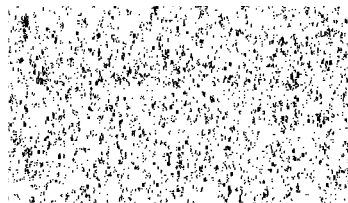
— „Fă ce știi...”

Cu mâna înghețată pe trăgaciul carabinei, jandarmul a rămas pe loc, până n'a mai văzut nimic în păcura din cuprinsul nopței. Știa că neputința asta o să aibă urmări spăimântătoare pentru dânsul, dar n'a avut nici măcar curajul să dea un foc în aer. Nici nu putea să-l aibă.

Manlache nu era om pe care să-l încapă o gratie de temniță, dacă temnița nu avea îngăduirea lui. Și jandarmului îi era tot atâta teamă de nedreptate, cât și lui Pleșa. L-a lăsat să se depărteze până nu i-a mai auzit pașii. Apoi deodată a luat-o la goană după ocaș. L-a ajuns:

— „Ce mai vrei, mă?”

— „Nea Manlache, numai un lucru te rog. Cu oamenii din sat oi face eu cum oi face. Dar mneata, dacă se întâmplă să te întrebe, zi că... că... că nici nu te-am văzut...”

La cantonul lui Dragomir, o căruță venită din-
spre Ivești își hodinea caili. Cantonierul era sculat
și cislua cu cei din car, răzamat cu coatele de
corlată.

Din câte auzea Manlache de departe, erau la
mijloc lucruri mari și spăimite.

Nepăsător, mai nepăsător decât oricând, Manlache
n'a ocolit oamenii. A venit de-adreptul spre dânșii:

— „Noroc, mă flăcăi...”

— „Noroc, nea Man...”

— „Ce s'a mai întâmplat?”

Un flăcău, mai curajos, a rupt vorba:

— „Păi, rău nea Manlache. O vinit tribunalu' de
la Tecuciu și acu-i la moș Petrache, cu jandari
mulți...”

Manlache a rânjit:

— „Mă caută pe mine? Nu-i așa?”

— „Păi... așa chitesc...”

— „Bine mă... iacă taman acolo mă duc...”

— „...și ...moș Petrache...” Manlache a tresărit:

— „Eh?...”

— „Păi, cică și pe 'mnealui are să-l ridice...”

— „Ce? Ce?” Manlache a văzut jar în ochi: a sărit în căruță ca înebunit.

— „Întoarce la canton și mână, să crape caii...”

Când a început să mijească lumina cantonului printre salcâmi șoselei, Manlache a oprit și s'a dat jos. A mulțumit flăcăilor, apoi s'a infundat în popușoaie. Căruțașii au răsucit oiștea în loc și-au întins biciul pe spinarea cailor. Le era teamă de jandarmi. De altfel aveau dreptate. Posturile de lângă canton, nedumerite de căruța, care se întorsese din drum, au pus-o în urmărire.

În vremea asta, Manlache, se apropia nevăzut. Mijea de ziuă, cu lumină sfioasă și întârziată de norișori. Nu i-a fost greu fugarului să se târâe într'un lan de mături și să vadă fața cantonului.

O mașină mare era oprită înaintea podețului, iar pe prispa casei ședeau vre-o zece-doisprezece jandarmi, fumând, iar prin ferestruicile casei se vedeau mișcând umbre omenești și se auzeau glasuri limpezi și poruncitoare.

Cam la o jumătate de ceas, moș Petrache a fost scos afară, între baionete. Un domn, bine îmbrăcat, a poruncit:

— „Pune-l între doi oameni de încredere și expediază-l la Tecuci. Restul de jandarmi împarte-l în posturi fixe pe aproape, afară de cinci dintre ei, care vor merge cu mine. În orice caz, înainte de-a

pleca eu, trebuie percheziționată casa încă odată... Sânt convins că ăla e aici. Haidem!..."

Era Domnul Elefterescu. Dar Manlache nu-l cunoștea și nici nu-l vedea bine. El îl vedea pe moș Petrache între jandarmii cari-l îmbrânceau. Il vedea, strângea pumnii și nu înțelegea ce-l oprește să sară în sus și să se predea, ca să-l scape pe bătrânelul bun și cuminte, care-l ocrotise.

Dar și-a dat seama repede că nu i-ar fi fost de nici un folos. Moș Petrache era tănuitor, cum se zice la tribunale, iar tănuitorii sânt osândiți aproape la fel cu făptașii. Pe urmă, știa bine Manlache, că toată puterea lui n'avea sorti de izbândă între atâtea puști și atâția vlăjgani.

Încet, s'a tras în mijlocul măturii și a eșit spre Nisipuri, departe, în marginea drumului. O apucase într'acolo, ca să scape de urmărire, căci acum era hotărât s'o pornească spre lunca Siretului.

În licărirea slabă a zilei, s'a crezut destul de ocrotit ca să se scoale în picioare și să urmărească dela distanță ce se mai întâmplă în preajma cantonului.

De-odată, pași grei au sunat aproape. Pe partea lui, astupată de copacii din marginea șoselei, se apropiau cei doi soldați, care duceau pe moș Petrache la Tecuci. Manlache s'a dat în dosul unui trunchiu gros de plop, cu gândul să-i lese să treacă mai departe.

Dar când au ajuns în dreptul lui și l-a văzut pe bătrân călcând liniștit ca spre casa lui de odihnă, a închis ochii și n'a mai știut ce face. S'a repezit ca o dihanie înfiorătoare. A urlat răgușit din tot plămânul lui uriaș, cu un pumn cât butucul a teșit la pământ pe cel dintâi jandarm din cale, de i-a zvârlit carabina în cealaltă parte a șoselei și apucând pe moș Retrache de mână, l-a târit în goană, ca pe-o cârpă, în tufișurile de salcâmi de dincolo de drum.

Celălalt jandarm a împietri cu arma în mâinile paralizate. Gura a rămas deschisă de spaimă, ochii holbați. Faima fioroasă a lui Manlache, ivirea lui neașteptată, saltul acela de imensă locomotivă care se prăvălește urlând, au înghețat suflarea nefeicitului. Ședea acolo, ridicul și de plâns, cu pușca în mână și-i tremura falca de jos într-un fel de biet răs, ori biet plâns, care semăna a nebunie...

În vremea asta, Manlache, târa ca fulgerul pe bătrân spre plantația de salcâmi a lui Balș.

Venindu-și în fire, jandarmul de jos a început să strige:

— „Trage!... Trage!... Ajutooor!!...”

Vălvota nemaipomenită, stărnită la canton, a vârit spaima în jandarmi și mai ales în judecător. Elefterescu și-a dat seama de panica jandarmilor, a înțeles că puștile lor nu-i mai sunt de folos și că singura nădejde este automobilul. A țâșnit în mașină, strigând:

— „Zece jandarmi, aici!” Și în viteză maximă a pornit spre Călmățui.

Ceilalți oșteni, cei rămași, — au început să împuște ca besmeticii, în dreptul locului de unde porneau țipetele. Sperietura nu le-a oprit-o decât vaețul groaznic al unuia din cei doi, străpuns în plin piept de un glonț mai bine nimerit...

În vremea asta — și auzind ropotul de împușcături — Manlache, a schimbat de câteva ori drumul, șarpundu-și mersul. A întărit goana. Moș Petrache, uluit, înspăimântat, fără de oboseală, fără suflare, s'a împiedicat. Manlache pierduse orice judecată. Il târâia pe jos, ca pe un mort, până ce bătrânul a început să se vaite. Aunci, uriașul, din goană, l-a înșfăcat sub braț, ca pe o bucea și nu și-a oprit o clipă alergătura lui de animal primejdut.

Căci nu mai era un om. Era într'adevăr o fiară rănită, care-și ducea în ghiare și urlând, puiul încolțit de alte fiare...

...Sub seară, podarul de la Călieni a văzut, repezindu-se pe bacul umblător o umbră neagră și uriașă, care a tras după ea alta, mică și slăbuță. N'a avut vreme nici să dea o gură după ei și podul rupt din frânghiile lui, s'a năpustit spre celălalt mal, ca din praștie. Acolo, cei doi călători au sărit de pe pod și au luat-o în sus, pe malul Siretului, ca doi oameni grăbiți, să nu-i apuce noaptea afară din casa lor.

În vremea asta, la patru zeci de kilometri în urmă, două companii de jandarmi cercetau fiecare palmă de pământ dintre Nisipuri și Călmățui, trăgând

focuri de năzăreală și alungând crăsteii din cuiburi.

Cât privește pe domnul Elefterescu, domnia sa, întors pe alte drumuri la Tecuci, primea felicitări din toate părțile pentru primejdia de moarte din care scăpase.

Moș Petrache a tresărit și a deschis ochii în cerul cu soare sus. Manlache gemuse în somn. După o clipă a gemut din nou, mai slab, mai lung, mai dureros și a încremenit așa, încheștat în încruntarea lui de luptă desnădăjduită. Bătrânul a rămas cu privirea pe dunga dintre sprâncenele celui adormit și a oftat.

S'a uitat la tufișul sub care se adăpostiseră, a mângâiat cu palma aspră nisipul cald și pufos, apoi a strâns pleoapele bătute de lumina aspră a apei Siretului, care unduia sub pale de soare.

Dincolo, departe, pe malul înalt, se arăta falnic castelul boeresc al lui Iancu Gheorghiadi. Iși vărsa fără sfârșit albul zidurilor în apă iar Siretul îl ducea devale, topindu-l tot fără sfârșit...

Moș Petrache a stat mult, privind jocul acesta de pete albe, verzi și cenușii, care se mâncau între ele și sclipeceau în ochi și în urechi odată cu foșnetul apei.

Manlache a gemut din nou. Bătrânul s'a întors la el, i-a pus mâna pe umăr și i-a suflat stins:

— „Manlache... Eeee! Bre Manlache!”

Fugarul a deschis o liniuță de ochi și a mormăit încet:

— „Mm?...”

— „Trecește-te, măi flăcăul moșului, că visezi drăcovenii și gemi!”

Dar Manlache a strâns puțin din umeri și a șoptit, ca un copil care se roagă înduioșător de dulce și de istovit:

— „Lasă... vreau să dorm...”

Apoi a oftat lung și a lunecat iarăși în pâsla somnului său greu și cetos.

Dar moș Petrache, păturind în palmă nisipul încălzit de soare, s'a oprit de-odată cu ochii întinși pe degetele lui. A văzut pete mari de sânge înegrit și s'a mirat. În palmă altele, pe mâneci altele mai mari încă, iar pe poala pantalonilor, câteva dungă subțiri, ca eșite dintr'o șuvoire deasă.

— „Ei drăcie!... De unde o hi sângele aista?” a zis tare, singur.

Într'adevăr nicăieri nu se arăta o rană.

Un nou gemăt al lui Manlache, i-a întors ochii spre trupul celui adormit. Atunci a văzut și pe mâinile lui Pleșa pete grele de sânge. Ba la dânsul intrase până și în fundul mânecii drepte.

Intrase? Ori eșise? Moș Petrache a desfăcut încetisor mâneca ocnașului. Sângele venea mai de sus. Îngrozit, l-a scuturat pe Manlache:

— „Bre Manlache, iartă-mă că-ți stric hodina,

dar ia vezi tu de n'ai vre-o pățaranie după gloanțele cele de eri..."

Când a dat să se ridice, fugarul a simțit o durere crâncenă în braț. S'a desbrăcat cu fereală și a scrâșnit:

— „M'a fulgerat un glonț..."

Unul prin braț și alte două prin piciorul stâng... În fierbințeala fugii nici nu le simțise izbitura. Dar acum, în odihna nisipului cald și a somnului, îl săgetau toate trei cu zvâcnituri dureroase, care răspundeau până în fundul creierului.

— „Trebue să le spăl și să le oblojesc!" a' zis într'un târziu, rupându-se din gânduri turburate. Dar abia de-a putuț să se mai scoale. Piciorul lovit i se închiricise în carne, ca sub clește de cârcel. S'a dus încet până la marginea Siretului, s'a așezat jos și a spălat buza rănilor în apă rece. Moș Petrache, care se depărtase pe câmp, a adus câteva foi de pătlagină și l-a legat cu fâșii rupte dintr'o basma:

— „Aiasfa-i buruiana lui Dumnezeu! Face carnea să crească, de parcă-i bob udat de mana cerului..."

Apoi, vrând să alunge mohoreala lui Manliche, a prins să glumească:

— „Bre... dar amarnică făptură mai ești și tu. Te-ai făcut strecurătoare de brânză și tot nu te-ai dat... Da' acu să vorbim drept. Nu-i rău că ți-o lăsat un chic de sânge, ca la vita betejită... Asta poate că ți-o mai muia o lecută din iuțala ta... Că tare năvârlios ești și tu uneoril... Auzi mmeata! Mă duce pe mine, om bătrân, — de parcă-i o cățea

cu puiu în gură — și mă scoate din ale mele, să mă lepede pe ponoarele Siretului...”

— „Da' ce? Ți-ar hi priit mai bine la gherla din Tecuci?”

— „Apoi iaca, aiasta n'am de unde ști, că pe-acolo n'am dres eu șuseaua...” i-a răspuns râzând bătrânul.

Numai că Manlache nu mai avea chef de nimic. Junghiurile crâncene și dese din răni, îi aduceau aminte necontentit, cât de dușmănoasă era fața împrejurărilor de acum. Simțea că nu mai poate fugi și nu mai poate lupta. Dar, în aceiaș vreme, înțelegea bine că podarul din Calieni are să îndrepte puterile și dincoace de apa Siretului, iar hârțuiala o să urmeze până la capăt, fără de răgaz și fără de milă. Ii venea să rupă cârpele care-i strângeau rănilor, să sfășie carnea fulgerată de glonț și să dea drumul sângelui dintr'însul, să curgă fără oprire, ca apele Siretului din față. Ii ar fi fost o ușurare neînchipuită în cătrânirea de acum și ar fi închis ochii cu fața la soare, mulțumit că a pus capăt torturilor de atâta amar de zile.

Iar ca să închee veninul gândurilor din el, s'a întins pe spate, cu trupul sfărâmat de trudă și din toată amarnica lui obidă, a scuipat în sus o injură crâncenă:

— „Anafura mamei ei de viață...”

Dar moș Petrache, s'a întors spre el, mai bun

și mai senin ca totdeauna. A întins mâna și l-a mângâiat:

— „Nu, bre Manlache! Zilele omului să nu le a-furisești, că nu-i ușor totdeauna să le afli rostul... (Omul nu se arată nedumerit când îi calcă mulțămirea în prag) D'apoi de ce să se supere și să arate că nu pricepe, când vine o năpastă? Nu-i drept — iaca aiasta nu-i drept deloc... Că eu — să-ți spun — stau toată ziua pe șusea și mă uit la copaci. Când încolțește primăvara, unde-i vezi cu flori și cu amiros strașnic... Frumos!... Vara le bate frunza și-s cu umbră... Iar frumos... Dar vine și toamna de-i scarmână ca vai de ei; și îi pustiește iarna ca pe tărtanii din miriște... Care vas că, acu să blastăme? Nu, flăcăul moșului. Așa-i roata, Manlache... Omul se cade să nu hie dedesubtul copacului, care-i prost și nu înțelege... Omul să cate în mintea lui rânduiala și s'o priceapă.

„Iaca eu, în zilele mele am avut tot felul de cumpene... Dar am avut și vremuri de tihneală creștinească...”

„Și știi tu cum îmi inchipui eu că vine aiasta? Ca la sârvici, bre Manlache. Măă trudesk pe șusea toată zîulica. De mânecate, dă-i cu grebla, cu tără-bonțul și cu lopata: de car chetrișu și-l păturesc... Trudă grea la un trup bătrân, ca mine. Da' la zi ntâi, hoș colăa Irimia Picheru, cu țoșca de bani: „Iacă simbria statului, moș Petrache! Bè acu și alungă năcazu...” Și beu, frate, și uit... Da' eu știu ghine, — doar de aiasta îs haram bătrân — cum zic —

știu ghine că iar se întinde o lună de canon până la cealaltă zi'ntăi... Nū?...

„Păi dacă știu, ce să mă oțărăsc degeaba?... Să se mânie Cel-de-Sus pe mine?... Că așa-i roata, Manlache, și gata! Și roata asta n'o schimbă nici supărarea omului și nici bocitul muerei... Se schimbă singură după cuvânta ei...”

A tăcut o vreme, s'a uitat la Manlache, care mesteca domol un boț de caș, scos din traista dela stâna Gerului, apoi a zis mai departe:

— „Aci, tu zici că ți-i zdruncinul pe nedrept... O hi — de unde să-ți știu eu hiertara ta?... Dar mie tare nu-mi vine a crede. Așteaptă tu o leacă și-ai să vezi!... Trebuie să vie și la tine picheru' cu simbria... C'o hi azi, c'o hi mâni, dacă aici n'am dat eu de rostul când se face zi'ntăi... Da' zi'ntăi tot se face odată...”

Manlache a dat din cap, rar, fără nădejde:

— „Când mi-or hurui bolovanii în fundul gropii, moș Petrache.”

Dar bătrânul n'a răspuns îndată... A dat și el din cap, încetșor și a spus târăganat și trist, ca o oftare:

— „Măcar și-atunci, bre Manlache... Tot ho-dină să chiamă...”

Tihna de pe valea Siretului a durat puțină vreme. Rănile lui Manlache au început să se înfierbânte și durerile nu mai conțineau.

— „Or să se obrintească.” a scrâșnit ocnășul pi-

păindu-și carnea pufoasă și dospind în strânsura sângelui. Apoi urmându-și un gând ascuns, a adăugat ca pentru el singur:

— „Pare-mi-se că începe...”

— „Ce anume?”

— „Începe ceasul cel de pe urmă...” Atât a mai spus și s'a depărtat încet, șchiopătând, să-și răcoarească în apa turbure dela mal, carnea înfierbântată de obrinteală.

În inima lui moș Petrache a pătruns un vântuleț neplăcut, cum trage uneori de afară prin crăpătura ușei. S'a întristat fără măsură și n'a mai răspuns nimic. Începuse și el să-și piardă nădejdea, văzându-l pe Manlache prins de arșiță și încolțit de dureri. (Hoinăritul acesta pe coclauri neprietenoase și goale, nu putea să dăinuiască mult.) Bani pe care îi avea Manlache și cei pe care îi avea și el în chimir, trebuiau să se isprăvească odată. Iar odată cu banii avea să se isprăvească și merindea cumpărată de unchiș prin satele îndepărtate, unde se ducea în chip de drumeț întârziat cu desaga goală. Dar pe de altă parte podarul Calienilor n'avea de ce să tănuiască aceiace văzuse și pățise. Măine, poi-măine, jandarmii vor prinde de veste și vor trece încoace, împânzind lanurile până la Suraiă. Numai că de data asta Manlache nu mai avea nici vloga, nici sănătatea dinainte. Iar cum fugarul se îndârjia cu fiecare zi mai mult, să nu se lase prins, aveau să-l omoare ca pe un câine veninat de turbăciune.

Încercase de multe ori bătrânul să sfătuiască în mare chibzuință cu Mandache, despre treburile acestea încurcate, și nemilșase. Li cumpănise lucrurile în fel și chip, doar-doar l-o face să înțeleagă că toată primejdia este de pomană, dacă el nu poate să dea de urma făptașului adevărat. Însă ocnașul, încolțit de friguri și de dureri, se înrăise ca nicio-dată. Nici voia să audă, de sfaturi, nici voia să se despartă de bătrân:

— „Ce-ai să folosești dacă ai să te duci la gros? Eu am văzut la ocnă pe unu' care ședea de treizeci de ani — înțelegi 'mneata? Și de treizeci de ani aștepta să se afle făptașul cel adevărat.”

— „Și nu s'o aflat?”

— „Ba s'o aflat, moș Petrache.”

— „Apăi?”

— „Apăi, aiasta-i lucrul cel mai grozav. Că s'o aflat după ce-o murit...”

Rămile dela piciorul lui Manlache păreau că se tămăduesc. În schimb, cu mâna se petreceau lucruri necurate. Locul pe unde intrase glonțul aproape că nu se mai vedea, iar pe unde ieșise, s'a prins o pojihiță de zgancă negricioasă, ca și când ar fi crescut carnea la loc. Cu toate astea, omului îi era din ce în ce mai rău. Durerile din mână nu mai sleiau și arșița îi dogorea obraji.

Moș Petrache vedea carnea umflată și înțelegea bine că acolo dospea puroii, cum i se întâmplase și dumisale, mai demult, la un picior, când a scăpat odată vârful briceagului în coapsă. Numai că pe vremea aceea, bătrânul s'a suit într'o căruță și s'a dus la Ivesți, la spital, de s'a arătat doctorului Drăghici. Pe câtă vreme acum, cu Manlache, ce era de făcut? Incepuse să-i fie teamă de zilele fugarului și nu mai știa ce vorbe să spue, ca să-l astâmpere și să-l facă înțelegător.

— „Mă Manlache, flăcăule! De ce amărăști tu zilele mele de om bătrân și nu pricepi la mintea ta, că trebuie să te înveghi într'un fel? Tu nu vezi, bre, că te topește arșița și că o copt răutatea în mână?”

Manlache măcina din dinți și se uita cu ochi răi:

— „Și ce poștești? Să mă dau pe mâna jândarilor? Du-te de-i chiamă — încai — și pune-mi cruce!”

Moș Petrace dădea din cap, cu inima neagră de amărală:

— „Bre băete! Lasă-mă măcar să mă răped până la o șpițarie — c'o hi el v'o una pela Nă-moloasa — să ieu niscarva leacuri. Că așa nu se poate să mai margă... Tu nu vezi?... Dacă nu să scurge răutatea de-acolo — dacă nu să trage — apăi ce-i de făcut?”

Dar Manlache scrășnea scurt:

— „Lasă că trece ea și fără șpițaria mneatale!”

Bătrânul se uita la eer și ofta cu năduf:

— „Să dea mnezeu să hie cum zici tu...! Da... dacă nu trece?”

Atunci Manlache se înfuria și răspundea răgușit, cu fălcile încleștate:

— „Atunci are să mă ia draçu și am să crăp aici, ca un câne — iaca asta are să hie!” Și tăcea.

Apoi de-odată, se răsucea spre el, cu ochii în-sângerați și plini de ură:

— „Faci mereu plan să-ți iei tâlpășița, unchiușule!... Apoi, iaca, aiasta nu merge cu de-al de mine. Pricepi mneata?... Ai să stai aici să mă vezi cum crăp!...”

Bătrânul nu mai avea răspuns. Închidea ochii să nu se vadă că sclipeau lacrimile în ei și întorcea capul în altă parte. În glasul chinuit al lui Manlache suna atâta sfâșiere, atâta obidă de dobitoc în-

genunchiat, încât moș Petrache nu numai că nu se supăra de vorbele lui rele și dușmănoase, dar le auzea ca pe un plâns torturat, cum ar fi gemutul fiarei doborâte de topor.

Bolnavul nu mai avea milă de nimic. Ii încolțise în cap gândul că bătrânul vrea să fugă și-l ura. Il ținea aici, lângă dânsul, ca în clește, din răz-bunare. Arșița din el îi trecea peste toate mințile, ca o ceață turbure și fierbinte, prin care nu vedea decât acest lucru chinuitor și nedrept: Moș Petrache vrea să-l părăsească.

Învărtindu-se în preajma aceluiaș gând, adăuga rar, cu pieptul zbciumat de un scâncet, care nu se dădea eșit la iveală:

— „Lasă unchieșule... ai să te duci... după aceia... Așteaptă să mor și pleacă... Nici să nu mă îngropi...”

Moș Petrache clătina din cap, înfrânș și șoptea lăcrămat:

— „Ghine, bre Manlache! Iața stau... Nu te mânâia”.

Dar în mintea lui n'a înțeles niciodată să-i fie făgăduiala asta altceva decât o minciună, care să îmbune vrășmășia iscată de boală în capul înfier-bântat al rănitului.

Chiar a doua zi, dimineața, când s'a crăpat de ziua, l-a învelit încetișor pe Manlache, i-a păturit de două ori colțul surtucului peste brațul cel beteag, s'a mai uitat la el, cum se uită o mamă chinuță la copilul pândit de pustie, de parcă i-a sărutat cu

ochii toată suferința, apoi a plecat pe furiș către Nămolosa. Cei din urmă gologani care-i mai rămăseseră, trebuia să-i dea la spițerie, pentru doctorii.

Dimineata se ridica limpede si racoroasa. Cararua spre Siret o batuse de multe ori si o stia. Ca sa nu se incurce, s'a gandit sa ia calea pe malul apei, pana la pod, iar de acolo, sa alungeasca soseaua care duce la targ.

Se luminase bine cand a ajuns aproape de coliba podarului si s'a bucurat din toata inima ca n'a vazut tipeme de om. Se zorea sa taie coltul de-a dreptul, ca sa intre in sosea, cand a auzit scartaind, pe celalalt mal, scanduraria podului umblator. A vazut trecand pe el doua caruti, gatite sa vie incoace, iar pe langa ele, o puzderie de oameni. La inceput in ceata usoara a apei, n'a bagat de seama prea bine, ce fel de oameni erau. Dar o temere ascunsa i-a intancusat inima usor si i-a ascutit ochii. Cand a inteles ce se petrece, a clipit des si a fluerat incetisor:

— „Pfiuu... jandarii...!”

Negresit, venirea ostasilor putea sa aiba si alte rosturi decat urmaritul lui Manlache. Cu toate astea, vechea asteptare din inima batranului, ii dadea ghes sa fuga inapoi, la ascunzatoarea din tufisuri, ca sa-l vesteasca si pe bolnav de cele intamplate. S'a infranat insa o clipa si a stat sa pandeasca.

Podul s'a desfăcut repede din malul Călienilor și a venit încet pe linia otgonului de sârmă. La malul cestălat, jandarmii s'au strâns ciucure, în ușa bordeiului, ascultând la vorbele unuia, care intrase în mijlocul lor.

Din vârful dealului, de unde îi urmărea, moș Petrache n'a auzit nimic. A priceput numai, din felul cum s'au întocmit în cete mititele, că se despart și apucă în felurite părți: care în susul Siretului, care în jos, care spre Nămoloașa.

— „Va să zică împânzesc căile și pe partea iasta” a gândit bătrânul.

Dar jandarmii mergeau tihniți și nu păreau să umble în cercetarea lanurilor de aici. Mai degrabă arătau că țin în ochi albia Siretului, să nu cumva să treacă cineva din lunca de dincolo, spre partea asta-laltă a apei, către Nămoloașa.

De astfel, despre lucrul acesta s'a încredințat îndată, văzându-i că se risipesc și se așează liniștiți, în negrijă, pe nisipur moale și gălbui.

Numai că grija de acolo s'a mutat repede încoace. Adică, a văzut ceata a treia, urcând pe șosea, tocmai spre partea unde se găsea și el.

Atunci moș Petrache a luat-o goana către târg, cu gând să câștige vreme cât i-o trebui, ca să apuce a cumpăra doctoriile pentru Manlache, înainte de venirea jandarmilor. Mergea mărunțel și iute, ferit pe marginea lanurilor și iscodind necontenit, grupul oștenilor din urmă.

Le-a luat-o înainte, ușor, cu câțiva kilometri și

curând nu i-a mai văzut deloc. Abia mai sufla de osteneala goanei, dar era mulțumit și se simțea în stare să fugă ca un om tânăr, văzând că și-a câștigat destulă vreme să-și poată face târguelile, neprimejdut. De altfel, graba asta silită îl mulțumea. Avea să ne întoarcă lângă Manlache mai repede decât crezuse și era fericit în inima lui, nădăduind să găsească pe bolnav tot adormit, cum îl lăsase. I-ar fi zis:

— „Iote doftoriile, mă moșule!... Să nu mai zici că vreau să fug!”

Se simțea mândru și bucuros ca de o ispravă, cum nu făcuse nimeni, de când e lumea și pământul.

Departe, în raritatea salcâmiilor prăfuiți, se iția turla unei biserici. Bătrânul nu știa locurile decât din auzite, așa încât și-a închipuit că acolo n'are ce să fie altceva decât târgul Nămolosei. Ceeace îl nedumeria de tot, era însă înfățișarea de sat sărac, ghemuit în verdeață multă, ruptă ici colo de coperișuri cenușii, ca la casele țărănești de rând.

— „Ei, poznă!... Te pominești c'oi hi luat-o o leacă mai hăis...”

Dar, de-odată, șoseaua s'a întors în loc, spre stânga. Acolo în fund — și nu tocmai departe — moș Petrache a dat de un târg adevărat, pe măsura Ivestiilor pe care îi cunoștea.

— „Apăi aista-i târg, dom'le!...” a mormăit el cu toată încrederea luminării.

„Dar în aceiaș clipă, a zărit pe malul șantului

postul fix de jandarmi, care pâdea lungul șoselei. Bătrânul a încercat pe loc. Și-a binecuvântat mintea pe care a avut-o să meargă dosit pe taluz. Negreșit, ostașii n-au putut să-l vadă, pe când el, în schimb, a avut răgaz să se tragă încetisor într-o tarla de popușoi, cu gândul să-i ocolească și să cerce o altă intrare în târg.

Truda lui moș Petrache a fost zadarnică. Toate gurile târgului erau păzite de jandarmi. O clipă, i-a dat prin gând să sară un gard, la întâmplare și să treacă printr-o bătătură. Dar aici nu erau nici ogrăzi largi de sat și nici oameni de teapa lui, cu care să se poată înțelege.

Pentru dânsul, târgoveții erau ca niște oameni de altă nație. Pe semne că îl deprinsese cu părerea asta și ovreii cei mulți din Ivesți, dar mai ales gândul că sânt oameni cu altă viață, alte nevoi, alte câștiguri... Înșfârșit că sânt oameni cari cumpără ouă și unt, mănâncă la fiecare masă carne de vită și pâine albă, iar dimineața beau ceai cu zahăr cubic.

Deosebiriile astea l-au făcut să priceapă bine de ce nu se înțelege nici odată cu ei și de ce nu poate să le ceară omenie în nici un fel de împrejurare a vieții lui.

De data asta, îi era chiar frica de ei. Nu pentru el, ci pentru Manlache. Într-adevăr, cel puțin acum, nu putea să se primejduiască în nici un chip. Lui, puțin îi păsa dacă l-ar fi prins. De mult se de-

prinsese cu gândul că tot aici are să ajungă, până s'o blagoslovi Dumnezeu să dea minte la domniile judecătorești, ca să prindă pe ucigașul cel adevărat.

Dar fiindcă Manlache nu voia să se lase ridicat, și mai ales, fiindcă îl bănuia că vrea să fugă, avea o ambiție nemăsurată să se întoarcă înapoi și — dacă se poate — să se întoarcă cu doftoriile de trebuință.

Se vede însă că ochiul lui Dumnezeu bagă de seamă pe omul cel curat și năpăstuit. Ca să i-o dovedească, i-a scos înainte un puștean de copil, zvărlugă nevoe mare și cu ochi de veveriță, care se zbenguia pe lângă un gard.

L-a strigat

— „Mă țică, ia vin tu încoă o lecută...!”

Copilul a venit.

— „Mă moșule, vrei tu să-ți dau eu ție un pitac, să-ți cumperi acadele?”

BJc

Întepat, dracul de copil i-a răspuns în limbă târgoveată:

— „Sigur că vreau...!”

— „Ei, brava!... Da tu te-i osteni să-mi faci un ghine?”

— „Fac...!”

— „Așa mă, țică... Iote ce-i tărășania... | Să te duci tu la spîțarie să-mi tărguești niște doftorii și să le aduci încoă |

Copilul a strâmbat din nas.

— „Par doftorii se cumpără dela farmacia lui dom Cristescu!”

Moș Petrance s'a învoit:

— „Ghine, bre! Dacă așa-i obiceiul aici, hié cum zici... Da' pe la noi, dela spitărie se târguește așa marfă... Și cum îți spui, te duci și ceri să-ți dee 'mnealui ce are acolo, ca să tămăduiască o obrintea... să tragă o coptură...”

Copilul nu prea înțelegea. Bătrânul și-a dat seama și s'a străduit să-l lămurească:

— „Iaca, eu m'am înțepat aici la chieior și s'o obrintit... S'o făcut coptură... coptură... Așa, galbănă... răutate, bre!...”

— „Puroi?”

— „Așa, bre copchile... așa!...”

Și după alt rând de lămuriri, băiatul a priceput și a plecat, uitându-se uimit la pumnul de bani cu care bătrânul îi umpluse mâna.

Moș Petrache a așteptat liniștit câțeva vreme. Pe urmă, ca dîn senin, l-a fulgerat o bănuială.

— „Ce-ar hi să nu mai vie?...”

Din clipa aceea, așteptarea i-a fost un chin. Se răsucea pe loc, pândea, tresărea, se uita prin zăplaz, ascuțea urechea, doar-doar va desprinde pasul copilului. Dar băiatul nu mai venea.

Târziu de tot, peste câteva ceasuri, moș Petrache a deosebit glasuri care șopteau în dosul gardului unde se pitise el. A tresărit și s'a uitat printre scânduri. A văzut acolo, cât îi îngăduia crăpătura, picioare, mâni, capete de fuste... Șoaptele au crescut și s'au făcut limpezi:

— „Unde-i? Că nu se vede!”

— „Aici era, mamee!” a răspuns glasul copilului. Răstită, femeia i-a răspuns:

— „O fi fost! Dar eu nu-l văd!”

— „O fi plecat!” a scâncit băiatul.

— „Unde era să plece, dacă zici că te-a trimis după doctorii? Te rog să nu-mi mai umbli mie cu minciuni; să spui de unde ai atâția bani?... De unde i-ai furat?”

— „Nu i-am furat, mamee, zău!” s'a smiorcăit micuțul...

— „Nu taci odată? Mult ai să mă zăpăcești cu minciuna asta, potlogarule?” Și l-a plesnit. Copilul a început să urle sub palmele care se înteteau nemiloase...

Atunci moș Petrache n'a mai putut să rabde a-făta răutate și asemenea năpastă nedreaptă, și a bătut în gard:

— „Ia lașă plodul. C'oană, că eu îs acela care i-am dat gologanii!”

Ca prin farmec a încetat și plânsul și țipătul. Femeia a zmâncit porțița, a dat cu ochii de bătrân și a început să-și verse ponosul:

— „Dar dumneata ce ai de nu te poți duce la farmacie? Ești olog? Ce? Copilul meu e sluga dumitale?”

— „Păi, ce te zborșăști geaba, C'oană? Eu l-am rugat frumos, că-s om bătrân și beteag. Iar dacă el o vrut, ce-s eu de vină? Că doar n'o făcut cea mare răutate cu aiasta...”

Femeia a început atunci să urle în gura mare, de înfuriată ce era.

— „Ia să nu-mi faci mie observații, calicule... Că acuși chem pe soțu-mio!”

Ce-o mai fi îndrugat după asta, moș Petrache n a mai auzit. El a văzut că răsar tot felul de capete peste garduri, a înțeles că lucrurile se incurcă și a început să șară cu ochii speriați în toate părțile. Femeia a băgat de seamă numaidecât și nu i s a părut lucru curat.

— „Acum, de ce tragi cu ochii? Dar ce te uita așa de speriat, dumneata?... Hai? De cine fi-e frică, mă rog?...”

Bătrânul — i s o fi năzărit, ori o fi fost cu adevărat?... asta n a știut nici odată — a văzut o capela de jandarmi lunecând pe lângă gard.

Atunci, fără să mai stea în cumpăna, s a rasucit în loc, ca un sfredel și a țâșnit în popușoae.

Cei dela gardurile târgului au rămas incremențiți și spăimântați. L-au socotit nebun și i-a apucat teama. Iar până seara a clocotit tot târgul. Nomoloasei de vestea nebulului bătrân, care dădea farcoale la marginea orașului. Când a scăpătat ziua în amurg, șeful postului de jandarmi a încredințat pe târgoveți ca sănt bine păziți și îi roagă să nu ducă nici o grijă, nici să se alarmeze de nimicuri.

El nu le a spus, însă, care e convingerea lui adevărată, fiindcă n a vrut să-i sperie mai mult decât se cuvenea. Dar peste noapte a îndoit toate posturile și a dat un raport urgent companiei la Focșani, cerând să-i trimită întăriri, pentruca Manlache Pleșă, spaima jandarmilor din trei ținuturi,

se dovedise că, adu-mecă prin meleagurile Nămo-loasei. Numai astfel își lămurea el venirea bătrâ-nului, care aducea, după toate semmnalmentele, cu cantonierul Petrache, gazda tănuitoare de pe șoseaua Ivesți-Călmățui.

Și cu toate că Locotenentul Predeleanu a răs de el, și l-a încredințat că Manlache Pleșa a fost văzut la patruzeci de kilometri, tocmai între Mânjina și Pechea, șeful din Nămoloașa și-a lăsat nevasta nurlie să doarmă singurică, — deși vecinătatea lui Guță Stoiculescu, contabilul federalei, era o veșnică ame-nințare pentru fidelitățile conjugale din târg și în special pentru a plutonierului — iar dumnealui a inspectat toată noaptea posturile din marginea orașu-lui. A douazi abia, a adormit puținel și a visat cu turburare neconținută, tot felul de lucruri ciudate, din care a crezut că alege o povestire de înaintare și de bani mulți.

De aceia, recitind afișul, în care familia lui Hri-sant făgăduia premiul de zece mii de lei, plutonierul privea pe sub gene zerurile pântecoase și multe, multe de parcă nu se mai isprăveau, rotunjindu-și domol mustățile amândouă, ca și cum ar fi scris pe el însuși zerurile ispititoare din anunț...

A fost fericit când s'a văzut scăpat. Dar a fost și mai fericit când a dat de Manlache și a înțeles că bolnavul nu se trezise. Atunci s'a întins lângă el, departe de primejdi și de jandarmi și a rămas neclintit, cu ochii închiși, nemai gândindu-se la nimic. Li sfărâia carnea de istovire, răsuflea gătit și tremurând. Odihna îl zdrumica mai rău decât goana și nu mai era în stare să-și aducă aminte nici de boala rănitului, nici de doctoriile după care hălăduise. De aceea, amețit cum era, a lăsat să-i cadă pleoapele de somn și nici prin minte nu i-a dat să se întrebe cât timp a trecut dela plecare până la întoarcere și de ce e somnul lui Manlache așa de prelung.

Nu-i vorba, de două zile încoace, se desprinsese să-l audă mereu gemând înfundat și să-l vadă suflând repede, ca dintr'un plămân sfârșit de fierbințeală. Iar cum știa că somnul e doftorie întremătoare de boală grea, s'a bucurat că-și vede tovarășul adormit și depărtat de durere. Atunci a închis ochii de-al binelea — căci i-a închis și pe dinlăuntru, nu numai pe dinafară — a oftat adânc, adânc de tot,

și în liniștea mare ce i s'a pogorît pe inimă, curată, albă ca (o mîsoare caldută și pufoasă, s'a lăsat undeva, devala, pe o pîrtie nefăcută,) asemenea unei săniute de copil.. Sălta rotund și ușor pe câte un dâmbuleț, se oprea o clipă, apoi se înfîngea repede, într'o lunecare iuțită, vâzurindu-se cătră un afund cețos și odihnitor; un fel de leagăn ciudat, dar bun, care nu te mai întoarce înapoi, ci te duce, te tot duce mai adînc, mai departe... mai departe...

...În mulțumirea acestei destrămări blajine, simțea că zâmbește fără voe și lenes. Apoi deodată, pe nesimțite, a fumuit înaintea ochilor o pâclă de abur molcui și cald, în care s'a prefirat asemenea unei miresme plătitoare.. Mîntea s'a închis, scăpătată din cheutori. Cîteva pîlpări de lumină, licărite printr'o pleoapă cu gene dese și atîta tot.

Atipise într'un somn bolnav de greu, ca o noapte imensă cu toate geamurile cerului închise.

Dar Manlache nu dormea. Nu mai dormea de mult. Se trezise dintr'un somn și lunecase de-a dreptul în altul, plin de vise și de arătări prăpăstioase, ca dintr'o lume cu închipiri puhave și miros de mortăciune. Arșița din el, îl făcea să-și simtă pielea, ca o coajă de fier înroșit. Îl chinuia și îl lăsa molesit, într'un fel de legănat amestor pe ape de untdelemn aburind în clocot. Era incredințat că vede limpede înaintea ochilor și nu-și simțea pleoapele închise.

Intrase în delir. A șoptit:

— „Moș Petrace...”

Dar bătrânul dormea dus și nici nu s-a clintit din loc.

Manlache a îngăimat iar:

— „Moș Petrace...”

Apoi, a pufnit încet, parcă ar fi răs.

— „Ai plecat?... Foarte bine că ai plecat... N'am nevoie de nimeni... N'ai decât să pleci... Am să plec și eu...”

Sărit din somn, cantonierul l-a ascultat o clipă cu inima strânsă. Iși dădea seama că Manlache aurează și nu era în stare să spună o vorbă. L-a mângâiat încet pe fruntea uscată de friguri și abia a putut să încropească două vorbe de alin și plâns:

— „N'am plecat mă, flăcăul moșului... Nu mai rupe și tu inima din mine...”

Dar Manlache își urmărea stafiile lui înroșite și cețoase.

— „N'am nevoie de nimeni... Nici de C'onu Leon, nici de c'oana Tasica... Eu mă duc la Firicel...” Și a început să-și fluere cățelul: „Mă, băetul tatei... Ia vină tu incoace... fiuu...”

Bătrânul n-a mai putut să îndure. A muat o cărpă în ciobul de sticlă unde ținea apă și i-a pus-o pe frunte. Apoi l-a zgâlțâit...

— „Bre Manlache!... Auzi tu?... Eu îs, bre, Petrace!...”

Rănitul a deschis ochii. O clipă, vedeniile lui groaznice se prăbușiseră în hău.

— „Ce-i?...”

— „Ce-i cu tine, măi flăcăul moșului...” a oftat blând, cantonierul. „Tare te-o mai vătămat răutatea!..”

— „Dar ce-i?”

— „Măi, Manlache, să ne dăm prinși, băiatule, că te omoară boala...”

Dar celălalt i-a închis gura:

— „Dă-te singur!...”

— „Păi adineauri aiurai, Manlache, înțelegi tu ce spun eu?... Aiasta îi sămn grozav, moșule! Aiasta îi prădenie... îi...”

Și vorbele i s-au răcit în inimă.

Manlache privea în sus, cu ochii crunți și sticloși. Parcă blestema cerul.

Intr-un târziu a întrebat:

— „Ce doftorie ar trebui la coptura aiasta?”

Bătrânul a dat din umeri:

— „D'apoi de unde să mai știi?... Eu, când am avut bubă la coapsă, m'am dus la doftorul Drăghici dela șpital...”

— „Și cu ce te-o uns?”

— „Mai întâi o răsuflet rana cu cuțitul, — de-o stors coptura — și tocma pe urmă, o pus o prijmă cu fel de fel de alifii. Da' la tine, știi eu ce ar fi trebue, dacă nu-i loc să iasă răutatea?”

Manlache a scrâșnit din dinți. După câțava vreme a întrebat:

— „Departa o fi Nămoloasa?...”

— „Nu, tocma... Da', dece întrebi?”

— „Poate că ai nimeri un doftor, să-ți dea un leac...”

Moș Petrache a întors capul în altă parte, cu ochi năclăiți de lacrimi și nu i-a răspuns.

— „Auzi, moș Petrache?”

— „Aud, moșule!”

— „Apoi dacă auzi, de ce nu zici într'un fel?...”

— „Păi, ce să mai zic, Manlache? Că am vrut... Da' degeaba îi vrerea omului dacă îi ține Cel-de-Sus calea...”

Și i-a povestit toată întâmplarea cu jandarmii și copilul dela Nămoaloasa.

În vremea asta, Manlache, doborât de fierbântura bolii, a închis ochii și s-a prăvălit țarași în fumuiagul lui cu știme de iad. Vorbele bătrânului ajungeau la el, ca de departe, departe de tot și numai ici-colo, câte una, își mai căpăta înțelesul ei adevărat. I se tălăzneau dinaintea frânturi nelimpezite, răsăreau din câte un colț, un chip de om, o vită albă care mergea pe drum de parcă plutea... un cot de porumbiște cu spicele unduate de vânt... un ban, un copil... Și toate se răsplămădeau încet, ca fierte laolaltă și răsturnate în alte rosturi, pe când în ureche îi văra lung de tot, o adunătură ciudată de vorbe și sunete, pe care le mai auzise, și altă dată...

...Uite-l, ...I se văd numai piciorușele cenușii de sub ugerul vacii...

— „Dacă mai cânti îți dau un gologan...!”

După dealul cel mai mare,

Velerim și... veler... Doamne...

— „Mie îmi zice Vasili...”

Răsărit' a mândrul...

...și veler Doamne...

— „Dar vrei tu să hui al meu?... Cum se mișcă buzele și ce fraged îi joacă bobocelul gurii...

...poarta de tămâie,

Velerim... Doamne...

...Moș Petrance rămăsese cu ochii îngroziți la el... Urișul, căzut din nou în aiuratul lui, mișca încetinel din deget, bătând un fel de tact moale și vorbea, vorbea mereu, încetisor și dulce, când cu pornire de cântec, când cu vorbă de glumă:

...pereții de-alămâie...

Velerim...

— „Vrei tu să hui al meu, mă Nicușor...”

...poarta de tămâie...

— „Mie-mi zice Vasili...”

Și Manlache a rămas agățat de vorbele acestea, pe care le șoptea la olaltă, amestecate, chinuite, întoarse, dar tot mai încet, tot mai fără suflet, tot mai fără viață:

— „Vrei tu?... Vasili... mie-mi zici 'asili... Și cu poarta de tămâie... Vasili... Velerim și veler Doamne... sili... Va-si-li... Ve...le...rim...”

[Moș Petrance gonea sironul de lacrimi, clipind des. Răsuflea greu, cu inima înghețată și nu mai avea curaj să facă nici o mișcare. Ua ascultat cum baigues în neștirea trudită a neminții lui, până ce

nu s'a mai auzit nici o vorbă. Buzele uscate au mai pâlpat singure câțeva vreme, vrând parca să spue vorbe care eșeau schiloade, destrupate. — numai suflet de vorbe, — apoi au amortit și ele, odată cu cea din urmă licărire de viață din bietul chinuit.

Inima bătrânului s'a oprit pe loc. Urmărea cu ochi boldiți de spaimă, zvâcniturile tot mai încete ale pieptului. Răsufllarea rănitului se rărea, vârfurile degetelor i se învinseseră și erau reci ca sloiul. Veninul copturii biruise toată vloga voimicească a trupului acesta uriaș și acum se întindea în voe prin toate colțisoarele lui.

Ca într'un scârșnet de durere a horcăit scurt, odată, de două ori. Apoi din ce în ce mai des. Pe colțul gurii s'a prelins un firicel îmbalat de spumă și de sânge, iar trupul a început să tremure încetinel în înghețarea fioroasă de totdeauna.

Toată carnea lui moș Petrace se încrețise de groază și de durere. Sudoarea rece depe frunte se amesteca în dărele de lacrimi și picura pe cămașa. Era prăpădit. Se trăesc ghem în colțul culcușului lor și-i hănuia capul ca între două pietre de moară, care s'ar fi măcinat în urlet uriaș de cremene fără milă! Tremura odată cu cel pornit spre moarte, de parca ar fi fost un singur trup cu el și i-ar fi fost ursit să piară în aceeași clipă. Il cutremura o milă înspăimântătoare. Plângea ca un copil nevolnic și nu putea nici să o ia la goană, înebunit, peste arături, nici să-și depărteze ochii de la mândrețea asta de voinicie și bunătate, care

se mistuia aici, în crășnirea morții, ca sub un blăstăm nămeritat.

De-odată, trupul lui Manlache s'a închircit strâns pumn și s'a răsturnat. Apoi s'a întins țeapăn ca un trunchiu de copac și n'a mai clintit.

Moșneagul s'a apropiat și l-a pipăit. Mâna rănită era rece numai până la cot. Mai sus, pe o brinteală, stăruia încă fierbințeala dinainte.

O dez bârnare de nebunie a șuerat ca o furtună peste mintea bătrânului și i-a pustiit toată limpeziciunea. Nu-și mai dădea seama ce face. Se încuibase într'însul, într'o clipă, un gând care îi urla în urechi porunci neînchipuite.

Ț Rămăsese acum cu ochii țintiți imenși pe brațul umflat al bietului Manlache și-i clănțaneau dinții în gură, pradă unei porniri de neajunsă grozăvie.

Apoi, a scos încet, de la brâu, custura lui de briceag, i-a desfăcut limba încet și fără să se uite, i-a cercat, încet, tăișul în degetul cel mare. Ochii nu i se mai deslipeau de pe brațul gol și umflat. Nu mai erau ochi de om. Erau priviri de fiară tehuată.

S'a dat încet lângă Manlache, a pipăit îndelung, coptura care colcăia puhavă în carne și a ridicat vârful cuțitului peste pielea înroșită. Mâna i-a tremurat, încheștata pe mâner, iar pe tot spatele, până în creștet, i-a trecut o furnicare de ghiață, care l-a clătinat.

Dar de-odată, ca fulgerul, a crășnit din dinți și a înfipt tăișul în braț, până în plăsele.

Manlache a horcâit groaznic și s'a rostogolit de două ori, ca o vită turbată de înjunghiere. În zvâcolirea asta cumplită, cuțitul, rămas în rană, a tăiat cum a vrut și cât a vrut, căscând o vrană înfiorătoare, de unde fișnea, colcând ca dintr'un butoi de spaimă, sânge înegrit și puroi în lostopane galbene și putrezite...

Cu cea din urmă rămașiță de putere a bătrâneții și groazei lui, Moș Petrache s'a repezit să oprească frământarea ucigătoare a rănitului. Voia să-i prindă mâinile și să-l ție pe loc. Dar boala nu izbutise să macine toată țaria ocașului vânjos. Ii scăpa din mână și zvâcnea, răsucindu-se ca pe-o tavă înroșită, rumegându-și surd măselele și horcând.

Bătrânul, înebunit, îl ruga bolborosind:

— „Măi Manlache... Măi băiatul moșului... Măă... Stai, măă...”

Însfârșit a izbutit să prindă prăseaua. Brațul lui Manlache s'a rupt din cuțit, lungind tăetura cu un lat de palmă. Apoi rănitul a rămas gâfând, cu fălcile încheștate, galben ca un mort, de atâta vărsare de sânge și cu brațele întinse pe lături, în semnul celei din urmă cruci, pe care și-o mai putea face el singur.

Bătrânul a pus cuțitul în brâu, a dat să ia o cârpă ca să strângă rana căscată și să oprească sângele, dar n'a mai nimerit. Mâna a scăpătat din încheeturi și a lunecat pe țărna uscată, ca un vreasc rupt. Peste ochii lui moș Petrache s'a întins întâi un abur străveziu. Din vedenia de groază din fața

lui, nu i se prelungise, în umbra amețită în care cădea, decât hârșcăitul înfiorător al cuțitului înfipt în carne... Simțea hârșcăitul acesta înmiiat până la nebulie, în fiecare deget de trup, în fiecare colț de creier și tot sângele se oprise în loc, sub fiori ascuțiți și reci.

Lumina s'a strâns încetișor într'un punct, ca o stea, apoi a clipit de câteva ori și s'a răsturnat. În bezna care-i cotropise creierul, urla fără milă hârșcăitul unui cuțit uriaș, ce rodea sânge și coptură cu miros greu... A încercat să ducă mâna la frunte, dar n'a mai ajuns. S'a frânt moale, ca o zdreanță și s'a prăvălit acolo, cu obrazul în băltoaga de sânge și puroi...

Când s'a trezit bătrânul din leșin, l-a găsit pe Manlache nemșcat, ca mai înainte, dar mai alb la față și cu răsufllarea încă mai slabă. Puhoiul de sânge, revărsat din el, îi făcuse dedesubt o mocirlă, neagră-roșcată, care luase forma trupului, ca un tipar. Moș Petrance a început să se desmeticească din amețeală și a încercat să oprească sângele care nu mai contenea. A spălat rana eu apă rece, adusă în grabă, a legat-o strâns cu feși din peticele pe care le spălase la Siret inadins și într'un fel a fost bucuros, că Manlache nu s'a mai zbuțiat. Dar în inima lui, Moșneagul nu mai avea nici o nădejde. Nesimțirea în care rămăsese rănitul nu făgăduia nimic bun, cu toate că trupul îi era mai răcorit și răsufllarea mai regulată.

A încercat să-l trezească și n'a putut. Manlache nu mai auzea și nu mai deschidea ochii. Urgia vărsării de sânge îi sleise toată puterea în el, iar bătrânul, limpezit din criza lui de nebunie, a început să tremure gândindu-se că fapta, pe care o săvârșise din îndemn necugetat, putea să fie adevărată pricină a morții fugarului.

Atunci s'a hotărît să facă și cea din urmă încercare. A scos din buzunarul lui Manlache, banii care-i mai rămăseseră și a mai încercat încă odată să-l trezească.

— „Manlache, moșule! Auzi tu?... Măi flăcăule, ascultă...” Apoi, ca și când rănitul ar fi auzit și ar fi înțeles tot, bătrânul a urmat:

— „Eu mă duc să mai cerc odată la Nămolosa... Și de nu s'o putea, să nu te temi că întârziu. Am s'o iau spre Focșani — că acela-i târg mai mare și nu se bagă de seamă omu. M'oi duce la dom doftor să cer sfatu. Da' fără doftorii nu mă întorc, să știi bine că...”

Linistit și învins cum vorbea, bătrânul, avea în tonul lui milos, înlăcrimat, ca o mărturisire de nesfârșită durere. Voia să-și ridice de pe inimă povara, pe care i-o pusese fapta crâncenă de mai înainte și-ar fi fost în stare să-și dea toate zilele rămase, numai să știe că nu poartă pe cuget viața unui om. Voise să facă un bine, iar muntea lui simplă, torturată de chinurile lui Manlache, crezuse că nu greșește, punând mâna pe cuțit. Dar fiindcă la urmări n'a avut vreme să se gândească voia, măcar acum, să

împiedice cu ori ce preț păcatul să-și întregească rostul lui cumplit.

— „...Și iartă-mă, moșule... dacă o hi... Că eu, iaca mă vede Cel-de-Sus, am vrut să îndrept...”

Apoi a plecat, încetîșor, cu capul în pământ, după ce i-a acoperit cu bonda lui, mâna sîngerată și i-a făcut o cruce mică, dar plină de lacrimi, peste fruntea albă și pustiuă de gânduri.

Nu prea știa moș Petrance ce cale are de dibăcit ca să dea de Focșani, dar l-a dus pasul singur în spre o șosea largă, cu ploi mari pe lături, ca șoseaua pe care o îngrijise el douăzeci și cinci de ani în șir.

Căci, de astă dată, se ducea de-adreptul la Focșani.

N'a mai încercat să intre în Nămiloasa, cum îi făgăduise lui Manlache, fiindcă fața lucrurilor se schimbase. Acum nu mai voia să fie prins până nu și-o afla inima împăcată. Il chinuia, bietul bătrîn, hârșcăitul tăușului în carne, și mai nu-i venea să creadă că a fost în stare, tocmai el, să vâre un cuțit în trup omenesc. Eșise dintr-un vis de groază, dar visul își prelungea otrava în fiori reci la fiecare aducere aminte și îi stăpînea păcătoasa lui făptură bătrîna și slabă, neînvățată cu întâmplări sîngeroase și ne-deprinsă cu greuri mari.

Cele câteva ceasuri din urmă îl îmbătrînisera deodată cu zeci de ani peste anii lui. Se cîrjoiasă

și era cu două palme mai mic decât pe ziua de ieri, iar barba crescută îl făcea seamăn unei arături.

De aceea n'a fost de mirare, că târgovețul, care-și hodinea caii la fântâna din șosea, l-a oprit în drum, să-l întrebe cu mare milă creștinească:

— „Încotro te zdruncni, uncheșule?”

— „Spre Focșani, C'oanel!”

— „Păi, pe jos?” Moș Petrache a dat din umeri:

— „Merge care cum poate...”

Atunci omul l-a îmbiat:

— „Dacă-i numai atâta, apoi aburcă lângă mine, că și eu tot într'acolo mă căduesc...”

Când să urce bătrânul în căruța, târgovețul i-a văzut petele de sânge de pe pantaloni, de pe față și de pe mâini.

— „Și cu ce te-ai murdărit așa? Parcă-i sânge...”

Bătrânul s'a uitat și a clătinat din cap. A răspuns liniștit:

— „O hi... că am tăet ceva...”

Și s'a dus să se spele. Dar privind cum îi curge depe mână apa înegrită și roșcată, avea tot spațele petrecut de ace înghețate și tot creerul stăpânit de hârșcăitul cuțitului în carne...

Până la Focșani și-a venit în fire. A glumit și a stat de taclale, ca în vremea lui cea bună. De bună seamă era vesel că ajunge mai repede la doctoriile pe care avea o nevoie bolnavă să le nădăduiască tămăduitoare.

Târgovețul, om de ispravă, i-a dat toate lămuririle asupra spitalului, când a aflat ce l-a în-

dennat spre Foeșani, dar i-a vârât un ghimpe în inimă.

— „După masă, nu cred să fie doftorii pe acolo... Mi se pare că vizitele sunt numai dimineața... Și apoi eu socotesc că tot mai bine era dacă aduceai flăcăul să-i facă operație... Trebuie să scoată puroiul afară...”

Cum se vede, bătrânul n'a avut curaj să-i spună adevărul.

Aproape de intrarea în târg, cam în dreptul unor case mai mari, moș Petrache a zărit pe marginea șantului niște jandarmi. I s'a făcut inima ghem și zvâcnea în coșul pieptului, de-i înăbușea suflarea. Ii venea să închidă ochii, ca să nu mai vadă ce se petrece. Era așa de incredințat că ostașii sunt pentru dânsul, încât, în clipa când a văzut pe unul eșind în mijlocul șoselei și făcând semn să oprească, a înțeles că totul este isprăvit. I se tăiase vлага într'atât de mult, că nu mai avea nici puterea să mintă.

— „Ce-i camarade?” a întrebat târgovețul, trăgând hăturile.

— „Ce ai în căruța?”

— „Vânt dela Putna-Seacă”, a râs omul. „Dar de ce întrebi?”

Jandarmul s'a uitat în coșarcă, pe urmă a întors spatele, fără să răspundă. Căruța a pornit mai departe și a prins să hurue sănătos pe prundișul străzii largi.

— „Aista-i bulevardul Cuza-Vodă”, i-a lămurit negustorul, „și mai încolo, o cotim la dreapta, să dăm în strada Mare. Te duc eu până la Spital!”

Prevestirea omului fusese adevărată. Portarul a răspuns răstit țaranului:

— „Mâni dimineța, moșneagule! Acu nu-i ni-meni!...”

Lui moș Petrache a prins să i se învârtască lumea în ochi. Până a doua zi, bietul Manlache avea vreme să moară fără lumânare. S-a întors spre negustorul care-l aștepta:

— „Așa-i, cum ți-am spus eu?”

— „Da... mâni dimineța!”

Dar omul a stat o clipă și s'a gândit:

— „Ia sui cu mine, moșule, să te duc eu la Oravit, la farmacie. Ți spui lui tot și-ți dă ce-ți trebuie, că doar și doctorii tot la el te trimit...”

La farmacie l-a dat jos, i-a arătat ușa:

— „Uite pe ușa aceia...” Apoi a fluturat hățurile pe spinarea telegarilor și s'a dus mai departe în treburile lui.

Moș Petrache s'a uitat prin geamurile mari dar s'a codit să intre. S'a învârtit de câteva ori prin fața farmaciei și a rămas nehotărît și stingerit pe trotuar. Lumea, trăsurile gălăgia, îl amețeau. Când a a mai trecut odată prin fața ușii, uitându-se la lustrul neprietenesc al sticlăriei din rafturi, un domn, eșit în prag, l-a întrebat:

— „Ce-i moșule? Aștepți pe cineva dinlăuntru?”

Bătrânul a dat scurt din cap:

— „Nu, cucoanel!” Și a trecut mai departe. Apoi s'a oprit și s'a uitat înapoi. Omul din prag pierise. Atunci moș Petrache s'a întors iarăși în fața farmaciei. Boerul era acolo, înlăuntru și turna nu-știi-ce prin niște sticlute mititele. Când l-a zărit pe țaran în dreptul ușii, a ridicat ochii la el, cu sprâncenele încruntate și față aspră. Cantonierul s'a făcut că nu vede și i-a întors spatele. Domnul acela cu strae albe a eșit atunci în prag, zgândărit peste măsură de manevra ciudată a bătrânului.

Moș Petrache i-a simțit privirea în ceafă. Se făcea că nu bagă de seamă, dar ciulise urechile să-i poată auzi mișcările.

Într-un târziu, a răsucit fața spre el, apoi s'a întors cu totul și l-a întrebat de departe:

— „Mă rog mneata, aici se vând doftorii?...”

Boerul, a pufnit în răs, cu răutate:

— „Se vede...”

Atunci bătrânul s'a apropiat.

— „Păi, aș cumpăra și eu câte ceva, dacă nu-i cu supărare.”

Farmacistul a scuturat din cap și i-a spus repezit:

— „Poftim încoace și spune ce vrei...”

Dar bătrânul vorbea greu, Boerul acesta cu strae albe și față aspră, îl înfrica. Se uita crunt, cu ochi răi și gura strânsă.

De aceia, cantonierul a îngăimat:

— „Păi, C'oane... așa, niște alifie pentru o rană...”

— „Ce fel de rană?” Și bătrânul a înțeles că n'are să aibă doctoriile care-i trebuiesc, fiindcă nu poate să spue ce fel de rană vrea să vindece...

Dar deodată, pe ne veste în ochii aspri ai Spăterului a pornit să licărească o părere de luminiță blajină. Bătrânul din fața lui, avea niște priviri așa de speriate în fața rândurilor de borcane albe și de sticle fumurii, încât farmacistului i s'a făcut milă. Glasul i s'a îndulcit pe loc, iar sprâncenile s'au depărtat bune și prietenoase:

— „Ia stai o clipă, moșule să luăm lucrul pe derând. Spune mai întâi, unde e rana?”

— „Ia aici la mână, C'oane...” a răsuflat greu cantonierul.

— „Și-i mare?”

— „De-o palmă de mare...”

Farmacistul s'a mirat:

— „Dar din ce-a eșit asemenea rană?”

— „Eh!... Năpastă, boerule...” Și încurajat de vorba blândă a farmacistului, moș Petrance și-a dat drumul la tot oful inimei lui, ocolind adevărurile numai atâta cât se cuvenea să nu se greșească rostul doftorilor:

— „Flăcăul meu boerule, — nu ș din ce — s'o întâpat la mână și pe semne c'o rămas țapa în carne. O dat în obrinteală. Açu obrinteala o făcut cop-tură — s'o purces arșita mare și s'o înflat mâna ca butucul!... Pe urmă n'o mai putut să vorbească ca lumea, — aiura săracul!... Apăi i-o venit de-

odată o nebuneală, o luat un briceag și — ia așa! — o tăiet ca într-o vită — să răstufle coptura... Pesemne că i-o luat mîntea, atîta durere...”

— „Asta e teribil...” a șoptit farmacistul... „Să vîre singur cuțitul în braț...” și s'a cutremurat. Moș Petrache a văzut în scuturarea farmacistului întocmai fiorul de groază care tremura în inima lui și i-au dat lacrimile. Parcă-și cerea iertare:

— „Dar o eșit toată răutatea... măcar că o curs și mult sînge... Și acu te rog, ca pe Dumnezeu, C'oane, dă-mi 'mneafa o alifie să-i treacă... Că eu nu mai am capul pe lumea aia, dacă s'o prăpădi așa cruce de voinic, dintr'o greșală de om înfierbîntat... Rău o hi făcut, dar acu l-o făcut”.

Însă farmacistul l-a liniștit:

— „N'a făcut rău de loc; dimpotrivă... Numai să îngrijească bine rana, ca să nu mai facă puroi!”

Și domnul cel încruntat i-a dat tot felul de pachetele și de sticle mai mari și mai mici, lămurindu-i care cum trebuie folosit, ca să tămăduiască rana fără primejdie.

— „Acu, boerule, cât coastă?” a întrebat cu mare teamă bătrînul, speriat de maldărul doftoriilor din mîna lui.

Dar farmacistul s'a uitat lung la ochii cei bătrîni și umeziți, la fața trasă, la toată biata făptură slabă, răvășită de plîns, de hărțuială, de durere și a ridicat din umăr:

— „Ai bani?”

— „Am vr'o zece lei...” Aspru, boerul l-a întrebat:

— „Și acasă mai ai și alții?”

— „Acu nu am... Da' oi mai face...” a răspuns împăciuitor și grăbit cantonierul.

Farmacistul a eșit în fața teighelei, l-a bătut pe umăr și i-a zis:

— „Atunci ține-i și pe ăștia... Mie să-mi plătești după ce s'o face bine flăcăul...”

Și ca să nu i se vadă nimic în privire, a clipit de câteva ori nervos și l-a împins pe bătrân încetșor spre ușă. Apoi, săcâit deodată de ochii uimiți ai casieritei, care vedea întâia oară o lacrimă în geana stăpânului ei, i-a strigat încruntat:

— „Cată-ți de socotelile dumitale și nu mai căsca gura la toți clienții!”

Moș Petrache vărșe toate pachetelele și toate sticlutele în sân și le pipăia mereu, ca pe-o corzoară neînchipuită.

Se temea să n'o prăpădească. Mai nu-i venea să creadă că are doctoriile cele bune pentru Manlache. Căci bune voia să-i fie și credea în puterea lor făcătoare de minuni, cum credea în Dumnezeu. De-al-minteri, avea și nevoe să creadă.

Și-așa, pipăindu-și cu mâna, pe dinafara cămașii, grămăjoara din sân, o pornise înapoi, spre eșirea tirgului, ca să nu-l apuce noaptea pe coclauri străine.

Dar n'a apucat să dea colțul uliței și s'a oprit

cu ochii mari. Nu mai înțelegea nimic și nu-i venea să-și creadă urechilor.

În vânzoleala de târg, alergau în toate părțile niște copilandri voioși, răcnind cât îi ținea gura și vânzând jurnale.

— „Idiție speceală cu fuga lui Manlache Pleșa...”

La început crezuse că n'a înțeles bine. Curând însă, numele lui Manlache i-a sunat lămurit în ureche.

Atunci a oprit pe un băețăș plăviu, care i se părea mai de înțeles, adică mai de țară, ca el și l-a tras de-o parte:

— „Mă țică, ia vino tu încoa, să-ți spui eu o vorbă...”

Băiatul a venit.

— „Ce-i moșule?”

— „Ce tot strigi tu acolo, bre?”

— Păi n'ai auzit? Idiție speceală cu fuga lui Manlache Pleșa”.

Bătrânul a clipit și a cătat cu coada ochilor, să vadă dacă nu-i pândește careva, apoi liniștit, a întrebat:

— „Adică în ce fel vine vorba aiasta?”

— „O fugit Manlache Pleșa!”

— „Păi, tu, de unde știi?”

Băiatul a răs:

— „Cum să nu știu, dacă scrie la gazete!”

Moș Petrache a făcut ochii mari.

— „Iote-teee!... Scrie treaba aiasta la gazetă?”

— Ihi... cumpără una și citește dacă nu crezi...”

— „Da' de unde-i gazeta aiasta, bre?”

— „De la București!”

— „Nu mai spune! Și aceia de unde-er ști?”

— „Eeee! Moșuleee! Păi, de aia e gazeta! Să știe!” și copilul a dat să plece. Cantonierul l-a ținut de mână.

— „Stai, mă țină, aici cu mine, că te-oi cinști!”

Băiatul a luat pătacul și a stat:

— „Ce mai vrei să știi?”

— „Păi dacă zici că scrie acolo de Manlache, ia să văd eu ce știu cei de la București... Cetește tu — că la mine merge mai greu...”

Îmbunat de gologan, băiatul s'a așezat jos, pe marginea trotuarului, a tras pe bătrân lângă el și i-a citit pe nerăsuflăte, tot ce era scris acolo, adică tot ce era scris acolo în privința lui Manlache.

Uimirea lui moș Petrache era fără margini. Mai întâi, a auzit că se vorbește în gazete și despre dânsul; pe urmă, se dovedea aici, cum nu se mai poate, că Manlache omorise pe Hrisant iar Rușanda nu voia să spue nimic la procurorul din Tecuciu, măcar că a fost dovedită cu multe parale ascunse, din jăfuirea grecului.

Dar minciunile astea, tot nu erau așa de mari ca altele, care arătau, după tot felul de mărturii, că de frica lui Manlache, nu mai doarme nici un om din ținutul Tecuciului și al Galațului. Ba a spus careva, că l-ar fi zărit pe ocaș tocmai la malul Prutului, chip să treacă în împărăția ru-

sească, dar că l-au alungat înapoișăcăturile grănice-
rilor.

Auzind asemenea comedie, Petrache s'a dovedit
neîncrăzător:

— „Fugi, mă țică, de aici! Că n'o hi tocma așa!”

— „Na! Că n'ai să știi mneata mai bine ca
gazeta!”

— „Păi, de ce nu?”

— „Păi, de un' să știi? Ce? Ai fost cu el?”

Negreșit, moș Petrache nu mai putea să răs-
pundă la asemenea întrebare. A ocolit:

— „Aiașta nu... da' zic și eu așa... — că nu-mi
pre pare mie să fie tocma adevărat...”

Apoi i-a mai dat un gologăn, a păturit o gazetă
în sân, lângă doftoru și a pornit-o înapoi, spre țarna
lui, oftând:

— „Numai de s'ar îndura Cel-de-Sus să mai
aibă cine-o ceti...”

Aproape de biserică, la geamul unei maghernițe,
a zărit, atârnată între sticle, o legătură de lumânări...
S'a urtat lung la ele, a oftat iar și a cumpărat una
subțirică — subțirică de tot.

La doi pași de prăvălie a rupt-o în două, fără
milă, ca pe un befișor și a dat s'o vâre în sân.
Dar pe asta n'a mai pus-o la un loc cu doftoriile.
A zvărlit-o în partea cealaltă.

(Scăpătase seara din toate copcile cerului când a ajuns moș Petrache prin partea culcușului lor.) Drumul îi fusese neted și plăcut, chiar de la eșirea din Focșani, unde n'a mai dat nici de jandarmi pe care-i știa, nici de alții, să le ție locul. Mergea grăbit și vesel, cu toată grija și cu toată teama purtată în fundul inimii pentru viața lui Manlache. Îl liniștise mult, bietul bătrân, cuvântul boerului care i-a dat doctoriile, și de aici, de pe șoseaua asta cu plopi tremurători și pufueți, multă mulțumire și multă binecuvântare a pornit înapoi spre farmacia din inima orașului.

Când să lese drumul mare și s'o ia prin drumulețul din sămănătură, cantonierul a simțit o mișcare ciudată în urma lui. S'a făcut că-și sumete o obișală și își leagă nojița opincilor, ca să pân-dească pe dedesupt și întors, în partea de unde-i venise zgomotul.

(Doi jandarmi, bine lipiți de trunchiurile plopii, îi iscodeau calea.)

Moș Petrache a stăt o clipă pe gânduri, dar a

înțeles îndată că nu mai e chip de fugă. Sămănturile din partea locului erau mititele, de se vedea și-un spate de câine deasupra lor, iar lanurile popușoaielor erau departe, spre stânga.

A socotit că e prins și n'a mai avut nici timp, nici dorul să mai cârtească împotriva nedreptății. La drept vorbind, nu i se părea tocmai o nedreptate, ci un lucru firesc și la care se aștepta de multă vreme. Dar asta era numai în privința lui. Nedreptate i se părea însă întâmplarea că prinderea asta vine tocmai acum, iar nu peste un ceas, când ar fi putut să oblojească, după toate orânduiala, rana bietului nefericit ascuns în popușoaie.

Cu mintea vânturată de toată pustia amărăciunii lui, cantonierul își vedea de drum, dibăcînd fel de fel de chibzueli. Cerca să întârzie clipa prinderii, doar-doar o afla puțința să-i lese lui Manlache leacurile și totodată să-i depărteze pe hăițași de ascunzătoarea rănitului. De aceea, cum se apropia de popușoaie, și cum jandarmii îi strângeau urma de-aproape, în loc să taie la stânga, a făcut-o la dreapta. Jandarmii au cotit-o după el, ferindu-se de vază, dar ținându-l în ochi la fiecare mișcare.

Popușoaiele erau la câțiva pași. Bătrânul nu se dumirea de ce jandarmii nu iuțesc mersul, să-l înhațe. Era incredințat că n'or să-i dea pas să se înfunde în lanurile astea, nalte cât pădurea, unde i s'ar fi pierdut urma foarte lesne și fără mare trudă din partea lui.

Cu toate astea, pînășii l-au lăsat în bună pace

iar moș Petrache nu aștepta mai mult. A cârmuit scurt în porumbiște și s'a făcut nevăzut.

Cum era de înțeles, a crezut la început că e vre-o potrivire la mijloc. Ca să se încredințeze s'a tras încet spre șosea, și i-a așteptat pe cei doi să-și treacă în drumul lor. Dar jandarmii rămăseseră chin-ciți în colțul lanului, dovedind năpristan că așteaptă și că au plan șocotit. Câteva fluere schimbate peste ogoare, limpeziră de-alminteri, semne anume de înțelegere. Atunci bătrânul s'a întors în măduva lanului și a dat să ocolească mult, până să se întoarcă, pe departe, tot în șosea, ca să treacă spre stânga.

Dar, în fundul șoselei, jandarmii, cari păneau lungul drumului, l-au zăpsit și au luat o iarăși după el. Bătrânul a iufit pasul. Jandarmii așisderea. Acum, nu mai încăpea îndoială că sunt puși pe urma lui.

Moș Petrache se încapățănase însă nebunește să ajungă la Manlache. Cu toate astea, își dădea seama că urmărirea de față are o țintă bine lămurită: jandarmii nu aveau nici un interes să-l prindă numai pe dânsul. Voiau să afle culcușul lui Manlache și să-ri-dice pe amândoi odată. De aceea, cantonierul și-a pus de gând să-l scape pe rănit, cu orice preț și să poarte soldații prin alte părți, cum ar fi de pildă, în jos, spre Galați.

De-ocamdată, ochia un loc unde să se facă nevăzut o clipă, ca să poată ajunge până la Manlache. Și asta nu i-a fost prea greu.

La o întorsătură de cale, unde drumul scăpăta rotund într'un căuș de vălecea, s'a trântit la pământ

și s'a tărit de-a bușelea, în lanul de peste drum. A zbughit o apoi la goană, prin popușoale, până a nimerit ascunzătoarea.

Venea găfâind. Dar nu-i bătea inima din pricina alergăturii, cât îi bătea de frica de ce avea să găsească acolo.

Pe drum, în graba venitului, în fereala de jandarmi, aproape că uitase toată grozăvia de peste zi. Acum îl năpădisese însă din nou, întreagă, crâncenă, necruțătoare. Când a dat cu ochii de culcuș și l-a găsit pe Manlache pălit la obraz, fără suflare, cu mâinile întinse cruce, întocmai cum îl lăsase, i s'a dus tot sângele din cap și a înțeles că toată nebunia, toată truda, i-a fost degeaba.

Dar acum, nu mai avea nici o tărie în el. I-o mistuise întreagă, ziua de azi și n'ar mai fi putut nici să plângă, nici să se zbuçiume.

S'a lăsat doar jos, încet, în tăcerea pe care și-o poruncește apropierea morții — fie că-i venită, fie că-i pe drum — și a închis ochii.

— „Ai venit, moș Petrache?” a șoptit rănitul.

Tăria unui chiot, care ar fi clătinat măruntaele pământului, încă nu i-ar fi sunat așa de puternic în ureche.

S'a răsturnat lumea în patru vorbe, iată! Și bătrânul, chinuit în urcușurile și coborișurile astea ametoare, a început să plângă de bucurie...

S'a dat lângă Manlache, i-a luat capul în brațe și i l-a mângâiat mult, fără să-i spue o vorbă...

Apoi a scos toate lucrurile cumpărate, i le-a pus alături, i-a vârit în buzunar cei zece lei, care-i erau de prisos de acum încolo și l-a întrebat, ca o mamă fără noroc:

— „Ți-i mai bine, moșule?” Celălalt a răspuns încet, rar și neștiutor de tot ce se petrecuse cu dânsul:

— „Mai bine... Știi, cât ai fost mneata dus, a răsuflat buba și s'a stors coptura singură...”

A trebuit să aștepte mult bătrânul ca să i se ușureze de la sine nodul groaznic, care i se pusese în gât și-i porunca hohot de plâns.

Dar multe trecuseră pe ziua de astăzi, mai crâncene încă. A trecut și clipa asta de durere amestecată cu bucurie și moș Petrache a putut să-și aducă aminte chibzuit, de toate, pe rând, așa cum se cuvenea împrejurărilor grele, care îi călcau pe urmă.

I-a lămurit, în grabă, lui Manlache, cum să folosească fiecare sticlută și fiecare praf, apoi i-a spus întâmplarea cu jandarmii și i-a hotărât:

— „Acu, bre Manlache, și Cel-de-Sus dacă ar veni să-mi spue că n'o să avem slobozire, tot nu l-aș crede... Câte s'o fost petrecut azi, is o minune așa de mare, care nu se mai află alta...”

„De aceea, tu, lasă-te pe vorba mea. Eu mă duc să momesc jandarii în jos, spre partea Galațului, ca să-ți curăț căile ție. Tu, mai stai o zi, două, până te-ți întrema — cât decăt — și o iei drept în sus, cam prin coada Strehaiei, auzi? Pe urmă, apuc'o la munți, spre Soveja, unde ziceai că ți-o hi mai ușor să scapi, pân'o ieși la față toată întâmplarea.

„Că acu, dacă s'o îndurat El, Cel-de-Sus, să scoată coptura, măcar că să 'nchisăsără amândouă gurile, apoi nici c'o erta Prea-Sfântul să mai stee mult închisă nemernicia. Că și aceia, tot un fel de coptură să arată la fața ei...”

Dar acum Manlache n'a mai zis nimic. ~~Il durea~~ plecarea bătrânului mai mult decât toate rănilor lui și totuși nu l-a mai oprit. A înțeles că a crescut în moșneag o hotărîre pe care n'o mai putea înfrînge nimic...

Și lungit pe spate, galben, cu mâinile întinse ca un răstignit, a privit doar cu coadă turbure de ochi, foile de popușoi, care se mai clătinau încet, tot mai încet, în urma sfîntului bătrân...

Cum știa bine și moș Petrache, în drum a dat iarăși de jandarmi.

Acum se lăsase fum gros de seară, peste ogoare, și umbrele erau pufoase, pline de taină. Bătrânul mergea spre noapte, cu inima plină de neastîmpăr copilăresc, ca în ziua aceea de pomină, când și-a aruncat în cap toată grozăvia, de dragul unei glume răufăcioase...

Jandarmii se apropiaseră ca să nu-l mai piardă din nou. Din loc în loc, valuri de ierbăriș tresăreau speriate de o apă ascunsă, iar moș Petrache zâmbea, privind cu coada ochilor, urma neagră a jandarmului, care se prizărea să-i lase trecerea slobodă.

În urma lui, toate posturile fixe se strîngeau la semne mûtești, ca să fie gata pentru urmărirea, bine

organizată, după planurile companiei din Focșani.

Dar cantonierul avea chef de glumă. Se afunda, fără pricină în câte un lan mai răsărit și-și pândea următorii. Ii vedea strângându-se, sfātuindu-se între ei și împărțindu-și rosturile ca să înconjoare, în taina mare, capetele de hotar.

Când totul era întocmit și gata de goană, moș Petrache eșea din nou la iveală și o pornea mai departe, ducându-i după el, cum duce baciul stâniei, o turmă ascultătoare.

Răsărise de mult luna mare și rotundă a vălurelor acestea moldovenești și brazda în solzi tari apa tremurată a Siretului din poala luncii, când bătrânul a ocolit pe departe coliba podarului și a luat-o în jos, după mersul apei. Nu-și mai simțea picioarele de atâta drum, dar nu se putea opri. Ii plăcea răcoreala care aburea din apă, peste capetele de lanuri și îi plăcea liniștea în care nu se auzea decât clipocitul năhlapilor de pe lângă mal. Ici colo, șirua mai tare doar iuțimea din sfor, lovită de vreo buturugă rămasă în mijlocul Siretului. Incolo liniște și bună pace. Liniște și bună pace ca și în inima lui moș Petrache, cantonierul, care își căuta în noaptea asta bună și cuminte, locul unde se cădea obrazului domnieisale, să fie prins de jandarmi, ca un tovarăș și tăimitor de ucigaș ce este...

Iar în inima lui, în fundul inimii lui, bătrânul cu ochi de copil, trăia din nou, și aieva, după o jumătate de veac, joaca obișnuită a tincilor din toate

vremurile și din toate locurile: joaca de-a hoții și de-a potera...

Când a început să se crape de ziuă, moș Petrache și-a făcut socoteala că a pus, între Manlache și potera, o lungime de aproape două poști. Ii era destul. Atunci, la ochit niște lăstărișuri într-o margine de hat și prefăcându-se, după toată regula jocului, că se ferește să nu fie văzut, s'a dus într'acolo de și-a făcut culcuș moale pe iarbă, cu razorul drept pernă de căpătâi.

Strașnic i-ar fi plăcut dumisale să adoarmă de-a binelea și să fie trezit cu țevi de carabină în nas. Numai că omul bătrân nu poate porunci așa de lesne somnului, cum poruncește deșteptăciunii. De aceea, moș Petrache s'a mulțumit să caște vartos, să se uite în străfundul cerului, la stele, la lună, dar mai ales la petele lăsate de dinții vârcolacilor, cari, decând lumea și pământul o tot rod, iar ea mereu se preface că piere și râde de ei, ca de niște proști fără vindecare...

La urma urmei însă, tot i-a fost menit să adoarmă, așa precum dorise în inima lui de copil bătrân... L-au deșteptat când era soarele sus, de două sulii hătmanești pe cer și i-au stricat somnul adânc și zămbitor, de prunc fără știință și fără grija.

Dar în potera, care se înșiruiseră în trăgători pe tot lanul, de nu era om de om mai departe de un

pas, găsierea bătrânului a fost ca o mare uimire amărită.

Un plutonier, cu mustața lungă cât o coadă de neaten, l-a pocnit cu cisma drept în rărunchi:

— „Scoal' bestie!”

Moș Petrache, mai nedumerit de numele pe care i-l dăduse, decât de lovitura din șale, a întrebat cu mirare domoală:

— „Păi, de ce?”

— „Pen'că vreau eu!” Și motivul era așa de lămurit, încât bătrânul n'a mai cerut adaos.

Adaos, a cerut în schimb plutonierul:

— „Ce făceai aici?”

— „Dormeam!”

— „Și pen'ce?”

— „Păi..., mi-a fost somn!”

Plutonierul s'a înfuriat și mai mult peste furia lui: s'ar zice că însăși furia lui s'a înfuriat:

— „Mie să nu-mi răspunzi impertinent, că aici îți putrezesc oasele, criminalule!”

Acum, cu adevărat, moș Petrache nu mai înțelegea nimic.

S'a uitat la el cu ochii mari și aștepta.

— „N'auzi?”

— „Aud!”

— „Ei și!”

Bătrânul a dat din umeri, drept orice răspuns. Jandarmul a mișcat puțințel tonul.

— „Cum te chiamă?”

Moș Petrache a clipit ușor din ochi:

— „Vasile...”

Plutonierul a adăugat furios și în batjocură:

— „Ei brava! ...Și mai cum?”

— „A Sandei... Adică Vasile a Sandei!”

Ironia jandarmului s'a făcut mușcătoare:

— „Uite, Dom'le, ce surpriză! Imi pare bine dom'le Vasile a Sandei! Dar de unde ești matale de loc, dacă nu vă supărați că vă întreb?”

— „De la Hanul Conachi. Da' is însurat la Cudalbi!”

— „...și dormi pe malul Siretului?”

Cu inima curată și senină, moș Petrache, i-a lămurit:

— „Păi, aista-i lanul meu...”

Plutonierul a amuțit. Într'adevăr, argumentul acesta nu-l aștepta și nici nu putea să-l răstoarne.

— „Bine, bine, asta vom vedea-o noi. Dar deocamdată să-mi spui tu, dacă nu cunoști pe unu' Petrache Sava, cantonier pe șoseaua Ivești-Călmățui?”

— „Petrache?... Păi, știi eu?... Că eu cunosc mulți de-alde Petrache... Da' iaca, de aista nu-mi aduc aminte.”

— „Ei lasă, că te fac eu să-ți aduci aminte de dumnealui, dom'le Vasile a Saftei...” Cantonierul a îndreptat:

— „A Sandei...” Dar cu un ton care făgăduia multe, jandarmul a desăvârșit:

— „...a naibei... Daaa... de unu Manlache Pleșa ai auzit?”

— „Ihii... Acela-i la ocnă...”

— „A fost și-o să se întoarcă...” a răspuns jandarmul în doi peri „dar deocamdată e pe aici pe undeva și te rog să fii bun să ne spui cam pe unde e?”

— Păi eu nu l-am văzut, săracu, de când eram flăcău”, a făcut cu totul nevinovat, moș Petrace.

De-odată, plutonierului i-a sărit țifna. S'a repezit la bătrân, l-a înșfăcat de piept și l-a zguduit de două ori, să-l năucească.

— „Ia ascultă, bestie! Să nu-ți bați joc de mine, că te fac praf, pricepi? Să-mi spui unde-i Man-lache Pleșa!”

— „Nu știu dom' jandar!”

— „Ba știi! Că tu l-ai ascuns decând l-a omorât pe grec!”

— „L-o hi ascuns Dumnezeu, dom' jandar...”

— „Ba l-ai ascuns tu! Că pe tine te chiamă Petrace Sava! Și să nu spui că nu te cheamă așa, că apoi eu ți-s nașul!”

— „Păi văd că, oricum oi întoarce-o, tot naș ămi rămâi!”

— „Ceee?”

— „Păi, dacă mă botezi cum vrei mneata...”

Dar n'a apucat să sfârșească vorba și palma grea a plutonierului a trznit în plin peste fața bătrânului, de i-a luat vederea.

— „Ce dai dom'?”

— „Spui adevărat, bestie? Ori nu spui?”

— „Păi dacă nu știu...”

— „Nu știi?”

— „Nu!”

(A doua palmă, ca o măciucă de grea, l-a prăvălit la pământ.)

— „Acu știi?”

Amejit, bătrânul a răspuns:

— „Nu știu...” și a scuipat din gură clăbuci de sânge.

Plutonierul n'a mai văzut nimic înaintea ochilor. Infierbântat, și-a dat drumul la năduful atâtor nopți de veghe și de groază și s'a năpustit cu pumni de piatră în biata fărâmă de om, care i se împotrivesea. L-a făcut mototol în țărână și a dat până ce l-a văzut că nu mai mișcă. Atunci a strigat la doi jandarmi:

— „Ridicați-l în picioare, că se prefăce.”

Dar bietul moș Petrache nu se mai prefăcea de astă dată. Au trebuit să-l scuture mult, până să-l desmeticească.

Când a deschis ochii, plutonierul l-a smuncit cu fața la el:

— „Ai văzut ce pățești dacă nu răspunzi? Și asta a fost, așaaa, numai o probă! Acu cred că ai să spui!”

Fălciile bătrânului s'au încleștat. A privit lung de tot și drept, în ochii sângeroși ai ostașului, și i-a răspuns rar și apăsător:

— „Apăi, dacă oeri de la mine să-ți spun tocma ce vrei mneata, încalte de ce mă mai întrebi? Zi că am răspuns și gata!”

— „Vă să zică, nu vrei să spui?”

— „Eu spui ce-mi poruncește mie Cel-de-Sus să

spui... Sfădește-te cu el... Că dacă e vorba s'aleg între bătaia lui și bătaia mneatale, apăi, poți să mă bați cât vrei."

O clipă, jandarmul a rămas pufnind, fără să știe ce mai are de făcut. Apoi a scrâșnit o înjurătură printre dinți.

— „Dumnezeul tău de bestie!”

Și l-a mai plesnit odată cu dosul palmei, de i-a scos sânge pe nas.

— „Să mi-l duceți la Nămolosa! Iar dacă scapă, vă împușc ca pe potârnică... Și acolo, lasă! Il fac eu să spună și ce-a văzut în pânțelecele mării...!”

Dar plutonierul n'a avut noroc să-și făptuiască osânda dumisale. Procurorul Putnei, pus în cunoștință de prinderea bătrânului, a venit la fața locului cu automobilul și l-a transportat urgent la Focșani. Cum toate strădanile să i se scoată mai mult din gură erau zadarnice, moș Petrache a fost plănuț să fie dus la Tecuci, unde îl așteptau înfrigurarea și deznădejdea domnului Toni Elefterescu, fercheșul și simpaticul judecător de instrucție al tribunalului.

Se întâmplase însă un lucru nemaipomenit. De la trecerea domnului Elefterescu pe la cantonul lui moș Petrache, — atunci când bătrânul fusese arestat și răpit de Manlache, — tot înțutul s'a zvârcolit într'o năvală de vești, care de care mai năbădăioasă și mai de necrezut. Mai întâi, au început zvonuri că Manlache are iarba fiarelor și nu-l atinge glonțul, lucrul care s'a înfipt chiar în mintea jandarmilor de rând și le-a tăiat tot curajul să mai urmărească în vrednicie pe ocaș, — mai cu seamă pe vreme de noapte. De aceia se speriau de nimica, născociau povești de neînchipuit iar domnul Elefterescu se pomenea în fiecare dimineață cu câte cinci, ori șase rapoarte, venite din tot atâtea locuri, depărtate unele de altele, unde tot atâția oameni spuneau că l-au văzut pe fugar, l-au somat, au tras în el, dar... a scăpat.

La început, magistratul a crezut că Manlache fuge de ici colo, cercând punctele slabe — cum se zice în război — ca să găsească golul pe unde să se strecoare din împresurare. Dar când au început să se potrivească ceasurile ivirii lui Manlache în valea Gerului, cu arătarea pe Lunca Bârladului,

Elefterescu a rămas pe gânduri. Apoi, s'a înfuriat deodată și uitând crima lui Manlache, a început să cerceteze „cazul” Manlache, chinuind fără milă pe bieții jandarmi, în interogatorii fără capăt și fără număr.

— „Mă, l-ai văzut tu, cu ochii tăi?”

— „Văzut dom' judecător!”

— „Și-ai strigat la el?”

— „Strigat dom' jude...”

— „Și s'a uitat la tine?”

— „Uitat dom' ju...”

— „Și-ai tras?”

— „Tras dom'...”

— „Și a căzut?”

— „Căzut do...”

— „Și când te-ai dus la el, ce-a fost?”

Răspunsul venea târziu, vinovat, înfrânt:

— „Nu mai era dom' judecător...”

Dar răspunsul acesta se repeta întotdeauna și ai-doma, de parcă fusese învățat pe de rost la aceeași școală și în clasa aceluiaș profesor...

Ceeace era mai curios, era însă faptul că toți jandarmii îl descriau pe Manlache la fel. Hoțomanul acela întunecat și cu spinarea uriașă, intrase în mintea obștească, de parcă l-ar fi văzut cu toții în aceeași clipă. Doar o singură deosebire. Tuturor li se năzărea mai mare, mai voinic, mai crunt și mai fioros.

— „A trecut în basm, amice... ce vrei? Mistica populară!” i-a explicat Virgil Predescu. „Și să fi

sigur că Manlache Pleșa, găsește, de-acum încolo, câte așczynători vrea, pe la țăranii lui. Să nu te miri, dacă vei afla într'o zi, că până și jandarmii tăi îl fac scăpat."

Vorbele astea și altele multe pe deasupra — căci fantezia lui Virgil Predescu, făurise literatură bogată și senzațională pe „cazul” Manlache — l-au făcut pe domnul Elefterescu să nu mai aibă încredere în nimeni și în nimic. Incepuse să se îndoiască până și de raportul șefului de post, care-i vestea că ocnașul venise în curte la Țigău, după arestarea Rusandei.

De aceea, când l-a chemat la Tecuciu, dintr'o singură aruncătură de ochi l-a simțit că minte.

— „Cine ți-a spus ție, că a fost Manlache la Țigău?”

— „Oamenii, dom' judecător. Poftim declarațiile”.
 Și șeful de post, cu obrazul stors de sânge, i-a despăturat un teanc de hârtii pe birou. Declarațiile astea le strânsese bietul jandarm de frică. Se necăjise din om în om, ca să închidă gura fiecăruia. Ingrozit la gândul că s'ar fi putut afla într'o bună zi adevărul, a întors oamenii așașel, încât să declare în scris cum l-au văzut pe Manlache în curtea lui Țigău, adăugând însă, — unde i se părea că vine mai bine, — o vorbuliță, din care să se arate că el, șeful, nu l-a văzut de fel „fiind dus în patrulare...”

Dar cu toate declarațiile astea, inima lui numai liniștită nu era. De aceea când i-a zbârănit telefonul judecătorului, a pălit ca o miriște uscată și l-a a-

pucat cu ameteală. Venise apoi atâta drum, atâtea cearsuri și capul tot îi vâjâia, ca la început. Acum pândea chipul magistratului și-i țîția inima în el, de teamă să nu-l audă pe Elefterescu spunându-i dumnealui adevărul pe care nu-l știa decât Manlache și el, șeful de post. Căci jandarmul nu numai că avea încredere în priceperea judecătorilor, dar nu găsea decât un roșt faptului că a fost chemat așa de urgent:

— „A aflat, și acum vrea să mă aresteze...”
 În teama cumplită, care i se înșurupase în inimă, ar fi mărturisit tot, fără șovăială, de la prima întrebare.

Numai că domnul Elefterescu era cu gândul pe alte căi. Dovadă dau vorbele pe care le-a spus:

— „Declarațiile astea nu fac doi bani, băețel! Mint și ăștia, cum mint toți jandarmii, cari spun că l-au văzut și au tras în el...”

Șeful a elipit din ochi, cercând să înțeleagă. Tîutul lung, nesfârșit de lung, care-i șuera în urechi de când auzise că-l chiamă la tribunal, îl făcea să audă greu mormăiala domnului Elefterescu.

Deodată însă, magistratul a plesnit cu dosul degetelor teancul de declarații:

— „Și tu ce dovadă ai că ăștia nu mint?”

Acum jandarmul chiar n-a mai priceput nimic. Și asta n'ar fi fost mare lucru. Dar a rămas împietrit, cu gura căscată prosteste, în fața acestui judecător, care nu credea în mărturia scrisă și iscălită, dată de peste o sută de oameni... Căci acum, nimic nu-l mai

ocrotea nici pe dânsul, șeful de post, de bănuiala domnului Elefterescu, de vreme ce dumnealui socotea toate declarațiile mincinoase... Magistratul s'a răstit:

— „Ei, zi ceva! Ai vre-o dovadă?”

— „Păi, dom' judecător... îs oameni de crezare...”
Elefterescu a răs.

— „Ha?! Oameni de crezare? Halal! Dar dacă-i vorba de așa ceva, de ce nu te-au strigat când era banditul acolo, ca să-l arestezi pe loc? Hai?”

— „Păi știu eu? Se vede că n'au putut... de frica lui Manlache...”

Procurorul a răs iar, cu necaz.

— „Apoi nu-ți spun eu? Auzi dumneata! De frica lui Manlache! Parcă tu aveai să-i părăști la Manlache!...”

Pe urmă s'a uitat pe geam, foarte scârbit, a oftat cu năduf și chinându-și între degetele albe cu unghii sclipitoare mustăcioara dumisale neagră și lucioasă, a încheiat foarte încredințat:

— „Mistica populară, băete!... Tu nu știi ce-i aia, dar dumneaei îmi încurcă mie toate socotelile...”

S'a plimbat de două ori prin cameră, cu mâinile la spate, bătându-le una de alta și s'a oprit în fața șefului:

— „Du-te înapoi și supraveghează în draci pe toți oamenii! Să nu te miri, dacă vei afla într-o bună zi, că Manlache e ascuns la unul din ei, acolo, în nasul tău. Eu unul sunt convins că toți ăștia vor să ne încurce.”

Fericit cum n'a fost niciodată în viața lui, șeful

și-a simțit ochii umezi de recunoștință pentru judecătorul ăsta așa de simpatic și de bun, care înțelegea așa de prielnic și care vorbea așa de frumos. Dar când să iasă pe ușă, Elefterescu, care și-a adus aminte ceva, l-a strigat:

— „Aaa! Ia stai!... Jandarmul dela postul din Herătău, mi-a raportat că ai trecut pe acolo în aceeaș seară șiiii...”

Șefului i s'a pus un nod în gât. Într-o clipă s'a prăbușit toată lumea peste dânsul. Elefterescu s'a apropiat de el și a continuat râzând:

— „.....șiiii... i-ai spus că l-ai prins pe Manlache Pleșa... că îl escortezi la Tecuci și ai să ei premiul... Așa e, ori nu?”

Șeful a bâiguit...

— „Am zis... așaa...”

Acum judecătorul a ridicat din umeri, râzând:

— „Ca să râzi de el, nu?...”

— „Da, dom'...”

— „Apoi vezi?... Tu râzi de unii... alții rād de tine... și Manlache rāde de noi toți!... Mistica populară, asta-i.”

Și domnul Toni Elefterescu a rămas cu un deget alb și fin, ridicat în sus, ca și când mistica populară ar fi fost lipită undeva de tavan, ori dincolo, pe acoperiș...

Dela întâmplarea aceasta încolo, domnul Elefterescu n'a mai crezut nimic. Citea rapoartele zilnice,

așa cum ai citi un roman pasionant, publicat în foiletoane. Dar atâta tot.

— „A intrat deruta în mine, moncher, ce vrei? Mi se pare că râd toți de mine; și țărani și jandarmi... Mă simt ridicol și nu mai am încredere. — Într'o bună zi, o să expediez acasă la tată-su și pe fata asta, — pe care o țin degeaba, fiindcă n'am nici o dovadă împotriva ei, — închid dosarul, ori îl rog pe Tănăsescu să mă mute de-ăci și am terminat!”

Incruntat nevoie mare, a bătut mult o darabană nervoasă, cu degetele dumisa femești, pe sticla curată a biroului, și în virtutea unei inerții mintale, ușor de înțeles, a început numaidecât să se gândească în ce oraș i-ar fi mai prielnică mutarea...

Asta nu l-a împiedicat însă, peste câteva ceasuri, să răspundă grațios la toate întrebările lui Floreanu, ovreiașul mititel și viu ca o zvărlugă veselă, agent de asigurare și corespondentul unui discret ziar din Capitală.

În astfel de împrejurări, e lesne de priceput de ce a dat din umeri și de ce a zâmbit domnul Elefterescu, atunci când i s'a raportat că, podarul dela Călieni, a avut o întâmplare ciudată cu doi oameni, cari au trecut Siretul, — așa cum se știe că l-au trecut.

Cu toate astea, judecătorul și-a făcut datoria de a înștiința parchetul din Putna, ca și pe cel din Covurlui, că Manlache Pleșa poate să fi trecut pe teritoriile lor și prin urmare, să-și ia măsurile ce vor crede de cuviință.

Dar, dictând adresa, era vesel și-i venea să zburde. Il ispitesc nebunește să scrie pe amândouă adresele o frază cam în felul ăsta:

— „Avem informații *absolut precise* că individul... etc., etc., a trecut pe *teritoriul județului dumneavoastră*...” Simțea o nevoie mai tare decât conștiința lui profesională, să intre și el în „mistica populară”, cu care îi împuiase capul Virgil Prădescu. Asta l-ar fi mângâiat puținel de dureroasa înfrângere, pe care o suferise și l-ar fi răzbunat întrucâtva de ridiculul în care se simțea învăluit, deoarece l-ar fi împărțit cu alții, iar în mustăcioara lui de amarez american, ar fi putut — însfârșit! — să rădă și el de cineva.

Privirea serioasă a copistului, l-a întors totuși la gravitatea profesională. Fraza a șerpuit lăncedă:

— „Din informațiile pe care le avem, n'ar fi exclus ca individul...”

Și totuși telegrama procurorului din Focșani a schimbat fața lucrurilor. A citit-o de patru ori până s'o înțelege bine și s'a uitat citind-o în șir, de la cap la coadă, în vreme ce pe valul de sânge, care năpădise la creier și-i frigea obrajii, săltau ca într'un iureș neînfrănat, toate veleitățile și toate visurile de mai înainte.

„Cantonierul Petrace Sava prins mal Siret Nă-moloasa. Refuză declarații privitor Manlăche Pleșa. Cercetări continuă. Dispuneți”.

Când și-a venit în fire, i s'a părut că toată carnea i-i un imens furnicar. A intrat în el un neastâmpăr

bolnav, care îl amețea. Săreau mușchii din loc, cum sar arcurile scăpate din clempușul lor, iar toate mișcările i s'au făcut scurte și tăiate, ca la un om speriat.

De câtă grabă avea, i s'a părut că telegrama e un mijloc de comunicare învechit și greoi. A pus mâna pe telefon să vorbească direct. Asta îi mulțumea oarecum dorința să se afle chiar în clipa asta, acolo, la Focșani, înaintea complicelui. De s'ar fi putut, ar fi făcut și un interogator la telefon...

Decât, telefonul e ca măseaua găunoasă. Nu te mai chinuie când vede firma dentistului — asta îi dovedește lămurit că te poți lipsi de ea — dar nu-ți dă voie să bei un pahar de apă când mori de sete.

Ori, domnul Elefterescu, cu adevărat murea de sete, în felul lui...

A întrebat telefonista:

— „In cât timp ajunge la Focșani o telegramă urgentă oficială?”

— „In câteva ore... două... trei, patru... după cum e firul liber...”

— „Acum firul e liber?”

— „Întrebați dumneavoastră la telegraf, vă rog...” a răspuns înțepat glasul acru și cepeleag.

Domnul Elefterescu s'a săcâit:

— „Domnișoară, aici e judecătorul de instrucție Elefterescu și mă interesez, de oarece e o chestie de serviciu, — ceva foarte grav... Fii bună, te rog și întreabă dumneata, fiindcă ți-i alături...”

Fata i-a răspuns leneșă și fără nici o plăcere:

— „Așteptați la telefon.”

Apoi, astupând pâlnia i-a spus colegei, care o întrebase:

— „Cine-i dragă?”

— „Ia, fandositul de Elefterescu... — nu pot să-l sufăr!.. Dar Simion unde e? Să-l trimet la telegraf pe el că, de dragul sticlei lui din ochi, nu mă mișc nici moarta.”

Și nici nu s-a mișcat. Iar în vremea ce, în pâlnia pusă pe măsută, glasul domnului judecător scanda nervos o chemare în gol, telefonista cu piepți mari și șolduri de băiat, ascunse în șorțul cenușiu al meseriei dumisale, își scobeia negrul de sub-unghie cu o spelcă seosă din claiă cocului suit pe moalele capului.

Dar înfărșit, Simion a venit și a făcut, el, cei zece pași de trebuință, cu calcătura lui de rață pusă pe picioare de cavalerist.

— „Alioo... Domnule” și i-a făcut cu ochiul vechinei șoptind:

— „Nu-i zic „judecător”, ca să-i fac în ciudă...”

— „Alioo! Domnule! Linia e liberă peste o jumătate de oră... Dar telegrafista de serviciu nu poate să garanteze că telegrama ajunge înainte de două ore, pentrucă poate oficiul Focșani n are bicicdistul la dispoziție imediat...”

— „Mulțumesc... Dar dacă telefenez, capăt legătura târziu?”

— „Nuu... puteți telefona mai repede ceva. A-

șteptați acum că vorbește Iașul. Când s'o termina, intrați dumneavoastră."

— „Bun. Atunci îmi dai parchetul Focșani. Chiar pe Domnul procuror..."

— „Cu cine să vorbească?"

— „Am spus odată... cu judecătorul de instrucție Toni Elefterescu!"

— „Dela tribunal?" Elefterescu s'a supărat de atâta imbecilitate și a rânjit rău, brutal și batjocoritor:

— „Nu! Dela... pompele funebre... sau dela Școala Profesională!"

Acum i-a venit rîndul telefonistei să se supere. I-a săsăit un răspuns categoric:

— „Vă poftesc să vorbiți serios!"

— „Apoi cum să-ți vorbesc, dacă mă întrebi așa-ceva? Dacă sunt judecător de instrucție, unde vrei să fii? Sigur că la tribunal!"

Ținându-se să nu pufnească în rîs, femeia i-a întors demnă:

— „Mai întâi, că eu nu-s de alea să știu ce e pe la tribunalul dumneavoastră. Și pe urmă, eu n'am întrebat dacă sunteți cu slujba la tribunal ori la Școala Profesională, — asta vă privește personal și mie nu-mi face nici cald nici rece..."

— „Apoi atunci — de ce mă întrebi?"

— „Întreb, fiindcă vreau să știu de unde vorbiți, că să pot să vă dau legătura... Ați înțeles?"

Foarte umilit de ridicolul în care-l aruncase stupida lui supărare, Elefterescu a scoborît imediat tonul.

— „Bine... mă rog... am crezut... Însfârșit... vorbesc de la tribunal! Dar să știți că e un caz foarte urgent...”

Răspunsul a venit târziu și tăragănat:

— „Așteptați atunci legătura. Vă sun eu.”

Și răsând, telefonista a scos fișa:

— „Așteaptă tu, până ți s'o aburi sticla din ochi...!” Apoi, întorcându-se la vecină: „Il las moștenire Angelinei, când o veni la schimb.”

Cealaltă fată s'a alarmat plină de simpatie și milă:

— „Vaaii, săracull!... Două ceasuri... când poți să-i dai legătura imediat?”

— „Nu pot să-l sufăr... Și pe urmă a fost măgar!”

— „N'a înțeles omul... — de obicei e așa de „bien-élevé”... — „Lasă-mă să-l servesc eu, zău”.

Și fetișcana slabă și urită, cu cap de oiță galesă, se ruga de-ți era mai mare dragul... Numai că cealaltă își lipise bine sprâncenele una de alta, la încheetura nasului și crețul greu și dârz dintre ele, spunea singur și scurt:

— „Până aici!”

Și până aici a fost. Degeaba a sunat domnul E-lefterescu de zeci de ori. Zeci de pretexte au eșit, ca ciupercile, să-i închidă gura. N'a avut legătura cu Focșanii decât după două ore, din mâna, din graba, și din inima Domnișoarei Angelina, care rămănea demult la tânărul magistrat, din tot adâncul modestiei și a mahalalei ei, tocmai fiindcă purta monoclu — cel mai înalt punct pe care îl atinge ele-

ganța bărbătească — după părerea dumisale. Dar graba și surâsul fericit al fetei înalte și blânde, ca o lumânărie sentimentală clătinată de vânt, au fost de prisos. Procurorul din Focșani nu era la birou și nu se întorcea decât peste două ceasuri.

Altă întârziere... și altă frământare pentru domnul Elefterescu.

— „Domnule judecător, stau în legătură cu Focșanii și imediat ce s'o întoarce dumnealui la birou, vi-l dau la telefon...” I-a încredințat dulce, cu guriță de flirt păcătos, domnișoara Angelina.

Și fata s'a ținut de cuvânt. I-a dat legătura cu procurorul de Focșani în mai puțin de un ceas...

Toni Elefterescu a răsufflat violent și adânc:

— „Uuuuf! Insfârșit!” Și a început să spue colegului din Focșani încântarea lui că bătrânul a fost prins.

Celălalt l-a întrerupt:

— „Dumneavoastră sunteți judecătorul de instrucție din Tecuciu?”

— „Da, domnule procuror.”

— „Ați primit telegrama mea?”

— „Da! da! Și tocmai la ea vreau să vă răspund!”

— „Bun! Atunci aștept telegramă.”

— „Pai, acum vreau să vă spun tocmai răspunsul!”

— „Și anume?!”

— „Să trimiteți arestatul aici!”

— „Bine! Imediat ce primesc telegrama, îl trimit!”

— „Ce mai este nevoie, dacă vă comunic verbal?”

— „Și cu ce-mi dovedeți dumneavoastră că sun-

teți judecătorul dela Tecuci și nu sunteți, de pildă, Manlache Pleșa, care a aranjat conversația asta ca să-și scape tovarășul... etcetera... etcetera..."

Elefterescu a rămas încrămenit. N'a mai stăruit. A mulțumit și a închis telefonul. Apoi a scris telegrama oficială, foarte scârbit și a trimis-o la poștă. Acum știa bine că până a doua zi dimineața nu mai are nici o nădejde să mai vadă pe bătrânul Petrache Sava.

Și s'a descoperit, de-odată, mai nemulțumit de toate și mai doritor ca ori când, să se mute din orașul ăsta mititel și murdar...

A doua zi, dimineața, pe birou îl aștepta o telegramă dela Focșani.

— „Sigur! Altă întârziere! — a afurisit el în gând, — ori cine știe ce complicație neprevăzută... Ce țară de formalități idioate...”

A deschis-o încet:

„Azi ora zece expediem arestat cantonier Petrache Sava, escortă puternică. Anexat proces-verbal copie interogator, cușit, jurnal”.

— „Cușit... jurnal... ce-o mai fi și asta?” s'a întrebat judecătorul uitându-se la ceas și luând o înghițitură din cafeaua acră, dar zaldă și bine venită pe răcoarea aceasta a dimineții.

Totuși telegrama l-a înveselit. Nu-l mai frământa graba de eri și începuse să vadă iarăși greul lucrurilor. Căci acum avea, nu numai un reazim, dar și un adaos de răspundere... — fiindcă arestatul putuse să fie cel mult o gazdă tainuitoare și nimic mai mult. Prinderea lui era deci, — ca să zicem așa, — un succes bun de speculat la gazetă, dar atâta tot.

— „Un succes moral!” a gândit Elefterescu, prin vorbele lui Virgil... „Dar pe urmă?...”

În orice caz, fercheșul magistrat, a chibzuit că prinderea cantonierului lângă Nămoloașă, făcea de crezut: povestirea podarului din Călieni. Urmarea firească era încredințarea că, Manlache Pleșa a eșit din județul Tecuci. Iată deocamdată un mare câștig.

Elefterescu își dădea seama că poate să strângă jandarmii de pe câmpuri și din sate, iar el, personal, scapă, prin asta, de groaza ridicolului, care creștea în fiecare zi și în fiecare ceas... După cele întâmplate la telefonul între el și procurorul de Putna, i-ar fi părut chiar foarte bine că Manlache să-și bată joacă de toate măsurile de prindere pe care le va lua îngâmfatul de acolo. Și astfel, pentru a doua oară, domnul procuror Elefterescu s-a simțit încorporat în mistica populară.

Cu toate acestea se mai încorporase odată, Și a-nume la cofetăria Pangalos, cu o seară înainte, când i-a șoptit vesel lui Virgil Predescu:

— „Cantonierul a fost prins și mâine, cel mai târziu poimâine îl am aici...”

Cum se vede, judecătorul și-a închipuit că spunând în șoaptă o veste tainică, nu mai e nevoie să recomande tănuirea desăvârșită. Dar Virgil Predescu, a văzut în șoapta prietenului său numai semnul modestiei unui biruntor, numai pudoarea victoriosului și a fost de două ori mișcat: odată pentru biruința unui prieten și a doua oară pentru modestia asta, care dovedea un suflet superior. S'a simțit mândru de asemenea prieten și a încercat să-l răsplătească în măsura puterilor lui. Iar cum puterile lui erau

mai cu seamă vorbele lui, până a doua zi dimineața, tot Tecuciul știa că Manlache Pleșa a fost prins și se află, legat în fiare grozave, la arestul preventiv. Toate desmintirile date lumii, care umplea strada în fața arestului, au fost zadarnice.

— „Pe semne au ordin să spue că nu e aici, de teamă să nu se întâmple cine știe ce...”

Dar în târgul acesta mititel, vestea că Manlache Pleșa a devenit peste noapte concetățean, fie el într'un fund de chilie, cu zece lanțuri la mâni și cu o mie de gratii în ferestre, a svârțit ca un praf general de febră. Manlache Pleșa încetase de mult să mai fie un om. Era o jivină feroasă, apocaliptică. Pe pielea lui gloanțele lunecau, în mâinile lui de piatră stâncile porneau să geamă. Ocnașul putea — dacă ar fi vrut, — să înșface în brațe muntele Ceahlău și să-l tranșeze peste oraș, ca să-l facă mușuroi... „Mistica populară!” — spusese bine Predescul...

Numai că mistica asta populară avea totodată și fața cealaltă... O impresionase hăituiala, aceasta de atâtea săptămâni, făcută cu sute de jandarmi, cărora Manlache-uriașul le scăpa printre degete, fără să ucidă pe nimeni și mai ales, — *mai ales* fără o armă la dânsul...

Ce copil n-a fost fericit în clipa când voinicul din povestea pe care i-o spui, zvârle arma din mână și strigă celuilalt, cu care se luptă.

— „Tu, cu cuțitul... eu n'am nevoie...!”

La urma urmei ce-i „mistica populară” decât copilul acesta permanent în fiecare om în parte, și

viu, dat pe față fără șfială, în inima gloatei?...

Și așa, inima Tecucenilor a început să tremure într'un amestec înfrigerat de poli opuși, care s'ar putea semui, într'un fel, celei mai ispititoare dintre bucuriile târgurilor noastre: dulceața de cireși amare...

Când au început a zbârni telefoanele cu felicitări și cu întrebări, Elefterescu a rămas năucit. Ca culme, pe la unsprezece s'a pomenit cu „Sufletul Tecuciului” gazeta pe care Pincu Weissmann, — cel cu tipografia micuță de pe strada Sfântul Ilie, — o scoțea oridecâte ori cumnatul său Catz, depozitarul de ziare, primea o telegramă importantă de la București.

De astă dată, „Sufletul Tecuciului” confirma toate zvonurile din târg și încheia:

„Sigur, în interesul cercetărilor ulterioare, parchetul local, în frunte cu distinsul și așa simpaticul domn jude de instrucție al nostru, Tonică Elefterescu, dezmințe aserțiunea această, profund senzațională, pentru a nu impieta publicul asupra mersului justiției... Pereat mundus, fiat justitia! — așa ziceau strămoșii noștri.

„Dar noi, ca ziar independent și care s'a impus în stima onor. P. T. Tecucean, care ne-a apreciat întotdeauna, avem și noi o datorie pe care ne-o facem din a anunța o veste așa de exorbitantă.

Căci noi trebuie să respectăm oricând survine ocaziunea proverbul nostru latinesc înscris pe antetul gazetei: Pereat mundus, fiat lux!”

Furios, magistratul a făcut fițuica boț și a zvrălit-o cât colo, scrâșnind:

— „Extraordinar!”

Virgil Predescu, care-i venise sărind câte patru trepte odată ca să-i aducă gazeta, a făcut o mutră amuzată:

— „Și acu ce te superi?”

— „Dar cum să nu mă supăr?...”

— „Păi, de ce dragă?... Chestia asta te-a făcut într-un ceas zeul orașului... Marele biruitor...”

— „Dar nu-i adevărat, mon cher!”

— „Ia lasă modestia la o parte, măi dragă! E o biruință mare!”

— „Ce biruință, mon cher, nu mă mai înebuni și tu!”

— „Cum ce biruință? Dar ce, era ușor de arestat...”

— „Dar nu e arestat *domnule*, pricepe!”

Virgil a înțeles că, de vreme ce Elefterescu i-a zis „domnule”, lucrul se schimbă la față, și a tăcut. Judecătorul însă a sărit de pe scaun, ca un turbat și a început să măsoare lungul biroului; pentru el împrejurarea era cu adevărat groaznică. Incepuse să creadă că n-o să mai poată eși pe stradă de rușine, atât de ridiculă era situația în care-l punea fițuica lui Weissmann.

Dar prin ochii lui Predescu a trecut o lucire ciudată. A ridicat boțul de hârtie, a desfăcut foaia, a mai citit-o odată și a rămas cu privirea la prietenul său Negreșit, interesul justiției era să nu mărturisească.

Dar aseară, Toni, spusese totuși de arestarea bătrânului. Pe urmă, cei doi urmăriți fugiseră împreună, așa că e greu de înțeles ca Manlache să-l lase acum pe cantonier să fie arestat, când odinioară a riscat gloanțele atâtor carabine, ca să-l scape... Într-o fulgerare de-o clipă, nasul deștept al lui Virgil a mirosit farsa.

— „La ascultă mă, actorule! Deși eu ar trebui să fiu supărat, că mie nu mi-ai spus, trec peste asta, dar n'o mai continua”.

— „Ceee?”

— „Că farsele nu merg cu mine! Eu știu să tac ori cât vrei, așa încât poți să-mi spui adevărat...”

La vorbele astea, Elefterescu s'a infuriat în așa hal, încât și-a făcut praf monoculul de dușumea. Din clocotul de vorbe pe care le-a auzit, Predescu a înțeles că prietenul lui vrea să ție taina și față de el. Așa stând lucrurile, supărarea i se pricepea ușor. Foaia lui Weissmann pe semne că strica anumite socoteli judecătorești, pe care un profesor nu avea de unde să le știe.

Așa se explică de ce a zâmbit Predescu când magistratul a încheiat cu spuma la gură:

— „Și ca să te convingi, hai pe la 12 și zece la gară, când vine trenul de Focșani, să vezi cu ochii tăi pe cantonier...”

Atunci profesorul i-a răspuns în glumă:

— „Ai nimerit-o prost, frate Tonică, fiindcă exact la 12 și zece vine și Ministrul Instrucției, așa încât îi facem primire oficială, cu toate școlile...”

O clipă, complicația asta l-a scos din sărite pe judecător. Dar, repede și-a făcut socotelile și a cumpănit:

— „Mai bine! O să vă vedeți de ministrul vostru, acolo — și n'o să mai zgâiască ochii nimeni la jandarmii mei.” Apoi a încheiat răzbunător: „Dar pe tine te poftesc să te uiți, să te convingi. Altfel, sunt în stare să nu-ți mai dau bună ziua în viața mea!”

După plecarea lui Predescu, n'a mai cercat să convingă pe nimeni. Iși dădea seama că e cu neputință să lupte cu zvonul.

Dar la un moment dat, după ce-i telefonase până și prefectul, a rămas câtva timp buimac; apoi, furat de o apă fără zăgaz, a început să telefoneze și el ba la arest, ba la compania de jandarmi, ba la subprefecturi. Il imboldea bănuiala că trebuie să fie cât-de-cât adevăr în zvoana asta nebună, de vreme ce a pus foc pe o lume întreagă și se întreba dacă nu cumva Manlache e prins de-a binelea și ținut ascuns pentru stabilirea drepturilor la cei zece mii de lei din premiul Hrisănteșilor.

De peste tot răspunsul era însă același: nu s'a prins nimic, nu se știe nimic. În mod normal, Elefterescu putea să fie încredințat că ocașul n'a fost găsit. Dar, ca și când ar fi trebuit ca fiecare lucru să se întoarcă și asupra lui, s'a surprins că nu mai crede nici el pe nimeni.

Mistica populară îl cucerise încă odată...

Și-a luat toate măsurile de siguranță pentru pri-

mirea și transportul arestatului. A trimis la gară un pluton de jandarmi, împreună cu duba arestatului — care avea ordin să ocolească pe departe de centru, atât la venit, cât și la plecat. Apoi a pornit și el, să fie de față la primirea bătrânului și să-l întovărășească până în celula dela arest, unde voia să-ia cel dintâi interogator.

Gara, îmbrăcată cu tot felul de stegulețe, ghir-lânzi de lăstăriș și placarde cu urări ocazionale (pentru fața simandicoasă, părea o sorcovă mare,) mare de tot și tare la neolocul ei pe vremea aceasta călduroasă și plină de soare. Asta, cât privește partea de sus, partea înghețată, decorul. Căci pe peron, dom-nii îmbrăcați solemn, cucoanele cu rochii lumi-noase, cărdurile vânzolite de copii gureși și (ală-murile fanfarei de roșiori, dădeau o fremătare surdă și veselă, plină de aer sărbătoresc.) Mirosea a piatră stropită proaspăt, a ghetе lustruite proaspăt, a carne spălată proaspăt, a odicolon eftin... și a pudră de orez dată proaspăt și circumstanțial. Infârșit, mi-rosea a așteptare. În lumea asta mică și vie, nu fă-ceau pată supărătoare și nu distonau decât pasa-gerii obișnuiți, cari își așteptau trenurile. De-almin-teri se simțeau și ei stingheriți de inoportunitatea lor. Îți era mai mare milă, zărindu-i cum se străduesc din răspuțeri să ocolească rândurile și ordinea școlarilor, doar-doar nu li s'or vedea geamantanele, care le trădau meschinăria și prozaismul, într'un ceas înălțat ca acesta.

Firește, de la copilașii cu ochii de bold și nas cât cireșica, până la domnul Pintilie Garabet, „de Geografie” — cel mai gras, mai mustăcios și mai vechi profesor din târg. — toți participanții locali își învârteau discuția în preajma prinderii lui Manlache.

— „Ne spune el, Virgilică Predescu, detalii interesante” — gâlgăia răgușit domnul Pintilie cucooanei dūmisale. Duda Fănița, o femeie fără tinerețe și fără bătrânețe, slabă, înaltă, serioasă, cu panglică neagră la gât, ghete cu bot lung și nasturi albi.

Dar Predescu nu vroia să-și arate nasul pe peron. În primul rând, știa câte mii de întrebări îi aștin calea și pe urmă aștepta și el să vadă ce era adevărat din cuvintele lui Elefterescu. Mai drept vorbind aștepta să se încredințeze că spusele judecătorului erau mincinoase — farsă de actor — cum le șocotise dintru început. Iată deci pricina, pentru care a făcut ochii așa de mari când a văzut plutonul de jandarmi intrând în gară și a zărit, în acelaș timp, duba arestului cotind sub plopul dinspre stânga și oprindu-se la poarta care dă de-a dreapta la peron.

Dar mirarea i-a fost la culme, când însuși judecătorul a sărit dintr-un hleab de birjă și după câteva vorbe schimbate cu vizitiul dubei, a intrat pe peron, pe dinafara gării. Atunci aproape că s'a încredințat de o parte din spusele lui Elefterescu. Dar s'a încredințat în felul lui. Adică, a fost absolut sigur că judecătorul vine să primească, nu pe cantonier, ci

chiar pe Manlache, — dacă nu cumva pe amândoi de-odată.

În gară, firește, venirea plutonului de jandarmi n'ar fi făcut nici o vâlvă dacă n'ar fi sosit Elefterescu în urma lui.

Și încă asta n'ar fi însemnat mare lucru. Mulțimea știe să răsplătească totdeauna cu zarvă plăcută marea popularitate a biruitorilor și a oamenilor însemnați, cum era astăzi judecătorul nostru. Dar înfierbântat în arșița meseriei și a nervilor lui biciuiți, magistratul nu avea vreme să prevadă decât o față a răului și a primejdiei. De aceea, a luat de-o parte pe șeful gării și l-a pus să telegrafizeze înainte la Mărășești, ca să se comunice în ce vagon se află arestatul. Asta, ca să știe dumnealui unde să-și îngrămădească jandarmii și pe unde să taie pârtia mai scurtă până la dubă.

Dar când aprinzi praf de pușcă, e tot una dacă ai cât începe într'un degetar ori zece vagoane! Un chibrit ajunge prea destul și face slujba la fel și tot așa de repede. Așa încât, întrebarea lui Elefterescu a fost cum e chibritul aprins. S'a aflat, ca fulgerul, că e un arestat în tren. Și de bună samă, de vreme ce însuși judecătorul de instrucție se ostenește să vie, ba aduce cogeamite pluton de jandarmi cu dumnealui, numai arestat de rând nu poate să fie cel așteptat în tren.

Dar poate că numai asta încă n'ar fi dus lucrurile unde le-a dus, dacă, după venirea răspunsului dela Mărășești, nu s'ar fi nimerit ca vagonului, în

care era moș Petrace, să-i vie locul să tragă tocmai în dreptul muzicii roșiorilor.

Intr'adevăr, Elefterescu a dat ordin jandarmilor să facă un careu cu gura deschisă la linie și cu un rând de jandarmi în dosul șinelor, chip să înconjoare vagonul din toate părțile. Careul nu avea loc însă, din cauza muzicei.

Fanfara era scoasă în față, nu numai din pricina tunicilor roșii cu șireturi negre și a alăturilor strașnic de lucitoare în lumină, dar și de nevoe. În altă parte s'ar fi auzit înfundat și fără măreția trebuitoare. Din pricina aceasta, când judecătorul a cerut mutarea fanfarei, s'a născut un adevărat scandal. Degeaba au stăruit profesorii și degeaba i-a șoptit Virgil în ureche:

— „Dragă, dar strici tot aranjamentul peronului, pricepe! Și vine cogeamite ministrul”

Elefterescu, încăpățânat, i-a răspuns bătos:

— „Și zece miniștri să vie... nu pot! E prea grav lucrul, ca să risc cine știe ce... *Mai ales* la o învălmașeală ca asta, trebuie să-ți dai seama, că am obligația să fiu cu ochii în o mie... Tu nu înțelegi că, de fuge prin vâlmășagul ăsta, nu pot trage un foc de pușcă?”

Avea dreptate și Predescu a tăcut. A tăcut mai ales fiindcă știa ce om e Manlache Pleșa. De aceea s'a dus la profesorii lui și le-a explicat:

— „Are dreptate. Nu stăruieți să spun ce e, dar nu trebuie să ne luăm răspunderi așa de mari...”

— „Păi bine frate, ce arestat mai e și aista?” a

întrebat Conu Pintilie. „Manlache îi la arestul din târg, nu?”

Predescu a dat din umeri:

— „Nu știi, nu vrea să spue...”

— „Eeee!... Te pominești că acu îl aduce... Să știi că aiasta-i tăta chestia!”

Cineva din spate a adăugat:

— „Păi ce alta? N'ai înțeles? Vine el, coșcogea judecătorul de instrucție și atâția jandarmi, numai de florile mărului?”

Altul a întărit:

— „Să știi că Manlache e, lua-l-ar bengal!”

Dar dracii de copii trăgeau cu urechiușile acelea cari știu să audă dumnezește ceia ce nu se cade auzit. Ochișorii lor, cât boboia bozului, s'au făcut mari și muți. Gurile roze s'au țuguat într'o grijă pe care n'o merita frăgezimea lor și... încet-încet, zarva aceia veselă și plină de lumină, ca o creangă ninsurie de cireș înflorit, a intrat într'o tăcere și într'o negură de spaimă înlemnită și, întrebătoare.

În vremea asta, magistratul izbutise să împingă fanfara în gard, își întocmise pătratul lui de jandarmi și acum se plimba în el, singur, hapsân și crâncenit, ca și când pentru el făcuse țarcul acesta de trupuri și de puști, ca și când pe dânsul voia să se aperse de ochii muți ai peronului întreg care îl privea.

Căci acum, toți ochii numai pe dânsul îl priveau, — pe dânsul și pătratul acesta, în care trebuia să se săvârșească, așa, ca un fel de taină mare și feroasă,

cum ar fi, poate, o ucidere de om osândit la moarte...
 Și în cele câteva minute, care au trecut până și-a
 chiuit trenul venirea, puține au fost mințile unde
 să nu fi înțâncușat dorința de plecare, părerea de rău
 a venirii și teama, teama mare, că ocașul cel uriaș
 avea să înșface patru soldați într'o mână și să bată
 cu ei toată lumea de pe peron, cum a bătut Sam-
 son o armată întreagă cu falca unui măgar.

În asemenea împrejurări cine l-ar fi osândit pe
 Neculai Lungu, dascălul acelu blajin și zâmbitor,
 că nu este în stare să fie atenți cei două sute de
 copii, cari trebuiau să cânte urarea înadins făcută
 de dumnealui pentru prilejul acesta:

„In fine ziua mare a sosit!

„Excelență fii bine venit!

„E zi mare! E zi mare!

„Da! Mare, mare, foarte mare!”

Un hamal de pe linia doua, a sărit în două
 salturi până la marginea peronului, ca un izăltat:
 — „Vineel!”

Apoi, repede, a trecut lângă cordonul de jan-
 darmi; nu pândise trenul pentru ministru, îl pân-
 dise pentru Manlache...

S'a făcut o zarvă nebună... Domnul Neculai
 Lungu a dat tonul...

— „Do-re-si-re-doooo”....

(Trenul bufăra din foalele lui de fier, huruind
 aproape, tot mai aproape.) Fanfara a plesnit în
 note aspre și tari, pe când locomotiva a tășnit

imensă, fierbinte și neagră, de-a ras ca un cuțit uriaș, tot soarele din marginea peronului. Un monstru care aduce alt monstru, la fel de uriaș, la fel de negru, la fel de primejdios...

„In fine ziua mare a sosiiit...”

„Excelență fiii...”

Cântau copiii, sbârâia fanfara, urla trenul, iar ochii umblau întrebători și speriați spre o cușcă de fier cu o dihanie din cea lumea în ea.... De ministru uitase toată lumea. In schimb toată lumea căuta să desprindă direcția ochilor lui Elefterescu.

....bine venit.

„E zi mare, e zi mare!”

„Da! mare, mare, foarte maa...aa...are!”

(Roșiorii suflau înnebuniți în alăturile lor, dar măsura era uitată de mult.) Copiii, cu capetele întoarse, cladă unii peste alții, rupseseră alinierea, cum rupseseră și alinierea cântecului... Iar din toată învâlmășeala asta de cântec, de ochi și de spaimă, ieșea ceva, care dădea un senz pământesc iadului.

Ministrul, senin și dulce, a coborât cu zâmbet trandafiriu pe buze, cătând cu ochii „Domnul discurs”

Dar severul Iorgu Carpen, a înghițit de trei ori până să înceapă cuvântarea, pe care o învățase de pe rost.

— „Inalt oaspe; Părinte al cărții; însfârșit, Domnule ministru!... Astăzi, cu mic și cu mare...”

Singurul lui noroc a fost faptul că, a avut isteți-

mă să ocolească așa fel pe ministru, încât să-l întoarcă, nesimțit, cu spatele spre patratul de jandarmi. Dar asta n'a făcut-o, să-l ferească pe ministru. A făcut-o să vadă el.

\ In hârâiala asurzitoare a fanfarei, discursul început se încăputa penibil în vorbe bolmojite rupte, ori repetate până la exasperare. Dar după două fraze numai, tot peronul a tresărit ca ars de acelaș fier. Elefterescu și-a fixat locul în care aștepta, iar ochii lumii vedeau dinainte jivina de prăpăd, care trebuia să apară...

Iată-l... Nu!... E un jandarm voinic și întunecat. A rămas pe scară și face loc alt cuiva să treacă. Acu trebuie să fie Manlache!

Iată-l... Nu!... Alt jandarm... mai voinic și mai întunecat. Rămâne și acesta pe scară, cu o treaptă mai jos... Acu trebuie *neapărat* să fie el...

Iată-l...

Nu ese nimeni...

Dece întârzie?...

Ce se petrece acolo, de dă din mână, așa de infuriat, Domnul Elefterescu?...

Trebuie să fie ceva primejdios...!

Ceva...!!

Cevaaa...!!!!

Dar în clipa aceea, moș Petrache, se oprise sus, în ușa.

S'a uitat la fanfara strălucitoare de roș și aur... apoi în mare bucurie și zâmbet, a plesnit din buze

cu încântare și fericire { Pasă-mi-te, lui îi plăcea cum cântă. Dar văzând că toți ostașii se uită la el, nu mai la el, țintă la el, a fluierat lung și a spus jandarmului, care îi era în spate:

— „Ffiuuu... Iote-teeee... Așa se cântă la aristanți?... Păi, atunci e bine, bre!...”

Atunci însă, toată lumea din gară s'a năpustit spre cordon. Invălmășeala năpraznică și larma înfiorătoare îl înebuniseră pe Elefterescu.

— „Dă-te jos mai repede!”

Dar moș Petrache, foarte liniștit și cuviincios, s'a rugat dulce:

— „Stăi, să mă uit o leacă... că tare-i frumos!”

Jandarmul din spate l-a împins puțin mai mult decât se cuvenea, și bătrânul, care n'avea vreme să vadă unde calcă, a venit ghem la picioarele judecătorului.

Țâsnirea asta de piatră scăpată din praștie a scos un țipăt de șpaimă pe tot peronul...

Cantonierul a ridicat capul, răsând la magistrat, ca la un prieten vechiu:

— „Dacă-i omul nătâng, îi nătâng și gata!...”

Numai că, în clipa aceea — abia în clipa aceea — a dat de ochii cumpliți ai lui Elefterescu și de monochiul lui. S'a sculat încet și s'a scuturat de praf...

(Lumea s'a boldit de uimire și neașteptare). Bătrânelul acesta să fie Manlache? Căci altul nu s'a mai dat jos. Și nimeni nu s'a gândit că, lângă Manlache, mai era unul de arestat...

Numai copiii, mici cum erau, și prăpăstioși cum sunt, l-au văzut mare, mare de tot și fioros... fioros ca dihaniile băsmite... De aceea, când moș Petrache a dat cu ochii de ei și a zâmbit:

— „Pfiuuu, bată-i norocul de găgălici... Ete uită gogonelele moșului!...” copiii s'au dat înapoi, ca de-o mare teamă... Bătrânul n'a văzut. Ducându-se spre duba lui, dădea din umeri către jandarmul de lângă el.

— „Mai mare năcazu' dom'le! Să n'am eu câțiva pitaci acolo, să le dau să ee acadele!...”

În mijlocul peronului gol, ministrul, zâmbitor, asculta înainte discursul lui Iorgu Carpen, gândindu-se tot odată la ce avea să-i răspundă... Dar adevărul e că nici nu asculta nici nu se gândea. (Se uita la un afiș pentru unelte agricole unde era o țarancă voinică și frumoasă, cu secera pe umăr.) Ministrul o desbrăcase în gând și-i plăcuse. Acum zâmbea leșiat și vag, pentru imaginea savuroasă din el și Dumnezeu mai știe pentru ce...

Poate pentru o amintire, ori poate pentru că simțea ghesul să-și mai facă o amintire.

Primul interogator luat lui moș Petrache l-a uluit pe Elefterescu. În zarva gării, în lumea multă de acolo, în enervarea din dimineața aceea, judecătorul nici n'a apucat să se uite mai bine la bătrân. Dar în clipa când i-a intrat pe ușă, la cancelaria are-stului, unde se dusesse înapoi, din nerăbdare, a stat o clipă nedumerit. Nu-l mai cunoștea.

— „Cum te cheamă pe... *dumneata?*”

— „Păi, dom' procuror, pe mine...”

— „Eu sunt judecător de instrucție...”

— „Așaaa?... Iaca n'am știut... Ertăți... Că eu nu vă cunosc”.

În aceeași clipă însă, prin mintea lui Elefterescu a plesnit un gând usturător, ca un șfichi de harapnic.

— „Au arestat pe altul”...

Îndoit de toate cum era, greșeala i s'ar fi părut firească, mai ales că ea ar fi mărit la proporții uriașe ridiculul în care intrase fără dorința și fără vina lui. De aceea i-a fost cu adevărat rușine să-i aducă aminte bătrânului că el e judecătorul, care îl arestase odinioară la canton. A întrebat răstit, dar cu teamă:

— „Cum, *dumneata* nu mă cunoști pe mine?”

— „Nu, dom' judecător... Că eu îs cu casa în Cudalbi, — cum ar veni, din ținutul Galațului. Care vas'că nu de prin partea locului, să știu stăpânirea...”

„Acu, — ce-i drept îi drept, — de felu' meu, îs dela Hanul Conachi; da' am plecat de mulțisor de acolo — înainte de armată — așa că pe vremea aceia era alt dom' judecător — unu C'onu Vartolomeu — matale trebuie să hi fost mititel de tot...”

Elefterescu avea acum siguranța că s'a făcut greșeala fatală. Ii venea să palmuiască pe nenorocitul acesta din fața lui, pentru nenorocirea pe care i-o aducea pe cap...

A țipat la el.

— „Dar cum dracu te chiamă pe *tine*?”

— „Păi... Vasile a Sandei...”

Procurorul și-a șters apa de pe gât cu o batistă proaspătă și s'a așezat pe scaun.

— „Dați-mi actele încoace!...”

Le-a citit, le-a învățit și nu-și găsea în inimă curajul să înfrunte minciuna bătrânului.

— „Atunci de ce te-au arestat pe *dumneata*?”

— „Păi, iaca aiasta nu știu... Și chiar v'aș ruga, dom' judecător, să-mi spunei și mie de ce m'o ridicat jăndarii, că eu de loc nu ajung cu mintea să pricep ce păcat oi hi făcut...”

Dar Elefterescu, rămas cu ochii țintă în ochii bătrânului, a zărit o tremurare de răs sub pleoape

și s'a încruntat de-o bănuială. (La urma urmei puțini sunt cei cari nu tăgăduesc adevărul, iar hârtia de la Focșani dădea o dovadă care — *totuși* — putea să însemne ceva: Jurnalul cu reportajul special asupra fugii lui Manlache și a cantonierului.

— „Poți să-mi spui *tu* de ce ai cumpărat jurnalul acesta. *Tocmai* jurnalul acesta?...”

Dar moș Petrance i-a răspuns liniștit:

— „Păi, dom' judecător, să vedeți. Eu am, așa, o meteahnă, că cetesc totdeauna jurnale. Și când m'o ridicat jăndarii aveam la mine v'o cinci din ele. Da, un dom' Plotoner de la Nămoloașă, le-o zvărlit pe celelalte, măcar că eu i-am spus că mă coastă bani și nu le-am cetit”.

Nu era nimic de scos de la el, iar Elefterescu nici nu-și mai dădea osteneală. Era, dinainte încredințat că s'a făcut o greșală.

Totuși, ca să-și împace conștiința, a adus-o pe Rusanda, să facă o confruntare și a urmărit foarte atent tot ce s'a petrecut.

Când a intrat fata, bătrânul s'a uitat la ea, ca la o făptură pe care n'ar fi văzut-o nici când în viața lui.

În schimb, Rusanda a făcut ochii mari, a zâmbit și a spus.

— „Moș Petra...” dar n'a terminat. Ochiul ares-tatului au privit-o nepăsători.

Magistratul a sărit de pe scaun.

— „Va să zică asta e moș Petrache Sava, cantonierul! Nu?”

Dar Rusanda, a plecat puținel capul într'o parte, îndoită. Barba mare a bătrânului îi albise de tot, fața îi era trasă, ochii îi erau străini. Nu mai știa nici ea singură ce să spue.

— „Dă, dom' Judecător, ce să spui eu... Parcă..”

— „M'o hi sămuind, dom' Judicător... De un' să mă știe copchila aiasta, că nu-i din Cudalbi!”

Numai că, la auzul glasului, Rusanda n'a mai avut nici o îndoială. Și-a dat seama însă, că moș Petrache vrea să rămâie neștiut și nu era fata lui Țigău făptură să strice socotelile gazdei lui Manlache.

— „Nu-i moș Petrache, dom' Judecător... Acu, vezi mneata, de vreme ce i-am auzit și vorba, pociu să spui că l-am sămuit. Drept îi că samână puținel, când nu cați bine la el. Da' moș Petrache îi mai altfel..”

Spusele Rusandei, vorbă cu vorbă, erau și în inima lui Elefterescu. Era firesc să le creadă.

I-a trimis pe amândoi în închisoarea lór și a plecat în oraș să facă și ultima formalitate: să telefoneze la Cudalbi.

Pe seară, când a venit răspunsul, a aflat că Vasile a Sandei era mort de vre-o cinci ani. Prin urmare bătrânul mințea. Atunci Elefterescu a chemat în pripă, la Tecuci, câțiva oameni din Căl-mățui și Grivița, iar Șefului de post i-a dat po-

runcă să vie cu nevasta cantonierului. Cum însă, după cele întâmplate, moș Petrache fusese dat afară din slujbă, baba se mutase cu tot calabălăcul tocmai la Matcă, de unde ~~era~~ ^{era} de locul ei. De aceea șeful și-a cerut îngăduința să se ducă acolo, s'o ridice și să vie cu dânsa.

Confruntările de a doua zi n'au dat totuși roade mai bune decât dăduse confruntarea cu Rusanda. Tuturor martorilor li se părea la început, că văd pe moș Petrache, pentru ca, la sfârșit, să spună toți că s'au înșelat.

Abia peste două zile, când a venit șeful de post, s'au mai întâmplat oarecare zdruncinături. Căci jandarmul a spus numai decât adevărul și nu s'a lăsat ispitit, ca ceilalți, de schimbarea din cantonier, ori de rugăciunea lui tănuită. Numai moș Petrache a finut piept cu zâmbetul pe buze, ca față de un copil cu năzăreli.

Elefterescu a prins însă inimă și a făcut un interogator lung și aspru. Confruntările s'au repetat de câteva ori, până ce a simțit că bătrânul e sleit de puteri și prin urmare, după toate legile justiției, pregătit să mărturisească totul.

Totuși mărturisirea n'a sosit.

Cantonierul făurise bine-bine povestea lui și cerea martori din Cudalbi, cu care să dovedească și adevărul numelui și vrăsmășia, care făcuse pe notarul de acolo să spue că Vasile a Sandei a murit de cinci ani, când știa bine că mai era în sat un Vasile a Sandei.

De fapt, bătrânul voia să câștige timp. Își făcuse socoteala, să lese vreme lui Manlache să se întrezeze și să apuce a pleca din bârlogul lui. Și lucru ciudat, nu se gândise nici odată că starea rănitului putea să se înrăiască și să-l ție acolo, ținut încă multă vreme, dacă nu cumva pentru totdeauna. Crescuse în el o credință turbure, dar oarbă și îndârjită, în care îl vedea pe Manlache ajuns la lumină, la sănătate și la vaza miluită a prônii cerești.

Însă Elefterescu își păstra la urmă lovitura cea mare. Când a deschis ușa violent și a chemat bătrâna față în față cu moș Petrache, știa așa de bine că joacă o carte mare, definitivă, încât era emoționat ca un jucător, care-și pune toată averea pe masa de joc.

Dar cantonierul era de piatră. Nici n'a clipit măcar.

— „Uite-ți bărbatul, babo!” a spus scurt, judecătorul.

Baba Maria a dat odată din cap, ca și când ar fi zis că îl vede, apoi, astupându-și gura cu marginea tulpanului, a început să plângă încetșor, liniștită, cuminte, așa cum făcuse toate lucrurile, în viața ei bună și fără crăcnire.

Moș Petrache a simțit că i se înoadă ceva în gât, pe urmă, ca o apă caldă i s'a coborît prin tot trupul, până în picioare. Era ostent de moarte și abia mai descleșta vorba din gură. A înțeles că nu mai ține și a căutat în minte o altă potecuță, să încurce căile judecății. N'a găsit-o, dar pricepea că trebuie

să-și capete măcar atâta răgaz ca să poată găsi...

— Nu mai plânge Mărio; trece, bre și năpasta aiasta... Că tu, cel puțin, știi bine că-i năpastă..!”

— „D’apoi mneata n’ăi fi aflat Petrache, da picheru, m’o dat afară de la canton și acu ’s miluită la Frăsina, sor’ mea în Matca.”

Ochii bătrânului s’au îndurerat o clipă și s’au plecat. A șoptit pe urmă domol și fără cumpănă:

— „Eu te-am scos, eu te-oi întoarce la loc, Mărio...”

Atâta a fost sfatul lor. În vremea aceasta Elefterescu și-a venit în fire din emoția și bucuria lui. A dat ordin să fie scoasă femeia afară și a încheiat:

— „Dece ai mințit până acum, mă ticălosule?”

— „Apăi dom’ judecător, vream și eu s’o mai văd odată pe Babă-mea ...Și cum am înțales că, până la urmă, aveți să mă puneți față în față cu ea... Acu, dacă am liniștit o săraca, pociu să spui tot...”

Elefterescu pândea ochii mititei ai bătrânului și era ciudos că nu lămurește nimic în licărirea lor ciudată. A vrut să-i răspundă că minte, dar s’a răzgândit. Iar cum i s’a părut inutil să-i explice că putea să-și vadă baba și fără vicleșugul acesta, a trecut de-a dreptul:

— „Atunci spune!” Moș Petrache îndoit, s’a căinat blajin:

— „Dom’ judecător, vă rog de voia să mă hodi-dinesc până mâni... Și ți-oi spune matale, tot, care cum a fost, — după temeiul lucrului. ...Că acu chic de-a-n picioarele...”

Dar Elefterescu tocmai asta voia. După mica lui biruință de adineaori, era mai înviorat ca oricând. Deși era zece noaptea și interogatorul dura de la două după amiază, totuși magistratul se simțea în stare să-l ție sfoară până a doua zi dimineața.

A poruncit să i se aducă masa de la restaurant; a mâncat și a băut în fața bătrânului leșinat de sete și lihnit de foame. Il răsucea la întrebări, îi răstălmăcea în zece chipuri fiecare vorbă, îl tortura cu mii de băneli, doar-doar o scoate un drum bun de urmat pentru prinderea lui Manlache și pentru limpezit felul cum s'a făcut omorul.

De altminteri, moș Petrache îi dădea prilej să aibă orice bănuială. Răspundea cu gândul în altă parte, se contrazicea, se întorcea, și spunea lucruri — pe care judecătorul le știa bine că s'au petrecut altfel — cași când i-ar fi plăcut, cu adevărat, să fie prins mereu cu minciuna.

Dar neatenția lui avea un rost. Cantonierul se gândea cum să-i facă timp de fugă lui Manlache.

Pe la miezul nopții, însă, când cei doi jandarmii din ușă abia se mai țineau în picioare de somn, iar greșierul își simțea degetele înțepenite pe toc, moș Petrache s'a dat înfrânt. S'a oprit din vorbă:

— „Dom' judecător, eu acu, spun tot cum a fost, dacă mătaie mă lași pe urmă să mă hodinesc...”

— „Bine, spune!”

Cantonierul a închis o clipă ochii, și-a făcut cruce:

— „Ajută Doamnă!...” apoi, din glasul stors de vlagă a țâșnit trăsnetul:

— „Eu l-am omorît pe grec!...”

Besmeticit de neașteptare, Elefterescu a rămas cu ochii sticliți și gura căscată. Grefierul a scăpat tocul din mână, iar jândarmii au ridicat capetele cu priviri îngrozite.

Toată istorisirea bătrânului avea o logică desăvârșită. Fusese argat la Hrisant, i se spânzurase fratele din pricina lui... Negustorul trecuse ziua pe la canton, unde și adăpase calul, cu care prilej bătrânul îi aflase căile. Știa că se duce să cumpere grâne, și știa că noaptea nu umblă pe drumuri mari, de teama hoșilor. De astă dată, grecul îl întrebuse *dinadins* să afle un drum de țarnă, care să ducă la Liești, și chiar cantonierul îi spusese de drumul de pe valea Herătăului...

Toate întunecimile se luminau de-odată, cu desăvârșire care nu mai încapе întrebări.

Elefterescu răsufila greu de bucurie, dar în acelaș timp era jignit: nu înțelegea cum de nu i-a trecut prin cap bănuială pe cantonier.

— „Dar atunci, dacă-i știai obiceiul, știai că nu ține banii la el”, s'a repezit el, apucând din fugă ultimul puf de umbră.

— „Știam.”

— „Dece nu i-ai luat?” Bătrânul s'a înjunghiat a răs amar și a dat încet din cap, că la o întrebare de copil.

— „Pentru că nu-mi era mie numai de banii lui... Și pe urmă, chiar să fi vrut, nu m'a lăsat Man-lache...”

— „Dar ce căta Manlache acolo? Era tovarăș cu dumneata?”

— „Nuuu..., săracu! Păcatul lui să treacă pe Herătău tocmai atunci. A auzit zarva și a dat goana spre noi. Eu, când l-am văzut venind — că l-am cunoscut ușor, — am luat-o la fugă prin popușoai și m'am dus acasă...”

Judecătorul a stat să se gândească o clipă, apoi a întrebat:

— „Bine. Atunci de ce a fugit Manlache, dacă nu era vinovat?”

— „A auzit că-l bănuște toată lumea și i-a fost frică...”

— „Și de ce l-ai ascuns?”

— „Păi, dom' judecător, eu știam că nu-i de vină, săracul... Și nu puteam să-l las să pătimească pe degeaba în locul meu... Dacă ar fi fost altul, treacă-meargă, dar tocmai el?... N'am vrut!”

— „Și atunci, de ce te-a furat Manlache din mână jandarmilor?”

— „Păi, el săracul, credea că alte matala, m'afi ridicat din pricina lui... Că eu nu i-am spus...”

Hotărît lucru, de astă dată toate erau limpezi și lămurite.

— „Acuma unde-i Manlache?...” a vrut să mai știe Elefterescu.

— „Spre Galați, încolo... L-am trimis eu. Știam că are să mă prindă, — am văzut când au început să treacă jandarii Siretul — și-am înțales că-i truda de pomană să mă mai feresc...”

Judecătorul a tăcut. Vertiginos i s'a depănat prin minte tot romanul fantastic pe care îl croise Virgil Predescu și a zâmbit. Il auzea spunând emfatic și pedant:

— „Natura se ține de ceiace creiază arta, — care nu e altceva decât o sinteză a logicei din natură, — anticipează natura. E, înfărsit, profeția ei... Căci arta e energie, e mișcare, pe când natura este cristalizarea energiei, materializarea, înfărsit rezultanta ei... „La început a fost cuvântul, înseamnă exact ce susțin eu...”

Și iată că vorbele lui, cel puțin de astădată, se adevereau... Dar spre deosebire de discuțiile fără sfârșit, când Predescu îl scotea din fire cu îmbâcseala teoriilor lui de diletant infernal, realitatea de acum îl împăcase și-l mulțumea. Era așa de sfârâmat și așa de fericit, că a ajuns să dejghioace încurcătura asta blestemată, încât s'a trezit vorbind așa de blajin și de dulce, cu ucigașul acesta de rând, de parcă ar fi avut în față un prieten drag, căruia trebuia să-i fie recunoscător:

— „Foarte bine, moșule. Acum numai un lucru să-mi mai lămurești și-ți dau drumul la culcare. De ce i-ai spus nevestei dumitale că e „o năpastă” și că „are să treacă”? Ea știe că l-ai omorât *dumneata* pe Hrisant?”

— „Ferească Dumnezeu... I-am spus așa, ca să creadă că nu-i adevărat, chiar dacă s'o dovede.”

— „Dar acum s'a dovedit...”

— „Ea să creadă că-î năpastă... chiar dacă oi înfunda oțna...”

— „Ceiace cred că are să se întâmple...”

Dar bătrânul a zâmbit:

— „Dacă s'o întâmpla, voia Celui-de-Sus o hi. Dar cred eu că Dumnezeu are și el cuvântul lui...”

— „Cum adică?”

— „Apăi, dom' judecător, pe grec l-o închis careva c'o omorît pe frate-meu? Iaca, nu l-o închis, măcar c'o făcut păcat. Da' pe un păcătos ca el când îl omori, numai păcat nu se chiamă acela. Ii dreptatea lui Dumnezeu, așa să știi matala...”

— „Da, poate. Dar lasă-l pe Dumnezeu s'o facă, moșule, n'o face *dumneata!*”

— „D'apoi că și eu is făptura lui, dom' judecător. Și ascult de poruncirea lui — ori că vreau, ori că nu vreau. Că omul face un lucru și nu știe de ce l-o făcut... Da' mai pe urmă, odată își dă samă că Cel-de-Sus i-o dat îndemn...”

Numai că, domnul Elefterescu, nu mai avea timp să asculte. Era fericit, fericit, fericit... Totul era limpede, logic, ușor de înțeles, — iar biruința lui era mai limpede, mai logică și mai ușor de înțeles ca toate. Însfârșit, după zilele astea încruntate și pline de rușine, venea la loc o liniște necuprinsă, în care domnul Elefterescu se simțea curat, înseninat și înălțat în propriii dumisale ochi.

În ureche i s'a fabricat încetisor o melodie cunoscută, iar buzele au început s'o sufle ușurel, în

încântarea aceia pe care ți-o dă mulțumirea unei trebi făcute cu vrednicie și cu vrednicie izbutite.

A trimis bătrânul în arestul lui. A bătut umărul grefierului somnoros.

— „Labor improbus, omnia vincit!” Ceiace grefierul n'a înțeles ca idee, dar a înțeles ca sentiment. Apoi și a pus tacticos mânușile dumisale, galbene cu vârci negre și a plecat direct la varieteu, singurul loc unde mai putea să găsească oameni aproximativi treji la ora asta, cărora să le comunice rađioasa lui biruință...

...Și iată cum bălana Hansi Reip, dulcea plăviță tiroléză, cu picioare grosuțe și piepți de băiat, a înțeles, în noaptea aceia, bine cuvântată, cum un judecător fercheș nu numai că nu e obosit, dar e incapabil să mai obosească, după douăsprezece ore de interogator neconținut, dacă se întâmpla ca interogatorul să aibă roade fericite.

(A doua zi însă, Elefterescu era destrunat de oboseală. Ce nu izbutiseră în douăsprezece ore dealurile Moldovei, izbutise să facă munții Tirolului în câteva ore bucușite cu încordări și discordări alternative. De aceia, Hansi a fost bucuroasă când a sunat deșteptătorul și l-a auzit pe Elefterescu mormăind mahmur și bosumflat:

— „Inchide-l dracului, că mi-i somn...”

Și a dormit cu zâmbet neîntrerupt pe buze, până la ora patru după amiază, cu palma dreaptă lipită de un sân inexistent.

În vremea aceasta tribunalul forfotea de ziarști. Telegramele zburau spre Capitală, pe când dintr'acolo pornise la Tecuci o nouă droaie de trimiși speciali, cari aveau să pue la punct, în ultima instanță, nu uciderea lui Hrisant, ci renumele lui Elefterescu și să ajute, nu atât lămurirea publicului asupra cazului Manlache Pleșa, cât a ministrului justiției asupra datoriei pe care o are să dăruiască metropolei un magistrat excepțional, avansând și mutând în București pe judecătorul de instrucție de la Tecuci.

Toate bune, dar în justiție o singură mărturie nu-i de ajuns. Trebuie confirmată. În cazul lui Petrache Sava, confirmarea aceasta avea cine s'o dea. Era Manlache Pleșa. Prin urmare, întorcându-se la birou, Toni Elefterescu și-a fixat programul, punând ca prim punct aducerea uriașului — ori de unde s'ar găsi el. Și fiindcă indicațiile cele mai prețioase putea să le dea numai bătrânul, moș Petrache s'a văzut adus iarăși la interogator și a dat iarăși de ochiul judecătorului.

De astă dată însă, cantonierul s'a oprit la declarația făcută cu o seară înainte:

— „Când o fost ceva de spus și-am știut, am spus. Da de Manlache nu știu nic... Doar aiasta știu: o plecat divale pe malul Siretului, spre Galați...”

Prudent totuși era să nu se încreadă în această mărturisire.

— „Bine moșule, dar Dumneata trebuie să știi că tot o să-l găsim. ...Dau telegrame în toate părțile și pun toți jandarmii din țară pe urma lui. Ii fac

o fotografie — după fotografia care este aici, decând a fost el la ocnă — și o pun pe toți stâlpi, să-l cunoască și copiii...”

Numai că moș Petrache înțelegea bine că astea-s doar amenințări:

— „Păi, faceți și matale cum credeți. Dacă eu nu știu, vreți să vă spun că știu?... Ce știu, spun că știu. Căutați-l pe la Galați, că într'acolo a apucat!”

Lui Elefterescu i-a sărit în ochi stăruința cu acest Galați repetat prea des și prea accentuat...

— „Nu numai la Galați, dar și la Focșani și la Bacău și la Brăila... Peste tot! Pricepi?”

— „Păi, el spre Galați s'o dus...”

Hotărît lucru, aici era ceva necurat. Magistratul s'a oprit și a scoborît tonul.

— „Îa ascultă, moșule. De ce mă tot trimiți dumneata să-l cauț la Galați? Aici e ceva foarte, foarte ciudat... Dumneata știi foarte bine unde e și nu vrei să spui...”

— „Nu dom'...”

— „Ba da. Și nu înțeleg de loc ce te face să-l ascunzi, acum, când ai mărturisit tot. După cum mi-ai spus ieri, Manlache n'are nici o vină; prin urmare nici nu pot să-l arestez... Dar am nevoie numai să vie aici și să-mi spue întâmplarea de la Herătau.”

— „Păi, ce știe el, dom' judecător? Că el n'o văzut nic. Eu fugisem...”

— „Să spue asta...”

— „Păi, dacă spui eu...”

— „Am nevoie să spue și el!”

Bătrânul era în mare cumpănă. A răspuns cu suflul la gură:

— „Atunci, eu ce să fac? Cătați-l și alde matale...”

— „La Galați?”

— „Unde vreți, dacă eu n'am crezare...” Dar în clipa aceea îi tremurau pleoapele; îi era frică. Știa bine că Manlache nu se dă prins și toată osteneala, toată năpasta, pornea de la capăt. Atunci a strâns ochii și a așteptat o lumină de la Dumnezeu.

Iar lumina aceea nu mai venea.

A ascultat, ca în vis, porunca pe care a dat-o judecătorul să fie dus arestatul înapoi la arest și lângă ușă l-a auzit dictând o telegramă pentru procurorul din Bacău. Atunci lui moș Petrache i s'au mutat genunchii și a scăpătat. S'a oprit. S'a întors pe loc și a făcut câțiva pași spre magistrat.

— „Ce vrei?” l-a întrebat Elefterescu.

Cantonierul a oftat adânc și a închis ochii.

— „S'o spui și pe aiasta, ca să se sfârșească odată...”

— „Ce anume?”

— „Nu mai puneți oamenii pe drumuri, că nu-l mai găsește nime...”

— „Cum?”

— „Nu-l mai găsește nime pe Manlache...”

— „De ce?”

— „L-am omorât eu...!”

Incremenit, o clipă, înebunit de nervi, după aceea, Elefterescu a izbucnit într'un râs rău, nesănătos, stri-

dent. Era ca o desgustătoare criză nervoasă, pe care nu mai putea să și-o oprească.

— „Cum? O stărpitură ca tine să omoare un uriaș? Ce vorbă e asta? Cum am să te cred? Dar văd împede un lucru: vrei, cu orice preț, să-l ascunzi...”

În bolboroseala de răspuns a lui Moș Petrace a picurat însă o vorbă abia prizărită:

— „Cuțitul!”

Magistratul s'a oprit brusc:

— „Cum?”

— „Custura pe care o adus-o jândarii...”

Elefterescu și-a adus aminte. Într'adevăr, odată cu jurnalul, se găsisse la cantonier un cuțit cu prășele. Îl avea zvârlit undeva, în sertar, fiindcă nu-i aflate nici un rost. L-a scos înfrigorat.

— „Și ce-i cu el...?”

— „Îi plin de sângele lui Manlache.”

După mari efortări, judecătorul a deschis briceagul. Se lipise de atâta sânge încheșat.

— „Și cum l-ai omorât?”

— „În somn...”

— „Dece?...”

— „Am apucat să-i spui că l-am omorât pe grec și o vrut să vie să mă vândă, ca să câștige banii de la grecoaică...”

— „Și l-ai îngropat?”

— „Nu. L-am tras până la Siret și l-am zvârlit pe apă...”

Elefterescu n'a mai avut cuvânt pe buze. Se uita

idioțit la stârpitura din fața lui și se gândea câtă dreptate avusese Virgil Predescu, când i-a spus:

— „Numai fantezia pictorilor și a sculptorilor a inventat chipul de monstru. Adevăratul monstru nu se mărturisește. Ar fi o dezarmare; ar fi ca și când ai arăta omului, pe care țintești să-l omori, otrava ce vrei s-o pui în pahar... Asta ar fi, prin urmare, un început de cavalerism și deci negarea monstrului. Tipul lombrozian este model pentru operă de artă, nici decum adevărat subiect pentru justiție. Altminteri jumătate din lume ar trebui să înfunde ocna...”

Apoi, ca o încheiere formidabilă, s'a dus în fața lui moș Petrance, l-a privit lung și de-odată, cu toată puterea, toată groaza și tot desgustul, l-a scuipat în plin obraz.

Pe urmă a dat ordin grefierului să nu mai trimită telegramele.

...În clipa aceea, moș Petrance, ștergându-și fața încet, zâmbea subțirel sub mână și a oftat adânc de tot, ca într-o mare ușurare.

Rapoartele, formele, ziaristii locali, trimișii speciali de la București și trupul cald al Hansei Reip, l-au împiedecat câteva zile să se ocupe de instruirea crimei. Trebuia să puie la punct lumina ei și gloria lui.

Astfel, se apropia săptămâna când l-au imbarcat pe moș Petrance într-o mașină luxoasă, ca să-l ducă la fața locului și să reconstituască uciderea lui Man-

lache. — lucru pe care îl socotise Elefterescu mai important decât moartea lui Hrisant..

Moș Petrache era foarte mândru în dihamia aceia neagră și lustruită, cu perne moi, de catifea, pe care o saluta toată țărâimea din cale. Mândru ca un copil la o zi mare, când îmbracă hăinuțe noi. Dar mândria asta a ținut numai până la podul Siretului. Acolo, i-a încolțit în suflet o întrebare:

— „Dacă n'a plecat Manlache?” Și teama a crescut, a crescut fără de măsură, până într'atât, încât la marginea lanului unde și-au avut vizuina, îi tremurau genunchii dându-se jos din automobil.

Cum să se încredințeze că Manlache nu e acolo? Sau dacă e acolo, cum să-i dea de veste să fugă? Curgea apa de pe dânsul și răsufla din greu, ca teșit de o piatră de moară, care i-ar fi fost pusă pe piept.

A luat-o întâi, ocolit, prin popușoaie, departe de ascunzătoare, cercând să vorbească tare și să facă zgomot cu lanțurile, care îi fuseseră prinse la mână. Dar vorbele eșeau găfâite, iar ceilalți vorbeau încet. Gândul că se apropie de un loc semănat cu sânge și cu suflet omenesc, le înăbușea la toți glasul și pofta de vorbit. Bătrânul, în cumpănă, ocolea. Judecătorul însă a băgat de seamă și s'a oprit!

— „Ce tot ne porți așa?”. Gâfâind, cantonierul i-a răspuns:

— „Păi, așa era drumul, ocolit... Și mă țin de semne...” Dar ochii i-au rămas lucitori și fiși. De-

parte, printre frunzele popușoilor a zărit o pată neagră: zăbunul lui Manlache. Inima i-a înghețat, suflarea s'a făcut scurtă și o năvală de friguri dărdăite în dinți, i-a încrețit carnea pe spinare. Manlache era acolo... Poate că dormea... ori poate că nu auzise... Moș Petrache ar fi vrut să țipe, dar gâtul nu mai scotea nici un sunet, ca în visurile rele. Fără să-și dea seama ce face, a rupt-o la fugă prin popușoaie, în partea cealaltă.

— „Stai!” a strigat un jandarm.

— „Stai, că trag!” a strigat altul.

— „Trage!” a strigat judecătorul. Și două focuri au trăsnet de-odată, chiuindu-și gloanțele pe lângă bătrân.

— „Prinde-l! Trage!... Trage că fugel!...” Glasurile s'au învâlmășit ca o furtună, dar s'au potolit pe loc. Bătrânul se oprise.

Judecătorul s'a năpustit la el, ca o fiară și cu dosul palmer i-a crăpat obrazul, lungind fugarul la pământ.

Striga de-și rupea plămâni.

— „Bestie! Imi dai și emoții acum? Te omor aici, ticălosule! Nu ți-i de ajuns că ai omorât doi oameni?... Vrei să mă vâri și pe mine în bucluc? Scoală de acolo și arată unde îți era culcușul! Să nu cumva să te prind că-ți mai bați joc de mine și acum...”

Dar moș Petrache n'a simțit nici palma, n'a auzit nici vorbele. Căzuse la pământ de buna voia lui, că voia să se uite pe lângă rădăcina cocenilor, unde

era mai mult limpeziș. Într'adevăr văzuse și văzuse bine: pata neagră nu se clintise din loc. Nu mai rămânea decât o singură bănuială și asta, abia acum i-a venit în minte: Manlache era mort. Lovit de gândul acesta, mai năprasnic decât de zece gloanțe odată, a pornit în neștire, clătinându-se ca un om beat, plesnindu-și fața de știuleții grei și de porumbii încălați: pata n'a mișcat o clipă din loc, în înțepenirea ei înspăimântătoare de moarte...

Dar ajuns acolo, bătrânul n'a mai putut vorbi. Plâns și răs laolaltă, îl năuceau, îl amețiseră, îl leșinau... Era aproape nebun. Ii tremurau ca varga brațele strânse vânjos în mâinile tari ale celor doi jandarmi voinici, iar Elefterescu a înțeles, odată mai mult, marele adevăr al îndreptarului penal, care spune că ucigașul se dă pe față negreșit, în fața locului unde și-a săvârșit omorul.

În ascunzișul de odinioară, stafioasa pată uriașă de sânge, căsca o gură hădă de rugină neagră, lângă zăbunul lui Manlache... Și-atâta tot.

Căci Manlache nu mai era acolo; se vedea ușor că plecaseră demult. Moș Petrache a înțeles bine de ce-a rămas haina asta aici, când au ridicat-o jandarmii și i-a văzut poalele rupte în bucăți. Pe semne, rănitul își făcuse feșe pentru rană...

Ce-a urmat după asta e lesne de înțeles, de vreme ce aici era dovada limpede a crimei.

O zi-două s'au făcut sondagii pe albia Siretului,

apoi, lumea s'a lăsat păgubașă de hoitul lui Manlache și l-a așteptat să iasă singur la mal — dacă peștii din apă, nisipul măhlit, adus de la deal, ori bulboanele nenumărate, nu l-ar fi dorit mai mult, mai temeinic și mai efectiv decât curiozitatea flusturatecă și fără nouă a fercheșului magistrat din Tecuci.

În vremea asta, pe o potecă de lut clisos, care urca pieptiș din jităria Dragoslovenilor, pe Măgura Răchitașului, un om nalt și gros, suia încet spre vârful muntelui, spre pădure. Galben pământiu, cu o barbă neagră și încălțită, cu mâna stângă țepăună, în cărpa neagră, care i-o lega de gât, pășea rar, icnind de greutate și istovire..

Peste creasta copacilor, caeri alburii se târau încetișor din sus în jos, din jos în sus, lunecând, ca niște balauri de fund umed, peste încrețirea de piatră a munților Vrancei...

Un copil, eșit din pădurea reavănă și beznatecă, ducea două capre înspre sat. Zărind nămetenia de om, fioros ca duhul muntelui și-a micșorat pasul și a ferit în lături, cu ochii țintă la el.. Dar Manlache s'a oprit. Un crâmpei rămas departe în urmă, a lunecat rotund, ca o piatră scăpătată devale...

— „Cum te chiamă, mă jâncușor?”

Copilul n'a răspuns.

— „Vasile?...”

— „.....”

— „Dar tu nu știi să cânti?”

Și Manlache se uita la gurița fragedă, care tremura de frică.

— Tu te temi de mine, mă Vasile? Păi, n ai dreptate să te temi, că eu îs om bun, Vasile... Vrei tu să te învăț un cântec frumos?"

Copilul s'a zmuș deodată din împietrirea lui și a luat-o la goană, de-avălma cu caprele lui slabe... În poala dealului a întors capul și a zărit natima departe, înfiptă acolo, în gura pădurii, ca un duh rău... Apoi, o limbă de negură a lunecat peste copaci, a curs peste ea, a subțiat-o și a șters-o ca pe-o pată, ori ca pe-o iazmă de vis năplăit.

Când a ajuns negura de vale, nu mai era nimic în urma ei...

Duhul pierise...

Dar toate zdruncinările astea au cutremurat năpraznic valea Călmățuiului. Dela C'onu Leon și dela C'oana Tasica, până la inima îndoită, a Rusandei, n'a fost om să nu aibă în el fel de fel de gânduri și fel de fel de întrebări. Năuciți la început de mărturisirile lui moș Petrache, au fost porniți să bănuiască în ele un ascunziș nou și dibaci pentru Manlache. Dar timpul trecea, trecea mereu și căile lucrurilor nu se mai schimbau.

Cu vremea, oamenii au început să creadă în spusele cantonierului și să căineze pe cel năpăstuit, până în ziua când s'a aflat că Rusanda s'a întors¹¹¹ acasă, liberată de la arest. Atunci au prins să-i urmărească ochii fetei, să-i judece purtarea, să-i cerce inima și să-i iscodească gândurile.

Liniștea odanei lui Țigău li s'a părut însă ciudată... Unii au bănuit că știe multe, alții au bănuit că n'are nimic de știut.

Și vânzoleala a început iarăși, până în ziua când Ion, argatul lui C'onu Leon, a trimis pețitori la Țigău.

— „Nea Țigău, dă fata lui Ion... Că știi și

„Inneata: om vrenic este, tânăr este, o șfară de țarnă are; mă rog, tocma pe măsură”.

Dar Tigău s'a ferit să întoarcă vorba lămurită.

— „Dă, vere Costache, să sfătuesc și eu cu murea; să întrebăm și fata — că doar așa, cu ana-sâna, nu se poate, — și-om vidè!”

Mânios ca para, că lucrul se amână mereu. Ion a îngrămădit-o odată pe Rusanda, într'un gard și i-a spus scrâșnind:

— „Fă Rusando, eu îs om bun și dau și că-mașa de pe mine de dragul tău. Da' află incoa una și bună. Dacă mă tot porți cu vorba, eu spui tot ce știu...”

Fata a tresărit.

— „Și ce știi, mă rog 'mitale?”

— „Apăi, nu oăta că-s eu așa... daa' multe știu... Că eu închid ochii c'ai *stat* cu Manlache — da' când o' afla tat'to, apăi...”

N'a apucat să isprăvească și Rusanda, din toată voinicia ei înfuriată, i-a împușcat o palmă grea și crâncenă, drept peste ochi, de l-a zvârlit în mijlocul drumului.

Dar din ziua aceia Rusanda, n'a mai avut zi bună. Bătută de tată-său, cârâită de toate fetele și de toate femeile satului, ajunsese să nu mai poată eși din ocol.

Singura ei nădejde, nădejdea să oblicească odată peste umerii porții ivindu-se umerii lui Manlache, s'a fărâmițat zi de zi, până în pragul toamnei, când i-a adus șeful de post citație la procesul lui moș

Petrache. Atunci, de-odată, (a înțeles că Manlache trebuie să fie mort cu adevărat și a hohotit în bocet, ca și când acum ar fi aflat de moartea lui.)

În ziua aceea și-a dat seama că până și Dumnezeu o zvârle în casa lui Ion și l-a așteptat să vie iar, îngenunchiată, ca o vită lângă ascuțișul tăerii...

Ce chinuri a îndurat Manlache până să ajungă la târgul Ocnei nici el n'ar mai fi știut să spună. Doar mila câtorva ciobani, rătăciți pe stânci, a putut să-i fie viața, gata de zburat în fiecare ceas. În ploaia munților, în fereala de fiecare om, în foamea cumplită care-i stârvea bietul trup săcătit, rămânea uneori zile întregi în amorțire, la o rădăcină de copac, ori pe câte un drumăg bălărit. Rana nu se mai tămăduia și nici nu avea cum să se tămăduiască. Doctoriile lui moș Petrache, făceau destulă minune când o țineau pe loc.

Așa, singura nădejde a fugarului era să ajungă la duhovnicul din Târgul Ocnei și să-și dea sufletul în mâna lui cucernică. Căci în răspântia asta de urgie a vieții, a înțeles că singura nădejde e la omul, care i-a ascultat odinioară spovedania, l-a crezut și l-a împăcat cu Dumnezeu...

Auzise el de altfel din timpul Ocnei, că Sfântul bătrân ascunsese, de multe ori, în casa lui, tâlhari vestiți, și-i apăraseră de hăituiala jandarmilor, fiindcă el îi știa nevinovați. În fața ochilor lui, nimeni nu putea să mintă și preotul își cunoștea tăria...

Pe tăria asta își clădea acum Manlache toată nădejdea și singura nădejde care-i mai rămăsese...

De altfel nu și-a clădit-o degeaba.

(În ziua când a bătut în ostrețele din fața grădiniții cu trei straturi de flori, duhovnicul își citea jurnalul la fereastră. S'a uitat pieziș pe lângă ochelari, s'a sculat și-a eșit afară să-i deschidă singur.

Nu-l mai cunoștea. Nici n'ar fi avut nevoie să-l cunoască. A înțeles că e un om cu nenorocirea în el și i-a deschis porțița, ca cea dintâi alinare, pe care putea să i-o dea.

— „Ești bolnav?...”

— „Da părinte...”

— „Ești oboșit?”

— „Da părinte...”

— „Ești flămând?”

— „Da părinte...”

— „Atunci intră la mine în casă, că e casa ta...”

L-a dus în odaia mare, i-a desfăcut legătura de la mână, i-a făcut un bandaj curat, i-a dat să se spele și i-a dat să mănânce. După ce l-a ospătat și i-a arătat patul lui, a rămas cu ochii la el.

— „Caut să-mi aduc aminte de unde te știi?...”

Dar în privirea lui, Manlache s'a văzut cu fiare la mâni și cu strae vârcate. N'a ocolit răspunsul:

— „Am fost la ocnă, părinte...”

Atunci bătrânul a înțeles tot.

În lungă lui viață apostolească, aflase ce înseamnă întoarcearea unui ocaș în casa și în biserica lui. Erau cumpene mari, ca vămile grele de după moarte. Erau

crâncene încercări ale Dumnezeirii, ori erau blesteme și osânda, pe care Cel Atotputernic nu mai voia să le ostoiască. Viața lui de preot, închinată celor mai păcătoase și mai cutremurate suflete pământești, îi dăduse o tărie asemeni pietrei de argint. Ardea rana pe care era pusă și o vindeca. Un Sfânt înfricoșător, ca sabia de Arhanghel.

Dar tocmai pentru asta, știa că, nici odată nu s'a încumetat să-i calce pragul casei, un om care-și simte vină. Cât privește uriașul acesta, galben și negru, cu glas mort pe jumătate, ca și trupul, ca și viața lui, și-l amintea din ce în ce mai întărit. Nu s'a mirat de loc de toată istorisirea lui Manlache, cum nu s'a mirat că s'a întors la el și că numai aici și-a căutat scăpare.

Dealtfel, jurnalele îl ajutaseră să știe mai multe decât știa însuși ortacul. I le-a arătat. Iar când fostul ocnaș, îngrozit de cele petrecute la Tecuci, după despărțirea lui de moș Petrache, i-a spus că pleacă să scape pe bătrân, duhovnicul l-a mângâiat pe capul trudit, i-a binecuvântat pornirea, dar i-a pus cătuși mai grele decât ale ocnei:

— „Nu băiatule. Tu ai să stai aici. Bătrânul a știut ce face. Lasă-i bucuria că te-a ajutat să nimerеști la casa mea creștinească. Vindecă-te întâi și om vedea pe urmă ce este de făcut...”

Sub balsamul mâinii lui bune, în trecere de două săptămâni, Manlache s'a făcut zdravăn ca în vremea tinereței. Pofta de viață i s'a strecurat din

nou, vie și ispititoare, în pieptul imens și în mușchii lui înodați. Coana Tasica și Rusanda, s'au refăcut dela sine, ca niște icoane de sticlă ajunse cioburi, dar pe care o mână meșteră le-ar fi adunat la loc, de nu se mai cunoștea nici lipitura țandărilor. (Singurul tănăr care-i înegura viața, era apropierea procesului lui moș Petrace...)

Într-o zi, preotul a înhamat caii la trăsurică și l-a chemat:

— „Manlache, hai cu mine, flăcăule. Ți-a venit vremea să mai eși și tu din casă...”

Lui Manlache i-au dat lacrimile în ochi. I s'a părut că însăși îndurarea lui Dumnezeu îl scoate din tainița bolnavă, cu care fusese osândit...

Drumuiau în trap mărumt pe șoseaua curată. Copitele țacâneau regulat, odată toate la fel, apoi se desparteau, se amestecau, ca iar să se strângă laolaltă, să se apropie și să bată la fel... Era ca un fel de cântec. Manlache îl asculta zâmbind și se gândea departe, deoparte de tot, în urmă, — parcă în altă viață, — la zilele când ședea pe capră, lângă Dobrin, de purtau pe Coana Tasică la Ivești, ori la Bujor, unde ședeau părinții dumisale.

Dar de-odată, când să cotească la stânga, pe drumul Oituzului, părintele a strâns hățurile și-a oprit. De-acurmezișul șoselei se povârnise o căruță, pe jumătate răsturnată. I se rupsese osia din spate, roata sărise cât colo, iar butoiul din car ședea gata-gata să se răstoarne, apăsât de greutatea păcurei din el.

— „Ce-i taică?”

— „Câștig, părinte!” a răspuns amărît unul din cei doi păcurari.

— „Apoi de ce? Osia se leagă...”

— „Da. Dar vezi, Sfinția ta, că trebuie să vâr-

săm toată păcura. Altminteri nu-i chip de dres, că-i greu amarnic și nu putem aburca la loc... Ii lăsat pe roțile dinapoi...”

Manlache a sărit jos din trăsură.

— „Adună niște pietre să pui dedesubt, că l-om ridica noi...”

Apoi, punând umărul în butoi, l-a suif, cu căruța cu tot, după rostul lor de stat.

Omul, punându-i reazemul de pietre, a fluierat:

— „Fiuu!... D'apoi, măi bădie... mneata ar trebui să te tocmești la trin, și să tragi vagoanele ca mașina...”

Dar Manlache nu era mulțumit.

— „N'aveți minte nici voi. Dece l-ați pus cu toată greutatea pe roțile dindărăt? Trebuie tras mai în față...”

A pus iarăși umărul și când i-a dat un brânci, butoiul a ajuns peste leucile dinainte...

— „Acu legați osia la loc și întăriți-o zdravăn”.

— „Să facem o crangă de copac”, a zis unul și a tras o secure de sub butoi. Pe urmă, s'a cățarat într-un pom, de a tăiat un par gros și a venit cu el lângă căruța, să-l scurteze pe măsură.

Dar Manlache a rămas cu ochii pe secure. I-a zărit pe coadă câteva pete de păcură și era întocmai ca securea pe care o găsisse lângă Hrisant. Indemnat de ciudățenia semuirii, ocașul a așteptat găzarul să-și isprăvească treaba cu unealta, apoi a luat-o în mână și a cântărit-o îndelung.

Era tot așa de grea.

Iar pe degete, cași cealaltă, i-a lăsat pete mici de păcură...

(Prin carnea lui Manlache a trecut o așchie de frig.) A dus copilărește mâna la nas, să-i miroase a păcură, ca și altădată. Dar închizând ochii, deodată, a simțit cum mirosul ăsta îl întoarce înapoi, în sălbătăcia dimineții aceleia, când a fugit dela conac.

Răsucind săcurea în mână a mârâit:

— „Bună săcure! De unde ai luat-o?”

— „De la Moinești, la unu Gropper... El aduce săcure de aistea. De acolo cumpărăm toți...”

— „Care toți?”

— „Toți găzarii...”

— „Ihî... Și ce vă trebuie săcure?”

Găzarul a răspuns:

— „Păi, ce mai întreb și 'mneata, când ai văzut c'o trebuit... Pe urmă, noi umblăm mult noaptea. — Trebuie să ai ceva la tine, doar n'o să umbli cu mâna goală...”

Manlache a răspuns încet:

— „Apăi da... că asta-i bună de miruit un om...”

Dar găzarul i-a întors, în glumă:

— „Că nu-i vorba să-l miruești tu... Să nu te miruiască el...”

Pe Manlache îl prinsese un neastâmpăr ce i-a strepezit tot sângele din vine. Păcurarii aceștia îl pusese ră pe o cale, care putea să-i fie scăpare vieții. L-a iscodit apăsător:

— „Da ia ascultă. Voi vindeti pe unde apucați?”

— „Mț... Avem fiecare drumul nostru. Ni le-am împărțit pe bună învoială. Unde-i drumul mai mănos, mai dau buluc și alții de pe delături, dar pe aici nu-i cine știe ce dever”.

— „Și umblați până departe?”

— „Apăi, sânt ei cari ajung și până la apa Buzăului, iar alții se duc în sus, tocma până la Dorohoi...”

— „Și sântei toți dintr'un sat?”

— „Nuuu. — Care din Cârja, care din Asău,... de pe la Comănești... Mă rog, din toate părțile pe unde mustește păcura”.

— „Da' pe la Călmățui, care merge?...”

— „Călmățui? Cam pe unde vine aiasta?”

— „Pe la Ivesti; de la Tecuci în jos...”

Oamenii au clătinat din cap.

— „Iaca, asta nu știm. Da' dela noi, din Cârja, n'am auzit să meargă nimeni pe la așa părți...”

Manlache a încleștat dinții și n'a mai spus nimic. În vremea asta, psia cea nouă, legată zdrăvăn în gânji, a pus căruța pe roate de a putut să-și pornească la drumul ei — mai încet, firește, ca un om care șchioapătă—dar oricum, făcându-și datoria.

Manlache s'a suit în trăsură, lângă preot și au bătut calea mai departe la Mănăstirea Cașin, unde avea treburi Sfinția Sa.

Pe drum duhovnicul a simțit încordarea lui Pleșa. I-a văzut cuta dintre ochi și înourarea dintre gene.

— „Ce-i Manlache?”

— „Dă, părinte, mi-a căsunat o bănuială, că am

văzut la iștea, săcurea. Și uite păcura pe mânil
mele, ca atunci.”

I-a povestit de astă dată, aceia ce până acum
nu-i păruse de mare însemnătate, adică întâmplarea
cu păcura de pe săcure și cu găzarii, cari au
pierit pe drum ocolit, înainte să ajungă la cantonul
lui moș Petrache.

Bătrânul și-a mestecat mult vorbele de pe buze,
până să le slobozească; apoi l-a bătut pe genunchi:

— „Manlache, ai ridicat tu un poloboc cu păcură,
dar să nu-ți pară rău. Că, după cât înțelege mintea
mea, osia asta n'a rupt'o greutatea polobocului, ci
mâna lui Dumnezeu, ca să te lumineze pe tine. Să
mă erte Cel-Atotputernic dacă judecata mea e ne-
dreaptă și urgisește om fără vină, dar eu cred te-
meinic cum nu se mai poate, că pe grec, tocmai
găzarii de care vorbești l-au fost liniștit. Și dacă
n'au mai trecut înainte apoi, una din două: ori au
apucat'o pe alt drum, ori s'au întors pe șosea, dar
la urma urmii — află dela mine — au trebuit să
treacă iar pe la locul unde s'a întâmplat fără-de-
legea. Asta e cea dintâi pedeapsă pe care o dă
Atotputernicul, sufletului ticălos. Ii poruncește să se
întoarcă unde a făptuit... El crede că se duce să
afle ce se mai întâmplă, ca să se poată ascunde
mai bine și feri. Dar vine la osândă pentrucă tre-
tremură iadul în el... Și de multe ori, ucigașul a fost
prins chiar acolo, pe locul unde a săpat el gura gheeni...”

„Apoi, Manlache, una ne-a rămas. Acu să ne punem
pe căutare strașnică... Căci dacă Cel Inalt ne-a lu-

minat astăzi, înseamnă că vrea să te lumineze de tot.

„Cum văd eu, Dumnezeu ne plătește cu mila lui mare drumul la Sfânta Mănăstire a Cașinului... Poate că se cuvenea să-i duc starețului o danie.”

(Chiar de a doua zi dimineață, căișorii duhovnicului n'au mai avut tihnă) Au bătut două săptămâni în șir drumul dintre Târgul Ocnei și satele din preajma Moineștilor, alergând dela unul la altul, de la un capăt la altul, până în ziua când s'a întâmplat minunea.

Manlache se dăduse jos din trăsură, ca să întrebe la o poartă de casa unui păcurar. Femeia i-a arătat pe unde să apuce, dar cum auzise, prin vecini, că omul e plecat cu marfă, a trecut cu Manlache la o poartă de peste drum. Acolo s'a năpustit pe dânșii o haită întreagă de câini răi și harțăgoși. Ocnașul nu se prea ferea de ei. De-odată însă, vede pe unul năvălindu-i drept în piept. Când a întins mâna să se apere, a rămas cu ochii pe câine. Il cunoscuse...

Era Firicel.

Ce chelălăit groaznic a fost după aceea, e greu de închipuit. Bucuria unui animal, când își găsește stăpânul, capătă uneori o sălbătăcie care te înfioară, întocmai ca o detunare de nebunie. Căci într'adevăr,

nebunie era în urletele, în tăvăleala și săriturile lui Firicel...

Duhovnicul din trăsură și femeile se speriaseră. Câinele se lungea cu pântecul pe pământ, sărea în lături, apoi țâșnea ca o săgeată, cu botul și cu labele în pieptul lui Manlache. Ai fi zis că vrea să-i smulgă inima. De aceea, oamenii n'au înțeles ce se petrece, decât târziu, când uriașul a izbutit să prindă pe Firicel în brațe, ca pe un copil dorit.

— „Da de unde te cunoaște pe mneatale haita asta?”

Manlache a răspuns răgușit. Il înăsprise clocotul din el.

— „Păi, e al meu femeie... L-am pierdut de vre-o două luni... Dar dumneata de unde îl ai?”

— „D'apoi știe-l ciorile de unde a picat! S'a pripășit într'o zi la mine și nu s'a mai clintit din bătătură... Dar bine că l-ai găsit. Mie mi se urise cu atâta urlătură ce-mi urla toată noaptea.”

— „Și nu-ți aduci aminte cine l-a adus?”

— „Cine era să-l aducă?”

— „Păi, știi dumneata unde l-am pierdut eu? Tocmai dincolo de Tecuci, — pe la Ivesți!”

Femeia s'a luminat. A dus mâna la gură.

— „Ăraaa... Atunci să știi că a venit cu Constantin a lui Ghinea. Acela umblă cu gaz pe-acolo!”

Inima lui Manlache a bătut odată tare și s'a oprit pe loc.

— „Și unde-i Constantin aista?” a răsuflet el rar și apăsător.

— „Păi, nu șade aici în sat. El îi din Asău...”

Manlache nici n'a mulțumit. Intr'o săritură a fost pe capră și a dat bici cailor, vorbind rupt, gâfâind de parcă ar fi alergat într'o clipă pe toate căile lungi, de care pomenise.

— „Părinte, la Asău! Am dat cu crucea peste el! Constantin a lui Ghinea îl chiamă. Aista-i Firicel al meu... El...” Apoi și-a scuturat ochii de lacrimi și a început să vorbească cu Firicel:

— „Mă băetu' tatii, mă!... Rău ai trăit tu fără mine, mă... Că și eu, rău am mai trăit fără tine... Mă fărâmița tatii... Mă derbedeule... Mă ticăloșule...”

Și Firicel îi stă între picioare, se uita lung, lung de tot în ochii lui, clipea din câte o singură geană și asculta glasul... vorbele... de parcă înțelegea tot.

— „Mă haimana, mă, eu te omor, auzi?... Ce clipești așa la mine, că nu glumesc de loc, pricepi tu...?”

Și spunea așa de încet, așa de dulce vorbele astea, de parcă n'ar fi fost pe lume cântec să-l cânte mai frumos... Și într'adevăr, era ca o urmare firească, poruncită, când a început să-i cânte cu adevărat lui Firicel:

De pe dealul cel mai mare,

Velerim și veler Doamne...

Răsărit-a mândru soare,

Velerim și veler Doamne...

Constantin a lui Ghinea își ungea bucșele căruții

în ocol, când a dat părintele peste dânsul. Manlache rămăsese cu trăsura, tras la fereală, ca să nu-l vadă și să nu-l cunoască.

— „Bună ziua, Constantine...”

— „Săr't dreapta, părinte... Dar de unde mă cunoaște Sfinția ta, că eu nu vă știu pe matale...?”

— „Păi, cum să nu te cunosc, că eu îs preot la Călmățui, pe unde vii tu cu gaz...”

— „Apăi, așa o fi, că pe-așa părți mi-i drumul — dar știam că acolo îi părintele Udriș...”

— „Și el. Acu, uite de ce-am venit. Ce găzari mai vând pe la noi? — tu trebue să știi... Am eu o treabă cu unul, mi-am uitat cum îi zice...”

— „Păi, Sfinția ta, întâi care vasăzică sunt eu, și cumnatul meu Brebea, pe o căruță. Pe urmă îi Iordan Vătămanu, tovarăș cu Neculai Schiopu... Și mai este — aista-i al treilea — bețivul acela de Pannaite Crăciun — acela vinde singur de obicei, da uneori îl ia și pe Dragomir Pâlcu...”

— „Și alții nu mai sunt?...”

— „Nu, Sfinția ta.”

— „Mă, tu n'ai mai fost de mult la Călmățui?”

— „Cum, Doamne iartă-mă, că doar alaltăeri m'am întors. Da de ce întrebi?”

— „Mi s'o întâmplat mie o pozună... Mă rog, tu ții minte, când l-a omorît Manlache pe Hrisant?”

— „Ihî... Da cică nu l-o omorît Manlache. Cică l-o omorît păcătosul acela de cantonier, moș Petrache...”

— „Hm. N'are aface! Manlache — Petrache —

cine l-o fi omorît, Dumnezeu să-i plătească. Vorba-i, cine era la Călmățui pe atînci, tu, Iordan ori Crăciun?"

— „Nu știu, dar eu nu eram. Că eu am picat acolo mai târziu. Așa, cam la o săptămână...”

— „A, așa? Apoi vezi, de aceia nu mă cunoști. Atînci care o fi fost?”

— „Eu nu știu bine, Părinte. Poate să fi fost Panait Crăciun... Că eu când am venit, m'am încrușișat cu alde Iordan Vătămanu, care va să zică ei n'aveau cum să stea decît la preț de patru zile, cît se vinde un poloboc...”

Omul avea o privire dreaptă, nepăsătoare... Părintele a plecat la Neculai Crăciun, făcându-i semn de departe lui Manlache să stea pe loc.

Crăciun nu era acasă. (Gospodăria jalnică, duhnea a păcătoșie și a negrijă.) L-a găsit în crășmă, bînd un vin oșătit. Avea ochi răi și încărcați, — ca de căme bolnav.

— „Bună ziua, creștine!”

Omul s'a sculat greu de pe laviță:

— „Săr't dreapta.”

— „Imi îngădui să stau și eu puțintel? Is ostenit.”

L-a privit tare în ochi, cum obișnuia să facă totdeauna cu ocașii lui și i-a spus blînd:

— „Tare amărît trebuie să fii dumneata, de bei așa de dimineață...” Crăciun, ca lovit în inimă, s'a clătînat. Se așteptase să audă o vorbă aspră. Glasul dulce al preotului l-a umilit și i-a făcut țîndări înverșunarea:

- „Amărit, părinte...”
- „Și de ce ești așa de amărit?”
- „Năcazuri, Sfinția ta. O viață întreagă am umblat numa pe drumuri, zi și noapte, să încropesc și eu un trai de om... Da' praful s'alege de tot ce fac..”
- „Păi, cine-i de vină, dacă-i fi bând tot ce câștigi?”
- „Nu părinte, numai de câțiva ani beau; — de când mi-a fugit nevasta...”
- „Ai copii?”
- „Am.”
- „Și cine vede de plozi?”
- „O femeie...”
- „Și unde-i atâta rău?”
- „N'am casă, blagoslovite părinte. Mi-i urât să stau... Femeia îi rea, copiii îs ca vai de ei...”
- „Îngrijește-i, că nu pari sărac... Ai pământ mult?”
- „Nu, puțin! Dar eu am meserie: vând gaz...”
- „Ahaa!... Și merge?”
- „Merge bine”.
- „Apoi vezi?”
- „Văd, dar dacă nu-s eu acasă, nu-i nici o scofală. Face muerea ce vrea și n'am cum s'o hățuesc...”
- „Vinzi departe de- aici?...”
- „Departe. Dineolo de Tecuciu, pe la niște sate... Călmățui, Grivița”.
- „Eeee! Ia te uită! Eu am acolo neamuri.”
- „Daa?... Pe cine?”

— „C'onu Leon și Tașica!...”

— „Așaa? Apoi îmi pare bine! Am să le spui. Că eu îi cunosc — pricepi matală, le vând și 'mnealor gaz...”

— „Ei bravo! Acu că veni vorba de ei și zici că-i știi, ia spune, au găsit paznic bun în locul ce-luia care a omorât un negustor? Că mi-au scris mie să le caut și am găsit la Târgul Ocnei un flăcău de ispravă...”

Dar omul n'a răspuns. Părintele a stăruit;

— „Nu știi, au găsit?” Crăciun a îndrugat fără chef:

— „Aiasta nu știu, părinte. Se vede c'or fi găsit...”

— „Da' paznicul celălalt e la pușcărie, după câte am aflat.”

— „Mț! L-a omorât unu, moș Petrache — care, el îi cel care o omorât pe grec — nu Manlache cum zice Sfinția ta...”

— „Ahaa! Vasăzică dumneata erai pe-acolo când s'a întâmplat omorul?”

— „Mț... Am aflat dela niște oameni de-ai noștri. Eu plecasem cu vre-o cinci zile înainte și când m'am înturnat, m'am întâlnit la Barcea cu alții, care veneau dintr'acolo. Dela ei am aflat.”

— „Da! da! Constantin a lui Ghinea trebuie să fi fost.”

— „Nu. Vinde și el pe-acolo, dar eu m'am întâlnit cu altul! Unu Iordan Vătămanu...”

Au mai vorbit câte ceva, de negustoria lor, de gospodăria lui și părintele a plecat mai departe, la

casa lui Iordan Vătămanu, care era tocmai la marginea satului.

Aici a găsit o gospodărie strașnică și o nevăastă cu mânecele sumese, care spăla voinicește albiturile, într'o baie proptită de popii surii.

— „Bună ziua, femeie.”

— „Sărut mâna, Părințele.”

— „Iordan nu-i acasă?”

— „Trebuie să se întoarcă Părinte, că-i trecut săptămână decând a plecat.”

— „La Călmățui?”

— „Apoi da; el pe-acolo negustorește.”

— „Știu, că doar eu îs preot în sat. Dar îmi pare rău că nu-l nimeresc. Venisem să-l rog să-mi dea niște bani, pe care i-ăm fost împrumutat, acu vre-o două luni... când s'a întâmplat la noi o durdură mare, de-a fost omorît un negustor...”

— „Aha. Mi-o spus dumnealui...”

— „Da, cred... și în zăpăceala aceia, Iordan a trebuit să stee mai mult prin părțile noastre...”

— „Apoi da, că a stat preț de două săptămâni...”

— „...și a chelțuit omul... Ba, cum se întâmplă întotdeauna, — paguba, pagubă aduce — a prăpădit și securea...”

Femeia a răs și — fără să știe ce face — și-a dat bărbatul cu mâinile legate:

— „Valeu, adevărat... Că, pe urmă o târguit altă de la Moinești...”

— „Tocmai... Eh! Dar înșfârșit, cum mai stau vre-o câteva săptămâni la Comănești, mai trec eu

pe aici, peste trei-patru zile, că poate o veni..."

Și a plecat.

În marea lui îngăduință omenească, era îndurerat de moarte. Va să zică era de-ajuns, o vorbă a lui și femeia asta voinică, mândră și pe semne muncitoare ca albina, avea să rămâe singură o viață întreagă, cu toți copiii pe cap. A murmurat cu tremur de inimă:

— „Intunecate sunt căile pe care mâni robii tăi, Doamne!” Dar până la trăsură nu se hotărîse încă dacă trebuie să-i spue lui Manlache, ori de nu cumva e mai bine să lese lui Dumnezeu, care-și începuse însemnările, grija să lumineze calea fostului ocnaș.

Manlache l-a întrebat cu teamă:

— „Ce-i părinte?”

Duhovnicul a oftat ca o inimă îmbătrânită deodată și n'a avut tăria să nu plinească poruncirea lui Dumnezeu.

— „Are patru copii, Manlache și o nevestă vrednică... Ce urgie! Mi se rupea inima când mă uitam la dânsa. O femeie naltă, voinică, cu obrazul sănătos... Ce s'o alege din toată mândrețea asta, când o bate drumurile cu legăturica de mâncare la gratiile ocnei?”

În ochii închiși ai lui Manlache s'o ivit bucată cu bucată, Rușanda lui Țigău... Colți de milă amară l-au pironit o clipă pe loc. | Li stătuseră gândurile, ieșuite ca o apă moartă. |

Dar când preotul a început să-i spue ce-a văzut

în curtea gospodărească și curată, Iocnașul a văzut în ochi o celulă neagră de închisoare, cu gratii grele la fereastră și cu pereții muceziți. Privea cu ochii goi amestecul turbur dintre icoana salinei și închipuirea lui frumoasă, mângâind capul catifelat al lui Firicel, care-i pusese botul pe coapsă. Il mângâia de parcă și mângâia suferința...

La o bucată de drum, dincolo de marginea satului, Manlache a oprit caii.

— „Blagoslovește-mă, Sfinția ta, că de-acu nu mă mai vezi. Eu rămân aici, să-i ațin calea”.

Preotul n'a răspuns. A înțeles că și el fusese vrerea lui Dumnezeu și a lăsat să se tae brațul putred, așa cum spune vorba Sfințelor Scripturi...

Trei zile Mânliche n'a știut nici de somn, nici de mâncare. (Sedea acolo, în cătina de pe marginea drumului și pândea.) Ar fi putut să se bizuie pe Firicel, căci nu trecea om să nu-l primească în lătrătură dușmănoasă. Dar voia să-i vadă el, de cum or eși din cotul drumului și să le iasă în cale la vremea cea mai potrivită.

Ținea cățelul strâns lângă trup, îl oprea să latre, cași cum ar fi vrut să-i păstreze lătratul pentru lupta pe care avea cuvânt să și-o închipuie grea și ședea ca un lup fioros, cu ochii sclipindu-și flăcăruile printre frunzele tufișului de dracilă.

De un singur lucru îi era frică. Cunoscuse toți găzarii, cari treceau prin Călmățui și pe la conac, dar nu-i văzuse decât din treacăt și nu-i știa decât din nume. Gândul că ar fi putut să se înșele, îi dădea ghes să se repeadă la fiecare găzar și să-l înșface de piept.

Cu toate astea, graba bolnavă din el avea un îndreptar ciudat, care îi trecea ca o mână caldă și liniștitoare, la fiecare ispită de sărit.

În a treia seară a început să aibă îndoeli. Întârzia

prea mult venirea lui Vătămanu și pândașul nu mai putea să rabde întârzierea. Ar fi pornit să ocolească satul, până la casa găzarului, dar îi era frică să nu-i piardă venirea. Căci Manlache avea un plan hotărît și ținea să-l înfăptuiască, așa cum se cuvenea răzburării lui.

Spre dimineață își luase nădejdea. S'a lăsat pe spate, istovit de pândă și a ațipit. Dar n'a trecut o clipă și a sărit din somn, că într-o împușcătură de tun. A ciulit urechea în liniștea nopții și n'a auzit nimic. Visase? I se păruse? Nu înțelegea.

Câinele a mârâit încetinel. Brusc și nemilos, i-a astupat botul în palmă și-a ascultat iarăși.

Nimic.

Dar când s'a întins a doua oară jos, a auzit de parte, huriit înfundat de roate. Atunci și-a ținut răsufllarea și a stat să asculte. De bună samă, se apropia o căruță, în drum fără grabă.

Nu-și mai simțea trupul de încordare. Înima lui, biata lui inimă, zvâcnea în piept, ca o vietate desnădăjduită, care vrea să deschidă o ușă greu ferecată.

Căruța se apropia... Zgomotul butorului gol se limpezise bine. Curând a văzut o în zariște, tându-și rotunjimea neagră pe buza cerului ușurel luminat. Firicel mârâia zădărit în palmă și se zbuțiuma să scape din strânsoare. Să-i dea drumul, ori să-l ție? Ziua ar fi văzut fețele și n'ar mai fi avut nevoie de ajutorul nimănui, dar acum trebuia apucată altă cale... Atunci a deschis pumnul și Firicel a năvălit ca o praștie. Un glas mai gros

de câine a zăpăit clonțos, de sub căruța găzarilor și s'a încins o răfuială groaznică, așa cum numai câinii știu să încingă între ei. Manlache aștepta tremurând...

— „Oprește căruța, Neculai, că ne omoară cânele...”

Celălalt a oprit și a sărit jos, căutând o piatră, s'o zvârle între câini.

— „Ia dă biciul încoace, nea Iordane, că nu-i chip să-i despart și vino mneata cu săcurea; mi-i să nu fie o haită turbată...”

Dé-odată, glasul i s'a poticnit:

— „Aista-i dulăul lui Manlache, nea Iordane. Dă săcurea încoace, să scăpăm odată de el...”

Dar în clipa aceea, Manlache a fășnit din mărcini, ca o dihanié deslănțuită din cotloanele iadului.

— „L-ai găcit bine, vere!” a scrășnit el. „Da pe-aista n'ai să-l tai cum l-ai tăiat pe Hrisant!” și i-a înfipt mâna în ceafă.

Amândoi găzarii l-au recunoscut în aceeași clipă. Dar Iordan era voinic. S'a răsucit ca un arc, în mâna ocnașului și l-a plesnit cu un pumn greu, drept între ochi, de i-a luat vederea, urlând înfricoșat:

— „Tae-l Neculai...”

Atunci Manlache a înebunit. Nu de teamă, de furie. N'a mai avut nevoie să vadă nimic. A întins ca fulgerul cealaltă mână și n'a știut el singur de unde a apucat. Piatră să fi fost și s'ar fi făcut nisip. Vătămanu a urlat de durere, s'a cârjoiat pe laba uriașă care-i zdrobea maiul, apoi s'a simțit fășnind ca un obuz și a trăznit cu capul

și cu spinarea în muchea butoiului de păcură.

Mișcarea făcută de ocnaș l-a scăpat de moarte. Săcurea lui Neculai, ținută drept în moalele capului, a vâjâit scăpătată de-alungul spinării, pe lături. A despicat surtucul pe spate, de sus până jos, tăind în drumul ei tot ce-a găsit, până în coaste, iar în iuțeala nebunească, în care fusese pornită, a scăpat din mâna găzarului și-a ajuns undeva în șanț.

În arsura tăeturii, Manlache s'a învârtejit pe loc, cu fața la el. Neculae a făcut un salt după săcure, dar n'a ajuns să pue bine mâna pe ea și uriașul s'a dărâmat peste dânsul, teșindu-l la pământ. L-a năucit apoi cu doi pumni năprasnici, plesniți în țeastă și l-a lăsat moale, ca o cârpă, cu nasul în colbul de pe drum.

Iordan, rupt în două pe corlată, abia sufla, Manlache s'a suit lângă el, a ridicat butoiul gol de margine și l-a prăvălit în șanț. A căutat grăbit o frânghie în car și n'a găsit. Atunci Ca desfăcut hăturile, l-a legat burduf pe Iordan, l-a înșfăcat pe Neculai de o mână, l-a dus târiș până la căruță, odată cu săcurea de sub el și l-a pus alături de tovarășul lui, în același noduri de curele. A fluierat pe Firicel, care-și desăvârșea biruința, gonind înspre sat biata javră ce-și chelălăia blana peticită, apoi a luat caii de căpăstru, a întors căruța înapoi și a purces la drum, fără să mai simtă nici frig, nici foame, nici somn, nici vârca roșie și lungă, care-i sângera în spate.

Când s'a lămurit de ziuă, a aflat un colac de

frânghie într'un colț al căruții. I-a fost prea destulă ca să-i lege burduf pe amândoi. Acum se treziseră, și gемеau sleiți, buimaci de loviturile îngrozitoare ale lui Manlache.

I-a mângâiat părintește:

— „Nu mai gemeți așa, că mi se rupe inima... și vă trăsesc de vă mâncați singuri panaghia. Dacă sunteți cumiști, nu vă mai fac nimic. Dar să fiți cumiști... Vă învește tata frumos, — că nu-i de obrazu' vostru să vă vadă lumea legați... și mergem întins pe Valea Herătăului, să-l scăpăm de rușine pe moș Petrache... Că acela-i obraz bătrân și curat și nu-i cu cădere să vă lese inima, pe voi, să-l vedeți năpăstuit!”

A rupt apoi câteva brațe de strujani, nălți cât omul, i-a întins peste găzari, ca să nu se mai vadă nimic și să-i lese să răsuffle. Pe urmă, a pus hățurile la locul lor și urcat dinainte, cu Firicel în brațe, a fugiat buzele ușurel:

— „Mțu! Mțiu... Hai cășorii tatii...”

Când a oprit la cantonul al doilea, Gheorghe și-a făcut cruce ca la o arătare:

— „Manlache...”

Dar fugarul s'a uitat lung la el:

— „Ascultă, măi scâlâmbule... Dacă aflu că ai suflat o vorbă...”

— „Nu spun, nea Manlache...”

— „Numai până mâne seara să fii clanța... Pe urmă, bate darabanele cât vrei...”

Și a dat bice cailor.

În valea Herătăului, a cotit la dreapta, spre locul unde se făcuse omorul.

— „Eeee, logofetilor... Iote aici l-ați omorât. Care a fost meșterul cu săcurea?”

Neculai s'a uitat la Vătămanu.

— „Am înțeles... Vătămanu a fost. Păi bine, mă păcătoșule, tocmai tu? Ai patru copii și nevastă!... Ptiu!”

Găzarii au început să tremure.

— „Du-ne de aici, nea Manlache!” s'a rugat Neculai.

— „Vă duc îndată; dar acu, ia să-mi spuneți mie cum ați făcut isprava...”

Și nu i-a lăsat până n'au povestit tot. Le dărdăiau dinții din gură, într'o spaimă vecină nebunii... Spaimă de amintirea omorului, spaimă de pedeapsa ce avea să vie, spaimă de omul acesta din fața lor, care-i chinua cu întrebările și cu râsul lui.

Peste câteva minute, C'onu Leon a văzut, jos, de parte, în poarta conacului dumisale, o mătăhală de om, care sămăna cu Manlache. Nici n'a mai răsuflat. A rămas cu ochii cășcați, cu gura căscată, ca un năucit. C'oana Tasica, întoarsă cu spatele la poartă, își citea jurnalul... Bărbatului i-a fost frică să-i spue de stafia asta, care se ridica încet la deal, trăgând de frânghie doi oameni legați cobză...

Dar când a auzit pașii aproape, C'oana Tasica

a tresărit și s'a întors... I-a pierit sângele din față și a țipat îngrozită:

— „Manlache!”

Uriășul, blând, cu ochii umezi la fărâma asta de femeie, pe care o speriasse fără voia lui, a dat un brânci sălbatec celor doi găzari, de le-a plesnit capetele pe scândura treptelor și stăpânindu-se a spus încet, cu glas de copil care cere ertare:

— „Aiștia o omorît grecu, C'oană Tasico, nu eu...”

Doamne! Cu ce privire s'a uitat C'oana Tasica la Domnul Leon, care nu-și mai venea în fire din buimăceală. Ii plângeau ochii de bucurie și de biruință, i se roșise năsucul cel mititel cu nări subțiri și pălpăelnice, iar pe vârfulile obrazilor, vedeai cum bate de fierbinte para sângelui grămădit.

— „Ia spuneți voi, băeții tatei ce-o fost și cum o fost... S'audă și C'oana Tasica...”

Iar nenorociții au spus... și-au spus... și-au spus... Apoi au spus slugilor, apoi au spus oamenilor din poartă și șefului de post din Grivița și lui Jugănarul și lui Tigău... și chiar lui Vasile, tâncușorul, care a cântat și astăzi pe calea Călmățuiului:

„De pe dealul cel mai mare,

„Velerim și veler Doamne...”

Răsărit'a mândrul soare,

„Velerim și veler Doamne...”

Numai Rusandei nu i-au spus nimic.

Când a aflat că Manlache e la curte, fata a eșit în marginea drumului, colo, la crucea șoselei din Ivești cu drumul spre Grivița, s'a așezat cuminte pe marginea șanțului și l-a așteptat. L-a așteptat să vie, cum așteaptă satele, pe timp de secetă, procesiunea cu icoane făcătoare de minuni.

Și de-acolo, de pe clinul unde era, l-a văzut scoborînd pînă în drum, l-a văzut venind tot lîngă șanțul de cîtină de la vie... Și n'a zis nimic. Nu zâmbea, nu plîngea. Aștepta... Frămînta în gură un firisor de iarbă, ca și altă dată și nu se gîndea la nimic... Aștepta, atîta tot.

În vedea apropiindu-se, apropiindu-se mereu. Se uitau unul în ochii altuia și parcă se făcuse între ei o punte, care se mânca singură, se strîngea, se mistuia, ca să-i apropie mereu... Și ea aștepta...

La doi pași, Manlache s'a oprit. A mișcat buzele.

— „Bine te-am găsit, Rusandă!”

Dar nu s'a auzit nici un cuvânt. Ea a răspuns:

— „Bine-ai venit...”

Și nu s'a auzit nici un cuvânt.

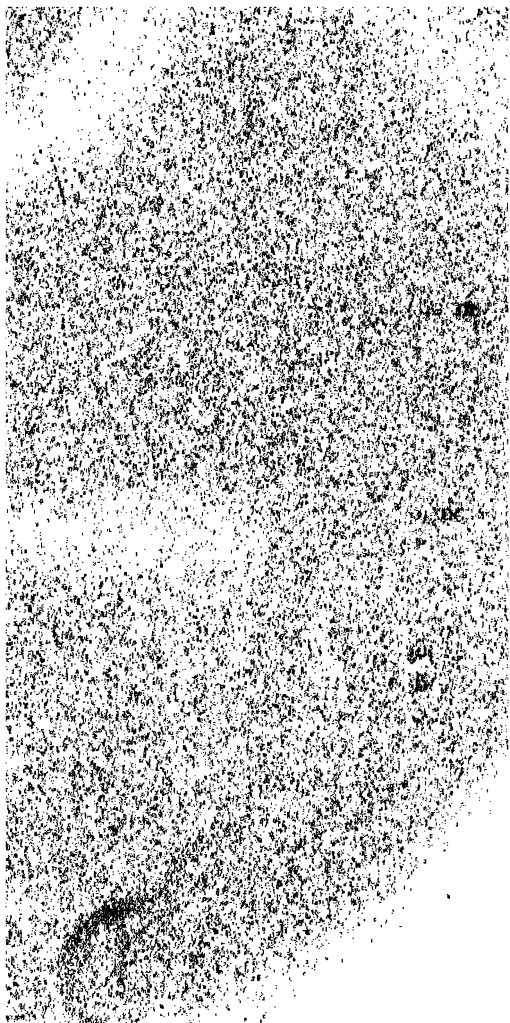
Între ei doi, ca și altă dată, s'a întins botul și trupul moale al lui Firicel...

Dar altfel decît altă dată, i-a mîngâiat acum încet, căinele care alergase în lume, după ce îi era drag lui... Il mîngâia cu ochii la Manlache și mesteca înainte un fir de iarbă rămas din alte vremi...

Când a întrebat-o Manlache:

— „Nu mergi acasă?” Rusanda a dat încet din

cap și a rămas acolo, să se privească în urma lui,
că și când Manlaese ar fi fost tot în față, în pi-
cioare, la doi pași, lunecând, lunecând mereu pe
cărârna privirii lor, care băteau un singur drum..

Si iar s'a așezat viața în ogașul ei domol/ În tâmplările crâncene s'au dus departe, cum departe s'au dus ucigașii lui Hrisant negustorul și întocmai după pilda lor, au intrat în tainițe afunde, ca să-și zvârle lumea uitarea deasupra, iar soarele să nu mai vadă.

Și așa, moș Petrache a ras barba albă a pribegiei, a încărcat o haraba cu lucrșoarele-i mutate în Matca și le-a întors pe toate în cantonul cel mititel de lângă nisipurile Blăjărilor.

Când a trecut prin dreptul conacului, unde a zărit sus, în capul scărilor boerești, o făptură mică și albă, ca o foiță dintr'o floare de izmă, alături de un domn negricios, care sporovăia prietenește cu Manlache, a strigat, ca om grăbit ce era:

— „Mă întorc și eu acasă, Manlache!”

Atâta tot.

Doar pe pragul casei lui Țigău, Rusanda își sfârâia fusul grăbit între degete și se gândea altfel decât se gândea până acum. Se răsucea, în inima ei, ceva grăbit și sfârâitor, ca și fusul dintre degete. Numai că, pe bietul fus al sufletului ei, nu se

mai depăna nici un fir. Se învârtea în gol. Se învârtea vrând pașcă să imbie un fir, care pornise pe drum. Se învârtea chemându-l. Aștepta.

Dar Manlache nu voia să vorbească. Se uita lung la față și spunea multe, cu glasul lui liniștit și adânc, fără să-i spue măcar o vorbă din zăporul cald, pe care îl aștepta Rusanda. Părea că se ferește să-i mai aducă aminte de ce fusese înainte vreme și purtarea asta, ajunsese să-i fie fetei de neînțeles.

Atunci a început să se sape în inima ei o bulboacă turbure și grea. Se simțea primejduită de un dușman, care lucrase tainic și temeinic în mintea lui Manlache, fără să-i prindă ea de veste și fără să-l poată izgoni. Va fi fost vre-o femeie răsărită în căile pe care le-a bătut atâtea luni de goană? Ori, de la așezarea nouă a lucrurilor — i-o fi lunecat în ureche, din cele multe, care se pot spune pe seama unei fete în pragul mărișului, ca dânsa?

O clipă, l-a bănuit pe Ion. Argatul avea tot dreptul să-și caute înainte de răzbunarea lui, așa cum își cătase la fiecare prilej, de la palma strâșnică în care-l năucise fata lui Tigău. Dar ce putea să-i spue el lui Manlache, când răzbunarea lui de până acum fusese doar să scornească povești, tocmai pe seama ei și a fugarului?

Zvârcolită astfel între întrebările astea, care cuprindeau toată lumea, Rusanda și-a făcut drum tot

mai des până la conac, în ceasurile de dimineață, când îl știa pe Manlache că robotește în curte și poate să-l întâlnească fără silă.

Dar, într-o zi, n-a mai putut să se stăpânească. I-a zvârlit, de-a dreptul, în ochi:

— „Nu ș cime mi te-o vrăjît, nea Manlache, dar mi te-o vrăjît bine!...”

Omul a ridicat capul încet, și nu s'a încumetat să-i cate în ochi. Simțea de mult că, în albastrul acela dintre pleoape, arde ceva tare și greu de îndurat. I s'a pus negură pe inimă și a încheștat gura. Nu avea nimic de spus, ori nu voia să spue? Tot una. I-a întors spatele și s'a dus pe prispa odăii lui, de și-a frânt capul în palme, obosit fără veste, ca sub o povară mare.

După ce a schimbat câteva vorbe cu Coana Tasică, Rusanda a dat să plece. Dar pe prispa lui, Manlache ședea înainte, cu capul între pumni, ca o momâe de lut. Parcă încremenise acolo.

Fata a stat o clipă în cumpănă, apoi și-a luat sama și s'a dus la dânsul, măcar că zărise în gura grajdului ochii sticloși și răi ai lui Ion, care pândea.

S'a așezat alături de ocnaș, uitându-se departe, undeva, spre un punct nevăzut din rariștea căminii de la via din deal și a oftat încet:

— „Mă tem că degeaba mai aștept...”

Manlache a răspuns târziu:

— „Nu vre Dumnezeu, Rusando, astă-i! O dată

am cercat și eu să viu la tine... și-ai văzut câtă năpastă am îndurat tot.

— „Eu îs osândit rău, fato. Să nu-ți legi viața cu mine!... Am stat mult și-am judecat, fel și chip.. Dar tot aici am ajuns, că numai aista îi lucru cel drept: îs om osândit. Patimirea noastră nu-i greșală și nu-i năpastă. Ii sămna mare... Se cuvine să-l înțelegem... Altfel ajung la moarte de om, crede tu la spusa mea...

„Iaca, eu stau aici liniștit și mă fac că nu văd, dar mă frig în ceafă ochii lui Ion din grajd... Unde vrei să ajungem? Spune. Să-l omor?”

(Fata i-a răspuns încet, cu ochii năclăiți de lacrimi și cu trupul înghețat:

— „Pai, eu tot nu-l iau, nea Manlache, să știu de bine că mor fată bătrână!”

— „....dece să nu-l iei? Ii mai tânăr și vrednic la treaba lui.

„....Da, cu mine, ce viață ai să duci? Intrebatu-te-ai tu?”

Rusanda n'a mai răspuns nimic. A rămas cu ochii mari, duși departe și parcă nici nu mai suflă. Numai lacrimile îi șiruiau dese, mari și grele, în poală, pe când în minte i se făcea tot mai frig, tot mai noapte, tot mai pustiu.

S'a sculat într'un târziu, a mângâiat, în treacăt cu vârful degetelor, capul duios al lui Firicel și a plecat spre Călmățui, ca o zi bună care a trecut.

Dar, în Manlache, întâmplarea aceea a zguduit tot temelul sufletului, până în fund. Mintea îi fusese

limpede când și-a cântărit osânda și primejdia. Nu mai că atunci știa de Rușanda, că-l aștepta, că poate să-i fie a lui, când o vrea și cum o vrea. Acum însă, de-odată, fata îi lunecase din viață, ca un ban de aur scăpat printre degete. L-a cutremurat o spaimă mare și a înțeles că nu poate s'o lese altuia. Nu mai poate s'o lese altuia. A văzut-o, o clipă, ruptă în două de mijloc, sub brațul lui Ion și s'a clătinat de furie, ca un copac izbit de palma uriașă a unei pale de furtună. A fremătat toată carnea răstignită din el, toată inima lui, ce-și căuta un fâgaș de atâta amar de vreme; peste mintea limpede, care-și văzuse osânda, s'a lăsat păcă groasă și amortitoare.

Și-a dat bine seama de locul unde a ajuns, nu mai în clipa când s'a apropiat Ion și cu glasul lui plângăreț, mios și prefăcut, l-a întrebat, thlizindu-și toată gura urâtă, băloasă, cu dinți galbeni și lați:

— „Ce-a mai spus Rusanda, nea Manlache?”

L-a țintit în frunte, ca o zburătură de lup:

— „Mi-a spus c'ai face bine să nu te mai ții de capul ei...”

(Serpește, ochii spelbi ai lui Ion au clipit pe de lături):

— „Păi, să-mi spue cine-o ia, că eu nu mă bat cu nimeni...”

Atunci Manlache, s'a zbârlit la el, cu ochii înegurați și plini de pornire:

— „Ai să-l afli tu și pe acela... Dar, vezi să nu-l afli înainte”.

În scrâșnirea de acum, uriașul n'a avut vreme să vadă că „Osânda” lui pornise iarăș la drum. A fost mai bine pentru el. S'ar fi cutremurat de groază și poate că ar fi dat înapoi. Pe când așa, numai Ion s'a dat înapoi, pentru că el înțelesese bine, de astă dată, osândirea pe viața a dorinții din el. Și atunci, opărit, cu toată ambiția zdrelită, ca o piele trecută pe sub dinți de darac, s'a întors în grajdul lui, găfâind în el o ură, care și căuta scoc. Și fiindcă n'avea pe cine să-și descarce fiera, a trântit cu călcâiul în pânțelele unui bou culcat, de l'a făcut să-și înfingă coarnele, de durere, tocmai în grăția corlății.

N'avea nici un röst să mai iasă Rusanda în toiul nopții și să urce potecața livezii, tocmai lângă streășina gardului din deal. Știa bine că n'o așteaptă Manlache și că n'o s'o mai aștepte Manlache nici odată. Dar tresărise din somn, fără veste, ca la o chemare și s'a simțit cu trupul fiert de zăpușală și inima bătând. Venise aici să se răcoarească, departe de cărațul gănilor din coteț și de rumegatul molcomit al boilor din ocol.

De aceia, când a zăpsit între dinții parilor din zăplaz, umbra neagră de om, care s'a înălțat o clipă și s'a mistuit numai decăt, a rămas împietrită ca în fața unei vedenii.

Îi era frică și îi era bine. Era veselă și în-

spăimântată în aceeași vreme; nu avea nici curaj să strige, nici curaj să fugă. A dat să ingaime o întrebare, dar i s'a agățat vorba pe undeva, în piept. Doar într-un târziu, văzând că nu mișcă nimic, a cûtezat să șoptească:

— „Care-i acolo?...” Liniștea s'a desfundat o clipă, iar glasul i-a sunat în gol. Un tremur rece a furnicat-o ca o săgeată de ghiață, pe tot lungul spinării.

Acolo se ascundea de bună seamă un om și acela nu era Manlache. Incolțită de spaimă, s'a năpustit înapoi la vale, spre casă, dar după zece pași a prăvălit-o la pământ o greutate de bolovan căzută în spatele ei. Era Ion.

— „Să nu țipi, că văr cuțitu'n tine!”

Fata nu mai auzea nimic. I-a prins mâna unde licărise tăiușul alb și a vârit-o sub dânsa. Groaza îi înzecise puterea, iar omul a icnit în răsucirea dureroasă de braț. A izbit cu pumnul unde a apucat: peste sâni, peste pânțece, peste cap. Dar sub față, care nu slăbea, cuțitul întors își înfingea vârful în junghetura mâinii și-i săra cu jar pielea hăcută.

— „Dă drumul, că intră cuțitul în mine! N'auzi?...”

Și înebunit de durere a tras odată mâna afară, brazdându-și pe ea, până în vârful degetelor, un șanț adânc și sângeros, de carne vie.

— „M'ai lăsat ciung!...” a scrâșnit. Și de-odată, într-o furie oarbă, în care și-a uitat și de rană și de durere, s'a prăvălit peste față, gâfâind ca o tur-

băciune pe care, nici moartea nu putea s'o mai o-prească din pornirea ei.

Dar fata, oricât de sleită ar fi fost în clipa aceea, mai avea destulă voinicie să i se ferească din cale. A înclăștat genunchii zdraveni, de și-a făcut ca piatra carnea coapselor golite în ghiara lui Ion. Când el a înțeles, că nu poate ajunge unde vrea, i-a trecut ca un grăunte de nebunie prin cap. S'a rostogolit protivnic pe dânsa, i-a pus genunchii pe sâni, de-a gemut în durere și înfingându-i cu sălbătăcie un pumn în poala pântecului, i-a pipăit o clipă părul aspru și a repezit mâna în ea, de a despicat-o ca un cuțit.

Tipătul fetei a spart noaptea ca pe un ciob de sticlă. Dar Ion a rânjit scurt:

— „Măcar așa...” Și în tresărirea câtorva glasuri depărtate, a câtorva câini speriați, mișehul a tășnit peste gard și s'a șters în negură.

Fata a stat o clipă buimacă. Nu pricepuse nimic din tot ce s'a întâmplat. Căta să-și aducă aminte și nu mai era în stare. Ii văjăia capul, de parcă era bucușă de căruță, iar carnea stâlcită depe dânsa îi dădea junghiuri ascuțite și dese. Când s'a sculat în picioare, a simțit ceva cald lunecându-i de-a-lungul coapsei și picurând pe pulpă. A pus mâna pe locul umed și a cercetat să vadă ce e pe vârful degetelor. Dar în besna de sub copaci nu putea să lămurească nimic... Atunci a pornit-o deval, năucă, în neștire și a intrat în casă, fără să mar

ferească scârțâitul ușii. Iar când Tigău, a mormăit, cu nasul în iorgan:

— „Ce drăcu umbli ca o zăludă, fată hăi?” Ruscanda n'a mai tremurat de frică și nici nu i-a răspuns. A trecut în odaia mare și a dibuit în firida cuptorului un muc de lumânare.

Era toată plină de sânge. Pe cămașe, pe fustă, pe trup. Amățită, ea nu pricepea de unde cursese atâta val de sânge.

Dar durerea crâncenă, din lăuntru ei, o făcea să înțeleagă că s'a petrecut cu dânsa o urgie grozavă, pe care n'ô mai pomenise nimeni.

Intr'o stare de vis rău și de jumătate leșin, s'a curățat cum a putut, s'a primenit cu niscaiva boarfe curățe și s'a întins pe pat. Durerile n'ô mai slăbeau și somnul nu mai venea. Plutea ca pe un gălgăt de smoală fierbinte și cleioasă, de unde nu mai putea să se ridice.

Și în desnădejdea morții, care o cuprinsese, se căznea să plângă și nu mai era în stare. Ochii rămăneau uscați, sticloși, țintiți pe bârna bagdadiei negre, unde atârna un smoc de știuleți, ca arătarea neguroasă a unui spânzurat...

A doua zi, când a deschis Manlache poarta, ca să intre, fata a dat să fugă.

— „Rusando!” a strigat o el și a rămas cu ochii nedumeriți pe fața aceia, vestejită într-o singură noapte, de parcă o viață întreagă și-ar fi trecut ponosul peste ea.

— „Ești cumva bolnavă?”

— „Cam bolnavă”, a îndrugat ea și a întors capul să n-o mai vadă. Se simțea urâtă.

Nici odată nu pricepuse Manlache mare lucru din mișunul de gânduri al unei minți femeiești. Dar ce anume s'a fost petrecut în capul Rusandei, nu putuse să priceapă în nici un fel. A găsit o învrășmășită și cu tainițe în fiecare vorbă din cele puține câte i le-a spus.

— „De ce n'ai venit as noapte?” l-a întrebat, cu ochii mari și ferțiți.

Voinicul a strâns în ceafă nedumerirea umerilor ridicăți.

— „Păi, n'o fost vorba să vii...”

Numai că fata i-a întors înverșunată:

— „Apăi, aiasta-i prăpădul, nea Manlache... Vorbă n'o fost, da' eu mi te-am așteptat.” Și fiindcă Manlache n'a mai fost dezghețat, să-i tae calea gândului cu o vorbă, Rusanda s'a pomenit șoptind, ca pentru inima și pentru soarta ei:

— „S'o întâmplat toate după voia dumitale...”

Pe urmă s'a sculat cu greutate depe scărița de lemn putred, unde se chincise și ștergându-și o margine de ochi cu podul palmei, s'a dus să toarne o cofă de apă, în treuca uscată pe care o ciuguleau orătăniile însetate.

Lui Manlache i s'a părut de-odată că e de prisos și că făptura aceia voinică și naltă, care robotea în legea ei, fără să-l mai bage de seamă, i-i streină de când e lumea. Adică e strein el pentru dânsa. Căci în zbărâitul surd din inima lui, limpezea prea bine pornirea asta dușmănoasă, care îl împingea s'o înșface de umeri și s'o întoarcă spre el, ochi în ochi, ca să dejghioace din albăstrimea lor înrouată, gândurile cele adevărate și nevăzute de el.

Și așa, omul acesta, care învățase în lungul celor zece ani de ocnă, că măsura timpului e un lucru la voia întâmplărilor, că uneori un an n'are nici prețul unei clipe, iar un sfert de viață, dus în fund de salină, e cât un cuprins de noapte, a înțeles ce înseamnă tremurarea vremii și nesfârșirea unui ceas. Căci nesfârșit i s'a părut ceasul cât a mai stat pe prispa de lut a lui Tigău, privind robotul potolit al Rusandei, alături de graba mută din el, care s'a încor-

dat, și a prins să jâjâie ca o rășchitoare ciocănită de vânt.

Atunci, fără o pricină anume, i-a eșit în lumina minții, mutra hădă a lui Ion. L-a văzut hlizindu-și gura lată, cu tuilele albicioase de mustață rășfrânte până în gingii și a încleștat dinții, scrâșnind. Știa bine Manlache că argatul aținea mereu calea fetei și mai știa că acela era căine răbdător, care nu se dă înapoi de la nimic, atunci când îi cășuna să pue ghiara pe un palmac de pământ ori pe un hotar de pārloagă. Era flăcău de om cu stare și ducea trai de slugă, ca să câștige un ban mai mult și să-și rotunjească averea. Era săritor, priceput, iar C'onu Leon nu ținea taină de nimeni că vrea să-l facă vechil, pentru credința și pentru neîndurarea lui față de orândășii de pe moșie.

Alături de asta, ce-i aducea Manlache fetei lui Tigău? Simbria lui, o odăiță cât un degetar și năpasta celor zece ani de ocnă...

Tot mestecând lucrurile astfel, Manlache și-a dat seama că fugise de-o osândă, ca să dea peste alta, mai crâncenă și mai aproape decât cea dintâi. Căci îi tremura carnea depe el gândindu-se să-l mai întâlnească pe Ion și acum, când îi intrase în cap că a pierdut-o pe Rusanda pentru totdeauna și că numai Ion putea să aibă parte de ea.

Și cu cât se gândea mai mult, cu atât mai tare venea miazma amară a incredințării. Și-l aducea aminte nu mai departe de ieri, când îi venise, rânjind, să-l întrebe de Rusanda. Acum, i se părea limpede

înțelesul vorbelor spuse de grăjdar. Știa el ceva, pe semne, de a îndrăznit să-i rânjească în față și trebuie să se fi simțit cu multă vină în el, de a dat înapoi așa de repede, când a văzut pumnul făcut măciucă și ochii încrunțați ai lui Manlache.

O clipă s'a uitat cu ură la fată. Nu se întrebase de loc ce a putut să ducă la atâta schimbare într'un pas de noapte și i se așezase pe inimă o spumă băloasă, de scârbă. Dar când ochii albaștri și încercănați ai Rusandei s'au întors triști ca moartea spre el, dușmănia i s'a topit într'un fel de înverșunare înebunită. Nu mai putea să trăiască fără făptura asta. Și chiar dacă ar fi putut fără ea, nu era în stare să îndure gândul că o să trăiască altul cu ea.

Se lupta în inimă cu dușmanul cel nevăzut și gâfăia în zăcășia inimii dintr'însul.

— „N'o să ai parte de el, Rusando!” a mârâit ca o lăsare de furtună, când fata s'a așezat ostenită pe prichiciul prispei.

— „De cine?” abia au suflat buzele albite, la încrâncenarea aceasta prăvălită din senin.

— „De cin' te-o lua...” Atât i-a fost răspunsul, lăsând în urmă poarta deschisă, cași când ar mai fi vrut să-i dea fetei un îndemn spre dânsul.

Dar Rusanda nu s'a clintit din locul unde era. A podidit o plânsul fără nădejde și a priceput că viața ei e încercută de moarte și de sânge, ori în care parte ar porni să calce...

Atunci, în mîntea ei răvășită de tot vâlmașagul durerilor din inimă și din trupul cel prădat de bat-

jocoră, a prins chiar gândul morții. S'a văzut o clipă, spânzurând vânăta în ștreang, ca Tudosa, nebunul, care-și pusese capul într-un cireș din cuhalm și nu s'a cutremurat, nici nu i-a fost frică. I s'a făcut, deodată, o lumină mare în suflet și a venit însemnarea, căci și-a crezut rostul sfârșit, viața încheiată și traiul prea femeinic hotărit, ca să mai sufere de zdruncin ori de plâns.

Și-așa, în ziua aceea cu soare plâpând de toamnă, Rusanda a început să caute la crenguțele negre, care se desgoleau de frunze vestejite, de parcă număra în ele clipele câte i-au mai rămas să traiască.

Învăța, cum se zice, carte de om bătrân.

Se învăța să moară.

Când s'a întors Manlaché la curte, a găsit acolo frământare grozavă. Ion argatul, lunecase din podul grajdului și — Dumnezeu știe cum — își tăiasese mâna dreaptă într'un dinte de furcă, de i se despicase toată carnea pe os, de la o palmă de cot, până în vârful degetelor.

— „O să-l am pe conștiință, dobitocul!” se văicărea C'onu Leon, mai adânc îndurerat în inima bună a dumisale, chiar decât Ion în carnea lui. Dar C'oana Tasica, după ce a pansat rana argatului, și i-a turnat toată sticluta de tinctură de iod pe ea, și-a liniștit soțul amărit cu un ton plin de curaj:

— „N'are nimic; trece ușor. În orice caz, cred că ai face bine să-l duci la spital, la Ivești, ori la doctorul Ionescu, fiindcă eu nu mai am nici o picătură de iod. Și cu ocazia asta îmi mai aduci, să fie de rezervă”.

Numai că Ion s'a arătat peste măsură de liniștit și de bărbătos!

— „N'are nimic, C'oane Leon! O zgârietură și atâta tot... Eu am carne bună... îndată trece. Ce să mai supărăm pe alde dom' doftor, de pomană?”

✓ Adevărul e însă, că argatului îi era frică să arate rana la doctor. Se vedea cât de colo că-i tăetură de cuțit și i se părea lui că va fi silit să spue de unde i se trage. Iar de aici în colo, nu mai avea curaj să se gândească, așa de mare groază avea de pumnul lui Manlache și de ochii cei cu focuri negre, unde se mai pârjolise odată o viață omenească.

E drept, se dusesse azi noapte în livada lui Țigău, hotărît să nu dea înapoi — de-ar fi fost nevoe — să vâre cuțitul până la plăsele, în spatele șalgăului. Dar nu îndrăznea singur să se gândească la ce s'ar fi întâmplat, dacă Manlache, ar fi venit de-a binelea să șadă cu Rusanda.

Il îngheța gândul să rămâe față în față cu nămetenia fioroasă, pe care ura lui o dura și mai fioroasă încă. Poate că i-ar fi încremenit brațul de spaimă chiar și înainte de întâmplarea de eri. Cum ar fi putut să se mai dea pe față acum, când pricepuse, înșfârșit, că Rusanda nici nu-i fusese măcar ibovnică lui Pleșa, cum crezuse el. Și nu-i fusese, pentru pricina, ușor de înțeles, că nu fusese ibovnică nimănui. Ion pricepuse lucrul acesta foarte limpede, cu toată nebunia faptului din noaptea trecută...

Și totuși, se bucura de crâncenia lui. } Iși dădea seama că a pus între Manlache și Rusanda un stăvilar de neurnit, care-l răzbuna și de oful inimii lui și de palma fetei lui Țigău și de ochii năclăiți în moarte de om, de sub sprâncenele groase ale ocnașului.

Peste o zi, mâna rănită a început să nu mai aibă sânge în ea. A dat într'o culoare vineție, care a săgetat spaimă în inima lui, ca și în mintea lui C'onu Leon.

Intr'un ceas, trăsura conacului oprea caii în fața spitalului. Ion, galben ca paiul uscat, a intrat tremurând tot, în sala de așteptare cu miros greu de doctorii și boală.

Il adusese Manlache, tăcut și ferecat la vorbă, după ce căpătase acest hațâr, — stăruitor cerut dela bunătatea C'anei Tasica, dar zmulș cu greutate dela hapsânia bărbatului dumisale. În tăcerea înfricoșată a uriașului, argațul simțea bine cum clocotește o dorință vrășmașă, măcar că vorbele-i puține nu arătau.

Doctorul Drăghici era un om grăsuț, cu mișcări repezi și vii. Avea un cap pătrat și bine cioplit, peste care părul des și creț venea de minune. Vorbea puțin și repezit, ca toți oamenii buni și miloși, cărorora nu li se cade să-și arate mila în fața durerilor și a suferințelor omenești. Dar degeaba își încrunta sprâncenele și degeaba își plesnea vorbele; ochii lui erau tot blânzi și vorba lui era tot blajină. Doar că îi înțelegea oricine strădania să pară tăios, poruncitor, dărz și nu îndrăznea nici un om să-i împotrivească alte spuse decât ale dumisale.

Nu-i vorba că uneori era necruțător. Trânteia bolnavului adevărul în față, de-l zguduia din temelii. Asta pesemne unde era încredințat că oamenii nu-și

văd de sănătate câtă vreme nu-i înspăimântă boala și nici nu ascultă de sfatul doctorului, dacă nu se simt primejduiți greu. De aceea, nu-i de mirare că, după ce a citit scrisoarea lui C'onu Leon,— pe care i-o adusese Manlache — și a văzut mâna vânătă a lui Ion, a țipat la el, de l-a amețit ca într'o plesnătură de ghioagă:

— „Olalaaaa!!! Apoi, dobitocul dracului, acum vîi la mine? Te-aș erta numai dacă mi-ai spune c'ai învățat să prășești cu mâna stîngă... Auzi tu?... Asta e cangrenă, Musiu! Trebuie să-ți tai mâna...”

În vîlmășagul vorbelor repezite, care l-au năucit pe Ion și i-au pus pînză cenușie pe vedere, inima lui Manlache a bătut scurt și crîncen de vesel, ca în-tîiul clopot care sparge noaptea senină a Învierii. A tresărit în uriaș o sălbătăcie neînchipuită și răsufla adînc și des, într'o fierbere care-l ferecea. Dar doctorul, l-a așezat pe Ion jos, i-a desfăcut rana și a pufnit:

— „Ce furcă? Ce furcă? Asta-i cuțit!”

— „Furcă...” a dîrdăit între dinții lui, Ion, zvîrlindu-și coada ochilor spre trupul mătăhălos al lui Manlache de lângă dînsul.

Drăghici s'a înfuriat și a bătut din picior.

— „Să nu-mi spui mie minciuni! Să nu mă faci, că pe urmă te trimet și la procuror.”

Grăjdarul și-a pierdut vîzul de tot; abia mai sufla.

— „Cine te-a tăiat cu cuțitul? Dacă nu spui, te zvîrl afară și te las să mori ca un câine, auzi? Cangrena asta urcă frumușel la umăr și dacă prinde

să coboare în coșul pieptului, apoi coboară, cu tine cu tot, la doi metri sub pământ. Pricepi tu? Dar dacă spui, apoi poate să te scap și cu mâna întreagă, dacă mai merită mila lui Dumnezeu un păcătos ca tine!”

Manlache a clipit ușor și iute. Vorbele doctorului răsuciseră în inima lui un cuțit. A mărăit printre dinți:

— „Spune, mă păcătosule, cine te-o tăiat?”...

Leoarcă de sudoare lipicioasă și rece, că pielea sărpească, Ion a băiguit o poveste fără noimă și fără șir, până ce, la urmă, a mărturisit că s'a bătut cu un flăcău, Stoian Precup, de care Manlache nu prea auzise.

— „Ii de la Liești, nu-i de pe la noi...” a îngâmat rănitul și n'a putut să spue mai departe. I se încheștaseră fălcile și ședea înebunit de spaimă, uitându-se la mâna lui vânătă, pe care știa c'o așteaptă cuțitul.

Manlache a plecat îndoit din spital. Doctorul îl oprise pe Ion acolo și scrisese două rânduri lui C'onu Leon, să-i dea de știre că ține rănitul sub priveghere și îngrijire, cercând să-i scape mâna de la tăere. Dar trăsura conacului n'a cârmît la stînga spre Blăjerei, ca să fie calea Călmățuiului, ci a apucat șoseaua mare a Galațului până la Bucești. Acolo însă, întrebările despre Stoian Precup au stârnit sprâncene ridicate, strâns din umeri și ochi neștiutori.

Stoian Precup nu era nici în partea aceia, cum

n'a fost nici în Liești, nici în Șerbănești și nici măcar, departe, în josul județului, la Vladimirești.

Iată de ce, întorcându-se pe seară înapoi, pe drumul care dă în vatra Călmățuiului, Manlache se legăna pe capră într'o mare nedumerire și o mare silnicie. Nu putea să dea de rostul minciunii lui Ion, dar iarăși nu putea să se despartă de schimbarea neașteptată a Rusandei. Și cu toate astea nu găsea fir de pofecută să facă legătura între una și alta, decât doar pornirea din inima lui să lămurească două taine, punându-le pe o singură ață, cum pun fetele banii la fel, ca să-și încropească salbă pentru ambiția lor răzbunătoare și pofida altora.

Când a ajuns în poarta casei lui Țigău, a strunit caii și a dat seară bună gospodarului, care cislua pe marginea podețului cu câțiva vecini. Apoi repede le-a trântit vestea:

— „Lui Ion îi tae mâna... Cică s'o înjunghiat cu unu Stoian Precup și i s'o făcut carne rea...”

Cât ai clipi, casele de prinprejur s'au revărsat în coasta trăsării. Iar în poartă, a venit, mai încet ca toți, Rusanda.

Cu un glas, pe care îl adusesese parcă atunci, Manlache i-a zvârlit de-a dreptul:

— „Ai auzit Rusandă? Ii tae mâna lui Ion. O să rămâie ciung, păcătosul...”

Dar, ori că era seară, ori că era prea departe, ori că fata nici n'a clipit, omul n'a putut să deslușească dacă piatra zvârlită de el a făcut cerculețele cuve-

nite pe apă, ori s'a topit fără urmă, ca în iaz de păcură.

Cu toate acestea, Mánlache era turburat fără de măsură. Dacă ar fi îndrăznit, ar fi dat acatiste la părintele Nichita, să-i putrezească mâna lui Ion. Voia să știe și încerca toate vicleniile lui de copil mare, ca s'o vadă odată pe Rusanda lămurindu-se. Iar mai vartos ca orice, ar fi vrut să n'ajungă acolo unde simțea că-l duce osânda lui și unde avea să ajungă, fără nici o îndoială, dacă lucrul nu s'ar fi limpezit înainte. Căci acum, poate că nu l-ar fi ucis pe Ion din ură, cât din nevoia să vadă ce face fata în fața hoitului despicat de săcure. Și avea Manlache clipe când își dădea seama că s'ar fi dus chinând la ocnă, dacă Rusanda ar fi arătat că nu-i pasă de moartea lui Ion.

Pasă-mi-te, omul cel încruntat n'ajunsese să știe că, fetei lui Țigău nu-i mai păsa acum nici de moartea ei, necum de a altuia. Altminteri ar fi înțeles că Rusandei i-a părut rău de nenorocirea lui Ion și că întâmplarea plină de urgie a pus o punte de împăcare, peste toate grozăviile în care mișunau viețile lor mărunte și pecetluite de osânde așa de grele și așa de fără temeii.

De aceea, în ziua când a zornăit scurt răgușala de nichel dogit a telefonului, iar glasul doctorului Drăghici a dat de veste arendașului, că mâna lui Ion s'a scurtat cu două palme, Manlache a răsuflet degeaba a ușurare și degeaba a făcut în minte o

înfiorătoare cruce de mulțumire. Rusanda i-a ascultat vestea, apoi a dat din cap, tristă și fără pic de vlagă:

— „Cine știe ce păcat și-o fi plătit și el...”

Iar în sufletul dintr'însa, vorba a sunat așa, de parcă i-ar fi cerut ertare nefericitului, pentru amarnica osândă, pe care a fost suferit-o din pricina ei.

Numai Manlache n'a băgat de seamă nimic. Pe inima lui, bătută în toate cunile otrăvite ale lumii, a început să licărească o zare de lumină.

I s'a năzărit — de-odată și fără să știe de ce — că toată zdruncinarea i-a fost rău îndreptată și sfătuită încă mai rău, de temeri fără pricini anume. Ochii Rusandei îl priveau mereu la fel, triști și buni. Vorbea cu el întocmai ca înainte vreme, tristă și bună...

Atunci, în nopțile lui nesfârșite, de pază, a frământat gândul să-i mai cerce inima odată și să i se spovedească, întocmai ca duhovnicului din gura Salinelor Ocnei.

În dimineața când s'a dus să-i spue rumegușul lui de gânduri, fata l-a ascultat fără să-i răspundă un cuvânt. Apoi, din senin, a hohotit-o un plâns rupt, ca un bocet de moarte, înfiorător.

La început, Manlache s'a speriat. Mai apoi, s'a îndârjit nemilos, ca un judecător:

— „Pentru ce plângi acu? Zi că nu vrei și-mi iau lumea în cap... Că nu mai pot, Rusando... Nu mai pot! Și dacă ai ibovnic, spune încaltea să știu

și să plec, ca să nu fac moarte de om, cum am făcut și cum era să mai fac. Dar nu mă face să cred că numai eu îs vinovat de aiasta, că așa osândă, nici unul ca mine n'o mai poate îndura..."

Era în glasul lui atâta nefericire, încât Rusanda a făcut ochii mari și s'a uitat la dânsul cu mila nesfârșită, cu care privești un copilăș în zbaterea morții. Și atunci, a simțit că degeaba mai plânge și ea, pentru că nimic n'o mai poate feri de soarta pe care și-o hotărîse. Doar că acum trebuia să și-o împlinească mai repede, ca să astupe, fără întârziere, toată năpăstuirea, toată rușinea și toată sfâșierea ei.

A lăsat mâinile în poală, ca să-i spună încet:

— „Bine, nea Manlache... Cum vrei 'mneata... Cere-mă la alde taica și pe urmă... ce-o vrea Dumnezeu..."

Omul a strâns pleoapele tare, ca și când ar fi vrut s'o închidă bine, acolo, unde o prinsese vorbind așa, a zâmbit și i-a pus o palmă grea pe cap, ca o mângâiere sau o sărutare de uriaș nepriceput și stângaci în tainele dragostei...

Iar când Rusanda a șoptit:

— „Numa... să mai ai răbdare, să mai încropesc și eu un dram de zestre... până om da aproape de postul Paștelui..." Manlache a dat din cap bucuros, neștiind ce să mai spună și înfrânt, mai ales înfrânt, — în lupta aceasta, când pornise ca un munte și se trezise în fața unui dușman, care se făcea de-odată cât bobul de nisip...

În ziua aceia, n'a fost bucurie pe lume să chiuiе

mai plină de soare pe văgăunele Moldovei, cum se învorbura șueratul haiducesc al ocașului în drumul lui către conac. Firicel înebunise mai rău decât stăpânul lui și-i chelălăia, zbunguit, pe lângă picioare, de parcă încerca să cânte și el în limba și în legea lui...

Iar în toiul nopții, când s'a pornit să înțepe, în ace nevăzute, vântuleț aspru și pătrunzător din susul văii, aducând miros tare de iarnă apropiată, în adăpostul poalei de hambar, din fundul curții, Manlache s'a întins pe podina de scânduri, a strâns pe Firicel în pulpana surtucului, de l-a lipit ca pe un copil lângă inima, lângă trupul lui mare și cald și i-a spus, i-a spus, i-a spus... Povești dulci dintr'o lume de primăvară, cu soare mult, cu prispe de lanuri unde mijesc tiulei verzi pe buzele pământului, cu puf de miei care sburdă stângaci și hazlii în piciorușe țepene de lemn și mai alés cu copii... cu copii mulți, veseli și cu labe necrescute, negre, cu gurița fragedă, care tremură și pâlپae cântând încet, încet de tot... neauzit:

„De pe dealul cel mai mare,

„Velerim și veler Doamne...

„Răsărit'a mândrul soare...

„Velerim și veler Doamne...”

Ion se întorsese demult din spitalul doctorului Drăghici. Acum se deprindea încet să lucreze cu mâna cealaltă și se bizuia pe făgăduiala lui C'onu Leon, care se hotărîse să-i cumpere mână de lemn, bună să-l ajute la treabă, aidoma, ca o mână sănătoasă. Dar Rusandei, argatul i-a fluturat în nas bontul ciung, chiar din clipa când a văzut-o și i-a șuerat în ureche, ca din limbă despicată:

— „N'am zvârțit eu aiasta la câni, ca să te măriți tu cu șalgău', fată hăi! Că dacă l-ai îmbrobodi pe el, apăi știutul meu tot nu-l oprești. Ai înfăles?...”

Fata n'a sărit, cum se aștepta el. S'a întors liniștită, i-a cătat în ochi și i-a spus fără glas:

— „Măi Ioane, măi! Nu mai începe răutatea pe care ai făcut-o odată; ai văzut cum ți-o plătit Dumnezeu-Sfîntu... Eu, numai de mila ta cumpănesc așa cum cumpănesc, de ce nu vrei tu să pricepi? Că dacă m'aș face a-i spune, rupe cu dinții inima din tine...”

Impietrit în negreala lui, Ion nu s'a dat bătut:

— „Păi, decînd îți pasă de mine! Dacă ți-ar fi păsă, nu rămâneam eu schilod... N'ai decît să-i spui!”

Fata a pregetat să-i răspundă numai decât. Pe obraji străvezii și reci, a trecut o părere de întristare, de gând potolit în umbre adânci. Negura, clădărită în suflet, i-a răspuns așa cum era: fără lumi-niș, dar fără urmă de răsvrătire:

— „Nu-i spun, Ioane, că și-așa-și-așa, tot acolo ajungem. El o pornit într-o parte și acolo o ține. O țin și eu, cât s'o mai îndura Cel-de-Sus să mă vadă. Da' mult n'o să treacă și are să mă scuture tata din copaci, ca pe mărul cel fulgerat. Și atunci poate că s'or limpezi și căile tale și căile lui... Că-i om bun, Ioane și nu-i drept să mai pătimească în zilele câte le are; că multă năpastă i-a adus lumea, măcar și tu... Și tot năpastă fără vină a fost. Iaca, așa-i Ioane...”

Apoi a plecat încetinel, lăsând ciungul cu un fel de gol în inimă și un fel de amărăciune, pe care nu și-o simțise nici odată. Dar în schimb, în clipa aceea, s'a simțit și el un biet om, osândit fără vină și cu suflet bun...

Într-o noapte, pândarul a sărit în lătrăturile pornite ale câinilor. Băteau nebunește undeva, în susul curții, dincolo de hambare. Până și Firicel, țâșnise din copcina culcușului cald, să-și deie gura întru ajutor.

Paznicul, a sărit pârleazul spre imaș, a ocolit pe departe. — chip să cadă în spatele celui care stârnise haita — și nu s'a mirat, zărind o umbră lipită de gard. S'a furișat încet spre dânsa și i-a zburcniț la zece pași:

— „Care-i acolo?”

Dar în hărmălaia câinilor, n'a auzit răspunsul. A văzut numai umbra ridicându-se încet și venind liniștită spre dânsul. Cu toată tăria și tot curajul lui, Manlache a avut o fulgerare de cumpănă. A strigat fioros:

— „Care-i acolo?”

Da! umbra, înlemnită pe loc de urletul străjărilor, i-a răspuns cu blândă încumetare femeiască, așa cum sună îndemnul și făgăduiala fără capăt:

— „Eu, nea Manlache!”

Era Rusanda.

Omului i-a căzut capul în piept, ca tăiat de sabie în junghetură. S'a dat lângă dânsa, a mângâiat-o pe costița netedă și n'a mai întreat-o nici o vorbă. Ce puteau să mai deslușească bieteile vorbe, când venirea fetei torsese într'o clipă tot caerul încălțit din inima lui?

— „M'am sfătuit cu mama și m'o lăsat să viu... Că acu, nea Manlache, nu mai pot nici eu...”

Și simțind că a spus tot ce avea de spovedit, s'a strâns lângă pieptul uriaș, ca o fărâmă de om, care caută adăpost și căldură. Ca Firicel...

Iar Manlache a săltat-o ușurel peste ostrețele zăplazului, a dus-o acolo, în perdeaua hambarului și i-a petrecut poala surtucului pe după spate, lipind-o de trupul lui, de inima lui. Ca pe Firicel...

Și toată noaptea aceia lungă și umedă de toamnă, tovarășă dreaptă cu alte multe nopți câte au mai trecut, Rusanda a venit să-și ațipească un somn

✓ scurt, dar alinător și bun ca ocrotirea lui Dumnezeu, în tihna caldă a pieptului lui Manlache. Il asculta 'povestindu-i încet, câte multe întâmplări îi veneau în minte, din lumile pe care le trăise și din lumile pe care le auzise, apoi se lăsa încet-încet să adoarmă, cași când voia să se deprindă tot mai mult cu liniștea către care se juruse să meargă.

Stătuse mult pe gânduri dacă trebuie să vie. Dar în ziua când și-a dat seama că, singurul om de care nu trebuie să-i fie frică e uriașul acesta, cât patru bărbați voinici, a înțeles că poate să-și dea drum din lanț bieteii inimi ferecate și să trăiască, măcar în felul acesta, — ciuntită de înțelesul ei adevărat, — pornirea vieții și porunca ei, pe care n'o cunoscuse niciodată, dar nici că-i mai era ursit s'o viețuiască. Iar Manlache, după ce își irosise demult, în scurmătura copcilor Salinei, tăinuitul rost adevărat al îndreptărilor omenesti, trăia acum fără vină și cu toată adâncimea, o dragoste curată de băețas, care parcă n'a prins nici când înțelesul ori chemarea trupului de femeie.

✓ Sunau în răzbatere de sânge încropit, dorinți surde, depărtate și ispititoare. Dar în atâția ani de gol, ca și în timpul din urmă, când femeile i se lăsau moi, în colțuri de șanț, în mâncături de ponor, ori în unghere de hambar, penfru un chef, un ban ori un șirag de mărgele, se întindea de-alungul lor fără nici un îndemn, cu zor nelămurit de dobitoc în căldură și se întorcea la mintea lui de om, cu oboseală în trup, cu scârbă în cerul sufletului și cu grabă

rușinată în creier. I se făcea silă să le mai vadă.

Rusanda însă nu era femeie. Era partea bună din femeie, partea aceea care nu face brazde pe obraz, nici leșiere în trup.

Era suflet. Era o mângâiere care străbătea deodată în miezul inimii și-l încălzea ca bătaia unui soare prietenos. Iar în curățenia ceasurilor multe de povestire pe întuneric, Manlache simțea cum crește și se pregătește în el un bărbat, pentru mai târziu. L-ai fi asămuit cu un lăstar voinic, care crește dintr'o rădăcină retezată.

Acum trupul fetei îi era drag, fiindcă era aromit bun și cald, cum ți-i drag trupul unui copil când doarme. Il mângâi, îl strângi lângă tine, te înfiori într'o turburare dulce și curată, miroși carnea în care n'a dospit nici o putreziciune și parcă te spală o undă nevăzută, de tot puroiul răului din tine...

Așa se simțea Manlache, întins pe scândura prișpei de la hambar, ținând într'o parte, în poala surtucului, trupul Rusandei, iar în partea cealaltă pe Firicel... Și poate de aceea îi răsărea în minte tot mai des, când copilașul cu capre de pe dealul Răchitașului, când piciorușele murdare și cenușii ale lui Vasile... O împletitură ciudată, ca o presimțire, ca un dor. Ori poate ca o ursită, care își ascunde în bătăile inimii, bătăile ei blajine din ușa vieții tale...

...Și atunci, C'oana Tasica, plutind ca o spumă în așternutul rece și curat, întorcea de cealaltă parte

pe C'onul Leon, să nu mai sforăe și asculta cum vine încet de departe, de departe de tot, aduse parcă de-o cărărie de vânt, de-o părere, rupturi calde din cântecul copilăresc, în care lăcrămaseră toți anii ei de fetiță lipită cu nasul cărn de florile înghețate ale Sfântulu-Ajun:

„De pe dealul...”

„Velerim și veler doamne...”

.....Manlache a crezut că nu vede bine. Dar când s'a apropiat de el și-a cunoscut-o, a înțeles, ca într'o fulgerare, că toată lumea se răstoarnă peste însul.

— „Ce... ce... cauți... aici?”

Femeia avea ochii arși de plâns. S'a căinat ca o zdreanță:

— „M'o blăstămat rău cine m'o blăstămat, Manlache... Nu mai pot să stau cu el și-am plecat... Am venit la mneata, că poate tot te-i îndura și nu m'ăi da afară, măcar că eu tare ți-am greșit...”

Văzând că omul nu răspunde nimic, femeia a început să plângă:

— „Mă omoară în bătăi, Manlache, măi ales de când o fost cu moartea grecului... Da eu nici o vină n'am — doar că n'am crezut spusa lumii. — Adică-te că mneata l-ai omorât. Cum era să cred, când știam ce inimă ai? Atunci a început să mă teamă și n'o mai fost zî bună în casă. Iar acu, așa o ajuns lucrul, că dacă mneata nu mă primești... apoi... eu alta n'am de făcut... Mă zvârl într'o fântână, să se mântue încaltea... Că nu mai pot...”

Greu, de parcă își mușca vorbele din gură, Manlache a întrebat-o:

— „Și de ce nu te-ai dus la alde soră-ta la Co-rod?...”

— „Săara, Dumnezeu s'o erte... O murit de patru ani...”

— „Și Pintilie?”

— „L-am îngropat, la un an după ce-ai plecat mneata...”

— „Și casa?”

— „M'o batut până i-am făcut-o vânzătoare...”

— „Și pământul?”

Femeia nu i-a mai răspuns. Și-a șters ochii cu colțul basmalei.

Manlache, înfrânt, rupt în bucăți, a scrâșnit cu ură:

— „Am omorît un om pentru tine... nu mai pot...”

Dar femeia, năpădită de plâns și o obidă care năvea capăt, se ținea să nu hohotească de plâns, iar umerii înguști și slabi îi tremurau, înveliți ca vai de ei, într-o broboadă peticită, de căpatat.

Manlache n'a mai putut să rabde. S'a mai uitat o clipă la fața aceia uscată și scoronită ca o scoarță de copac, la trupul acela adus de spate și mișelit în truda și în bătăi și i s'a părut o glumă de copil cei zece ani de ocnă, pe care-i îndurase, alături de osanda nefericitei din fața lui.

— „Mă arunc în fântână...” a mai șoptit odată, iar el i-a întors spatele.

— „Mă arunc în fântână...” i s'a părut că o aude și a vrut să-și vâre degetele în urechi...

— „Mă arunc în fântână...” i-a huit în creier prelung, ca o zvoană de prăpăd și a mărit pasul, de s'a dus în fundul curții, fără să știe ce caută. S'a trezit, într'un târziu, alergând ca un om cu răsad de spaimă în el și n'a știut unde aleargă.

— „Mă arunc în fântână...” a sunat de undeva, din leasa hambarului, iar Manlache s'a oprit pe prispa aceia mângâiată noapte cu noapte de trupul Rusandei...

Ar fi vrut să poată plânge, dar nu putea. Inecat de un nod sălbatec prins în gât, i s'au aprins ochii în clocot rău, de sânge în fierțură. Apoi a scrâșnit crâncen și-a luat-o înapoi. Era hotărît să alunge femeia și să-și vadă de viața lui. Ii mai rămăsese puțină. Nu mai avea de unde risipi.

Dar când s'a apropiat de dânsa, i-a văzut ochii iarăși. Se uitau la el țintă, mari și plânși de moarte:

— „Mă arunc în fântână...” a auzit-o limpede. Și atunci toată vojnța din el, toată dârzenia lui, s'a năruit ca dintr'o coardă plesniță. A scăpătat sub milă și a scăpătat până la fund.

Nu mai avea om în el, ori avea fără măsură de mult. Rusanda îi topise în inimă toată piatra lăsată de cruzimea vieții, cum topește apa tare piatra, care se așează în pereții țevilor.

N'a mai stat să judece dacă i-a făcut bine, ori rău. Știa prea bine și demult, că tot ce i se întâmplă, e dreptate. O dreptate pe care n'ai rost s'o judeci, de vreme ce trebuie s'o primești.

A urcat scările casei, greu cât toată dărâmătura

din el și a răspuns buimac întrebării lui C'onu Leon.

— „Păcătoasa de nevastă-mea... Și dacă nu vă supărați, v'ăș ruga să-i dați voe să stea aici...” apoi, mai încet „să grijească de mine...”

Poate că boerul i-o fi spus ceva. Dar tot așa de bine se poate să nu-i fi spus. Manlache însă n'a auzit nimic. Pe el îl dureau, în clipa aceea, ochii mari și nedumeriți ai C'oanei Tasica. Vedea pe-semne în ei altceva... și pe altcineva... A clătinat ușor capul, ca și când ar fi zis: „Asta-i...” Apoi a cerșit, ca nici odată:

— „...Și... v'ăș ruga... de-o... țigară... că.. nu... pot... să-mi... fac...”

Tasica i-a întins-o și i-a dat să aprindă. Ci uriașul n'a fost în stare să mai nimerească flăcăruia jucăușă, așa de tare-i tremurau mâinile, care au ucis un om... Poate unde simțeau că omoară și acum, în altfel, firește, neosândit de oameni, dar osândit în schimb de Dumnezeuul care luminează o clipă negurile sufletului său...

Cum a dormit în noaptea aceea Ion, în culcușul lui de paie, din grajd, nu putea să bănuiască nici cumplita fără-de-nădejde a lui Manlache.

Căci paznicul i-a spus totul Rusandei și nu s'a ferit s'o sfătuiască, chiar el, să-și caute de calea zilelor ei, cum o chibzui mai bine și cum i-o da Sfântul îndrumare. Nu-i mai foloseau, ocnașului, nici pieptul lui voinic, nici pumnii grei, nici inima a-

ceia, care îndrăznise să bată. A înțeles că, peste tot în viață, îi ese în cale o sabie de foc și că nu-i dat lui să ajungă la nici o zariște și la nici un liman. S'a lăsat dus de ape, de-odată, ca un om pecetluit.

Rusanda s'a prăbușit. A plâns mult și s'a zbu-ciumat greu. Ceasurile lor de sporovăială blajină îi înfloriseră sufletu și se deprinsese în asemenea petrecere de timp, ca și când n'avea să se mai schimbe nimic în stările ei și nici odată. În inima neîncărcată se nituise pas cu pas, zi cu zi, o viclenie sănătoasă, ca o minune venită din ceruri, care alunga multe din primejdiile de mai înainte. Pe ce drum s'ar fi călăuzit mai departe, nu știa lîmpede și nici nu cuteza să scoțoască. Simțea numai, că tot trebuie să fie un drum și-l aștepta să se deschidă singur. De aceia, la început, n'a înțeles de fel din care pricină o alunga Manlache de lângă dânsul și nu-și urmau firul dragostei, așa cum înflorise el. Căci acum, ocnașul o alunga. Cu vorbă bună, cu plâns în glas, cu o sfâșiere fără seamăn, dar o alunga. Și nu pentru o zi, ci pentru toate zilele lui și toate zilele ei.

Atunci, în Rusanda, și-a arătat colții o făptură dărză, care a vrut să trăiască și să-și apere inima. Iar pentru inima asta, a priceput că trebuiesc lupte și danie de jertfeală, măcar o parte din viața pe care voise s'o jertfească întreagă. De-atunci încolo n'a mai fost Rusanda cea bună și blândă, de mai înainte vreme. S'a trezit în ea și s'a adunat din

colțare nebănuite, fir cu fir, o femeie uscată și rece, care-și măsură pașii și vorbele, care întindea fel de fel de lațuri pe fel de fel de poteci, până în ziua când Ion, ciungul, a venit să-i rădă în nas:

— „Rămăseși fără Manlache, Rusando! Hai?... Acu, spune tu drept, ce ți-o folosit? Nu eram mai bun eu?”

Fata a dat din cap, ca și când ar fi zis:

— „Ce să mai vorbim?”

Biruitor și rău, argatul a rânjit:

— „Apoi vezi?... Și eram și eu nebetejit — și tu nevasta mea... Dar așa?... S'o ales puzderia de toți...”

Rusanda a oftăt:

— „Lasă, Ioane, că nu-ți era ție gândul la însurătoare. Alte cele îți fluturau prin cap. Că dacă ți-ar fi fost să mă ei... m'ai lua și acu!”

Dar Ion a clipit din ochii spelbi.

— „Ahahaaa... Apoi așa zi, domnișorică... Te pomeniști că amu vrei...”

Rusanda a strâns genele și s'a stânjenit. Ii era silă că lațul ei prinde, dar nici nu putea să se lese de prins.

— „Păi, dece să nu vreau?...” Argatul mai nu-și credea urechilor. I-a însulțat cu ochii crucea frunții și a șovăit. Bănuind viclenie și badjocoră s'a răzbunat scurt:

— „Ii hi vrând'mneata, numa că s'o schimbat treaba...”

Dar fata lui, Țigău a luat îndată vorba de altele.

L-a lăsat pe Ion să-și rumege bucuria, nedumerirea și teama. Înțelegea ea prea bine, că argatul nu se mai teme acum de Manlache. Era vorba numai să-l mai stărnească puținel și Rusanda putea să ajungă unde voia. Dar acum, când ițele ei strângeau bine pe ciung, a început să se teamă de furia ocașului. A mai trecut odată pe la curte, să-l încerce și i-a spus de-a dreptul:

— „Iar se ține Ion de mine...”

Dar Manlache i-a răspuns:

— „Ia-l, bre fată, și liniștește-te și tu odată. Nu vezi că nu-i alta de făcut?”

— „N'o fi, nea Manlache... Da' mneata ești în stare să-l strângi de gât!”

Cușitul vorbeii a intrat până în prăsele. Pe de-o parte, i s'a părut răzbunare de femei și a socotit-o îndreptățită. Iar pe de altă parte, a simțit o mare umilință și o mare sfâșiere nemeritată, unde mâna lui grea nu putea să mai îndrepte nimic. Ar fi vrut să mai poată țâșni ca praștia, cum țâșnea năme vreme, să potolească arsura gândului ei, dar n'a mai fost în stare. S'a cârjoiat în toate încheeturile din suflet și din trup.

A sfătuit-o domol:

— „N'ai nici o grijă Rusando... Am îmbătrânit de-odată... ca s'o ajung pe nepricopsita ceia de nevastă-mea... Fă ce vrei...”

Cu adevărat, Rusanda a făcut ce-a vrut. Nunta n'a avut întârziere, iar drept plată, Ion s'a ales cu

mai multe fălci de pământ decât nădărduse el. Și-a adus apoi nevasta la curte și fălos, în țâfnă de om mic, o striga în gura mare, să audă bine Manlache:

— „Hei, boala dracului, ia poftim la bărbat'o 'ncoa!” Iar seara, când paznicul începea să bată potecile ogrăzii nesfârșite, Ion căsca și se întindea în mijlocul ocolului:

— „Ia hai, fa muere, să ne încălzim sub plapumă, că-i frig afară...”

Dar degeaba cerca schilodul să-l ațâțe. Se ațâța singur, ca un nerod bucuros și mișel ce era. Știa el bine că Manlache nu mai răspunde.

Manlache nu mai auzea. Nu mai voia să audă. Fămilele i-au cărunțit în câteva săptămâni, ca în câțiva ani. Dar în inima lui, albise cu desăvârșire. De-ai fi putut să-i vezi sufletul, ai fi zis că în iarna aceia, a nins în el, ca într-o casă pustie, fără geamuri și fără uși.

După chinul celei dintâi nopți lângă Ion, Rusașanda s'a simțit ușurată de-o crâncenă povară. Be-teagul legiuse fără-de-legea lui. Atunci frigul inimii din femee s'a topit ca moina și chiar a doua zi, a putut să-i spue lui Manlache, cu o îndrăsneală dreaptă și pornită:

— „Geaba te codești nea Manlache, că tot al meu ai să fii...”

Numai că Manlache teșise în el totul, ca un nebun, cu o ghioagă vânjoasă, închis într-o odăe plină de lucruri netrainice. Surcele și cioburi, atât mai

rămăsese. Și fiindcă Rusanda n'a priceput, i-a răspuns răs-picat:

— „Vezi-ți de bărbatu' pe care l-ai ales, fato, și lasă-mi mie truda mea în pace... Că de nu m'ai lăsa... apăi, eu oi ști sama să fac și cu mine, ce-am făcut cu alții...”

) Femeia, încolțită de spaimă, a început să-i teamă viața. Iși socotise negustorește pașii, dar iată că socoteala îi fusese turbure și prăpăstioasă. Cu o neașteptare, care îl chinuia pe Manlache mai mult decât pe dânsa, Rusanda a început să-l caute, să-l întoarcă înspre ea și să-i lămurească, tot jarul de sub cenușă, tot ce ocrotise ea pentru el, într'un înveliș de silă, de durere și de putregai.

Dar Manlache se înfipsea cu amândouă picioarele lui grele, în clisa păcătoasă, unde-l jintuise soarta și nu mai voia să iasă de-acolo. S'ar fi zis că-i plăcea îngenunchierea asta, ca o odihnă pe care și-o merita.

De aceia, în seara când Ion era plecat cu C'onu Leon, după târgueli de unelte la Galați, ocnașul și-a dat drumul, potolit în toate durerile lui și limpede ca apa curată de șipot:

— „Cine-i infierat într'un fel, Rusando, se cuvine să vadă pecetea lui. (Am fost amărit și m'am vaitat, am rupt cu dinții scândura hambarului,) da mulțămirea în mine tot nu s'o întors.Eu am înțales că n'am cătare la o liniște de om și am rămas pustnic, cum mă vezi... Da' în casa altuia nu intru,

că tocmai pentru așa faptă, eu am omorât om...
 Vezi-ți de bărbatu' tău și lasă-mi mie căile mele,
 așa pustii cum sînt."

Dar de astă dată, Rusanda a plâns și s'a zbu-
 ciumat. A vrut să se agațe iar de inima lui și n'a
 mai putut. Manlache se întărise, cum se întărește
 lăstarul peste iarnă, de se face lemn vartos din car-
 nea molatecă și verde.

Abia atunci a înțeles femeia, în ce prăpastie s'a
 aruncat de bună voie. S'a frânt și ea într-o clipă,
 cum se frânsese vîlaga lui Manlache la mărtișul ei.
 De atunci, ochii i s'au răcit ca ghiața, buzele i-au
 rămas încleștate, iar în uscăciunea, care a început
 să-i prindă trupul ca o pecingine și s'o urâtească,
 dogorea cu desnădejde neogoită, patimă din ce în
 ce mai aprînsă, din ce în ce mai înăsprită. Visuri
 năplăite îi cutremurau somnul sponcit, zvăcnete de
 doruri cețoase, ori de poftă neocolite, îi leșiau ochii
 și trupul. Carne tare gema după carne tare.

A început să-și arate ura față de schilodul de
 lângă dânsa. Înaltă, ciolănoasă și încălătă, cum o
 dăruise Dumnezeu, îmbrăncea cât colo ciungul când
 încerca să-i sumeată mijlocul sub el. Ii era scârbă.

Sfada intrase în casă ca un musafir, care nu se
 mai înveghie să plece. O palmă a plesnit înfundată,
 apoi a doua zi alta și altele. După cîtva timp se
 băteau în parte, înrăiți, ca doi dușmani de moarte,
 până în ziua cînd Ion a seos cuțitul.

Atunci Rusanda n'a mai avut curaj să-i răspundă
 la bătăi. S'a gîndit o clipă să pue și ea mîna pe

cuțit, dar a tremurat tot gândul într'însa. Apoi, deodată, s'a lăsat moale între pumnii lui și n'a mai fost decât o biată zdreanță vânăta, nedormită, cu ochii roși de plâns și de nesomn, care se topea pe fiecare zi, ca un aluat moale pus în bătae de vânt.

Manlache știa, vedea, auzea. Trecea înainte și se înfunda cu Firicel al lui tocmai pe prichiciul hambarului, să nu mai știe, să nu mai vadă, să nu mai audă...

Dar într'o noapte, Rusanda a năvălit pe ușă tipând:

— „Nea Manlache, mă omoară!”

Atunci paznicul a venit încet, a ridicat din mâzga neagră biata carne învinețită de bătaie, cutremurată de spaimă și i-a spus blând:

— „Trebue să ai și tu vina ta, Rusando... Nu ridică nimeni cuțitul de pomană... Du-te în casă și-l împacă... Că dacă greșește și el, de scapă o palmă în tine... doar nu-i strein... ții bărbat”.

Ochii sticloși ai lui Ion s'au ferit repede din dosul geamului. Femeia a intrat cu frică în casă, pe când, Manlache, a simțit ridicându-se în el ca un val nou, care nu-l mai străbătuse de mult.

A doua zi dimineață, când l-a întrebat C'œana Tășica, ce țipete s'au auzit peste noapte, i-a răspuns nepăsător:

— „Nu știu, C'oană Tasico. Pe semne în drum...”

Dar peste câteva nopți, Rusanda, a venit alergând ca o nebună, în cămașă, până la hambar. Tremura într'un zgâlțâit, care n'o lăsa nici să vorbească și bâiguia ceva neînțeles, ca o scoasă din minți.

Afară era ger și burnița cu ace de ghiață.

Manlache și-a desbrăcat îndată mantaua de pe el, a învelit-o ca pe un copil, apoi a încercat s'o liniștească și să-i scoată o vorbă din gură. N'a putut. Nedumerit a mângâiat-o o clipă ca odinioară. Atunci Rusanda i-a prins ca fulgerul amândouă mâinile, bătăind în sughituri de plâns.)

O ușă bufnită departe, câțiva pași pe-o prispă și tresărirea îngrozită a femeii a dezlegat îndată pricina întâmplării.

Răsufierea paznicului a început să crească, s'a îndesit în bătaie repezită de inimă și tremurul Rusandei a trecut în el, tot mai tare, tot mai greu, tot mai amețitor.

— „Unde-mi ești, cățea?” a șuerat glasul lui Ion, undeva, prin ogradă.

Manlache s'a dat de-o parte și a așteptat.

Argatul, bizuit pe vorbele lui Manlache din noaptea de mai înainte, căpătase destul curaj să treacă pragul casei și să iasă în curte, după femeie. Tăcerea înfundată a nopții i-a dat însă un fior de grijă. A pornit-o mai departe cu fereală și cu glas mai șerpesc.

— „Unde ești? N'auzi?”

Înspăimântată, femeia a dat să se scoale, să fugă, ori să răspundă. Dar gâtuită de-o teamă năpraznică, a venit mototol la Toc, dezvelindu-se din învelitoarea neagră a mantalei. Acum cămașa ei se vedea licurind bine în noapte și Ion a zărit-o... O mai zărise și altă dată acolo, pe când pândea urmele lui Manlache și frigul din lungul spinării i s'a ridicat până în creștetul capului. L-a încolțit gândul că uriașul e lângă ea.

Strecurându-se pe lângă cireș și pe lângă gard, a ochit însă repede că e singură și s'a repezit cu pumnul în ea — de-au icnit amândoi în lovitură. Răpăgat pe scândura șue, s'a poticnit. Dar cât ai clipi a fost iar în picioare și cu pumnul sus, să mai dea odată. N'a mai apucat. Măciuca de mână a lui Manlache l-a trăznit drept în teastă și i-a înfipt fruntea în muchea podinei.

— „Mai dă, câine!” Și înșfăcându-l de ceafă, l-a zmâncit în sus, ca pe-o gănganie.

— „Acu, ce să fac cu tine schilodule? Zi o vorbă și te-o mântuit Dumnezeu...”

Moartea însăși dacă i-ar fi eșit în față, cu liota ei de strigoi, încă n'ar fi sfărâmat un om, cum l'a sfărâmat pe Ion, din toate încheeturile trupului și minții lui, ivirea de acum a paznicului, pumnii lui cumpliți și mai cu seamă ochii aceia, care sclipeau în noapte, ca ochii roșii de pisică turbată...

Văzându-l cum tremură, lui Manlache i-a fost scârbă. L-a scuipat și l-a zvârlit cât colo:

— „Du-te dracului, păcătosule... Numa, ascultă aici. Acu s'o isprăvit! Iar dacă te mai injunghe pofta să ridici odată palma la ea, apoi să mi-te grijești întâi la Popă în sat, că, altfel mori ca un câine...”

Scăpat din maiurile ocașului, Ion a luat-o la goană și toată nopticica a dărdăit în podul grajdului, sub fân, unde îl mânase cea din urmă licărire nebui-macă din mintea lui.

Dar Rusanda parcă nu văzuse și parcă nu înțelesese nimic. Era rătăcită... Aiura în neștire, scâncind încetșor ca un biet prunc bolnav și își lunecă mâna pe spinarea caldă a lui Firicel. Priveliștea asta de nebunie a înghețat și inima și gura și mâinile lui Manlache. Dar după câțva timp, femeia a adormit; moale, suspinând tresărit, ca în urma plânsului și băjbăind în gol, cu mâna înfrigurată, după un reazim, după mâna lui Manlache, ori poate după spinarea caldă a lui Firicel...

Paznicul, alături, cu ochii pe dânsa, nu mai simțea nici vântul nici burnița înghețată, pe care i-o scuipa noaptea în obraji. Cercase de câteva ori s'o ia pe Rusanda în brațe, ca s'o ducă în odăița lui și s'o dea în seama nevestei, dar femeia svăcnea la fiecare atingere și-și întetea plânsul.

Abia spre dimineață s'a liniștit de tot. Apoi a deschis ochii mari, rătăciți, s'a scuturat într'un fior de frig și l-a întrebat sfășietor de neștiutoare:

— „Ce-i?”

Manlache a liniștit-o:

— „Nu-i nimic... hodinește-te tu acolo.”

Dar femeia s'a sculat în capul oaselor, s'a văzut desbrăcată, a tresărit și s'a strâns în rușinea goliciunii ei; a făcut o sforțare de și-a adus aminte, apoi a șoptit, cu gura încleiată de rămășița spaimei:

— „Era să mă omoare... Ca și atunci... dar cu cuțitul...”

Manlache nu înțelegea. Rusanda, ca și când i-ar mai fi povestit întâmplarea de odinioară, din capul livezii, a spus încă odată.

— „Ca și atunci, pe deal... dar cu cuțitul.. M'o și tăet...”

Pe Manlache l-a plesnit bănuiala în miezul capului și a tras neindurător mantaua de-oparte. Cămașa era pătată de sânge.

Din câteva vorbe a înțeles tot. Toată grozăvia de atunci, toată fuga fetei, toată întâmplarea cu mâna lui Ion și mai ales, toată nefericirea din biata lui viață de veșnic ocnaș pe pământul ăsta blestemat, viață osândită veșnic să ucidă, când a dorit ceya, fie un gând, fie o pornire, fie un suflet omenesc...

Și într-o răzvrătire, care n'a mai avut margini decât în plinirea ei, Manlache a ridicat un pumn uriaș și l-a zbatut undeva, spre casa lui Ion, spre casa lui, spre ocna, spre lumea întreagă... Poate și spre Dumnezeu...

Iar în noaptea înfundată și surdă, sub cerul care împușca cu alice rele de burniță, ținând strânsă lângă

el grămăjoara de biată carne dospită în venin, care rămăsese din fata mândră de altă dată, Manlache și cu Rusanda, păreau doi izgoniți din lumină, din liniște, din casă, dintre oameni. Poate că și din viață. Păreau? Nu.

Erau.

Ion n'a mai ridicat pumnul la Rusanda. Nici ochii nu mai îndrăznea să-i ridice. Iși temea viața, schilodul, cum nu și-a temut-o nimeni și nici odată. Știa că femeia pleacă să stea de vorba cu Manlache și n'o oprea. Gemea și închidea ochii. O vedea venind de la Manlache și n'o mai întreba. Scrâșnea, dar închidea ochii. În schimb, s'a frământat săptămâni întregi cu gândul să-l ucidă pe paznic și a născocit mii de planuri, fără cutezare să se oprească la unul. Nu-i era groază de ocnă, îi era groază de pumnul lui Manlache, care i se părea că trece și dincolo de cuțit și dincolo de pușcă și dincolo de moarte. Trece, ca să ajungă măciucă în capul lui, năucit, parcă pentru totdeauna de pumnul care-l plesnise în noaptea aceia de pomină.

Primăvara, care le-a venit, a fost frumoasă și bună ca o binecuvântare. I-a aflat coști pentru toată înflorirea întârziată a inimii și a cărnei lor și i-a desprăponit în largă încăpere a pământului mustind a viață.

A fost o pornire neînfrântă și sălbatecă, asemeni tuturor pornirilor care vin târziu. Vor să câștige, hămesite, toate zilele pierdute, toate bucuriile lăsate în urmă, toată involburarea, care s'a furișat printre degete.

Și oamenii aceștia, simpli și drepecți, aproape de țărăni și de folosirea dragostei firești, deci, mărginite să ducă doar lumea înainte, pe cărarea ei de totdeauna, s'au topit într-o apropiere de inimă și trup, care trăia pentru ea însăși, ca o floare nouă. Era în minunea reîmpreunării lor, o fericire deznădejduită...

Nu le mai păsa de nimic și de nimeni. Nici de stăpâni, nici de Ion, nici de gura lumii. Se încleștau în fremătarea turbure și beată a coardelor din ei, unde apucau și când apucau, în lungul nopților acestora ispititoare și calde. Iar în zguduirea lor trupească, trăiau, cu râvnă de animale sănătoase, toată amețirea dulce, atât amar de ani amărțită în ei.

Până în miezul verii, Rusanda, se învultase ca o gherghină. O îngrijea Manlache din îmbrăcăminte și o îngrijea Dumnezeu din sănătate. Era din nou veselă, frumoasă, voinică, iar ochii albaștri zvârleau din ei o trufie, care își bătea joc de toată orânduirea și de toată prefăcătoria lumii.

Atunci, la zăporul verii, i-a tresăltat în pântec o viață nouă. Un picioruș, pornit la drum de dragoste, a bătut supărat în carnea tare, ca într-o ușă, pe care o cerea deschisă. Vasile cel nou era grăbit, pe semne, să învețe și el să cânte:

*„După dealul cel mai mare
„Velerim și....*

...Și vremea s'a așternut înainte, senină, limpede și dreaptă, ca o rază dela Sfântul Soare, scăpată peste gene vinete de nori.

Aşa i-a găsit războiul, în pragul toamnei, după seceriş şi după treer: în dragoste şi bună pace.

Dar când a trecut în goană Şeful postului şi a dat zvon de mobilizare, Ion a rânjit iarăşi gura lăbărţată şi a binecuvântat mâna pe care şi-o îngropase la timp. El rămânea acasă, la adăpost. Ba rămânea singur cu Rusanda şi stăpân. Pasă-mi-te socotise că Manlache, voinic fără cusur, trebuia să „se îmbrace”.

Numai că, Manlache n'a plecat şi nu pleca. Avea temeiurile lui. Se golise curtea de oameni şi de mult hălăduia C'onu Leon — amărât şi înspăimântat în straele lui de ofiţer rezervist, — pe cele coclauri ardelenesti, când a deschis Şeful de post poarta conăcului, să ceară îndreptările militare ale lui Manlache, despre care, se pârise prin fel de fel de scrisori, la toate autorităţile militare din judeţ.

Numai că, milităria îi cinste şi luminează, iar nu beznă şi osândă.

De aceea, Manlache, ca fost ocnaş, era în bună regulă şi a rămas.

A înțeles 'el bine de unde pornise pâra, dar s'a făcut că nu bagă de seamă. Era prea multă tihnă în inima lui, să mai încapă în ea ghes de răzbunări, ori supărare. Iar în ziua când Rusanda s'a închircit, înjunghiată de cea dintâi tăetură de durere, Manlache l-ar fi luat în brațe și l-ar fi sărutat chiar pe un păcătos ca Ion.

Veselia însă n'a ținut mult. Copilul întârzia să vie și femeia urla în scâpărările de junghieri. După două zile de chin — când nu știai al cui chin e mai greu: al femeii, ori al bărbatului — Manlache a pornit-o în goană la Ivești, deadreptul peste dealuri, să aducă un doctor. Deșălase căluțul mic și îl facuse numai spumă, dar întâmplarea de acum îi turbura toate făgașele vieții lui. Nu mai avea timp să aibă îndurare pentru nimeni în lumea asta.

Doctorul Drăghici, a venit sub seară și n'a mai avut ce face. A hăcut copilul în femeie, de l-a scos bucată cu bucată. În sarcina spăimântător de grea a Rusandei, Doctorul era ferricit că a fost în stare să scape măcar sufletul lăhuzei.

Dar peste două zile, Rusanda, se prabușea într'o arșiță, din care nu avea să scape cu zile. S'a stins repede, de parcă gonia înebunită după bucățelele de carne, pe care le crescuse cu sângele ei, cu dorul ei; și l-a lăsat pe Manlache, gol, pustiu și singur, ca în ziua dintâi, când a eșit din bezna Salinei dela Târgul Oenei... Deosebirea era doar, că atunci eșea spre lumină, pe când acum, se afunda într'o noapte

de iad, în care nu mai avea nici un dor și nu-și mai găsea nici un rost.

A făcut, cu mânilor lui, amândouă sicriile. A împodobit, cu mânilor lui, amândouă culcușurile de veci. Le-a făcut crucile și a scris pe ele cu mâna lui. A făcut singur gropile în cimitir, iar în lungul dangăt de clopot, care hăuia și hăuia în dunga lui de moarte, Manlache, cu sicriul fărâmelor de carne din carnea lui, își părea că se ducе pe el însuși la groapă, și vedea ca în vis, un copilăș micuț, cu buzele fragile, ca Vasile... și îl auzea cântând încetșor, cum cânta toată trista lui copilărie, și tot dorul unei alte copilării:

...Ci era o mânăstire

„Velerim...”

„...Și cu poarta de tămăe...”

„Velerim și Veler Doamne...”

Cine știe ce înțeles înfricoșător are măsura umbrei unui om, pe care o ia zidarul pe furiș, s'o îngroape în temelia unei case noi, va înțelege de ce Manlache și-a așezat stâlpul de stejar la picioare și a făcut semn să se tae, unde i se sfârșea umbra lui. Pe Tudosă Stolerul, l-a furnicat toată spinarea de groază, când a pus fierăstrăul pe scrijălătura cuiului. Ii venea să zvârlă unealta din mână și să plângă. Dar ochii lui Manlache erau prea hotărâți, să mai îndure șovăire.

— „Tae, bre Tudosă, că mai bine e așa! M'am chibzuit eu bătrânește când m'am gândit s'o fac...”

Iar crucea mare și grea, făurită acolo, cu umbra lui Manlache închisă în ea, a pornit în pas de om încet, spre Călmățui, pusă pe o spinare lată de uriaș, dar gârbovită în câteva zile, de parcă tot pământul ar fi teșit o sub el.

Moș Petrache, din gura cantonului lui, n'a mai zis nimic. Se uita la omul încovoiat sub greutatea crucii grele, iar cum urca la deal, în înserarea aceia putredă și cenușie de toamnă, și-a făcut cruce încet, cu ochii plini de plâns și i s'a părut că vede o icoană, pe care o mai zărise undeva, demult, într-o carte, într'un vis, ori pe tencuiala unei biserici...

Abia atunci a înțeles bătrânul, că osânda lui Manlache, trebuia să ducă la răstignirea lui...

Din clipa aceia, totul i s'a părut limpede și drept, asemenea scrisului Sfânt și vorbelor din Prooroci. Iar tot ce-a fost să urmeze după asta, nu l-a mai durut și nu l-a mai mirat, oricâtă inimă de părinte bun avea pentru Manlache și ori cât dor purtase să-l vadă odată liniștit, în turburul vieții lui de hăituială fără capăt.

„AICI HODINEȘTE ROABA TA RUSANDA PRECUM
ȘI VASILE PRUNCUL EI IARĂ ȚIE SLAVĂ ÎȚI ADUCE
DOAMNE ȘI ACUMA ȘI IN VEAC ȘI IN VECII
VECILOR AMIN”.

Când a zvârlit Manlache cuțitul din mână și a

citit, dela capăt până la coadă, scrisul de pe cruce, nu mai era de cunoscut.

Cât trecuse decând a început lucrul, nu mai știa nici el. Adusese crucea dela Liești, unde găsisese un stejar destul de gros și destul de uscat și o purtase numai în spinare, fiindcă în vremile grele de atunci nu mai găseai o căruță în tot satul. Dar cum o lăsase pe prispa hambarului din deal, acolo, unde poate mai pâlpaia și azi urma sufletului dus, s'a așezat la lucru și nu s'a clintit până n'a înflorat și cel din urmă colțișor al lemnului. (Noaptea, aprindea o gazorniță și migălea înainte, cu vârful cuțitului, până începea albeața norilor de dimineață să birue luminița galbenă de lângă el. Uneori nici nu băga de seamă venirea zorilor de zi și se trezea cu lumina aprinsă, în nămuza plină de soare...

Nu-și mai simțea nici mâna umflată, nici foamea, nici nesomnul.) Palma îi era carne vie, din pricina beșicilor făcute în mânerul cuțitului, dar el cioplea înainte vână tare a stejarului, în care își îngropase umbra, ca și când ar fi vrut să-și mai îngroape, nu numai bietul suflet pustiu, ci și toată vloga din carnea aceia, pe care n'o doborîse, până acum, nici o greutate și nici o durere.

Iar când a bătut cu lopata cea din urmă mână de pământ, împrejurul crucii așezate la locul ei de cuviință, a mai trecut odată, pe lângă ea, cași cum ar fi vrut să vadă dacă l-a încăput bine, apoi, ca ușurat până și de sine însuși, s'a tras îndărăt la piciorul mormântului, cu țărâna reavănă pe el,

și a mai citit odată, ca un strein care vede întâia oară, vorbele cuvioase înscrise pe lemnul gălbui...

„AICI HODINEȘTE ROABA TA RUSANDA PRECUM
ȘI VASILE PRUNCUL EI, IARĂ ȚIE SLAVĂ ADUCE
DOAMNE ȘI ACUMA ȘI IN VEAC ȘI IN VECHI
VECILOR. AMIN.”

S'a întors pe urmă liniștit acasă, s'a bărbierit, s'a spălat, a înghițit câteva bucatele, din ce îi întinsese femeia pe masă, apoi s'a lungit în patul lui rece, ca într'un sicriu și a închis ochii, pândind somnul, cu mulțumirea cu care își pâdea moartea cea din urmă.

Când s'a trezit spre seară a auzit sub geam un cântec încetinel de glas femeesc. Nevastă-sa îngâna, în legea ei, o biată tănuire de suflet omenesc.

Dar în inima lui Manlache a săgetat un cuțit cur otravă:

— „Se bucură...” și a eșit afară cu pași mai grei ca oricând.

— „Ce te-a apucat?”

Femeia a tresărit îngrijată și s'a sculat în picioare depe prispă:

— „Nu cumva ți-oi fi stricat hodina?”

Manlache a mârâit:

— „Nu... Da' nu te-am auzit cântând nici odată până azi...” (Și a înfipt ochii sfredelitori pe fața uscată și creafă a femeii, gândind:

— „Se bucură...”

Anica a simțit vrăjmășia, fără să-i înțeleagă pricina și a întors capul în altă parte. Uitase de multă vreme ce înseamnă să-i cate Manlache în ochi, rar uitătura lui ciudată de acum, îi cădea ca o piatră în sufletul ei oropsit. Nu putea s'o îndure și a ocolit-o.

Pentru ocaș, fereala femeii a fost ca o întărire a gândului.

— „Se ferește să n'o văd că se bucură...” Iar în inima lui a început să zbârnâe o coadă de vânt căinos, care a sunat tare și amar, asemeni vântului iernii într-o casă păraginită.

A suflat adânc și a pornit-o de-a dreptul la grajd, fără să știe nici el lămurit de unde i-a căsunat îndemnul. Acolo, l-a găsit pe Ion, așezat între două lăzi, una în chip de scăueș și alta în chip de masă, căznindu-se să scrie cu mâna stângă.

Ciungul nu l-a simțit. Se gheboșise peste foaia de hârtie, crunt, ca la o îndeletnicire grozav de grea, apăsa cu toată puterea în căpețelul de creion și scotea limba în colțul gurii, de amarnică încordare.

Când a tresărit și a ridicat ochii la uriașul din prag, a răs prosteste:

— „M'ai prins... Mă învăț să scriu cu stânga, ca pruncii la școală”.

Dar fața înăcrită a lui Manlache; i-a șters râsul de pe gură.

— „Se bucură și aista”, i-a bănuț paznicul și vântul rău din el a purces cotropitor, ca un iureș de vârtej. Li pândea ochii fără gene și nu înțelegea nimic din ce spune, dar tăetura gurii mari, care-și arăta dinții lași la fiecare vorbă, îi năzărea înjunghiere de răs:

— „Se bucură” scrășnea în minte Manlache și nu mai putea să scape de cucuta vorbelor din el. Căci până și mintea îi dădea dreptate. Oamenii

aceștia, pe drept cuvânt, aveau de ce să se bucure. Li răzbnuseră întâmplările, mai crâncen decât putuseră ei să nădăjduiască și nu-i mai primejduia nimic și în nici un fel.

— „Se bucură...” huruia machina turburată din gândul lui, iar vorbele au crescut, au crescut, au crescut, până ce i-au întâlenit creierul întreg, ochii întregi, trupul întreg. În podidirea asta chinuitoare, simțea, cum în toate colțurile sufletului și în tot cuprinsul cărnii, se petrec numai vărfuri sângeroase de cuțite, mustind tortură crâncenă și fără rost. Căci îl durea și-l umilea bucuria mai presus de măsură mijită, în ochii și în toată făptura lor... Il pune mai prejos de ei, îi dovedea că Dumnezeu le-a dat dreptate și sfârâma într'insul până și cel din urmă lucrușor care mai rămăsese sfințit în inima lui: suferința, durerea, chinul, pustiul... I se părea așa de înspăimântător, de trist și de amar, așa de înspăimântător de crâncen lucru să știe că cineva îi deapănă, rânjind, urgia și prăpădul vieții, încât scrâșnea ca o fiară neputincioasă, când a priceput că Dumnezeu și-a închis pentru totdeauna porțile milei lui.

Din ziua aceia, traiul i s'a făcut o tortură mai grea decât toate torturile pe care le suferise în amărăciunea osânelor trecute. Răstălmăcea fiecare vorbă, căuta înțeles în fiecare mișcare, pândea în fiecare clipă locușor și prilej să vâre vorbele de groază, de umilință și de durere:

— „Se bucură.”

Și astfel chinul creștea și | ura creștea, ca puhoiul turbat al unui Siret mălos, ~~zănăt~~, în creșterea zăporită a ploilor turburi și năprasnice. | Zi de zi, ceas de ceas, la durerea de până acum, venea să se împreune o clipire ciudată a unuia, o vorbă greșită a altuia, până ce a prins să înțeleagă că bucuria a trecut de bulamacii conacului și s'a întins, s'a întins spre răsărit și spre apus, spre miazăzi și miază noapte, în toate șatele care-l știau și în toate locurile unde se aflase ceva din șuvoiul durerilor lui.

De aceea, într-o bună zi, Manlache s'a pomenit urând de moarte lumea aceasta toată, de la copilul care trecea ferindu-se și ocolindu-l pe drum, până la moșneagul care nu se mai mișca din bățutura casei. Și rămas pe lume mai singur ca nici odată, uriașul acesta simțea că dospește în el o răzbunare neagră ca iadul, care nu-l mai încăpea, nu mai putea să rabde coșul pieptului său și | duduia înfiorător, ca un cazan de vapor, gata din clipă în clipă să plesnească | și să nimicească în crânțitul de moarte al țandărilor de schijă, tot, dar cu desăvârșire tot ce-i șade în preajma ori îi vine în cale.

Vorba blajină și înțelegerea Coanei Tasica era alin prea neputincios pentru o însângerare fără de margini. Doar Firicel de mai îmblânzea, în ceasuri de noapte goală, înverșunarea de copcă șuerătoare din inima paznicului înrăit.

De aceea, într-o dimineață, dintr'un nimic, ceasul cel rău s'a apropiat cu pas de fulger. Manlache a

zăpsit din dosul casei, pe Ion pus la sfat cu Anica. Erau veseli, nici vorbă; se bucurau, negreșit și tăinuiau; aruncau priviri pe lături, să nu-i zărească cineva. Dar de cine puteau să se teamă oamenii aceștia decât de el, de Manlache?...

Și pentru ce s'ar fi temut, dacă nu ar avea o vină anume pe inima lor neagră?...

Iar cum paznicul nu s'a gândit o clipă măcar pe alătura drumului, care-l înebunise de atâtea săptămâni, s'a dus glonț pe el, până a ajuns în răscrucea blestemată unde s'a întâlnit cu două trei crâmpEE de amintiri vechi:

— „Cum se poate să moară?” strigase doctorul Drăghici, când a auzit de pierderea Rusandei.

— „Trebuie împușcată moașa aceia, că numai ea a omorât-o...” scrâșnise după aceia.

— „Și altă moașă n'a găsit, decât pe baba asta?” a răcnit înfuriat, când Ion i-a adus bătrâna, după cum îi poruncise.

Intr'o clipă, Manlache și-a adus aminte că baba Varvara e un fel de cimotie cu Anica. Inebunit, s'a repezit la grajd.

— „Ioane, cine ți-a spus ție să aduci pe baba Varvara la naștere?”

Argatul, luat fără veste, s'a nedumerit:

— „Da dece întrebii?”

Ocolirea asta, i-a ridicat lui Manlache părul în vârful capului. A răcnit:

— „Ca să spui: iaca, de asta!”

Celălalt a îngăimat cu teamă:

— „Lelea Anica!”...

Manlache s'a clătinat în lumina neagră care îl năpădise. A șuerat printre dinții strănși, doar atât:

— „Bine ați ales'o... Acu înțeleg!”

Dar oricât de bine-ar fi înțeles adevărul crâncen din trecut, înțelesese mai bine și mai limpede un alt adevăr, cu mult mai crâncen. Înțelesese că nu se mai poate da îndărăt de la ucidere de om. Rusaonda fusese omorită și cerea moarte. Anica și Ion trebuiau să-i plătească viața, care-o prăpădiseră amândoi...

Cu inima înghețată — de parcă nu mai șerpuiam fir de sânge în căușul ei — cu minte limpede și șocotită a făcut planul liniștit și crud. Avea să aștepte dimineața, ca să nu turbure noaptea și hodina Coanei Tasica. Se ducea întâi la grajd, să facă felul lui Ion, tot cu securea, dar de astă dată cu tăișul, ca să nu mai fie scăpare și nici să trebuiască să dea de două ori. Pe urmă mântuia și pe Anica chiar în odae. Apoi pleca singur, să se dea lega la jandarmi, ca să-l scoată pentru vecii vecilor din viața de om și să-l întoarne între șalgăii Salinei, în fund, în fund de tot, în marele mormânt gata pregătit.

Odată hotărît la faptă, inima i s'a înseninat în cruzime, ca într-o zi cu soare rodnic. Se șocotea ucigaș de pe-acum și nu-i mai păsa de nimic.

Doar spre dimineață, când a dat să se scoale depe prispa hambarului, iar Firicel a ridicat dintr-o labele pintenate botul cald și ochii lui de om care a uitat să vorbească, Manlache l-a mângâiat trist și fără grabă, șoptindu-i:

— „Poate că ți-o da Dumnezeu și un stăpân bun, măi Firicel, măi”.

Apoi a plecat spre ogradă, să vadă de s'a ridicat jaluzeaua dela geamul Coanei Tasica. Era prea grăbit să înceapă osânda de ispașă.

Dar stăpâna dormea. Paznicul a stat o clipă în cumpănă și a trecut încet la poartă, așteptând scularea cucoanei. Și ca totdeauna când trecea, a trecut și de astădată în vârful picioarelor, ca o pisică, nu cumva să-i strice somnul de copilă năzuroasă la hodină.

Toată viața e un șir de potriviri minunate, dar potrivire ca aceea nu avusese Manlache în zilele lui. Abia ajunsese în poartă, de și-a împușcat ochii odată spre Griviță și odată la turla bisericii din Călmățui, răsărită din vârful sălcilor de la iaz și a rămas încremenit, văzând cum vine spre dânsul, pe pârția de lângă șanț, făptura puțintică a lui moș Petrache Sava, cantonierul din Nisipuri.

— „Încotro moș Petrache?” a întrebat ocnașul.

— „Până aici, la curte. Am venit cu niște treabă la păcătosul ăsta de Ion. Are niște pământ băhilit pe acolo, pe lângă șfara mea, de la Cudalbi, și-am venit să-l iau, să așezăm odată un hotar, că altminte iar mă jăcuește hoțomanul cu o brazdă-două la întorsură...”

Ce va fi zărit atunci moșneagul în ochii lui Man-

lache și ce va fi înțeles el, e greu de spus. S'a oprit din vorbă și i-a căfat în ochi:

— „Da' tu, flăcăul moșului, ce negureală mai fumești în tine?..”

— „Nimic, moș Petrache...” Bătrânul a clătinat din cap.

— „D'apoi că mie poți să-mi spui ce te macină... că și altădată, dacă mi-ai spus, rău n'o fost...”

A așteptat mult și fiindcă Manlache își încheștase gura, s'a apropiat de el și l-a mângâiat pe braț:

— „Rău de omu' bătrân că i se clatină clopotul în turlă... dar mai rău de cel în putere, ca tine, când a bătut clopotul lângă el...”

Era atâta durere și atâta milă nesfârșită în glasul bun și simplu, încât încrâncenarea lui Manlache a amestecat și a scăpatat într-o clipă. S'a răvășit totul în el și s'a făcut puzderie. Toată liniștea dintr'însul s'a umflat ca o fiertură de apă și plânsul i s'a încheștat în gât, de nu mai putea nici să răsufle. Ii tremura buza și ferea ochii din calea bătrânului. Apoi, de-odată, n'a mai putut să se stăpânească. I-a dat pe față întregul clocot negru, cu glas răgușit și torturat de durerea din inima lui și de plânsul din ochii lui. Pe urmă, potolit, a încheiat:

— „Au avut noroc de mneată azi...! Da' mâni...”

Cantonierul a dat din cap:

— „Niște mișalnici, Manlache, baete, urgiști ce Dumnezeu să-i poarte amărăciua pe pământ, ca să fie o pildă pentru alții... La raștia numai viața îi osândă — moartea îi iertare și îngăduință. Eu chi-

tesc că ei de-aceia asmuță omu', doar-doar s'o afla un cuțit ori o bardă — să destupe vrana blăstămului din inima lor. S'o destupe și să-i scape. Adică-te să le ia altu' păcatele și să ajungă ei la liniștire...

„Acu te întreb în cuget: de ce să-ți ei tu pe suflet păcatele lor? N'ai avut destulă osândă în zilele tale? Fă-ți cruce, Manlache, flăcăule și lasă-i să trăiască îngheenați, cum i-a afurisit Cel-de-Sus. Aiasta-i credința mea și sfătuirea mea de om bătrân și cu tragere de inimă la amarul tău... Lasă-i să muște țărna, că de-aceia mișălesc de-al de ei sub Sfintu' Soare...”

Dar Manlache a răspuns mușcând din vorbe:

— „Nu mai pot să-i văd...”

Bătrânul era spăimântat. Știa bine ce înseamnă încăpățănările ocnașului și înțelegea că niște biete vorbe inimoase nu s' în stare să-l îndepărteze de la ceiace hotărise. De aceea, s'a gândit o clipă să-i spue lui Ion și să-l îndrepte să fugă de la curte. Mai apoi, însă, și-a dat seama că Manlache putea să-l găsească și altfel, dacă era purces la omor și n'a mai bătut calea cestui gând. Atunci s'a ridicat în inima lui un fel de sângerare creștinească, în care, mahnirea, afurisenia și mângâierea, se împleteau la olaltă, încrețind carnea înfrigurată a ocnașului.

— „Și eu, Manlache, am avut odată îndemnare să omor, ca să plătesc o sfâșiere năprasnică. Da ni-o venit lumină de la Arhanghel la vreme și mi-o arătat smoala iadului, de s'o cutremurat înspăimântă toată inima din mine... Am înțales că-s blăstămat de diavol, că m'o încins afurisenie grozavă, care

mă juruse la pierzare. Și atunci m'am dus la biserică și m'am spovedit, Manlache și am plecat, bre.

„Și iaca, aci, is om ajuns la păr alb cu cinste, iar pe celălalt l-o doborât tâlharii, așa cum i s'o convenit unui păcătos ca el...”

„Du-te și tu, bre Manlache, la biserică și liniștește-ți crâsnirea din tine... și află îndreptări... Că-i păcat, Manlache, mare păcat.

„...Ș'apăi, una ți-oi mai spune, da' mai grozavă ca toate... Mortului de la inimă, pomană să-i dai, mâncare pentru el să-i dai, apă însătutului să dai, iar nu hoit de om mișal, nu sânge putregăit de răutate... Că mortu' cu aceia se hrănește în ceia lume, bre, — cu ce-i dai tu. Pricepi? Și-aci te-oi întreba în lege: pe Rusanda ta, și pe Vasile al tău, cu aiasta vrei tu să-i hrănești?... ”

„Eu, bre Manlache, înțeleg să-ți duci osândirea, cum te-am văzut că le duceai crucea în spinare — s'o duci până unde ți-i poruncire s'o duci, —. Dacă s'o dai la altul — ba s'o dai cui ți-a fost mai drag — iaca, aiasta nu pricep, că aiasta îi blăstăm mai negru ca gura iadului. Pune-ți tu ștreangul de gât, dacă vrei, ori du-te la răzbel să te puște neamtu... Da' hoit de pomană, și sânge păcătos să nu dai... Și praznic cu ele să nu faci! Aiasta-i credința mea...”

Cu capul între pumni, uriașul asculta.

Când a ridicat ochii turburi și roșii de plâns, moș Petrache a înțeles că biruise. Ca și odinioară, vărise un cuțit întreg în buba plină de puroi și a-

cum curgea, curgea mereu, rău și bun laolaltă, în crășnet, dar spre bine și spre vindecare.

— „La răzbel?...” Și ochii lui Manlache au privit în gol...

— „Chiar la răzbel. Că acolo, dacă nu mori, poate că te mai ei și mai uiți...” a încheiat moșneagul. Iar în mintea ocnașului s'a deschis o poartă miluită de Dumnezeu...

Când a ajuns Manlache cu Firicel, la tranșeele din Poaiana Incărcătoare, — loc de mare primejdie din pricina apropierii de nemți, — vomnicul a răsuflat de ușurare. Dusesese o luptă așa de aprigă până să ajungă aici, încât i se părea că abia acum dă la stropul de liniște și de uitare, spre care năzuia.

Mai întâi luptase crâncen cu C'oana Tasica și mai ales cu lacrimile ei, până când s'a hotărât să fugă, așa cum a fugit. Luptase, pe urmă, cu toate odăile cazarmii din Tecuci, cu toți ofițerii, cari nu pricepeau ce pofteste vlăjganul acesta hăbăuc, care nu-i bucuros să stea acasă, când nu-l silește nimeni să plece în buza tunurilor. Il trimiteau dintr'o parte în alta și a fost mare hatâr, când s'au înveghiat să ia o hotărâre. Luptase însă mai ales cu blestematul tren regimentar din Pralea, unde îl aruncase, în cele din urmă, îndurarea bine plătită a unui plutonier cu pântec mare și un petio de mustață tunsă, agățat sub nas.

Dar iată, însfârșit, că biruise și împlinea acum

în totul porunca lui moș Petrache, urcând cu inimă nepângărită de omor, cărarea lunecoasă, care îl îndrepta spre tranșeele căpitanului Cârlan, unde era împărțit de batalion.

Comandantul de companie, băiat voinic și vesel, când l-a văzut, a răs:

— „Păi, tu n'ai nevoie de pușcă, Manlache. Pui un tun la o subțioară, iar în mâna cealaltă ei un cōpac și când îi chiui peste rețele, în cinci minute cureți singur Incărcătoarea de Nemți... Pe urmă lași du-lăul să le facă urmărirea...”

Numai că hotărîrea omului nu-i totdeauna pe placul lui Dumnezeu. Asta a simțit o bine, și o gîndea Manlache, cu mare amărăciune în inimă, când a trebuit să ia drum înapoi, pe țargă dusă de patru soldați și abia la o săptămână de la venirea lui pe front.

O incursie nemțească îl ciuruise în schije de granată, iar un glonț intrat pe rădăcina gâtului, îi străbătuse tot lungul plămânului, până în măruntaie.

De bună seamă, a fost minune că scăpase numai cu atât. Pornise la luptă, ca o arătare și toate puștile nemțești, îl ochiau, pe când arma lui se îmfundase dela cel dintâi încărcător. Atunci înșfăcase pușca de țevă, s'o slujească drept ghioagă, și s'a năpustit fără nici un cumpăt, de îl căutau gloanțele ca albinele pe, stup...

O detunătură uriașă, o hăuială fără sfârșit și crâncenă usturime a ochilor, în care n'a mai văzut nimic. Manlache a mai simțit o clipă botul umed și

rece a lui Firicel, pe vârful degetelor. Și atât. Incolo, huet greu și întuneric.

Rănile nu s'au vindecat ușor. Dar cele două luni de spital au tămăduit mai ales altfel de răni, mai vechi și mai dureroase. Gândurile pline de cruzime s'au irosit, iar durerea din trecut a rămas surdă în el, ca o prelungită tristețe de îngenunchiere. Umi-lința de om isprăvit.

Astfel, rana din plămâni, care l-a trimes acasă pentru totdeauna, l-a împins din nou, ca o ursită neiertătoare, în ograda conacului Călmățuiian, între ochii spelbi ai lui Ion și obrazul sfarogit al Anicăi. Dar l-a adus potolit și împăcat, cum nu fusese de multă vreme, în viața lui chinuită, pentru că țesutul sfârticat al trupului, ca și al sufletului, crescuse zgârci nesimțitor în locul cărnii vii de-odinioară.

Nu i-a mai păsat de rânjetul lui Ion. Nu i-a mai păsat de sporovăiala ciudată a oamenilor, prin colțuri. Nu i-a păsat nici că Anica trăia cu argatul, chiar în odaia în care trăise el. Și nu i-a păsat că ograda tihnită de odinioară, gema în tixeala de ruși gălăgioși, zdrahoni și obraznici. Trecea printre dânsu, uriaș cum era, înspăimântându-i cu spatele lui de munte și pumnii firoși, cu o nepăsare plină de înțelegeră și iertare. De l-ar fi palmuit unul, n'ar fi mișcat un deget.

Un singur lucru l-a amărît: când a văzut eșind din ușa casei, trupul subțirel, ca mlaja, al unui ofițer frumos și chipeș. L-a fulgerat dela început

o bănuială și în câteva zile nu s'a mai îndoit. A înțeles toată veselia, tot cântecul din gura C'oanei Tasica și toată roșeața sănătoasă de suflet fericit. Dar lângă iarna din inima lui, primăvara asta de inimă femeiască, l-a durut cumplit.

Negreșit, Manlache nu-l iubise niciodată pe C'onu Leon. Totuși în clipa asta, când îl știa rupt, murdar și vlăguit, într'un șanț plin de noroi de pe creasta Mărăștilor, l-a făcut să sângere crâncen veselia negrijulivă și vinovată, care și-a înflorit veninul dulce în casa dela conac.

Pricepea bine, pândarul, că odată și odată tot trebuia să se ajungă aici; îi dădea chiar dreptate femeuștii acesteia, care nu aflase încă ce înseamnă un pârjol de dragoste, ba acum îl ocrotea și el, — cât putea sufletul și trupul lui să ocrotească dragostea stăpâni, — dar în tainițele inimii lui, avea o groază nesfârșită... Știusese și el ce înseamnă o dragoste. Iar plata pe care a dat-o pentru dragostea aceia, i se părea că trebuie să o dea oricine, când cutează să rupă o bucată de soare și s'o vâre în inima lui.

De aceea, nu-i de mirare, că în toate zilele, când se ducea să mai citească odată, pe crucea mare din fîntirim, cuvintele de evlavie depe ea, mintea lui pornea să închipue alături, din senin, alta mai nouă, mai mare poate, dar tot așa de tristă:

„AICI HODINEȘTE ROABA TA... PRECUM ȘI PRUNCUL EL... IARĂ ȚIE SLAVĂ ADUCE DOAMNE....

Și iată că nu-i ursit niciodată să se așeze o liniște în viață. În fiecare colț al lumii, pândește un vânt, o creangă, o floare ori un chip de om și-i de ajuns o întâmplare de nimic, să facă din orișice, cuțit tăios de rană nouă, ori unghie rea, care să rupă zganca binefăcătoare a răniilor vechi.

Dece oare a fost ursit, ca între atâtea sute de catane împărătești, care s'au perindat prin ograda dela Calmățui, să nimerească într'o zi și flăcăul acela înalt, subțirel și plăviu, cu ochii albaștri și buni, cu gura veselă și proaspătă? Și dece a trebuit să aducă în toate cu Rusanda, așa cum era în vremea ei de frumusețe, de mândrie și de fericire?

A încremenit inima din Manlache când l-a văzut. A încremenit o clipă, dar pe urmă a luat-o îneburnită la goană înapoi, și a rămas lipită acolo, de amintirea aceia, care nu voia cu nici un chip să moară. O vrere prea dumnezeiască, ori poate prea păgână ca s'o poată judeca, un om, trimitea amintirea aici, vie, întreagă și turburătoare, să închege lucrurile și întâmplările, așa cum se vede că era ursit să fie închegate, pentruca, mai apoi, să le ducă pe drumul cel de mai înainte scris, depe care nimeni și nimic nu poate să se abată.

Căci lui Vasia i-a fost drag dintru început Manlache și tot atât de mult, pe cât de dragă i-a fost și ocnașului, icoana răsplăzmită a fetei lui Țigău.

Dar, în rândurile rușilor, prietenia asta ciudată, a stărnit dela o vreme, vorbe rele. Manlache înțelegea bine lucrurile, din pilda răstimpului celor zece

ani de ocnă și de viață numai între bărbați. A sângerat de scârbă, sub bănuială și a mocnit durerea în el, ca totdeauna. Numai că, într-o zi, ofițerul cel frumos, a chemat pe Vasia și a țipat la el, cu o răutate, pe care ocașul nu mai putea să o îndure dela nimeni și pentru nimeni. S'a apropiat cu ochi crunți și n'a înțeles prea bine de ce ofițerul țipă mai tare și tot mai rău, decât atunci când a început să-l arate cu mâna și pe dânsul.

Vasia s'a înroșit. Ochiu albaștri au prins poșghița de aburi și buzele îi tremurau.

Privirea lui Manlache a rămas înebunită pe obrazul soldatului. Nici odată, nu s'ămănase așa de desăvârșit cu Rusanda, ca în clipa aceea.

Cu Rusanda? Da, poate. Dar cu o Rusandă răsplădită în chip de flăcău înmugurit, așa cum ar fi putut să se parguiască și Vasile, cel hăcuit în bucăți, dacă mila cerului l-ar fi îngăduit să crească trup din visul unui ocaș.

Dar abia apucase căpețelul firului de gând și pe fața lui Vasia a plesnit o cravașă, ca un cuțit.

Manlache s'a trezit înțelestând pumnii și fără voia lui a început să-i ridice, într-o încordare, care ar fi sfârșit un munte. Vasia a văzut și a întors brusc, fața la el. Ochiu albaștri și imbrobonați îl rugau: — „Nu...!”

Dela Coana Tasica, a aflat însă îndată cine era de vină. Ordonanța strecurase ofițerului în ureche, toate vorbele auzite în curte. Și ca să le întărească, nu s'a dat îndărăt să spue mai mult decât făurise

zvonul vitreg. Ba, uneori, dădea de înțeles că văzuse anume lucruri, chiar cu ochii lui.

Dar prigoana nu s'a oprit aici. Peste câteva zile Vasia a fost răzmerit în altă parte, undeva, pe front, — chip să se pue capăt unui scandal — și acolo, baetanul a închis ochii cuminte și fără zgomot, hăcuit în detunătura unui obuz, trăsnet în pântecul tranșeului. Aproape ca și Vasile...

În urma lui, Manlache, clocotind de o ură nouă, nu scăpa nici un prilej să arate colții, vlăjganului cu fața turtită și nas teșit, care slujea pe ofițer. De altfel, nesuferirea și dușmănia, se încrucișaseră pe drum, de la întâia lor privire.

În pornirea lui, împotriva lui Manlache, ordonanța nu scăpa nici un prilej să-i rădă în față, ori să bolborosească în limba lui, vorbe de ocară. Ocnașul nu le înțelegea, dar le simțea prea bine rostul. Ii închidea gura, întorcându-se spre el și sfredelindu-l țintă, cu ochi cari nu îngăduiau împotrivire. Numai că rusul n'avea curaj să ducă vrăjmășia prea departe. Se mulțumea să dea pe furiș cu piciorul, în pântecul lui Firicel, când îl prindea la bucătărie, ori să-i zvârle tingiri în cap. Cu încetul, câinele a prins și el dușmănie de moarte împotriva omului și de atunci, bătălia a început fără milă și fără ostoire.

Manlache a înțeles tot. Dar mai ales a priceput că toate lucrurile acestea îl împing la o prăpastie, de care se ferea neconținut și de care tremura toată făptura lui. I s'a jăluit C'oanei Tasica și a rugat-o:

— „Spune-i ofițerului, C'oană Tasico... Și povă-

țuește-l să cumițească păcătosul, că eu fac moarte de om..."

Inspăimântată, femeia i-a spus cu mare grabă iubitului ei, toată teama pe care i-o iscase în suflet, îndârjirea lui Manlache. Numai că Rusul a pufnit de râs și de enervare. L-a scos din sărite numai gândul că un țaran păcătos amenință pe un ostaș al lui și fășnind pe ușă, ca un tăiuș de vânt, s'a repezit de-a dreptul la Manlache.

— „Asta... tu... mort aici... Pricepe?” Și a bătut pe țoșca de piele a armei, ca și când ar fi avut în ea un mormânt gol, care-și așteaptă omul.

Apoi l-a înjurat crâncen și l-a lăsat acolo, negru și imens, în mijlocul curții, ca un uriaș gând rău, care s'a înfipt în pământ, să nu-l mai alunge nimeni.

Incurajat însă că ofițerul îi ia parte, ordonanța și-a dat drumul, în voce, la toate pornirile lui hainite, de salbătăciune fără cumpăt. Răbdarea lui Manlache pârâia din toate încheeturile, ca o șandrama zblen-duită de furtună.

Într-o zi, n'a mai ținut. A fost ziua când Firicel a venit chelălăind, cu piciorul rupt de o scurtătură de lemn. Cine-o aruncase nu mai era de întrebare. Manlache a amețit în zvrăcolul sângelui și s'a făcut ca un iaz uriaș, care își prăbușește iezătura. S'a repezit spre bucătărie.

Rusul, care îl pândea, a ieșit să-l înfrunte, cu revolverul în mână. I-a țintit între ochi și a rânjit câteva vorbe de batjocură. Manlache s'a încordat să se re-peadă. Era înfiorător. Dar în clipa aceea, Firicel a

luat-o înaintea stăpânului, de parcă era gândul lui. S'a năpustit în soldat și i-a înfipt colții în carne. Rusul a urlat, s'a întors și a tras în câine. N'a nimerit însă trăgaciul a doua oară, pentrucă pumnul lui Manlache i-a rupt mâna, zvârlindu-i arma cât colo. Incărjoiat de durere, ordonanța a scrâșnit din dinți și a sărit într-o parte. Dar Firicel s'a repezit din nou. Atunci, rusul cu o mișcare iute ca fulgerul, — l-a prins de ceafă și învărtindu-l în aer, cum șueri un îmlăciuc, l-a trăznit îngrozitor cu spinarea de pământ. Firicel a zvâcnit odată... de două ori... apoi mai încet și a căscat gura.

Manlache cu ochii holbați, buimăcit se uitase la Firicel, zvâcnise cu el odată și acum înghețase ca și el, de parcă fuseseră o singură făptură și care nu putea să moară în parte.

Apoi, încet, privirile tulburi și răvășite s'au ridicat, s'au ridicat și s'au înfipt în obrazul lățit, galben și murdar. Rânjetul bestiei a încremenit pe loc. Ochii mici n'au mai putut să clipească. Nici n'au mai avut timp. S'a prăvălit peste dâștii o' fiară spăimântătoare, năpustită pe neașteptate, ca un glonț, i-a aruncat în sus, i-a făcut praștie pe de-asupra și i-a prăbușit în pământ. Trăsnet de oase sfărâmate, icnet scurt, geamăt de moarte și atât. Rusul a rămas pe loc, înghețat, lângă bietul trup al lui Firicel.

Soldații din curtea plină încremeniseră. Nici nu mai suflau. Manlache s'a clătinat, s'a dus la Firicel, l-a ridicat de jos, apoi a pornit încet spre hambar,

târându-l în neștire. Capul cel frumos și catifelat se bălăbănea zdruncinat în grunții tari, uitându-se înapoi și arătându-și dinții spre leșul zdrobit în iarbă. Se dușmăneau și după moarte.

Dar în tăcerea groaznică a ogrăzii, s'a spart deodată un răcnet răgușit de bărbat. Ofițerul eșise afară și văzuse. Acum venea în goană, ca un școs din mînji, strigând spre ucigaș.

Manlache, s'a oprit și s'a întors amețit. A dat din umeri, s'a apropiat băguind vorbe neînțelese între sughituri de plâns și arată cănele mort. Rusul n'a înțeles. Nu mai avea nici vreme, nici minte. Tipa asurzitor și scosese revolverul. Când i l-a văzut lucind, Manlache a făcut o mișcare scârbită cu mâna, a mai strâns odată din umeri și a dat să plece. Dar în aceeași clipă, o împușcătură i-a crăpat urechea și trupul a zvăcnit în țancușa de pară a plumbului, tras în plin spate, dela câțiva pași.

Manlache s'a răsucit ca vârtejul și-a urlat:

— „Nu în spate... Aici!...” și a plesnit cu pumnul imens, pieptul lui uriaș. Ofițerul îl aștepta să cadă. Zadarnic. Nici nu se clintea. A tras încă odată, ca în lemn.

O perdea fumurie a început să pălpăie în fața ochilor, văzându-l că stă acolo, drept, întepenit, înspăimântător de mare și de fioros. Năucit ca de un vis rău, rusul a dat să mai țipe și n'a putut... Manlache a încheștat dinții și a scrășnit cu barba infiptă în piept.

— „Așa! Aici!... Trage!” Ca o mașină, Rusul,

a tras iarăși. Atunci uriașul a pornit spre el, cu pași rari și grei — sub care tremura pământul.

— „Trage!” Degetul ofițerului a tresărit pe trăgaci, ca la poruncă. Focul a pornit... Iar Manlache venea, venea, venea, crescând nesfârșit, ca o iazmă, în ochii încețoși de prăpădul groazei.

— „Trage!”

Ofițerul s'a dat înapoi pas cu pas în fața acestei arătări de duh al iadului, care nu mai cădea... Mâna se încleștase pe trăgaci și trăgea, trăgea... Și trăgea năpraznic de bine... Cumplite flori mari roșii tâșneau pe cămașa albă. Nămetenia se făcea tot mai mare, tot mai neagră... Apoi brusc, revolverul a plesnit sec, gol... fără gloanțe.

Manlache crășnea înainte, între dinți:

— „Trage...” pe când o mână imensă s'a abătut întinsă spre gâtul ofițerului, l-a prins și l-a proptit în zid, apăsându-l ca un munte de piatră, prăvălit pe o pojghiță de gânganie. Paralizat, Rusul a scăpat revolverul, mâinile au bălăbănit de două ori în gol, s'au frânt fulgerate de dambla, genunchii au scăpătat... Mâna lui Manlache era ca un ștreang...

Dar un tipăt înfiorător a spintecat creierul uriașului... A întors capul, a văzut o pâlpăire albă... și ochii ...numai ochii C'oanei Tasica...

— „Nu-l omori, Manlache!”

Ca tăiată de cuțit, mâna omului a căzut jos. A încercat să zâmbească, apoi a încercat să-l arate pe Firicel, care-i atârna în mână... și de-odată, s'a năruit la pământ, ca un mal.

Un zvâcnet, un sughit scurt, l-a întins pe spate și a rămas așa, acolo, cu ochii deschiși mari spre cer, cu Firicel alături... ..în zece lacuri de sânge, ca un butoi de spaimă, din care țâșnește viața prin zece vrâni de-odată.

Inebunită de groază, Coana Tasica, s'a apropiat hohotind, a îngenunchiat lângă el, i-a luat capul sub braț și i-a șters râul de sânge, care podidea din gură și se revârsa pe obraji:

— „Dece ai făcut asta, Manlache?”

Dar uriașul nu mai auzea. Aduna din iarbă, ca un orb, trupul cald al lui Firicel, îl mângâia cu grebla vânătoare a degetelor care abia mai mișcau, și urmărea cu ochi împăienjeniți o pâlpâire albă de lumină, care-l ridica încet, încet de tot, ca într'un fum ușurel și străveziu...

— „Manlache...”

O umbră a lunecat ca o negură și l-a oprit... O gură fragedă a tremurat a plâns...

— „Manlache... mă mai cumoști?...”

El a zâmbit, blând și înseninat...

— „Da...”

— „Știi cine-s eu?...”

— „Da... Va...sâ...le...”

Și în tăcerea înfiorătoare, întinsă de moarte deasupra ogrăzii încremenite de groază, deasupra melegului acesta pustiit de iarnă, Manlache se stinzea încet și fericit, zâmbind cu ochii turburi și buni, care nu mai desluseau nimic dincolo de ei, unor

vederă liniștite și blajine, ce-i purtau sufletul undeva, în sus, spre ceața cerului încruntat.

Pe buzele care-și înghețau zâmbetul încetinel, au rîurit în tremur, ca o suflare de sfâșiere, șoapte fără înțeles.

— „Vrei tu să fi al meu Vasile?”

— „Mî!...”

Dar în pâclă domoală din el, acolo unde mai licărea pâlparea unei flăcări de lumină, un copilăș cu piciorușe subțiri, cânta neauzit din buze fragede, cu ochii prinși pe lacrima de argint, rourată în mînuța cât o frunză de grăușor.

Iar cântecul acela, ca și când ar fi fost cel din urmă paznic al vieții, eșea strop cu strop din gura lui mai rar, tot mai rar, mai încet, tot mai încet și se ridica plutind ușor, undeva, în spre înaltul cerului, după Vasile, după Rusanda, după Firicel și după toată osînda din viața chinută a lui Manlache Pleșa...

Și așa, ședea acolo, într-o liniște mare, mîngâia spinarea frîntă a lui Firicel, — samănă tuturor zilelor lui — și murea șoptind încet, să n'audă decât lumea mai bună spre care se ducea:

După dealul...

Velerim și...

.....

Și cu poarta... de... tă-mă-e...

Doamne...

